

Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Doktori Iskolája

A polgári jog és a polgári eljárásjog alapelveinek kapcsolódása illetve azok alkalmazása a polgári peres és nemperes eljárásokban

Doktori (Phd) értekezés

Témavezető(k):

dr. habil Nochta Tibor
dr. habil Schadl György

Készítette:

dr. Mészáros Pál Emil

Pécs

2021

Tartalom

I.	Bevezetés.....	6
II.	Alapelvek az eljárásjogban és az anyagi jogban	6
1.	Eljárásjogi alapelvek	10
2.	Anyagi jogi alapelvek.....	13
III.	A rendelkezési jog	17
1.	A korlátlan féluralom	19
1.1.	A korlátlan féluralom a francia eljárásjogban.....	19
1.2.	A korlátlan féluralom a német eljárásjogban	20
1.3.	A korlátlan féluralom az angol eljárásjogban	22
2.	Túlméretezett bírói hatalom	24
2.1.	A porosz polgári perrendtartás	24
2.2.	A szocialista modell.....	27
2.3.	Az 1952. évi magyar polgári perrendtartás	29
3.	Féluralom és a bírói hatalom közötti egyensúly.....	32
3.1.	A szociális polgári per modellje az osztrák polgári perrendtartás.	32
3.2.	A német polgári perrendtartás átalakítása.....	34
4.	Magyar keresztút a XX. század első felében.....	38
5.	A rendelkezési alapelv szabályozása.....	41
5.1.	A rendelkezési alapelv a régi Pp.-ben.....	41
5.2.	A rendelkezési alapelv a hatályos polgári perrendtartásban	43
5.2.1.	A kereseti kérelem előterjesztése	43
5.2.2.	Az írásbeli beadványok benyújtása	48
5.2.3.	Egyezség a polgári perben	51
6.	Összegzés	52
IV.	A felek eljárástámogatási és igazmondási kötelezettsége a polgári peres eljárásban ..	53
1.	A régi Pp. szabályai a felek eljárástámogatási és igazmondási kötelezettségével kapcsolatban	55

2.	A Pp. javaslata.....	59
3.	A Pp. által megalkotott alapelv	62
4.	A tényállítás relevanciája az ügy érdemét tekintve a peranyagszolgáltatással kapcsolatban.....	66
5.	Az indokolatlan késedelem esete a peranyagszolgáltatás során.....	69
6.	Összegzés	71
V.	A bíróság közrehatási kötelezettsége	72
1.	A bíróság közrehatási kötelezettségének tartalma.....	72
2.	Az anyagi pervezetés.....	75
3.	Az anyagi pervezetés hazai szabályozásának európai alapjai és funkciói	77
4.	A keresetlevél és más perbeli nyilatkozatok ellentmondásai	78
5.	Az elsőfokú eljárás során alkalmazott anyagi pervezetés	81
6.	A másodfokú eljárás során alkalmazott anyagi pervezetés	85
VI.	Jóhiszemű pervitel.....	87
1.	A jóhiszeműség elvének alapjai	88
2.	A jóhiszemű pervitelről általánosságban.....	89
3.	A kereset benyújtása és kiterjesztése.....	90
4.	Perbeli nyilatkozatok relevanciája	93
5.	Bíróság tájékoztatása és az általa meghatározott kötelezettség teljesítése.....	94
6.	A jóhiszemű pervitel alapelvének érvényesülése nemperes eljárásokban	96
7.	A jóhiszemű pervitel követelménye a bizonyítással kapcsolatban	98
VII.	Perkoncentráció elve	100
1.	A perkoncentráció, mint alapelv, vagy mint elvárás megjelenése a polgári perben ..	101
2.	A perkoncentráció, mint célkitűzés	103
3.	A perkoncentrációt gátló tényező, a perelhúzás	106
3.1.	Optimális pertartalom	106
3.2.	A perkoncentráció eddigi megvalósulása a gyakorlatban.....	107

3.3. A peres eljárások társadalmi megítélése	111
4. perelhúzás okai	112
5. A perkoncentráció elvének megvalósulása a polgári perben	116
VIII. A Polgári törvénykönyv hatálya	119
IX. Értelmezési alapelv	122
X. Jóhiszeműség elve	128
1. A jóhiszeműség és tisztesség elve, mint objektív zsinórmérték.....	128
2. A jóhiszeműség és tisztesség elvének kialakulása, története	131
3. A jóhiszeműség és tisztesség elve az új Ptk.-ban.....	133
4. A venire contra factum proprium megjelenése	134
5. A jóhiszeműség és tisztesség elve a gyakorlatban	135
XI. Az elvárható magatartás elve	140
1. Nemo suam turpitudinem allegans auditur elve	141
2. A felek kölcsönös felróhatóságára való hivatkozás lehetősége	141
XII. A joggal való visszaélés tilalma	141
XIII. A bírói út	143
XIV. Összefoglalás.....	143

Rövidítések jegyzéke

1877. évi német polgári perrendtartás	ZPO
1895. évi osztrák polgári perrendtartás	öZPO
1911. évi I. törvénycikk	„Plósz” féle Pp.
1923. évi orosz polgári perrendtartás	GPK.
1928. évi magánjogi törvényjavaslat	Mjt.
1952. évi III. törvény	régi Pp.
1959. évi IV. törvény	régi Ptk.
1977. évi IV. törvény	1977-es Novella
1995. évi LX. törvény	VI. Ppn.
1996. évi LVII. törvény	Tpvt.
1999. évi CX. Törvény	VIII. Ppn.
2011. évi CLXI. törvény	Bszi.
2013. évi CXXII. törvény	Földforgalmi trv.
2013. évi V. törvény	Ptk.
2016. évi CXXX. törvény	Pp.
Allgemeine Gerichtsordnung für die Preußischen Staaten	porosz polgári perrendtartás
Emberi Jogok Európai Egyezménye	EJEE
European Commission for the Efficiency of Justice	CEPEJ

I. Bevezetés

Témaválasztásomat indokolja a 2016. évi CXXX Törvény (Továbbiakban: Pp.) elfogadása és így a magyar polgári perrendtartás jogalkotó általi megreformálása. A jogalkotó célkitűzése egy gyorsabb, egyszerűbb, hatékonyabb eljárásrend megalkotása volt, amely során a bíróságok leterheltségét is csökkentik. A Pp. hatálybalépése óta eltelt 3 év illetve annak első novellaszerű módosítása alátámasztja azt a felvetésemet, hogy az elmúlt időszak gyakorlati tapasztalatából az új jogszabály alkalmazására vonatkozóan lehetséges konklúziókat levonni. Ahogy azt az értekezésemben is megfogalmazom, az eljárásjog nem tud létezni az anyagi jog nélkül, így annak egymással történő vizsgálata is indokolt. A 2013. évi V. törvényünk is egy új törvény, amellyel kapcsolatban releváns gyakorlati tapasztalatokkal rendelkezünk.

Mindkét törvény esetében láthatjuk azt, hogy a jogalkotó nyugati példákat megvizsgálva és a magyar magánjogi hagyományok tiszteletben tartása mellett az egyes alapelvek számát csökkentették, absztraháltak. Véleményem szerint egy magánjogi jogviszony, amely egy polgári peres vagy nemperes eljárásban végződik, nem az eljárás megindulásától, hanem a jogviszony keletkezésétől kezdve vizsgálandó, így az egész jogviszonyra, annak egyes szakaszaira ható alapelvek hatása és alkalmazása is indokolt.

Az anyagi és eljárásjogi alapelvek kihatnak a teljes jogviszonyra és azoknak alkalmazás a gyakorlat számára sok esetben kérdést vet fel. Értekezésem során az alapelvek gyakorlatban történő alkalmazását vagy annak hiányát vizsgálom meg, hiszen az a jogi szakemberek számára egyértelmű, hogy ezen alapelvek szubszidiárius jelleggel bírnak, azonban az nem minden esetben ilyen egyértelmű, hogy eredményesen lehet-e rájuk hivatkozni vagy nem.

A kutatásom során hagyatkoztam a már fennálló magyar és nemzetközi szakirodalomra, de minden egyes alapelv vizsgálata során a hangsúlyt igyekeztem a gyakorlat oldalára billenteni és az onnan nyert tapasztalatokat a disszertációba beleépíteni. A kutatás elején az alapelveket külön rendszereztem anyagi és eljárásjogi alapelvekre bontva, majd ezt követően egyesével

kidolgoztam őket. Amikor az alapelvek egyes sajátosságai megfigyelhetőek voltak a részemről, kezdtem el az egymáshoz való viszonyt vizsgálni.

Alapfelvetésem az volt, hogy a magánjogban is lehet találni egy olyan alapelvet, amely mint az emberi méltóság az alkotmányjogban az összes többi alapelv „anyajoga” lehet. Ezt a felvetést azonban el kellett vetnem a szakirodalom és a gyakorlat vizsgálata során, mivel az a meggyőződésem alakult ki, hogy ilyen „szuperalapelv” a civilisztikában nem létezik.

Véleményem szerint vannak olyan alapelvek, amelyek szinte teljesen ugyanazok az eljárásjogban illetve az anyagi jogban, azonban azoknak alkalmazása, tartalma a jogviszony létszakaiban kisebb változásokon esik át. Kutatásom és értekezésem elkészítése során igyekeztem az egyes alapelvek közötti összefonódásokat meglegelni vagy annak hiányát megállapítani, továbbá a törvények viszonylag „fiatal” korára tekintettel véleményt alkotni azok tapasztalatairól és amennyiben ez indokolt és szükséges a módosításokra konkrét javaslatokkal élni.

Értekezésem az anyagi jogi és eljárásjogi alapelvek használatára, egymásra való hatásaira keresi a választ. Kutatásom során a Ptk és a Pp. írott alapelveit vizsgáltam meg, eltekintve azon alapelvektől, amelyek más jogforrásban vannak szabályozva. Nem vizsgáltam azon alapelveket se, amelyek esetlegesen nem az egész törvényre irányadóak, hanem annak csak egy részére. A disszertáció kereteit szétfeszítette volna az, ha valamennyi alapelvet megvizsgáltam volna, így szükséges volt egyfajta szűkítés alkalmazása.

Az értekezés fő módszere az egyes jogforrások logikai, nyelvtani, valamint összehasonlító értelmezése volt. Az egyes alapelvek pontosabb tartalmának megismerése és feltárása érdekében a bírói gyakorlatot is megvizsgáltam és így vontam le következtetéseket az adott alapelvvel összefüggésben. Az értekezés támaszkodik a hazai és nemzetközi szakirodalomra, különös tekintettel Kengyel Miklós, Czoboly Gergely és Benke József munkásságára. A korábbi magyar szakirodalom bővelkedik az alapelvekkel kapcsolatos fejtegetésekben, okfejtésekben, így azokban található megállapítások az új jogszabályi környezet miatt felülvizsgálandók.

Vizsgálódásom középpontjában a bírói gyakorlat áll, amelyet az egyes szakirodalmi álláspontokkal egészítetek ki. Az alapelveket az esetek többségében az elmélet oldaláról vizsgálják, de véleményem szerint a gyakorlati tapasztalatokat is érdemes vizsgálni, amely

alapján az alapelvek alkalmazhatósága illetve annak elvetése kellőképpen alátámaszthatóvá válik.

II. Alapelvek az eljárásjogban és az anyagi jogban

A polgári jog által körülhatárolt jogainkat, a polgári jogi jogvita keretében csak úgy tudjuk megvédeni, ha igénybe vesszük a polgári eljárásjog által számunkra kínált jogvédelmi eszközöket. Ezen eljárások megfelelő szintű és minőségű szabályozása magas relevanciaszinttel rendelkezik, hiszen a megfelelő eljárásjogi szabályozás hiánya esetén a polgári jog által biztosított anyagi jogaink körülhatárolt jogaink kiüresednének.¹

A jogalkotó szerint új polgári perrendtartást azért volt szükséges megalkotni, mivel a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (továbbiakban: régi Pp) ugyan már nem azt a szocialista perjogot és az abba belefoglalt célt – nevezetesen az anyagi igazság kiderítését - tartalmazta, amely érdekében létrejött a törvény, hanem az eljárás jogszerűsége volt a cél, azonban a törvény többszöri és jelentős módosításai oda vezettek, hogy a törvény már nem alkotott egy egységes eljárásjogi szabályozást. A törvény szabályozási elemei mégis behatárolják a módosítási lehetőségeket, mivel a folyamatos módosítások a törvény koherenciáját megszüntetik, valamint nem adnak lehetőséget a perjog továbbfejlesztésére, korszerűsítésére. A régi Pp.-t több mint százszor módosították, amely a jogértelmezés nehézségeihez vezetett, valamint az elmúlt években az igen erőteljes jogalkotás miatt megújult a szabályozási környezet. Azonban ezen új jogszabályok alap vagy háttérjogszabályaként²³⁴ – a polgári perrendtartásról szóló törvény kerül alkalmazásra, ezért ezen eljárások hatékony és időszerű lefolytatásához elengedhetetlen egy új törvény megalkotása.⁵

Wopera Zsuzsa, a polgári perrendtartás reformjáért felelős miniszteri biztos szerint nem az a gond a még hatályos polgári perrendtartással, hogy az 1952. évben lépett hatályba, hanem hogy a polgári eljárásban az egységes perszerkezet érvényesül, amely lehetővé teszi azt, hogy adott esetben akár közvetlenül a tárgyalás berekesztése előtt a felek keresetüket megváltoztassák, új bizonyítékot tárjanak a bíróság el és így az eljárás lezárása helyett annak

¹ Rónai Orsolya, Az Európai polgári eljárásjog jelenkori állapota, Az Európai Unió új és megújuló jogforrásainak szerepe a magyar magánjog fejlesztésében c. doktorandusz tanulmánykötet 3. számában található, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2014, 193. old.

² a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi III. törvény

³ a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvény

⁴ a fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvény

⁵<http://www.kormany.hu/download/f/ca/30000/20150128%20Az%20%C3%BAj%20polg%C3%A1ri%20perrendtart%C3%A1s%20koncepti%C3%B3ja.pdf>

elhúzódtát eredményezi ez a fajta perbeli magatartás.⁶ Véleményem szerint az új eljárásjogi szabály létrehozásának indoka a két indoklásban közösen, nem pedig külön-külön keresendő. Az új jogszabályi környezet és a bírósági eljárások elhúzódtásának megakadályozása közösen alapozza meg új jogszabály megalkotását, mivel ezek az indokok összefüggnek, tekintettel arra, hogy amennyiben az egyes joganyagok szervesen kapcsolódnak a polgári perrendtartáshoz, akkor azok megfelelően tudják a bírósági eljárás helyett más eljárásokra utalni az esetlegesen felmerülő jogi konfliktusokat, amelynek köszönhetően a bíróságok ügyterhe is csökken.

A Pp. elfogadásával a törvényhozó több koncepcionális változást is eszközölt a régi Pp.-hez képest, mint például a professzionális per, a perkoncentráció elve vagy például az osztott perszerkezet. Itt kell megemlítenünk, hogy a szocialista perjog értelmében az osztott perszerkezet az eljárásokat csak lassította, mivel formalizmusával és bonyolultságával a peres eljárás hatékonyságát csökkentette.⁷ Az osztott perszerkezet újbóli bevezetését a jog által szabályozott életviszonyok drasztikus megváltozása és az elmúlt évtizedben megfigyelhető peres eljárások meghosszabbodása indokolta, mivel az eljárások egyes szakaszainak formális lezárása a perelhúzás „taktikáját” ellehetetleníti.

A Pp. 2015-ben elfogadott koncepciója egyértelművé tette, hogy szükséges az alapelveket külön a kódexben is szabályozni, hiszen azok kiemelt szerepet töltenek be a törvény alkalmazásában, értelmezésében illetve esetleges későbbi fejlesztésében. A Pp. alapelveket tartalmazó fejezet kizárólag azokat az alapelveket nevesíti, amelyek a peres eljárás egészében érvényesülnek – tehát nem csak egy meghatározott eljárási részt befolyásolnak, mint például a szabad bizonyítás elve, amely csak és kizárólag a bizonyítási eljárásra korlátozódik – illetve amelyeknek az egész törvényre nézve hatásuk van. Ezek az elvek az eljárási törvény egészét, tehát minden részletszabályt áthatnak. Megállapítható, hogy a törvény – a jogalkotó indokolása és annak vizsgálata alapján is – törekszik az alapelvek számának csökkentésére valamint mindél magasabb absztrakciós szint elérésére, annak érdekében, hogy az alapelvek alkalmazása minden részletszabályra lehetséges legyen.⁸

E módosítások háttérében jellemzőn egy külföldön bevált megoldás átvétele állt, amelyet hazai viszonyok között is alkalmasnak talált a perrend megreformálására a jogalkotó. A külföldi perjogi megoldások elemzéséből lesűrhető az a következtetés, hogy nincs olyan „recept”, ami

⁶ <http://www.jogiforum.hu/hirek/37069>

⁷ Szilbereky Jenő, A Polgári Eljárás Funkciója és Hatékonysága, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1977, 238-239 old.

⁸ (Szerk) Nagy Adrienn - Wopera Zsuzsa, Polgári eljárásjog I., Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2017., 35-36 old.

mindenhol beválna,⁹ és hatékonytá tudná tenni a perrendet; az a modell, ami az egyik országban sikeresen funkcionál, más jogi kultúrában nem működik a kívánt eredményességgel.¹⁰

1. Eljárásjogi alapelvek

A Pp. kodifikációjának egyik alapkérdése volt, hogy az új eljárás törvény tartalmazza-e külön alapvető fejezetet. Amennyiben igen, akkor az kizárólag polgári perjogi alapelveket foglaljon-e magában. A Pp. Preambulumában szabályozási célként szerepel a magyar perjogi hagyományokra építő szabályozás megteremtése. A mintaadónak tekintett 1911. évi I. törvénycikk (Plósz-féle Pp.) nem tartalmazott önálló alapvető fejezetet. A régi Pp. az „Alapvető elvek” című I. fejezetben már rögzítette azokat az elveket, amelyek a teljes polgári peres eljárás folyamán irányt szabtak. Az új eljárásjogi kódex 2015-ben elfogadott Konceptiója világossá tette, hogy szükséges alapelvek megfogalmazása, mivel fontos szerepet töltenek be. Az alapelvek zsinórmértékül szolgálnak az eljárás során a jogalkalmazók számára, valamint meghatározzák az eljárás rendjét és a szabályozás irányait.

A polgári perekben számos alapelv érvényesül. A polgári peres eljárás alapelveit két nagy csoportra bonthatjuk; igazságszolgáltatási alapelvekre és a polgári per jog sajátos alapelveire. A polgári per jog sajátos alapelveinek jelentős része a Pp. I. fejezetében található „Alapelvek” cím alatt. Itt kerültek nevesítésre a polgári per jog azon sajátos alapelvei, amelyek a per teljes életciklusát áthatják. Azonban a polgári peres eljárás során az itt rögzített alapelveken kívül számos további alapelv is érvényesül, azokat a Pp. későbbi fejezete vagy az Alaptörvény vagy más törvények (bírói szervezeti és jogállási törvények) tartalmazzák. A Pp. későbbi fejezetében találhatóak azok az alapelvek, amelyek nem a teljes eljárásra, hanem az eljárásnak csak egy adott szakára, illetve szakaszára vonatkoznak.

Az igazságszolgáltatási alapelvek az igazságszolgáltatási tevékenység valamennyi ágában (polgári, büntető, közigazgatási) érvényesülnek. Ezek közül a legfontosabbakat az Alaptörvény nevesíti:

- a törvény (bírói) előtti egyenlőség [Alaptörvény XV. cikk (1) bek.]
- a bírósághoz fordulás joga [Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bek.]
- a tisztességes eljáráshoz való jog [Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bek.]

⁹ Thomas de Weers: *Reforming the Law of Civil Procedure: Does it Work?*
http://www.lut.fi/documents/27578/419707/Thomas+de+Weers_Reforming+the+Law+on+Civil+Procedure.pdf/5962366e-30e5-4d94-a87a-15069b8d5bb4

¹⁰ Laura Ervo: *Tárgyalás-előkészítő eljárások skandináv modelljei polgári ügyekben*, In: *Jogtudományi Közöny* 2009. 64. évf. 2. szám.

- az eljárás észszerű időn belül való befejezésének a joga [Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bek.]
- nyilvánosság elve [Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bek.]
- a bírák függetlenségének elve [Alaptörvény 26. cikk (1) bek.]
- társasbíráskodás elve [Alaptörvény 27. cikk (1) bek.]
- nem hivatásos bírák (ülnökök) részvételének elve [Alaptörvény 27. cikk (2) bek.]
- jogorvoslathoz való jog [Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bek.]
- védelemhez (képviselőhöz) való jog elve [Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bek.]

Az igazságszolgáltatási alapelvek érvényesülnek a polgári per folyamán is, azonban a Pp.-ben már nem kerülnek külön nevesítésre. A polgári perben érvényesülő alapelveket tartalmaz – az Alaptörvényen kívül – a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (a továbbiakban: Bszi), valamint a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény. Ezek közül fontos kiemelni a vita végleges rendezésének elvét, amely szerint „a bíróságok a vitássá tett vagy megsértett jogról – törvényben szabályozott eljárás során – véglegesen döntenek.” [Bszi. 2. § (1) bek.]

Az előzőekben felsorolt igazságszolgáltatási alapelvek közül némelyiknek van polgári perjogi megfelelője, például a tisztességes eljárás részjogosítványának tekintendő fegyverek egyenlőségének elve [Pp. 110. § (2) bek.], nyilvánosság elve [Pp. 231. § (1) bek.], a bírósághoz fordulás jogát biztosítani és a bíróság előtti egyenlőséget előmozdítani hivatott tájékoztatási kötelezettség (Pp. 111. §). A Pp. az anyanyelv használat elvét is rögzíti [Pp. 113. § (3) bek.]

A polgári peres eljárás alapelveinek másik nagy csoportját a polgári per jog sajátos alapelvei alkotják. Ezek az alapelvek a Pp.-ben „Alapelvek” cím alatt szerepelnek és a per folyamán végig érvényesülniük kell:

- rendelkezési elv,
- perkoncentráció elve,
- a felek eljárástámogatási kötelezettségének elve,
- a felek peranyag-szolgáltatási kötelezettségének elve,
- a felek igazmondási kötelezettségének elve,
- jóhiszeműség elve,
- a bíróság közrehatásának elve.

Vannak olyan alapelvek, amelyek csak egy eljárási szakaszhoz kapcsolódnak. A Pp. „Bizonyítás” címet viselő Negyedik részében a bizonyítás általános szabályai között került nevesítésre a bizonyításhoz kapcsolódó és a bizonyítási eljárás során irányadó két alapelv:

- a tényállás szabad megállapításának elve, és

- a bizonyítékok szabad mérlegelésének elve.

A polgári perjog legfontosabb alapelve a rendelkezési elv. A magánautonómiából következően a felek maguk döntenek el, hogy élnek-e a törvényben biztosított jogaikkal (pl.: perindítás, perbebocsátkozás, fellebbezés). A rendelkezési elvnek számos megnyilvánulási formája lehetséges az eljárás során:

- a felperes a keresetlevélben határozza meg az általa érvényesíteni kívánt jogot az anyagi jogi jogalap megjelölése útján [Pp. 170. § (2) bek. b) pont],
- a felperes a keresetlevélben a bíróság döntésére irányuló határozott kérelmet terjeszt elő [Pp. 170. § (2) bek. a) pont],
- a per eldöntése szempontjából releváns tényeket a feleknek kell meghatározniuk (keresetlevél, ellenkérelem),
- a felperes megváltoztathatja keresetét (Pp. 185. § és 215. §),
- az alperes megváltoztathatja ellenkérelmét (Pp. 185. § és 216. §),
- a fél megváltoztathatja perfelvételi nyilatkozatait a perfelvételt lezáró végzés meghozataláig [Pp. 183. § (4) bek.],
- a felperes a keresettől elállhat [Pp. 241. § (1) bek. a) pont],
- a felek az eljárás megszüntetését közösen kérhetik [Pp. 241. § (1) bek. b) pont],
- a fél rendelkező cselekményt tehet: jogot ismerhet el, jogról mondhat le és egyezséget köthet.

A Pp. egyik kiemelt jogalkotói célkitűzése a perkoncentráció, amely alapelvi szinten rögzítésre került. A Pp. Preambuluma is kimondja, hogy a kódex a koncentrált per feltételeit biztosító szabályozás megteremtését célozza. A cél, hogy a tények és bizonyítékok a lehető legkorábban a bíróság rendelkezésére álljanak. Ez az elvárás a felektől és a bíróságtól egyaránt a korábbiaktól eltérő szerepfelfogást kíván. A felektől fokozott eljárási felelősséget kíván a bíróság elé vitt jogvitájukkal kapcsolatban, ezt a követelményt a felek eljárástámogatási kötelezettsége fejezi ki. A perkoncentráció másik címzettje a bíróság, ez a bíróság irányában megfogalmazott kötelezettség alapelvi szinten a bíróság közrehatási tevékenységével került rögzítésre. A perkoncentráció, a felek eljárástámogatási kötelezettsége, valamint a bíróság közrehatási tevékenysége egymással szorosan összefügg. Az utóbbi kettő alapelv a perkoncentráció megvalósulásának biztosítékai. A perkoncentráció megvalósulását segíti elő a per szerkezetében való koncentráltság, az eljárás mind időben, mind funkcióban elkülönülő két részre, perfelvételi szakra és érdemi tárgyalási szakra bontása.

A feleket terhelően a Pp. az eljárástámogatási kötelezettség mellett előírja a felek peranyag-szolgáltatási kötelezettségét, valamint a fél igazmondási kötelezettségét. A felek feladata a

perben jelentős tények állítása, ezt a felperes a keresetlevélben, az alperes pedig az ellenkérelemben tudja megtenni, valamint a felek kötelezettsége a bizonyítékok bíróság részére történő rendelkezésre bocsátása. Az igazmondási kötelezettség a felekre, a képviselőre és a beavatkozóra vonatkozik, személyi hatályát tekintve szűkebb körű mint a jóhiszeműség elve. Az eljárás egyéb résztvevőire (tanú, szakértő) speciális szabályok és jogkövetkezmények vonatkoznak. A Pp. nem ír elő abszolút igazmondási kötelezettséget, csak akkor kötelezhetőek a valóság feltárására, ha nyilatkozatot kívánnak tenni, ekkor azonban mind az állításokra, mind a tagadásokra vonatkozik.

A jóhiszeműség elve mind személyi, mind tárgyi hatályát tekintve tágabb kategória az igazmondási kötelezettségnél. Ez objektív követelmény, magában foglalja a per elhúzásától, felesleges többletköltségek okozásától való tartózkodást. A jóhiszeműség az eljárás teljes tartama alatt irányadó a felek és az eljárás egyéb résztvevőinek magatartásaira, az eljárási jogok gyakorlására, illetve az eljárási kötelezettségek teljesítésére is kiterjedően.

A bírói közrehatás az elsőfokú és a másodfokú eljárás során az anyagi pervezetésben jelenik meg. A bíróságnak jelentős szerepe van a jogvita kereteinek tisztázásában a bírói közrehatás eszközeivel (kérdés, nyilatkozattételre felhívás, tájékoztatás).

2. Anyagi jogi alapelvek

Értekezésem korábbi fejezetében a polgári eljárásjog alapelveivel foglalkoztam, hiszen dolgozatom témája alapvetően az egyes anyagi és eljárásjogi alapelvek érvényesülése és kapcsolódása egymáshoz a polgári peres és nemperes eljárásokban. Az anyagi jog nélkül az eljárásjog egy tartalom nélküli borítás, amely nyilvánvalóan a tartalma nélkül értéktelen, használhatatlan. Ezen felfogás alapján a következő fejezetben az anyagi jog jelenleg a Ptk.-ban megtalálható alapelveivel foglalkozom. Az értekezés tartalmi kereteit szétfeszítené, ha valamennyi alapelvvvel foglalkoznék, így tartalmát tekintve kizárólag a törvény hatályával, értelmezési alapelvvvel, jóhiszeműség és tisztesség elvével, elvárható magatartás elvével, joggal való visszaélés tilalmával valamint a bírói úttal foglalkozom.

Benke József művében¹¹ megjegyzi, hogy a polgári jog alapelveivel számos magyar jogtudós is foglalkozott, mint például Raffay Ferenc¹², Szladits Károly¹³, Nizsalovszky Endre¹⁴, Eörsi Gyula¹⁵, Kecskés László¹⁶, Lábady Tamás¹⁷, Lenkovics Barnabás¹⁸ és még sokan mások.¹⁹ A fogalmak kialakításával megjegyzi, hogy újabbak kreálása „nem tesz hozzá” a tudomány jelen témájához, hanem azt derogálja.²⁰ Ezen megállapítás szerint illetve témán más aspektusa, összefüggések kimutatására való törekvés alapján nem kívánok új fogalmakat kreálni.

Értekezésem terjedelmi kereteit meghaladja, hogy jogfilozófiai, jogbölcseleti kérdések részletezésébe bocsátkozzam, azonban az szükséges megjegyezni, hogy még a jogtudomány e területeit behatóan művelők között sem alakult ki egységes álláspont és terminológia a jog, a norma, az alapjogi norma, a szabály, az alkotmányos jog, az alkotmányos alapjog, az elv, az alapelv, a generálklauzula, az irányelv kifejezéseket, valamint azok tartalmát illetően.²¹

A generálklauzulák – jelen értekezés során használt fogalom az alapelv - fogalom-meghatározása bizonytalan. Az elméleti álláspontok közös nevezője az, hogy a generálklauzulák tag, általános jelentéstartalmú szabályokat jelentenek. Vannak az ezen alapelveket kibontó, konkrét, egzakt jogszabályok, amelyek jogintézményekként is szoktak nevesíteni. A közelebbi fogalom-meghatározások egymástól eltérőek. A jogelmélet, vagy a szabályozási gyakorlat jogelvekként, alapelvekként, helyenként pedig bevezető rendelkezésekként nevezi őket.²² A „polgári jog alapelvei” kifejezést legelőször Kallós Lajos használta megjelenő művében.²³ A Ptk. megalkotásával és hatályba lépésével célszerű lett a régi értelmezési és alkalmazási reflexeket felülvizsgálni, átgondolni.²⁴

¹¹ Benke József: Bevezetés a magyar magánjog általános elveibe, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019.

¹² Raffay Ferenc: A magyar magánjog kézikönyve, Győr, 1909., 6-7. old

¹³ Szladits Károly: A magánjog fogalma, fejlődése és tudománya In: Szladits Károly (szerk): Magyar magánjog I. kötet: Általános rész, Személyi jog, Budapest, 1941., 5-120. old

¹⁴ Nizsalovszky Endre: Magyar polgári jog I. Általános rész, Budapest, 1950.

¹⁵ Eörsi Gyula: Bevezető rendelkezések In: Eörsi Gyula: A Ptk. 5. §-ára vonatkozó bírósági gyakorlatról, Jogtudományi Közlöny, 1977., 32. évf. 3. szám, 121-129. old

¹⁶ Polgári jogunk alapelveinek változásairól, Magyar Jog, 1993., 40. évf. 1. szám, 1-8. old, Kecskés László: Polgári jogunk újrakodifikálásának hatása polgári jogunk alapelveire, Jogtudományi Közlöny, 1994., 49. évf. 3. szám, 108-118. old

¹⁷ Lábady Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része, Budapest/Pécs, 1998., 127-148. old

¹⁸ Bíró György, Lenkovics Barnabás: Új magyar polgári jog I. Általános tanok, Miskolc, 1997.

¹⁹ Benke József i.m. 21. old

²⁰ Benke József i.m. 22. old

²¹ Lábady Tamás: A polgári jog (magánjog) általános része. Dialóg Campus Kiadó, Pécs, 2002, 139. old

²² Szalma József: A generálklauzulák és a joghézag az európai és a magyar magánjogban, Jogelméleti Szemle, 2020. 2. szám, 146. old

²³ Ujlaki Miklós: Hetven év magánjogi irodalma. A magyar magánjog bibliográfiája 1861-1930, Budapest, 1930., 1-15. old

²⁴ Benke József i.m. 24. old

A magánjog alapintézményei és vezéreszméi mellett vannak a Ptk. Bevezető rendelkezéseiben található alapvető elvek amelyek csoportjával jelen értekezés részben foglalkozik. A részbeni kifejezés azon okból szükséges, hogy az alapvető elvek egy meghatározott csoportjával foglalkozom részletesebben, míg az egyéb csoportokkal csak érintőlegesen. Az értekezés polgári joggal kapcsolatos tárgya nevezetesen - a kodifikált - a Ptk.-ban megjelenő alapelvek.²⁵ A törvény hatályával ettől függetlenül – az nem alapelv, hanem alapvető elv – célszerű foglalkozni, hiszen az egész Ptk.-t átható vezéreszmék, a jogalkalmazók számára értelmezési fogódzkodók találhatóak meg benne.

A magas fokú differenciálást a magánjog alapvető elve, alapelvei között kerülte Lábady Tamás művében²⁶ amellyel azonban Benke József nem ért egyet. Álláspontom szerint a gyakorlati célszerűség érdekében a túlzott elméleti fogalomalkotás, csoportosítás kerülendő és én Lábady Tamás véleményét, felosztását találok megfelelőnek, így a bevezető rendelkezések alatt található rendelkezésekkel összefüggésben kizárólag az alapelv kifejezést használom a továbbiakban és nem kívánok foglalkozni a differenciáltabb csoportosítással, tekintettel arra, hogy az nem használható a gyakorlat számára.

Benke József művében azt állítja, hogy a jogtudomány túlhaladt azon az állásponton miszerint a magánjog részét képezi a polgári eljárásjog és az csak a civilisztika²⁷, mint tágabb kategória körébe vonható be.²⁸ Álláspontom szerint a polgári eljárásjog – más néven alaki magánjog – a magánjog, mint jogterület része. Ezt két részre oszthatjuk, az anyagi magánjogra, amelynek törvénykönyve a Ptk. és az alaki magánjogra, amelynek törvénykönyve a Pp. Az alaki magánjog valójában nem tud és nem is létezhetne az anyagi magánjog nélkül, így azt teljesen elszakítani véleményem szerint nem célszerű és egyben nem indokolt.

Az alapelvek szerepét alapvetően kell, hogy meghatározzák a polgári jog egyes területei által igényelt eltérő szempontok. Eltérő szabályozást igényel például a társasági jog és a pénzügyi szektor, más szempontokat vet fel a családi jog, a szerződési jog és a tulajdonjog. Kérdés, hogy ezek lefedhetők-e egyetlen alapelvvel, vagy inkább a különböző területekre különböző alapelveket kellene alkalmazni, illetőleg bizonyos alapelveket csak bizonyos területekhez

²⁵ Benke József idézett művében meghatározott kategóriák szerint vannak a polgári jog az értekezésben is megemlített alapintézményei, vezéreszméi és az alapvető elvek. Az alapvető elvek csoportján belül négy külön osztályt tudunk létrehozni. Az egyik csoport a Ptk. hatálya, második a Ptk. alapelvei, harmadik az általános jelentőségű konkrét tényállások, negyedik pedig a generálklauzulák osztálya.

²⁶ Lábady Tamás 1998.

²⁷ A civilisztika nem romanisztika, pandektisztika, kriminalisztika és nem publicisztika. A civilisztika a jogtudománynak az a területe, amely magába foglalja az anyagi és alaki magánjogot és annak határterületeit., Benke József: A civilisztika fogalmáról, Kézirat, Pécs, 2013.

²⁸ Benke József i.m. 82. old

kapcsolnánk. Így az együttműködési kötelezettség a dologi jogban, például a tulajdonosi jogosítványok gyakorlása során aligha értelmezhető, a bírói gyakorlat ezt az alapelvet e területen valójában nem is alkalmazza. Ugyanígy felmerül a kérdés, hogy a joggal való visszaélés tilalma, amelynek tipikus alkalmazási területe a dologi jog, hogyan értelmezhető a szerződési jogban például szerződésszegések esetén. Alapelvek meghatározása a kódexben akkor lehet helyes döntés, ha azt a megfelelő helyen tesszük.²⁹

A Javaslat Bevezető rendelkezései között megfogalmazott alapelvek tömören kifejezik a törvény egészének eszmei alapját, szellemiségét, és közvetlen segítséget adnak a jogalkalmazás számára a jogalkotó szerint.³⁰ A Bevezető rendelkezések között csak a Ptk. egészére vonatkozó elveket jeleníti meg, és tudatosan csökkenti az alapelvek számát. A régi Ptk. alapelvei közül a Javaslat nem mondja ki a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményét. Abból indul ki, hogy a törvénynek elsősorban az alanyi jogok szabad gyakorlását kell biztosítania, a kirívóan rendeltetésellenes joggyakorlás pedig rendszerint a joggal való visszaélés tilalmába ütközik. Emellett a jóhiszeműség és tisztesség követelményének érvényesítése is megfelelő lehetőséget ad a rendeltetésszerű joggyakorlás biztosítására. A Javaslat nem tekinti valamennyi magánjogi viszonyban érvényesülő, általános követelménynek a kölcsönös együttműködés elvét, hiszen azt elsősorban a szerződéses viszonyok körében elvárható elvként fogja fel, és ezért a szerződések általános szabályainak élére helyezi.³¹ Az együttműködés elvével kapcsolatban szükséges arra rámutatnom, hogy azt a jogirodalom álláspontja szerint magába olvasztja a jóhiszeműség és tisztesség elve.³² A jóhiszeműség és a tisztesség³³ nem két különálló elv, hanem egy alapelvvé sűrített két követelmény, amely terminus technicusként egy objektív tartalmú zsinórmértéket jelent.³⁴

A tulajdonjog védelme, mint alapelv sem került elhelyezésre sem a Javaslatban, sem a Ptk.-ban, amelynek az az oka, hogy az egész jogrendszer – Alaptörvény³⁵ - gondoskodik arról, hogy ez

²⁹ Menyhárd Attila: Az új Polgári Törvénykönyv bevezető rendelkezései, Polgári Jogi Kodifikáció, 2002., IV. évf. 2. szám, 29. old

³⁰ T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről, 374. old

³¹ T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről, 374. old

³² Menyhárd Attila i.m. 30. old, Pusztahelyi Réka: Az elvekről Dworkin elmélete nyomában. Jogtudományi tanulmányok, 6/2. kötet, Miskolc, 2005., 109. old

³³ Földi András: A jóhiszeműség és a tisztesség elve, Publicationes Instituti Iuris Romani Budapestiensis, Budapest, 2001, 75. old.

³⁴ Kónyáné Simics Zsuzsanna: A Ptk alapelveiről és változásairól In: Acta Universitatis Szegediensis : acta juridica et politica, (69) 1-48. pp., 2007, 428. old

³⁵ Alaptörvény XIII. cikke

az alapelv érvényre jusson. A tulajdonjog védelmének a Ptk. konkrét szabályaival kell érvényt szerezni.³⁶

A Bevezető rendelkezések között elhelyezett konkrét tényállásokra illő normák csak általános jelentőségüknél fogva kapnak itt helyet, de a jogalkalmazásban játszott konkrét szerepük nem különbözik a Javaslat további könyveiben elhelyezett normák funkciójától. Ilyennek tekinthető a jogszabály által megkívánt jognyilatkozat megtagadását szankcionáló szabály, ha az ilyen magatartás joggal való visszaélésként értékelendő, és az általa okozott sérelem másként nem hárítható el. Ide sorolható a felróható magatartásra előnyök szerzése végett történő hivatkozást tilalmazó (*nemo suam turpitudinem allegans auditur*) és a korábbi magatartással szemben álló cselekedet (*venire contra factum proprium*) figyelmen kívül hagyását előíró rendelkezés. Ezek a normák – szemben az alapelvi jellegű bevezető rendelkezésekkel – önmagukban is konkrét polgári jogi igények elbírálásának alapjául szolgálhatnak. Konkrét rendelkezésnek tekinthető a polgári jogi alanyi jogok érvényesítésének bírósági útjára vonatkozó szabály is. Kihagyja ugyanakkor a Javaslat a Bevezető rendelkezések közül az utaló magatartás tényállását, és azt – lényegét megfelelően tükrözve és szerepének valódi jelentőségét arányosan juttatva kifejezésre – a kötelmi jogi könyvben: a kötelemfakasztó jogi tények között helyezi el.³⁷

Az anyagi jogi alapelvek vizsgálata időről időre azért célszerű, mert a felek közötti anyagi jogi jogviszonyok esetenként eljárásjogi jogviszonyokban folytatódnak. A bíró egy kötetlen váltót kap a kezébe és azt tartalommal ő tölti meg.³⁸ Ez a művelet kizárólag az eljárásjog által valósítható meg, azzal hogy az anyagi jogi alapelvek kihatnak arra, hiszen a jogviszony egy folyamat, amellyel kapcsolatban egyfajta változás áll be, hiszen a tisztán anyagi jog világából átkerül egy olyan világba ahol az anyagi és eljárásjog alapelvek és egyéb szabályok hatással vannak rá.

Ahogy már fentebb fogalmaztam a Ptk. bevezető rendelkezéseivel kívánok, hol érintőlegesen, hol részletesebben foglalkozni, így a Ptk. bevezető rendelkezéseivel kapcsolatban az első témám a törvény hatálya.

III. A rendelkezési jog

³⁶ Boóc Ádám: Gondolatok az alapelvek szerepéről Magyarország új polgári törvénykönyvében In. Szociális elemek az új Ptk.-ban, KRE-ÁJK, konferenciakötet, Budapest, 2013., 16. old

³⁷ T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről, 374. old

³⁸ Ujlaki László: Visszaélés a joggal a polgári eljárásban, Jogtudományi Közlöny, 1989., 44. évf. 9. szám, 456. old

Az alapelvekkel kapcsolatban fontos megjegyeznünk, hogy az egyik legfontosabb elv – véleményem szerint a legfontosabb elv – a felek rendelkezési elve, amely a leginkább kifejezi a feleknek és a bíróságnak a per tárgyához való viszonyát. A bíróság és a felek viszonya a polgári per olyan alapkérdése, amelynek helyes megoldása évszázadok óta foglalkoztatja a polgári eljárásjog művelőit.

A kérdésre adandó válasz alapján a polgári pernek *két alaptípusát* különböztethetjük meg: az egyikben a peres felek általában korlátozás nélkül rendelkezhetnek a perbe vitt anyagi és eljárási jogaik felett, sőt a per menetének az irányítása is az ő kezükben van, míg a másik esetben a bírói hatalom, a hivatalbóliság érvényesül a per során, nemegyszer a felek akarata ellenében is. A modern polgári perjog történetében e két alaptípusnak többféle változata alakult ki. A hetvenes-nyolcvanas évek polgári eljárásjogi reformjai, illetve reformtörekvései során a liberális értékeket őrző polgári perrendtartásoknál (francia, német, olasz) a bírói felelősséget növeli, míg a szocialista polgári eljárásjogban – ha sokkal halványabban is – a felek felelősséget növeli irányzatok bontakoztak ki. A kilencvenes évektől kezdve már *az eljárási modellek konvergenciájáról* beszélhetünk.

A volt szocialista országokban megkezdődött a bíróságok polgári perbeli szerepének a csökkentése, a bíróság és a peres felek viszonyában a túlméretezett bírói hatalom leépítése. Ugyanakkor a liberális permodell fellegvárát jelentő common law jogrendszerben kibontakozott a „judicial case management” gondolata, amely a bírót ki akarja mozdítani a hagyományos passzivitásából. A fejlődés mindkét irányból a kiegyensúlyozott bírói hatalom, a felek és a bíróság modern együttműködése felé tart.³⁹

Napjainkban a legnagyobb indukáló erő az Európai Unió, mivel az egységes piac elérése, tökéletesítése érdekében a polgári igazságszolgáltatásban is jelentős előrelépés történt és ennek megfelelően - illetve annak, hogy az egyes tagállamokban folytatott eljárások során hozott határozatokat más tagállamok bíróságai, hatóságai is elfogadják, végrehajtsák – az egyes tagállami eljárásjogi kódexeket is közelíteni kell egymáshoz véleményem szerint. A tagállami eljárási kódexek – amelyekben szerepel – az alapelvek szabályozása, annak egymáshoz való közelítése lenne az üdvözlendő, hiszen ezek az alapelvek az egész eljárást áthatják és azok egymáshoz való közelítésével egyben az egyes eljárásjogi jogintézmények szabályozása, alkalmazása is közelítene egymáshoz.

³⁹ Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003., 11 old.

Ahhoz, hogy a jelenlegi állapotokat, elméleti és gyakorlati megközelítést megértsük, szükséges a fentebb említett permodelleket bemutatni. A permodelleket a rendelkezési elv tekintetében a legcélszerűbb Kengyel Miklós monográfiájában⁴⁰ található felosztás szerint áttekinteni. Ez alapján beszélhetünk a *korlátlan féluralomról, túlméretezett bírói hatalom, féluralom és a bírói hatalom egyensúlyáról*.

1. A korlátlan féluralom

1.1. A korlátlan féluralom a francia eljárásjogban

A polgári peres eljárással összefüggésben a korlátlan féluralom példaként a francia Code de procédure civile⁴¹, az 1877-ben elfogadott német polgári perrendtartást⁴² és a common law jogrendszerét említhetjük. Ezen három példa közül a legtisztábban az angol jogrendszerben fedezhető fel a korlátlan féluralom.

A korabeli kódexek gyakorlatának megfelelően a Code de procédure civile fogalmazott meg általános rendelkezéseket⁴³, azonban a jelenlegi alapelvek csak az 1975. évi módosítás során kerültek a törvény élére.⁴⁴ A francia polgári eljárást hagyományosan a système accusatoire uralta, amelyen belül a jogi irodalom különbséget tett a principe d initiative és a principe dispositif között. Az előbbi azt jelenti, hogy a jogvita megkezdése, folytatása és befejezése kizárólag a felek akaratától függ, míg az utóbbi azt fejezi ki, hogy a per tárgya felett csak a felek rendelkezhetnek.⁴⁵ Ez alapján azt jelenthetjük ki, hogy a francia eljárási rendben nem csak maga a per tárgyával kapcsolatos rendelkezés, hanem maga a per vezetése is a felek kezében összpontosult. Tissier találóan fejezte ki magát, amikor a francia bírót egy olyan automatához hasonlította, amit ha tényekkel megettettek, kiköpte az ítéletet.⁴⁶

A francia polgári perrendtartásban megtalálható féluralom csökkent, amikor a liberális szemléletet elkezdte felváltani az irányadó szociális szemlélet. Joggal állapította meg az 1860-ban írott monográfiájában Zink azt, hogy a francia polgári per éppúgy a tárgyalási elv uralma

⁴⁰ Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

⁴¹ Code de procédure civile, 1806.,

⁴² Zivilprozeßordnung

⁴³ Az olyan alapelvek, mint például: nyilvánosság elve, szóbeliség elve, közvetlenség elve, szabad bizonyítás elve nem képezi e fejezetnek a tartalmát, azonban annyit meg kell jegyeznünk, hogy ezen elvek nem kizárólagosan polgári peres eljáráshoz kapcsolódnak, hanem általánosan az igazságszolgáltatáshoz, így ezekkel kapcsolatban kijelenthetjük, hogy nem „egyedi” polgári eljárásjogi elvekről beszélünk. Igazságszolgáltatási alapelvekre tekintettel, jelen értekezésben csak felületesen érintettem ezen alapelveket.

⁴⁴ Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003., 39. old

⁴⁵ Motulski Henry: Ecrits: Études et notes de procedure civile I., Paris 1973., 275. old

⁴⁶ Endres Peter: Die Französische Prozessrechtslehre vom Code de procedure civile, 1806 bis zum den beginnenden 20. jahrhundert, Tübingen, 1985, 18. old

alatt áll, mint a német és az angol, de nem érvényesül olyan mereven és következetesen, mert kivételek sorra törí át.⁴⁷ A francia polgári perben a tárgyalási elv megvalósulásával kapcsolatban Zilinszky Imre azt a megállapítást tette, hogy egyrésről a bírói tevékenység a per minden stádiumában a felek kérelméhez van kötve. Másrésről, ha a bíró a fél kérelmére az eljárást megindítja, tevékenysége nincs olyan merev szabályokhoz kötve, melyek által az igazság kinyomozása meghiúsulna, sőt megszerezheti mindazt az anyagot, mely arra nézve szükséges, hogy benső meggyőződése szerint mondhassa ki ítéletét.⁴⁸

A francia szabályozás igazi sajátossága azonban az ügyész részére biztosított keresetindítási jog volt, amely a közérdek képviselőjét a törvényben meghatározott esetekben fő peres fél elé tette.⁴⁹ Ezt úgy tudjuk összefoglalni, hogy a francia ügyész nem a pereskedő felek, hanem a törvény érdekeit képviseli. Alapvetően a francia korlátlan féluralma úgy valósult meg, hogy a alapelvi szinten rendelkeztek például a tárgyalási elvről, azonban azt rengeteg helyen áttörték és így valójában azt a megállapítást tehetjük, hogy a féluralom valósul meg a francia liberális perrendben, azonban nem korlátok nélkül.

1.2. A korlátlan féluralom a német eljárásjogban

Az 1877. évi Zivilprozessordnung (Továbbiakban: ZPO) megszületésével kapcsolatban fontos megjegyeznünk, hogy a XIX. században a törvényalkotásra a korábban lezajlott francia forradalom, az 1848-as forradalmak és szabadságharcok eszméi, valamint a német egység létrehozásának eszméje egyaránt hatott. A kodifikációs munkálatok már 1862-ben megkezdődtek, amelynek eredményeként Leonhardt porosz igazságügyi-miniszter 1871-ben egy tervezetet nyújtott be. Ezt követően a tervezetet 3 évig vitatták meg és végül 1877-ben elfogadták, amely így, mint törvény 1879-ben hatályba is lépett.

A német polgári perrendtartás minden tekintetben megfelelt a liberálkapitalizmus követelményeinek. A liberális állam olyan mértékben ismerte el a polgárainak a szabadságát és az egyenlőségét, hogy a jogvitákba sem kívánt beavatkozni. A polgári per magánügynek minősült, amely Wach klasszikus megfogalmazása szerint „az államnak a jogvitában való érdektelensége alapján zajlott”.⁵⁰ E gondolkodás számára a szociális különbségtétel nem létezik az emberek közötti társadalmi különbségek inkább kiegyenlítődnek: „Egyformán személy a

⁴⁷ Zink E.: über die ermittlung der zuchverhaltes im Französischen civilprozess, Kaiser, München, 1860., 372. old

⁴⁸ Zilinszky Imre: A bizonyítás elmélete a polgári peres eljárásban. , tekintettel a jogfejlődésre és a különböző törvényhozásokra., Adhenaum kiadó, Budapest, 1875., 32. old.

⁴⁹ Kengyel Miklós: i.m. 45. old

⁵⁰ Wach Adolf: Vorträge über die reichs-zivilprozessordnung gehalten vor praktischen juristen im frühjahr 1879., Adolph Marcus, Bonn, 1896., 2. old

tulajdonos és a nincstelen, a gyenge magánszemély és a mamuterős jogi személy is.⁵¹ Számukra az ideális szabadságot azt biztosítja, hogy a jog nem avatkozik bele a társadalmi hatások természeti folyamatába, sőt közömbös marad e folyamatok anyagi eredményei iránt.⁵² Ennek a felfogásnak a következményét ismerte fel Savigny, amikor korszakos jelentőségű munkájában kertelés nélkül megállapította azt, hogy a magánjogi alapelvek keresztül vitele a gazdagság vagy a szegénység minden korlátozás nélküli lehetőségéhez vezet.⁵³

A ZPO módosítás nélküli szövege a liberalizmus szellemével összhangban a feleket tette meg a polgári per kizárólagos uraivá.⁵⁴ Fontos azt a tényt kiemelni, hogy a jogirodalomban hosszú időn keresztül vitatták az önálló rendelkezési elv létezését és Gönner hatására a tárgyalási elv részeként kezelték.⁵⁵ Ez alapján megállapítható, hogy a német polgári perrendtartás megalkotásakor önálló rendelkezési elvről nem beszélhettünk, hiszen azt a tárgyalási elv részeként tekintették. A bírói hatalom korlátozása és a felek uralmának növelése a per felett a francia perjog hatására vezethető vissza, innét eredt az a törekvés, hogy a jogkérdést és a ténykérdést meg kell osztani a bíróság és a felek között.⁵⁶ A per megindításakor szabadon dönthet arról a jogkereső állampolgár, hogy a keresetét az állami bírósághoz nyújtja be vagy az ellenérdekű féllel egyetértésben választottbírósághoz fordul, vagy pedig lemond a jogának a bírói úton való érvényesítéséről.⁵⁷

A rendelkezési elv érvényesülésének egyik legfontosabb biztosítékeként a német perrendtartás is átvette a pandektajogból ismert „ne eat iudex ultra petita partium” elveket. A magyar fordítás alapján ez azt jelenti, hogy a bíró nem jogosult arra, hogy a félnek olyan ítéljen meg, amelyet nem követelt. A tilalom a főkövetelés járulékaire is kiterjedt és a kérelemhez kötöttség a jogorvoslati eljárás során is érvényesül.⁵⁸

A ZPO egyik gyakran felrótt hiányossága az volt, hogy a feleket nem kötelezte igazmondásra, mivel a szabályozott per háború korábban a felek számára minden eszköz megengedett volt, hogy a jogaikat érvényesítsék. Ez a szemlélet mindenképpen visszalépést jelentett a korábbi

⁵¹ Radbruch Gustav: Der Mensch im Recht., vovandenhoek und Ruprecht, Göttingen, 1952., 37. old

⁵² Sinzheimer Hugo: Arbeitsrecht und Rechtssoziologie, Europäische Verlangsanstalt, Frankfurt am main, 1976, 316. old

⁵³ Wasserman Rudolf: Der Sociale zivilprozess. Zur theory und prakzis des zivilprozesses im socialen rechtsstaat, Luchterhand, Darmstadt 1978. 31. old

⁵⁴ Kengyel Miklós: i.m. 51. old

⁵⁵ Rosenberg Leo: Lehrbuch des Deutschen zivilprozessrechts, Liebman, Berlin, 1927., 171. old

⁵⁶ Kengyel Miklós: i.m. 52. old

⁵⁷ Wietzorek Bernhard, Schütze Rolf: Civilprozessordnung und nebengesetze. Größkommentar, 3. kiadás, Gruyter, Berlin. 1994., 24. old

⁵⁸ Kengyel Miklós: i.m. 55. old

szabályozáshoz képest, hiszen például a porosz perrendtartásban a felek igazmondásra volt kötelezve.⁵⁹

A ZPO és a liberális permodellel kapcsolatban Menger találóan állapította meg, hogy a „polgári igazságszolgáltatás területét, addig tökéletesítettük, amíg a nemzet túlnyomó többsége számára elérhetetlenné vált”.⁶⁰

1.3. *A korlátlan féluralom az angol eljárásjogban*

Az angol jogirodalom, a bíró és a felek polgári perbeli viszonyának a jellemzésére általában az „adversary system” kifejezést használja. A magyar fordításban ez azt jelenti, hogy a rendszer kontradiktórius jellegű, tehát a felek kétoldalú meghallgatása biztosított az eljárás során.⁶¹ A kontradiktórius rendszer eredetét a jogi irodalom XIII. századig vezeti vissza.⁶²

A jogirodalom által emlegetett kontradiktórius rendszer az angol polgári eljárások középpontjában foglal helyet. A rendszer működésének kiindulópontja az volt, hogy a bíróság köteles a per során mindvégig passzív, semleges és inaktív maradni, hogy a szemben álló felek - „Sir Jacob” kedvenc kifejezésével élve a „jogi gladiátorok” - a saját ügyükben a saját maguk módján pereskedjenek, alávetve magukat a jogszabályoknak és a bírósági gyakorlatnak.⁶³

Az adversary system a XX. század végéig a korlátlan fél uralma testesítette meg.⁶⁴ A kontradiktórius jelleget különböző alapelvekkel kívánták alátámasztani. A leggyakrabban a „principle of party control” és a „principle of party prosecution” szerepelt, de felbukkant még „principle of party autonomy” is.⁶⁵ Millar szerint a kontradiktórius rendszer mindenekelőtt a „principle of bilaterality” meglétét feltételezi, vagyis mindkét félnek a lehetőségét arra, hogy a bizonyítékait felkutassa és a jogi érvelésével együtt a bíróság elé tárja. A „principle of party control” azt fejezi ki, hogy a per irányítása a felek kezében van. Ennél fogva a bíróság passzív maradhat és megőrizheti pártatlanságát.⁶⁶ A „party presentation” azt jelenti, hogy a magánérdekek érvényesítése kizárólag felek feladata, akik szabadon döntenek arról, hogy a kereseti követelésüket, hogy a védekezésüket fenntartják, illetőleg visszavonják.⁶⁷

⁵⁹ Kengyel Miklós: i.m. 70. old

⁶⁰ Menger Anton: Das Bürgerliche Recht und die besitzlozen volksklassen. Eine kritik des entwurfs eines bürgerlichen gesetzbuches für das deutsche reich. 2. kiadás., Laupp, Tübingen, 1890., 31.old

⁶¹ Kengyel Miklós: i.m. 75. old

⁶² Kengyel Miklós: i.m. 76. old

⁶³ Jacob Sir Jack I.H.: The Fabric of english civil justice, Steven & Sons, London, 1987., 15. old

⁶⁴ Kengyel Miklós: i.m. 77. old

⁶⁵ Jacob Sir Jack I.H.: i.m. 14. old

⁶⁶ Millar Robert: The formative principles of civil procedures, 18. III. Law Review 1., 1923. 20.old

⁶⁷ Kengyel Miklós: i.m. 79. old

Láthatjuk, hogy az angol permodellben a felek részére teljesen át volt engedve a per lefolyásának befolyásolása. Wigramm a XIX. század közepén a polgári pert úgy jellemezte, mint egy kakasviadalt, ahol az győz, akinek az ügyvédjei a leghosszabb sarkantyú, legbátrabb madárral rendelkeznek.⁶⁸ Ezt követően XX. század utolsó évtizedeiben sokat változott az angol igazságszolgáltatás megítélése. Lord Donaldson szerint a pereskedés elvesztette mind a harcias, mind pedig a nevetséges mivoltát. „A pereskedés nem háború és nem is játék, arra szánták, hogy a szemben álló felek között valóban igazságot tegyen, de ha a bíróság nem rendelkezik az ehhez szükséges információkkal, akkor nem tudja megvalósítani ezt a célt”.⁶⁹

Az angol szerzők általában a francia⁷⁰, ritkábban a német eljárásjog⁷¹ ismeretre alapján vonnak le következtetéseket, arról a rendszerről, amelyet a bíróság szerepe, illetve a hivatalból iselrendelhető bizonyítás alapján „inquisitorial system” elnevezéssel illetnek.⁷² Az „adversary system” legfontosabb eleme a bíró teljes passzivitás, amelyhez képest még a liberális francia vagy német polgári per bírója és túlzottan nagy hatalommal van felruházva. Az angol polgári igazságszolgáltatásban a tárgyalási elv a legtisztább formában érvényesül, mivel a bíró semmilyen szerepet nem vállal, a tényállás megállapításában.⁷³ Az angol szerzők azt sem mulasztják el megjegyezni, hogy a vizsgálatot végző bíró az angol rendszerrel ellentétben nem a nagy tapasztalatokkal rendelkező ügyvédek közül kerül ki, hanem tisztviselő, aki kellő gyakorlat nélkül válik az ítélőtestület tagjává.⁷⁴

Az angol polgári perben a bíróság a XX. század végéig megőrzi azt a szerepet, amelyet a jogirodalom általában olyan kifejezésekkel ír le, mint inaktív, passzív, nem beavatkozó.⁷⁵

Az angol bíró passzivitását a felek és jogi képviselőjük igen erős aktivitása ellensúlyozza. Andrews tömör összefoglalása szerint a felek irányító szerepe a következő területeken érvényesül

- az eljárás kezdeményezése
- Az eljárás keretbe foglalása
- Annak az eldöntése, hogy bevonjanak-e újabb feleket az eljárásba,

⁶⁸ Jacob Sir Jack I.H.: i.m. 15. old

⁶⁹ Donaldson Sir John: 1 Weekly Law Reports, Davies W. L. Lillei & Co., 1987., 428-431. old

⁷⁰ Giford-Donald, Shalter John: Understanding the english legal system, Cavendis, London, 1997. 70. old

⁷¹ Jolowitz, John Antony: Adversarial and Inquisitorial Approaches to Civil Litigation, Cambridge lectures. Cambridge 1983., 111-112. old

⁷² Kengyel Miklós: i.m. 81. old

⁷³ Kengyel Miklós: i.m. 81. old

⁷⁴ Giford-Donald, Shalter John: i.m. 70. old

⁷⁵ Kengyel Miklós: i.m. 82. old

- a releváns tények kiválasztása,
- jogalap meghatározása,
- a tárgyalás előkészítése,
- annak az eldöntése, hogy folyamodjanak egy ideiglenes intézkedés ért,
- egyezség kötés vagy a keresett visszavonása,
- a bizonyítékok beterjesztése a tárgyaláson,
- a jogszabályokra való hivatkozás a tárgyaláson,
- az ítélet végrehajtásának kezdeményezése,
- a fellebbezés benyújtása kivéve, ha a bíróság engedélyhez kötött

Az angol polgári perben a kezdeményezés az előkészítés, az irányítás és a prezentálás felelősségét a bíróság helyett a felek, valamint az őket képviselő ügyvédek viselik. Sir Jacob szerint a perbeli szerepek felcserélődnek és jelentősen növeli a polgári perben eljáró jogi képviselő feladatait és kötelezettségeit. Ebben a peres felek, sőt a bíróságok a is az eljáró képviselők ügyességétől, a szakmai hozzáértésétől és a tisztességétől függnék.⁷⁶

A jogirodalom a kontradiktórius rendszer előnyének tartja azt, hogy a bíróság előtt általában a szakemberek érvelnek és vitatkoznak, de a felek is hozzászólhatnak, és kétségbe vonhatják az ellenérdekű fél bizonyítékait, ami hozzájárul a jogrendszerbe vetett bizalom növekedéséhez.⁷⁷ Az „adversary system” hátrányai között említi azt, hogy az eljárás körülményes és emiatt a költségek is nagyon magasak.⁷⁸ A XX. század utolsó évtizedeiben felerősödtek a kontradiktórius rendszerrel szembeni kritikus hangok, amelyek az intézmény körüli misztikum fenntartása helyett a gyökeres megváltoztatását sürgették.⁷⁹

2. Túlméretezett bírói hatalom

2.1. A porosz polgári perrendtartás

Az „1793 évi Allgemeine Gerichtsordnung für die Preußischen Staaten” (Továbbiakban: porosz polgári perrendtartás) által szabályozott eljárás középpontjában a bíró állt, akitől azt várták, hogy saját maga alkotson képet az előadottakról és a pert biztosan és gördülékenyen vezesse

⁷⁶ Jacob Sir Jack I.H.: i.m. 13. old

⁷⁷ Kengyel Miklós: i.m. 92. old

⁷⁸ Gifford-Donald, Shalter John: i.m. 1997. 70. old

⁷⁹ Woolf Lord Henry: Access to justice – final report., London, 1996., (kengyel miklós könyvében)

végig.⁸⁰ A porosz polgári perrendtartás felépítése lényegesen különbözött a korabeli perrendtartásokétól, mivel az eljárásban a „Richterbetrieb” és a nyomozati elv érvényesült, hogy a bírónak megbízhatóbb áttekintése legyen a peranyagról. A törvénykönyv a bírói feladatokat megosztotta a decernáns, az instruktor (vizsgálóbíró) a referens, a korreferens és a bírói kollégium között, akik az eljárás őket érintő szakaszában felelősséget viseltek a per előreviteléért.⁸¹

Puchta szerint a porosz polgári perrendtartásban szabályozott eljárás a pandektajoggal összehasonlítva egy kiterjesztett sommás eljárásnak volt tekinthető.⁸² Ezt támasztja alá az a megállapítás, miszerint a felekkel közvetlen kapcsolatban álló bírót nem tartották képesnek arra, hogy „teljes pártatlansággal és tökéletes jogszerűséggel” ítéлkezzен. A vizsgálóbírót, aki a feleket meghallgatta és a bizonyítási eljárást lefolytatta, kizárták a határozat meghozatalából és a bírói kollégium csak a jegyzőkönyvek alapján döntött.⁸³ Egy találó megjegyzés szerint a porosz reformátorok lényegében ugyanazt mondták, amit a régi a pandektajogon alapuló törvénykönyvek is megállapítottak, de azt pontosabban tették.⁸⁴

A természetjog hatása abban volt kimutatható, hogy a törvény elején az egyes célkitűzéseket meghatározták. Pufendorf szerint egy eljárás természetes állapotában csak döntőbíró előtt mehet végbe, ahol az eljárási szabályok teljesen feleslegesek.⁸⁵ Ez a megállapítás is irányadó volt a porosz perrendtartásra, hiszen az a formalizmust mellőzte a perekben.

A porosz megoldás erősítette a bírói hatalmat és a bíró kezébe adta a tényállás megállapításának lehetőségét, azonban rövid időn belül kiderült, hogy ez a fajta megoldás nem vezet eredményre. A tényállás megállapításával összefüggésben azonban azt ki kell jelenteni, hogy valódi bírói funkcióvá kellett válnia, amelyet nem a felek szubjektív, hanem az igazság objektív érdekében kellett gyakorolni.⁸⁶ Az igazság kiderítése, mint cél megjelent a porosz

⁸⁰ Svarez Carl Gottlieb, Goßler Christoph: Unterweisung für die Parteien zu ihrem Verhalten bei Prozessen und anderen gerichtlichen Angelegenheiten nach der Allgemeinen Gerichtordnung für die Preußischen Staaten, Berlin, 1796., 17. old

⁸¹ Dahlmans Gerhard: Deutschland In Coing; Handbuch, III, Band, 1982., 2648. old

⁸² Puchta Wolfgang Heinrich: Über die Grenzen des Richteramts in bürgerlichen Rechtssachen, Nürnberg, 1819., 149. old

⁸³ Froberg Helmut: Untersuchungsgrundsatz und Parteiaussage im preussischen Zivilprozeß von 1709-1793., Moltzen, Leipzig, 1939., 49-50 old.: **szöveg....**

⁸⁴ Brief-Wechsel: Brief Wechsel über die gegenwärtige Justizreform in den Preußischen Staaten, nebst einigen nach den Vorschriften der neuen Prozess-ordnung instruierten Acten, 1-3. kötet, Berlin, 1780-1784., 84. old

⁸⁵ Pufendorf Samuel: Die iure naturae et gentium. Laussane et Genevae, 1744., lib 5., cap 13.

⁸⁶ Kengyel Miklós: i.m. 206. old

perrendtartásban, hiszen a XVIII. századi porosz igazságügyi reformátorok, uralkodók és a jogtudósok egyaránt az anyagi igazság kiderítésére törekedtek.⁸⁷

Bomsdorf szerint az a gondolat, hogy a per célja csak a formális igazság lehet a XVIII. századi porosz jogászoknak idegen volt. Számukra csak egy igazság létezett, mint a jogvita eredménye.⁸⁸ A bírónak, aki a jogvitát a törvények helyes alkalmazásával a tények alapján eldönti a legfontosabb kötelessége következképpen a legfontosabb joga is, hogy a valódi és a tulajdonképpen tényállásról megbizonyosodjék.⁸⁹ A vizsgálatot addig kellett folytatnia a bírónak, ameddig valamennyi jelentős tény alapját vagy alaptalanságát fel nem derítette vagy a rendelkezésre álló eszközöket ki nem merítette.⁹⁰ A felek rendelkezési joga csak a pertárgyára terjed ki. Az alaki és anyagi pervezetés a bíróság kezében összpontosult, mint például a határnap és a határidők kitűzésének joga.⁹¹

A porosz törvényhozók az igazság kiderítése érdekében a bíróságra bízták azt a feladatot, hogy a per eldöntéséhez szükséges tényekről és bizonyítékokról gondoskodjon. Az porosz polgári perrendtartás és a pandektajogi per közötti különbség segítette hozzá Gönner a vizsgálati elv tehát „a mindent hivatalból” és a tárgyalási elv „semmit hivatalból” közötti különbség felismeréséhez, illetve a két alapelv természetének a leírásához.⁹² A vizsgálati elv a porosz polgári perrendtartásban sem érvényesült a maga tisztaságában a Gönner-féle „mindent hivatalból” értelmében. Például a vizsgálóbíró csak olyan bizonyítást fogadtathatott vagy olyan körülményeknek járhatott utána, amelyek a kiküldött bíró jegyzőkönyvében szerepeltek, vagy amelyekre a felek közvetlenül hivatkoztak. A bíró magántudomására alapuló tényeket nem lehetett vizsgálat tárgyává tenni.⁹³

Az állam legfőbb kötelessége az egyének jogbiztonságáról gondoskodni, és ennek érdekében a polgárok magánszférájába is be kellett hatolnia, de a nyomozást csak addig szabad folytatni ameddig a célját el nem éri.⁹⁴ Az igazmondási kötelezettség ellenére a feleket nem

⁸⁷ Kengyel Miklós: i.m. 207. old

⁸⁸ Bomsdorf Falk: Prozeßmaximen und Rechtswirklichkeit. Verhandlungs- und Untersuchungsmaxime im deutschen Zivilprozeß – Vom gemeinen Recht bis zur ZPO, Duncker&Humblot, Berlin, 1971., 78. old

⁸⁹ Allgemeine Gesichtsordnung für die Preußischen Staaten 6. §

⁹⁰ AGO 20. §

⁹¹ AGO Einl.6. §

⁹² Gönner Nikolaus Thaddäus: Handbuch des deutschen gemeinen Processes in einer ausführlichen Erörterung seiner wichtigsten Gegenstände, 1-4 Bde., Palm, Erlangen, 1801-1803., 1. köt., 182-183. old

⁹³ Kengyel Miklós: i.m. 211. old

⁹⁴ Brief-Wechsel: Brief Wechsel über die gegenwärtige Jutzizreform in den Preußischen Staaten, nebst einigen nach den Vorschriften der neuen Prozess-ordnung instruierten Acten, 1-3. kötet, Berlin, 1780-1784., 34. old

kényszerítették arra, hogy a bíróság előtt megjelenjenek vagy vallomást legyenek, vagyis az eljárásnak nem volt inkvizitórius jellege.⁹⁵

2.2. *A szocialista modell*

A negyvenes-ötvenes évek fordulóján a szocialista perjogi irodalomban az alapelvek valóságos kultusza alakult ki.⁹⁶ Az alapelvek a jogpolitika leghatékonyabb eszközeinek bizonyultak, ezért a szocialista jogtudomány a polgári perrendtartás alapelveinek normatív jelleget tulajdonított. Abramov szerint csak a szovjet polgári eljárások alapelveiből kiindulva lehet az egyes kérdésekben helyes döntésre jutni, hogyha azok megoldásához nincsen megfelelő érvényes szabály.⁹⁷

A szocialista bírói hatalom legnagyobb paradoxonja abban rejlett, hogy az alkotmányjogilag „puha” bíróság a büntetőeljárásban és a polgári perben a „kemény” államhatalmat testesítette meg.⁹⁸ A bírói függetlenség kérdésével kapcsolatban Kengyel Miklós fogalmazta meg: „az illúzió és a valóság közötti szakadék talán sehol sem volt olyan mély a szocialista polgári eljárásjog-tudományban, mint a bírói függetlenség megítélésében”.⁹⁹

A rendelkezési elv szocialista átírata, amely „az egyén és az állam érdekeinek harmonikus egybekapcsolódásából” kiindulva a felek rendelkezési jogait az államot megszemélyesítő bíróság ellenőrzése alá helyezte.¹⁰⁰ A szovjet polgári per rendelkezési elvnek - mutatott rá Abramov - semmiféle közössége nincs a burzsoá polgári per hasonló elnevezésű elvével.¹⁰¹ Ez az állítás teljes mértékben alátámasztható, hiszen valójában a szocialista rendelkezési elv tartalmát kiüresítették és szinte teljes mértékben korlátozták. A szocialista jogirodalom képviselői a korlátozást azzal magyarázták, hogy összhangot kell teremteni „egyfelől az egyén és a csoport jogai és törvényileg védett érdekei, másfelől pedig a társadalom érdekei és az objektív igazság megállapításának a követelmények között”.¹⁰²

⁹⁵ Bomsdorf Falk: Prozeßmaximen und Rechtswirklichkeit. Verhandlungs- und Untersuchungsmaxime im deutschen Zivilprozeß – Vom gemeinen Recht bis zur ZPO, Duncker&Humblot, Berlin, 1971., 95. old

⁹⁶ Visinszkij A. J.: A szovjet állam- és jogtudomány kérdései, Jogi és Államigazgatási Kiadó, Budapest, 1950, 59-85. old.

⁹⁷ Abramov Sz.N.: Szovjet polgári eljárás, Állami Jogirodalmi Kiadó, Moszkva, 1952., 27. old

⁹⁸ Kengyel Miklós: Sieben Jahrzehnte sozialistische Wissenschaft des Zivilprozeßrechts, Osteuropa Recht, 39. Jahrg., 198-207. old.

⁹⁹ Kengyel Miklós: i.m. 229. old

¹⁰⁰ Abramov Sz.N.: i.m. 39. old

¹⁰¹ Abramov Sz.N.: i.m. 43. old

¹⁰² Névai László: Az ügyész a polgári eljárásban a törvénykezési reform után, Polgári Eljárásjogi Füzetek, VII. 7-16., 88 old.

Az egyének csak a törvény keretei között rendelkezhetnek szabadon az anyagi jogaikkal és a védelmükhez szükséges eljárási eszközökkel, de az a szabadság is „egybekapcsolódott” a bíróság, az ügyészség, valamint egyéb állami szervek és társadalmi szervezetek kezdeményezési jogával és aktivitásával az eljárási eszközök igénybevétele terén.¹⁰³

A szovjet jogirodalom a tárgyalási elvet - a jogvita eldöntése helyett - az igazság kiderítésének szolgálatába állította.¹⁰⁴ Ehhez túl kellett lépnie a tárgyalási elv burzsoá felfogásán legfőképpen Gönner féle „semmit hivatalból” szemléletem. A bíróság nem utasíthatta el a keresetet, csupán azért, mert a felperes nem bizonyította be a követelését, vagy ellenkezőleg a felperes keresetének nem adhatott helyt egyszerűen azon az alapon, hogy az alperes nem bizonyította a kifogásait, ha a bíróság nem tette meg hivatalból azokat az intézkedéseket, amelyek a felek kölcsönös viszonyának a tisztázásához szükségesek voltak.¹⁰⁵ Visinszkij a tárgyalási elvben a felek jogát látta a saját álláspontjuk védelmezésére, a saját igazságuk bizonyítására.¹⁰⁶ Abramov szerint a szovjet polgári perben a tárgyalási elv a felek és a bíróság kezdeményező és aktív perbeli tevékenységének az összefonódása, amely arra irányul, hogy a bíróság a törvényes és megalapozott ítélet meghozatala céljából kiderítse és megállapítsa a felek valóságos jogait és egymáshoz való viszonyát, vagyis az anyagi igazságot.¹⁰⁷

A szocialista jogirodalom szerint a fasiszta polgári eljárásjog magát a tárgyalási elvet is fel akarja számolni, addig a szovjet polgári perben a tárgyalási elv „a felek joga, hogy álláspontjukat a bíróság előtt védelmezzék, hogy igazságukat bebizonyítsák a feleknek olyan joga, amely egyesítve van a bíróság jogával és kötelezettségével, hogy megállapítsa az anyagi igazságot az ügyben”.¹⁰⁸ Az ötvenes évek elejéig az anyagi igazság kiderítését jelölte meg a szovjet polgári eljárás legközelebbi céljaként.¹⁰⁹ A marxista leninista ismeretelmélet alapján az igazság objektív jellege került előtérbe, tehát a bíró által felderített tényállásban jelentkező történeti igazság objektív igazság. Az anyagi igazság, mint burzsoá fogalom rövid időn belül eltűnt a szocialista jogirodalomból.¹¹⁰ A tárgyalási elv effajta felfogása és az objektív igazság „mindenáron való” kiderítése a rendelkezési elv alkalmazásával valójában a teljes bírói hatalmat valósította meg.

¹⁰³ Dobrovcszkij A. A., Névai László: Polgári eljárás a szocialista országokban – a KGST tagállamaiban, Moszkva, 1977., 54. old

¹⁰⁴ Visinszkij A. J.: A jogelmélet frontjának a helyzetéhez, Moszkva, 1937., 40. old

¹⁰⁵ Abramov Sz.N.: i.m. 45-46. old

¹⁰⁶ Visinszkij A. J.: i.m. 1937., 40. old

¹⁰⁷ Abramov Sz.N.: i.m. 5. old

¹⁰⁸ Abramov Sz.N.: i.m. 47. old

¹⁰⁹ Abramov Sz.N.: i.m. 5. old

¹¹⁰ Kengyel Miklós: i.m. 237. old

A szocialista rendelkezési elv Abramov értelmezésében - nem csak a per megindítására, hanem a bírói jogvédelem terjedelmének és határainak meghatározására is kiterjedt.¹¹¹ A szovjet polgári eljárásjog - ellentétben a burzsoá perjogi tétellel - akkor is gondoskodott a felperes érdekeinek a védelméről, ha a bíróság előtt kiderült körülményekből megállapítható a felperes többet követelhetett, mint amennyit a kereseti kérelmében előterjesztett. Ilyenkor a bíróság feladva a „ne eat iudex ultra petita partium” elvet, túlléphetett a kereseti kérelmen.¹¹² A szovjet bíróság ezt a kötelességét teljesítve reális lehetőséget nyert arra, hogy az ügyet ne csupán a felek által bizonyítékként a bíróság elé terjesztett adatok, hanem az ügy összes körülménye alapján döntse el, miközben megvizsgálása alá von olyan anyagot is, amely nem ritkán ismeretlen marad, vagy elérhetetlen az érdekelt fél számára.¹¹³

Megállapítható, hogy az objektív igazság kiderítésének a követelménye a rendelkezési elv fölé kerekedett, tekintettel arra, hogy a törvény „valóságos jogvédelmet” kívánt nyújtani és a felek perbeli rendelkező cselekményeit is a bíróság ellenőrzése alá helyezte.¹¹⁴ A bíróság abból a kötelezettségéből kiindulva, hogy az 1923. évi orosz polgári perrendtartás (Továbbiakban: GPK.) 5 paragrafusa értelmében tisztázni kell a peres felek közötti lényeges viszonyokat, megtagadhatja azt, hogy az alperes elismerését ítéletének alapjául vegye és más ítéletet hozhat, mint ami az alperes által tett elismerő nyilatkozatból következne.¹¹⁵

A szovjet polgári per legfőbb jellemzője a hivatalbóliság volt, amely a keresetlevél benyújtásától kezdve a végrehajtási eljárás befejezéséig mindvégig érvényesült.¹¹⁶ A kitanítási kötelezettség - amely a rendelkezési jog használatát elősegíti a fél számára - a szovjet polgári eljárásokban úgy jelent meg, mint a peres felek egyenjogúságának az egyik biztosítéka.¹¹⁷ Ez azonban csak a bírói túlhatalom egyik bujtatott formája volt, hiszen a bíróság volt valójában „az ügy ura”.

2.3. *Az 1952. évi magyar polgári perrendtartás*

Az régi Pp. indokolása második legfontosabb szempontként említette a polgári jogvitának, az anyagi igazság alapján való eldöntését, mint a rendelkezési elv új felfogásának az érvényre juttatását. Fontos azt kiemelni, hogy az anyagi igazság kiderítésének a gondolata nem volt

¹¹¹ Abramov Sz.N.: i.m. 41. old

¹¹² Névai László: A rendelkezési és a tárgyalási elv a szovjet polgári eljárásban, JK, 7. évf., 266. old

¹¹³ Visinszkij A. J.: i.m. 1952., 277. old

¹¹⁴ Kengyel Miklós: i.m. 242. old

¹¹⁵ Visinszkij A. J.: A perbeli bizonyítás elmélete a szovjet jogban, Akadémiai, Budapest, 1952., 299-300. old

¹¹⁶ Kengyel Miklós: i.m. 244. old

¹¹⁷ Abramov Sz.N.: i.m. 51-52. old

idegen a Plósz féle perrendtartás sem, habár a törvény erre vonatkozó konkrét utalást nem tartalmazott.¹¹⁸ A Plósz féle perrendtartást Névai László nem gazdasági, hanem ideológiai alapon bírálta, hiányolta belőle az eljárási alapelvekről szóló önálló fejezetet, amelynek következtében alkalmatlanná vált a felelős felépítményi, segítő szerepnek a betöltésére.¹¹⁹ Ezeket a hiányosságokat pótolta az akkori jogirodalom szerint a régi Pp.

A német-osztrák jogdogmatika hatását tükröző 792 §-ból álló Plósz féle perrendtartás egy 327 § tartalmazó tervezetre kivonatolták. Kihagyták belőle több a népi demokratikus körülmények között nem alkalmazható vagy felesleges jogintézményt. A kivonatolásra főleg azért kerülhetett sor, mert a csaknem három évtizedig tartó előkészítő munka után elfogadott Plósz féle perrendtartás a kodifikációs technikának egy olyan, Európa szerte magas színvonalúnak tartott jogalkotás volt, amely elismerésre méltó következetességgel rendelkezett.¹²⁰

A szovjet hatás a régi Pp. alapelveiben nyilvánult meg a legerőteljesebben. Ezen hatás alapján került az alapvető elvek közé a per megindításában kifejezésre jutó szocialista rendelkezési elv, amelyet az ügyész perbeli jogai korlátoztak, az anyagi igazság érvényesülésének biztosítása, továbbá az ügyfélegyenlőség, a jóhiszeműség, a szabad bizonyítás, a nyilvánosság, valamint az anyanyelv használatának az elve.¹²¹

A rendelkezési elv új felfogása az eljárási szabályok lényeges módosításához vezetett és felborította azt az egyensúlyi állapotot, amelyet a Plósz féle perrendtartás alakított ki a bírói hatalom és a felek rendelkezési joga között. Az aktív bírói pervezetés az anyagi igazság kiderítésére irányuló kötelességgel párosulva olyan mértékű bírói túlsúlyt eredményezett, amelytől a rendszerváltás utáni magyar polgári eljárásjog csak nagy nehézségek árán tudott megszabadulni.¹²²

A rendelkezési elv azt jelentette a szocialista felfogásban, hogy a fél mind a per tárgya, mind a perbeli jogvédelem tekintetében szabadon rendelkezik, amennyiben jogait, társadalmi rendeltetésüknek megfelelően használja fel.¹²³ A régi Pp. 2. §-nak (1) bekezdése ugyan kimondta azt, hogy a bíróság a polgári jog körében felmerült vitát csak erre irányuló kérelem esetén bírálja el, amelyet rendszerint a vitában érdekelt fél terjeszthet elő, de ugyanebben a

¹¹⁸ Indokolás a magyar polgári perrendtartás előadói tervezetéhez, Magyar Királyi Igazságügyminisztérium, Pesti Könyvnyomda, Budapest, 1893., 16. old

¹¹⁹ Névai László: A magyar polgári perjog főbb kérdései, Jogi és Államigazgatási Kiadó, Budapest, 1953., 15. old

¹²⁰ Németh János: A polgári perjogunk fejlődése a felszabadulás óta, MJ, 32. évf., 290. old

¹²¹ Kengyel Miklós: i.m. 271. old

¹²² Kengyel Miklós: i.m. 272-273. old

¹²³ Farkas József: A szocialista eljárási alapelvek érvényesülése az új csehszlovák peres eljárásban, JK, VII. évf., 399. old

bekezdésben az ügyészt is feljogosította arra, hogy az állam és az egyes dolgozók érdekében a polgári pert megindítsa vagy a megindított perben bármelyik fél érdekében fellépjen.¹²⁴

A régi Pp. a szovjet polgári eljárásoktól eltérően nem adta fel a „ne eat iudex ultra petita partium” elvet inkább egy nyomatékos kioktatási kötelezettséget írt elő a bíróság számára.¹²⁵ Ennek a megoldásnak előnyös voltát Novák abban látta, hogy „a fél rendelkezési jogát itt nem veszíti el, sőt e téren aktív támogatást kap magát a bíróságtól, amely kioktatja, sőt magyarázatot kér tőle minden olyan esetben, amikor a per során a fél a joggal való élés kapcsán nem meríti ki az őt megillető összes lehetőséget.”¹²⁶

A törvény ugyan kimondta azt, hogy a bíróság a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz általában kötve van, ám az olyan jogról való lemondást, jogelismerést vagy egyezséget, amely a fél méltányos érdekeivel nyilvánvaló ellentétben állt, a bíróság akkor sem volt köteles figyelembe venni, ha azt a fél a bíróság tájékoztatása és figyelmeztetése ellenére fenntartotta. Ez a szabály a régi Pp. indokolása szerint a szocialista rendelkezési elv és az anyagi igazság érvényesülésének az egységét fejezte ki.¹²⁷

A burzsoá tárgyalási elv a „semmit hivatalból” szemlélet nem volt összeegyeztethető az igazság kiderítésének a követelményével, a nyomozati vagy vizsgálati elvtől pedig azért kellett elhatárolódnia szocialista jogirodalomnak, hogy eloszlassák a túlzott officialitás gyanúját.¹²⁸ A szocialista tárgyalási elv az anyagi igazság érvényesülését biztosító általános rendelkezésekben, valamint a bizonyításra vonatkozó részletszabályokban nyilvánult meg.¹²⁹

A rendelkezési elv és a tárgyalási elv kapcsolódásával összefüggésben a régi Pp. nem várta el a bíróságtól azt, hogy mindent elkövessen az ügy eldöntése szempontjából lényeges körülmények felderítése érdekében, hanem megelégedett azzal, hogy a bíróságnak hivatalból kell gondoskodnia arról, hogy a felek perbeli jogaikat helyesen gyakorolják, és perbeli kötelességeinek eleget tegyenek.¹³⁰ Farkas a bizonyításról írott monográfiájában már 1956-ban

¹²⁴ Farkas József: Az ügyész részvétele a polgári perben, JK, VII. évf., 165-175. old

¹²⁵ Kengyel Miklós: i.m. 276. old

¹²⁶ Novák István: A rendelkezési elv új polgári perrendtartásunkban, JK, VIII. évf., 161. old

¹²⁷ A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény indokolása. Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye, Budapest, 1952, Általános indokolás

¹²⁸ Nagel Heinrich: Die Grundzüge des Beweisrechts im europäischen Zivilprozeß, Nomos, Baden-Baden, 1967., 38. old

¹²⁹ Kengyel Miklós: i.m. 281. old

¹³⁰ Kengyel Miklós: i.m. 281. old

úgy fogalmazott, hogy „a polgári perünk a bíróság hivatalból való ténykedésének hangsúlyozása mellett is távol áll attól, hogy a nyomozó elv talajára süllyedjen”.¹³¹

Egy apró módosítás eredményeképpen nagyobb hangsúlyt kapott a tárgyalási elv is és ezzel a felek rendelkezési joga is erősödött. A polgári perrendtartás második novellája a bizonyítási kötelezettségről szóló 164. § (2) bekezdésre történő felosztásával egyértelműen kifejezésre juttatta azt, hogy a per eldöntéséhez szükséges tények bizonyítása elsődlegesen a felek feladata, a bíróság által hivatalból elrendelhető bizonyítás pedig másodlagos kiegészítő jellegű.¹³² Ezen módosítástól eltekintve azonban a régi Pp. a rendszerváltásig és az azt követő novellák megalkotásáig a bírói túlhatalom és a felek rendelkezési jogának korlátozását valósította meg.

3. Féluralom és a bírói hatalom közötti egyensúly

3.1. A szociális polgári per modellje az osztrák polgári perrendtartás.

A porosz polgári perrendtartást követően a Klein féle tervezet, túllépett a polgári per céljának individuális felfogásán és a jogvita eldöntésén túl felvállalta a szociálisan gyengék védelmét is.¹³³ Menger tanítványa Klein az 1895. évi Österreichische Zivilprozessordnung (Továbbiakban: öZPO) egyszemélyes megalkotója. A jogvitát a szociális szükséghelyzet egyik esetének tekintette.¹³⁴

A liberalizmus jog eszméjét a perháború modelljét túlhaladva, a pert már nem kizárólagosan az egyéni jogvédelem eszközének, hanem az individuális és a közösségi érdekek hidjának tekintette. Klein szerint „Hosszú időn keresztül elkápráztatt minket az a szellemes észrevétel a jogért folytatott küzdelemről, amely a jogvitát magánügynek morális nevelési eszköznek tüntette föl. A jog erejét, a jogosult jellemétől és eszközeitől tette függővé, és a bírót csupán pártatlan személynek tekintette az ebből kinövő individualizmus, amely az egyéni törekvések pusztá összegzésével próbált energiát nyerni a szolidaritáshoz és a társadalom fejlődéséhez, túljutott a csúcspontján”.¹³⁵ Fel kellett ismerni a perben a félig nevetséges, félig bosszantó jogász hókuszpókusz mögött a szociális elemet és annak mindenki számára való jelentőségét.¹³⁶

¹³¹ Farkas József: A bizonyítás a polgári perben, KJK, Budapest, 1956., 137. old

¹³² Gáspárdy László: Modern magyar perjogtörténet, Novotni Kiadó, Miskolc, 2000., 20. old

¹³³ Kengyel Miklós: i.m. 100. old

¹³⁴ Klein Franz: Zeit – und geisteströmungen in prozesse, Klostermann, Frankfurt am Main, 1943., 14. old

¹³⁵ Klein Franz: i.m. 27. old

¹³⁶ Klein Franz: i.m. 15. old

A polgári per szociális funkciójának megvalósítása szempontjából kulcsfontosságúvá vált a bíróság szerepe a felek uralmi helyzetével szemben. Klein a bíróság erőteljes aktivitását hangsúlyozta, és álláspontja szerint a bírót olyan személynek kell elismerni, aki a perben hatékonyan közreműködik és nagy befolyást gyakorol a tényállás megállapítására.¹³⁷ A per az anyagi jog megállapításának az eszköze és annak is kell maradnia az anyagi jogi ismerete és annak helyes alkalmazása áll az első helyen, különben hiányzik a per szociális igazolása és egy üresen járó kereplő malommá válik.¹³⁸

A felek hátrányára ismét gyarapodtak a bíróság pervezetési jogosítványait, lényegesen túl haladva a liberális perben kialakított mértéket.¹³⁹ A polgári per szociális funkciójának az előtérbe állítása nem változtatott és nem is változtathatott azon az alapvető elven, hogy a felek a per tárgya felett szabadon rendelkezhetnek. A polgári per csak a felek kérelmére indulhat meg és a „Wo kein Kläger, da kein Richter” elv alól a törvény csak kivételes esetekben adott felmentést. A felmentésre példa lehetett az egyes különleges perek, illetve a nemperes eljárások.¹⁴⁰

A szociális permodellben a felperes kereseti kérelme, illetve az alperes ellenkérelme határozza meg a bíróság érdemi döntésének terjedelmét. A bíróság nem jogosult arra, hogy a feleknek olyat ítéljen meg, amit nem indítványoztak. A rendelkezésielvben rejlő kockázatot, miszerint a bíróság többet nem, kevesebbet azonban megítélhet, Fasching szerint a hiánypótlásra való felhívás, illetve a kitanítási kötelezettség csökkentheti, amelynek keretében a bíróság még az ügyvéd által képviselt felet is köteles felhívni a keresett ellentmondásainak vagy hiányosságainak a kiküszöbölésére.¹⁴¹

Az osztrák polgári perben a tárgyalási elv csak korlátozottan érvényesül. A feleknek a per tárgya feletti szabad rendelkezése nem kapcsolódik össze a peranyag feletti kizárólagos uralommal.¹⁴² A felek valódi tényállásból a jogilag releváns tényeknek és körülményeknek csak egy tetszőleges mennyiségét hozzák a bíróság tudomására. Valamit elhallgatnak abból és valamit hozzátesznek. Nem várható el a bírótól az, hogy a valódi tényálláshoz képest kis rész tényállások alapján hozza meg az ítéletét. A per tartalma feletti uralom vagy másképpen

¹³⁷ Baur Fritz: Zeit – und geisteströmungen in prozess. Einige aktuelle bemerkungen zu dem so betitelten vortrag von Franz Klein., JB, 92. jahrg., 1970., 445-453 old.

¹³⁸ Baur Fritz: i.m. 453 old.

¹³⁹ Kengyel Miklós: i.m. 107. old

¹⁴⁰ Rechberger Walter, Simotta Daphne – Ariane: Grundriß des Österreichischen zivilprozessrechts. Erkenntnis verfahren. 5. kiadás, Manz, Wien, 2000., 268-269. old.

¹⁴¹ Fasching Hanz: Lehrbuch des österreichischen zivilprozessrecht, 2. kiadás, Manz., Wien, 1990., 340. old.

¹⁴² Kengyel Miklós: i.m. 108. old

jogosítvány a bírót egy téves, vagy csak viszonylag helyes, illetve pontatlan ítélethez vezeti. Kleintől származik az a megállapítás is, miszerint a feleknek azért kell a bíróság előtt tényeket feltárni és az állításaikat bebizonyítani, mert a kereset benyújtása előtt a bíró a jogvitájukról semmit sem tudhatott. Ha azonban ez alatt azt értjük, hogy a tények feltárása és a bizonyítás kizárólag a felek feladata és a bíró csak az alapján dönt, amit elébe tárnak, és az számára közömbös, hogy az ítélet a valós helyzetnek megfelel-e, ez érthető módon nem csak az egyén, hanem a jogrend számára is rendkívül kedvezőtlen.¹⁴³ Erre tekintettel az osztrák polgári perrendtartás a peranyagszolgáltatásért való felelősséget megosztotta a bíróság és a felek között.¹⁴⁴ A tiszta tárgyalási feladása és helyette egy olyan vegyes rendszer kialakítása, amely a vizsgálati elemeit tartalmazza, nemcsak új technikai megoldás, hanem azt a felfogást is kifejezésre juttatja, hogy a per állami jóléti feladat.¹⁴⁵

Wach korának egyik legtekintélyesebb német perjogásza a bíró erős perbeli pozícióját kritizálta, mivel abban az ügyvédek iránti bizalmatlanságot látta, és az osztrák eljárás alapelveivel is csak részben értett egyet.¹⁴⁶ Az osztrák polgári perrendtartásról szembeni későbbi kritika elsősorban a felek háttérbe szorítását, illetve a bíróság szerepének a túlzott növekedését, valamint a hivatalbólságot nehezményezte, de vitatták a Kleini gondolatok eredetiségét is és azt állították, hogy az osztrák polgári perrendtartásban nem tűntek fel új gondolatok, hanem a régiek tértek vissza új tartalommal.¹⁴⁷ A kritizálók a perkoncentrációban az aktív bírói pervezetésben pedig az abszolutizmus jogának a felvetését, sőt a rendőrállam visszatérését látták.¹⁴⁸

3.2. *A német polgári perrendtartás átalakítása*

A német polgári perrendtartás, ahogy a korábban már említettem a liberális permodell mentén jött létre és ennek megfelelően a felekre bízta az eljárás befolyásolását. Ez alapján a felek rendelkezési joga túlsúlyba került a bíróság közrehatásával szemben. Ezt az állapotot változtatta meg az 1909. évi módosítás, amely a bíróság hatalmát erősítette meg.

A bírói aktivitást újból felélesztő törvény azt a reményt táplálta, hogy a közelgő reform végleg legyőzheti a túlhaladott tárgyalási elvet.¹⁴⁹ Sauter és Schwarz a nép jogérzékére hivatkozással

¹⁴³ Klein Franz: Pro futuro. Betrachtungen über probleme der zivilprozess reform., JB., 20. jahrg., 520. old.

¹⁴⁴ Kengyel Miklós: i.m. 109. old.

¹⁴⁵ Böhm Péter: Die Österreichische justiz gesetze von 1895 / 1896. IN Hofmeister Herbert: Kodifikation als Mittel der Politik, Manz, Wien, 1986. 59. old

¹⁴⁶ Wach Adolf: Die Mündlichkeit im österreichischen zivilprozessrecht entwurf, Manz, Wien, 1895. 15. old.

¹⁴⁷ Kisch Wilhelm: Die soziale bedeutung des zivilprozesses, Judicium 1. jahrg, 1928 / 1929, 3. old.

¹⁴⁸ Habscheid Walter: Richtermacht oder parteifreiheit. Überentwicklungstendenzen des modernen civilprozessrechts., Band, 1968. 190-191. old.

¹⁴⁹ Damrau Jürgen: Die Entwicklung ein zernerprozessmaximen zeit der reichzivilprozessordnung von 1877., Schöningh, Paderborn. 1975. 233. old

követelte a tárgyalási elv korlátozását. Amit a mi német népünk sohasem értett meg és nem is fog megérteni az a tárgyalási elv és annak a bírósága, amelynek egyszerűen megtiltották azt, hogy az igazság kiderítésében részt vegyen.¹⁵⁰ Az ellentábor a bíróság szerepének a növelésében a vizsgálati előretörését látta és a „hazát fenyegető veszélyként” élte meg.¹⁵¹ A vitában kevesen maradtak mentesek az előítéletektől. Richard Schmidt tárgyilagos értékelése szerint a törvény nem törte át a tárgyalási elvet, de a bíróság tevékenysége, ahogy a bizonyítási indítványoknak elébemegy, gyakorlatilag a vizsgálati tevékenység felé közelít.¹⁵² Hasonlóképpen vélekedett Stein is, aki az 501. §-t a „vizsgálati elvbe való bátor behatolásnak” nevezte.¹⁵³

Kohler előbb az osztrák bíró „inkvizitórius jogállásának” a bevezetését ajánlotta, majd a magyar polgári perrendtartás alapján azt követelte, hogy a bíró az eljárás során ismertté vált tanúkat a felek akarata ellenére is kihallgathassa, illetve a beismert tények ne kössék a bírót akkor, ha a bizonyításfelvétel eredményéből ellenkező következtetésre jutna.¹⁵⁴ A szabályozott perháború korszaka elmúlt és megkezdődött az „egoizmus szabad tevékenységének” korlátozása. Ennek érdekében az 1924. évi novella a korábbinál sokkal nagyobb szerepet szánt a bírónak a permenetének alakításában. Az 1909. évi módosítás nyomdokain haladva a járásbírói eljárás bevált szabályait tovább ejlesztette és a törvényszék előtti eljárásban is átütötte az 501. §-t felváltó 272b § - a novella kvintesszenciájaként - általános érvénnyel határozta meg a bíróságnak a tárgyalás előkészítésével kapcsolatos feladatait.¹⁵⁵ Az új rendelkezés olyannyira nyilvánvalóvá tette a vizsgálati elv behatolását a polgári eljárásba, hogy a továbbiakban értelmetlenné vált a tárgyalási elv sérelméről vitatkozni.¹⁵⁶

Bomsdorf úgy vélekedik: A 139. § „az alapelvek felett áll” és azt a gondolatot testesíti meg, hogy „a feleknek és a bíróságnak közösen kell munkálkodniuk a tényállás felderítése érdekében”. Abban az esetben, ha a felek nem képesek vagy nem hajlandók az együttműködésre, akkor a bíróság joga és kötelessége az, hogy saját tevékenysége, különösen

¹⁵⁰ Schwarz Johan: Erneuerung deutsche rechtspflege, halle 1908. 191-192. old

¹⁵¹ Bomsdorf Falk: Prozeßmaximen und Rectswirklichkeit. Verhandlungs- und Untersuchungsmaxime im deutschen Zivilprozeß – Vom femeinen recht bis zur ZPO., Duncker&Humblot, Berlin, 1971., 265. old

¹⁵² Schmidt Richard: Die Neureungen im Zivilprozeßrecht nach der Amtsgerichtsnovelle vom 1. Juni 1909. Anhang zur 2. umgearb. Aufl. des Lehrbuches des deutschen Zivilprozesrechts., Duncker&Humblot, Leipzig, 1910., 35. old

¹⁵³ Stein Friedrich: Zur Reform des Zivilprozeßrechts. DJZ, XII. Jahrg., 1283. old

¹⁵⁴ Damrau Jürgen: Die Entwicklung ein zelnerprozessmaximen zeit der reichzivilprozessordnung von 1877., Schöningh, Padeborn. 1975. 291. old

¹⁵⁵ Kengyel Miklós: i.m. 127. old

¹⁵⁶ Goldschmidt James: Die neue zivilprozessordnung vom 13. mei mit systematischer erläuterung der neuen bestimmungen, Springer, Berlin, 1924. 4. old

kérdései révén a valódi tényállás kiderítse. A vizsgálati elv érvényesüléséről ebben az esetben sem lehet beszélni, mert a hivatalbóli eljárás nem terjedhet ki olyan tényekre, amelyeknek az előadásáról a felek kifejezetten lemondanak.¹⁵⁷

A kor követelményeihez alkalmazkodva alapvető változásokat idézett elő a törvénymódosítás a bíróság és a felek viszonyában, mivel a felek rendelkezési jognak a korlátozása révén megerősítette a bírói hatalmat.¹⁵⁸ A törvény a „tárgyalási elv szűkítő sorompóit áttörte”, de nem esett bele egy újabb alapelv megalkotásának hibájába. Az egyetlen rendező elv a célszerűség lett.¹⁵⁹

A törvényhozó tovább korlátozta a felek szabadságát, és végleg szakított a német polgári perrendtartás eredeti individuális liberális felfogásával, amely a felekre bízta azt, hogy a bíróság előtt igazat mondanak-e vagy valótlanságot.¹⁶⁰

A totalitárius diktatúra idején Popp szerint meglehetősen nehéz volt a német polgári perrendtartásban az ellenségképet megelélni, mivel eredetileg sem volt a liberális per prototípusa, sokkal inkább annak felvizezett változata, ami a reformnovellák óta még tovább hígult.¹⁶¹ Helm a bírót akarta megszabadítani azokkal a bilincsektől, amelyeket a tárgyalási elv rakott rá. Ezért azt javasolta, hogy a bíró az igazság kiderítése érdekében olyan tényeket is figyelembe vehessen, amelyekre a felek nem hivatkoztak és hivatalból is elrendelhesen bizonyítást.¹⁶²

Bernhardt, aki Klein gondolatmenetét követve jut el ahhoz a felismeréshez, hogy a polgári perben az igazság kiderítését kell a legfőbb alapelvé enni. A bírónak lehetőséget kell adni arra, hogy a tényállást valamennyi rendelkezésre álló eszközzel hivatalból kiderítse.¹⁶³ Maurach viszont óvott attól, hogy a német polgári perrendtartás esetleges módosítása az 1923. évi szovjet

¹⁵⁷ Bomsdorf Falk: Prozeßmaximen und Rectswirklichkeit. Verhandlungs- und Untersuchungsmaxime im deutschen Zivilprozeß – Vom femeinen recht bis zur ZPO., Duncker&Humblot, Berlin, 1971., 269-270. old

¹⁵⁸ Rosenberg Leo, Schwab Karl, Gothwald Péter: Civilprozessrecht, Beck, München, 1993., 25. old

¹⁵⁹ Goldschmidt James: Die neue zivilprozessordnung vom 13. mei mit systematischer erläuterung der neuen bestimmungen, Springer, Berlin, 1924. 4. old

¹⁶⁰ Kengyel Miklós: i.m. 130. old

¹⁶¹ Popp Hans: Die National Socialistische zicht einiger Institute des Zivilprozess- und gerichts verfassungsrechts, dargestellt am beispiel des gesetzes über die mitwirkung des staatanwalts in burgerlichen rechtzachen vom 15.7.1941., Rechtshistorische reie 47. band., Lang, Frankfurt, 1986., 38. old

¹⁶² Helm: Was ist am Deutschen zivilprozess Kapitalistisch, liberalistisch und Demokratisch? Dr, 4. jahrg. 1934., 230. old.

¹⁶³ Bernhardt Wolfgang: Die Parteierschaft im zivilprozess, dgwr, 1jahrg., 1935., 70-71. old

polgári eljárásjogi törvény 5. §-ra emlékeztető megoldáshoz vezessen, ami a polgári per „kriminalizálódását” eredményezheti.¹⁶⁴

A totalitárius diktatúra jogpolitikájának megfelelően azt tartották, hogy ha a felek egyszer elhatározzák, hogy a jogvitájukat bíró elé viszik, a bírónak kell megengedni, hogy azt tegye, amit a tényállás felderítése szempontjából fontosnak tart.¹⁶⁵ Ez a megállapítás a bírói hatalom erőteljes növelését sugallja a számunkra, amely valójában meg is történt 1933 és 1945 között.

Meg kell jegyeznünk azt, hogy a jogirodalom nem tartott mindent elvetendőnek abból, ami 1933 és 1945 között született.¹⁶⁶ Többen érveltek a vizsgálati elv megerősítése mellett. Bernhardt azt ajánlotta, hogy a bíró számára engedjék meg a tényállás hivatalból való felderítését akkor, ha a felek rosszhiszemű pervezetése a közérdekbe ütközne.¹⁶⁷

Ezt követően a hatvanas évek végén úgynevezett modellkísérletek kezdődtek el, amelyek közül a stuttgarti modell vált a leghíresebbé. 1967-ben Bender vezetésével a Stuttgarti Törvényszék egyik polgári tanácsa megpróbálkozott azzal, hogy a német polgári perrendtartás által biztosított lehetőségek kimerítésével a polgári eljárás legteljesebb koncentrációját valósítsa meg. A cél elérése érdekében valódi tartalommal töltötték meg a szóbeliség, közvetlenség és a perkoncentráció elvét, a tárgyalás előkészítése során sokkal nagyobb aktivitást követeltek meg a bíraktól, ügyvédektől, és gondoskodtak arról, hogy valamennyi bizonyíték a szóbeli tárgyaláson rendelkezésre álljon. A kísérlet statisztikailag kimutatható eredményeket hozott az eljárás gyorsabb lett, a tárgyalások száma csökkent. A stuttgarti modell tapasztalatait az 1976. évi novella megalkotásánál is felhasználták.¹⁶⁸

A bíróság és a felek közötti munkaközösségről beszéltek, megállapítható az, hogy egy nő azoknak a száma, akik újabban az úgynevezett együttműködési elvet hirdetik.¹⁶⁹ Az együttműködési elv nem a tárgyalási és a vizsgálati elv keveréke, hanem csupán a tárgyalási elv változata.¹⁷⁰ Az együttműködési elv alapján a fél többet nem kockáztathatta meg azt, hogy a védekezését „csepegteti”.¹⁷¹

¹⁶⁴ Maurach Reinhard: Grenzen der verhandlungsmaxime, dgwr, 1. jahrg, 1935, 124. old

¹⁶⁵ Schönke Adolf: Zivilprozessrecht., Eine Systematische Darstellung, Decker, Berlin., 1938., 25.old

¹⁶⁶ Damrau Jürgen: Die Entwicklung ein zelterprozessmaximen zeit der reichzivilprozessordnung von 1877., Schöningh, Paderborn. 1975. 489-496. old

¹⁶⁷ Bernhardt Wolfgang: Die aufklärung des zachverhalts in zivilprozess. In beiträge zum zivilprozessrecht. Festgabe zum 70. Geburtstag vom Leo Rosenberg, Beck, München, 1949., 9-50. old

¹⁶⁸ Kengyel Miklós: i.m. 138-139. old

¹⁶⁹ Betterman Karl August: Hunderd jahre Zivilprozessordnung. Das Schickzahl eine liberalen Kodifikation., zzp, 91. band, 1978., 390. old

¹⁷⁰ Betterman Karl August: Hunderd jahre Zivilprozessordnung. Das Schickzahl eine liberalen Kodifikation., zzp, 91. band, 1978., 391. old

¹⁷¹ Schneider Egon: Die vereinfachungs-novelle zur zivilprozessordnung, mdr, 30.jahrg. 1.-14., 1977., 2. old

A legélesebb bírálókat szerint minden módosítás foltozgatás marad addig, amíg a törvényhozók fel nem ismerik azt, hogy a XX. század vége felé peres eljárást már nem lehet a XIX. századi alapelvekkel lefolytatni, hanem a jelenlegi szociális, gazdasági és normarendszer alkotóelemévé kell tenni.¹⁷²

A módosított 139. § melyet a jogirodalom a benne foglalt bírói felderítési kötelezettség miatt a polgári perrendtartás „Magnak Chartajaként” emlegetett, most anyagi pervezetés címszó alatt foglalja össze a bíróság feladatait. Ide tartozik a reform egyik kulcsának számító útmutatási és közrehatási kötelezettség is.¹⁷³ A meglepetés szerű ítélet elkerülése érdekében a feleket figyelmeztetni kell a figyelmen kívül hagyott vagy jelentéktelennek tartott szempontokra, valamint a hivatalból figyelembe veendő körülményekkel kapcsolatos aggályokra.¹⁷⁴ Gottwald szerint a bíró útmutatási kötelezettsége enyhíti azt a szigort, ami a rendelkezési és a tárgyalási elv alkalmazásának a következménye.¹⁷⁵

4. Magyar keresztút a XX. század első felében

A XIX. század végén Emmer Kornél és Plósz Sándor kapott felhatalmazást arra a magyar kormánytól, hogy a nyugati perrendeket tanulmányozva adjanak javaslatot a magyar polgári perrend kialakítása érdekében. Emmer Kornél a francia polgári perrendtartást tanulmányozva a szóbeliség, a közvetlenség és a nyilvánosság elvének érvényesülésével kapcsolatban azt állapította meg, hogy „a franciák e hármas fogalmat, mint a jó peres eljárás követelményét tudományosan is megállapították és kultiválják, öntudatosan fejlesztik, és hogy e fogalmak nem német szobatudósok által lettek felfedezve, legfeljebb túlozva és félreértve némelyek által. Azért a szóbeliség nem üres jelszó, hanem olyan, melyik programnak is beleillik, mert negatív és pozitív tartalommal bír, technikai kivitel és módoszatok tekintetében latitude-eket enged ugyan, de indokára és céljára nézve tisztában van önmagával.”¹⁷⁶ A német hatással kapcsolatban Fodor Ármin a következőket mondta: „Elismerem, hogy egyes részletkérdésekben az osztrák perrend sok jót és követésre méltó tartalmaz. Egészében azonban nem követhetjük mintaként. A Plósz féle tervezett nézetem szerint fölötte áll, amennyiben kerüli a szóbeliség túlzásait

¹⁷² Weiß Karl: Die Vereinfachungsnovelle zur ZPO und die beschleunigung des Verfahrens vor dem entscheidung gerichten. Rechtssprechung zum wiedergutmachungsrecht. 29. jahrg. 1978, Beck, 41. old

¹⁷³ Kengyel Miklós: i.m. 146. old

¹⁷⁴ Kengyel Miklós: i.m. 146. old

¹⁷⁵ Gottwald Peter: Einführung. in Zivilprozessordnung. Beck, München, 2002., 19.old.

¹⁷⁶ Emmer Kornél: Törvényjavaslat a szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság elvein alapuló polgári törvénykezési rendtartás tárgyában. Egyetemi könyvnyomda, Budapest, 1885. 5. old

éppúgy, mint az osztrák perrend, de nem esik annak hibájába, a szóbeliség elnyomásába”.¹⁷⁷ Ezt követően Fodor sorra veszi a különbségeket, mindenütt megállapítva azt, hogy a magyar megoldások felülmúlják az osztrákot.¹⁷⁸

Meszlény Artúr a Plósz féle tervezettel kapcsolatban az alábbiakat mondta: „Ha felvetjük a kérdést, mi ennek a javaslatnak a szociális hitvallása? Mindenekelőtt rá kell mutatnom arra a mélyreható változásra, amelyen egész társadalmi szervezetünk az utolsó évtizedekben átment. A mai társadalom abban különbözik az akár csak 20 évvel ezelőtől, hogy benne a szervezkedésnek a csoportba tömörülésnek hasonlíthatatlanul erőteljesebb differenciáltabb jelenséget figyelhetjük meg... Ezt a változást egész gazdasági berendezkedésünkben a nagyipar az ezzel karöltve járt tőkekoncentráció, a munkáselemnek ezzel szemben reakcióként jelentkező tömörülése indította meg. A konfliktusok, amelyek a való társadalmi élet és a jog között teljesen soha ki nem küszöbölhetően felmerülnek, ma tipikus módon abból támadnak, hogy a jog csak vontatva és kellemetlenül követi ezt a szocializáló folyamatot. A jog maga alapelveiben, fogalmaiban, kategóriáiban individualisztikus, amikor körülötte az élet alig ismer már helyzetet, amelyben az egyén a saját szuverén kénye-kedve szerint uralkodhatnék. Az egyén, mint a társadalom szerve: Ez az új társadalmi fejlődés mottója.”¹⁷⁹ A Kleini születésű gondolatokat a szerző bevezetésről szánta egy olyan tanulmányhoz, amelyben helyeselte a rendelkezési elv korlátozását és az officialitás megerősödését.¹⁸⁰

A magyar jogirodalmi álláspont szerint a feleknek nincs és nem is lehetett joguk a hazugságra. Az igazmondás a perben nemcsak erkölcsi, hanem jogi kötelesség is és a Plósz féle polgári perrendtartás nem riadt vissza attól sem, hogy az igazmondási kötelezettségnek megtartását pénzbüntetéssel is biztosítsa.¹⁸¹

A korábbiakban már a német polgári perrendtartásnál említett együttműködési kötelezettséget Magyary így foglalta össze: „Hogy a bíró és a fél érvényesülésének az egyensúlyát a perben sikerült létrehozni, annak oka főleg kettőben rejlik. Először, hogy sikerült a felek rendelkezését kellő határok közé szorítani. A féltől függjön, akar-e jogvédelmet vagy sem. De ne függjön tőle, hogy az eljárás miképpen bonyolódjék le, és meddig tartson. Ha a fél jogvédelmet kér, ne legyen a bíró akadály a igazság keresésében. Ez az, amit a mai eljárások vallanak, s amit az új polgári

¹⁷⁷ Fodor Ármin: Az új osztrák polgári perrendtartás, Magyar jogászegyleti értekezések, Franklin, Budapest, 1896., 5. old

¹⁷⁸ Fodor Ármin: i.m. 5–33. old

¹⁷⁹ Meszlény Artúr: A polgári perrendtartás szociális szempontjai. A Magyar jogászegyleti értekezések, 1. kötet. 12. füzet, Pfeifer, Budapest, 1911.

¹⁸⁰ Kengyel Miklós: i.m. 165. old

¹⁸¹ Fodor Ármin: Az új polgári perrendtartás, Jogállam perrendtartási füzet 14. évfolyam, 1915., 3-4 old.

perrendtartásról megvalósított.¹⁸² A 792 szakaszból álló magyar Pp. összesen 142 alkalommal jogosította fel vagy kötelezte a bíróságot arra, hogy hivatalból járjon el, ezért Magyarai joggal állapította meg azt, hogy a mi jogunk igen széleskörű pervezető hatalmat biztosít a bírónak annyira, hogy e tekintetben másokat messze felülmúl.¹⁸³

Kovács Marcel szerint: „A bíró nem határozhatja meg a felek cselekvését. Oly magánjogi viszony iránt, amelyet egyik fél sem kért és új bizonyító eszközök és bizonyítékok alapján, amelyeket egyik fél sem hozott fel”.¹⁸⁴ Ezen megállapítás szerint a bírói aktivitás nem határok nélküli, hiszen a rendelkezési elvet és a tárgyalási elvet tiszteletben kell tartania az eljáró bírónak. Azonban a hivatalból elrendelhető bizonyítás tekintetében a magyar Pp. az osztrák perrendtartást is felülmúlta, és Kohler lelkes méltatása szerint az osztrák polgári perrendtartás magasabb fokát valósította meg.¹⁸⁵

Magyary mutatott rá arra, hogy a fél akarat uralma a per alapítás után nem egy, hanem kétoldalú, nem csak egyik, ha nem a másik fél akarata is döntő afölött, hogy legyen jogvédelem vagy sem. Erre vezethető vissza, hogy a keresetet visszavonni a per alapítás után csak az alperes beleegyezésével lehet, hogy keresett változtatás csak az alperes beleegyezésével lehetséges.¹⁸⁶ A felek ismerik legjobban azokat a tényeket és bizonyítékokat, amelyek a magánjogi vita eldöntése függ.¹⁸⁷

A rendelkezési elv és a tárgyalási elvvel kapcsolatban ki kell emelni, hogy XX. század első felében a magyar jogirodalom, a per célját magánjog érvényre juttatásában jelölte meg.¹⁸⁸ Ez alapján a Plósz féle Pp. a tárgyalási elvet csak eszköznek tekintette a per legfelsőbb céljának az anyagi igazságnak a kiderítésére.¹⁸⁹

¹⁸² Magyary Géza: Magyar polgári perjog, 2. kiadás, Franklin, Budapest, 1924., 36. old

¹⁸³ Magyary Géza: i.m. 1924. 287.old

¹⁸⁴ Kovács Marcell: A polgári perrendtartás magyarázata I.-II. kötet 2.kiadás, Pesti könyvnyomda, Budapest, 1927., 596. old.

¹⁸⁵ Kohler Joseph: Alexander Ploss und die offiziell maxime im Ungarische zivilprozesse, Rein Z. 6.jahrg. 1914., 7-8. old

¹⁸⁶ Magyary Géza: i.m. 1924. 218-219. old

¹⁸⁷ Meszlény Artúr: i.m. 1911., 6. old

¹⁸⁸ Jancsó György: Magyar polgári törvénykezési jog 3. kiadás, Atheneum, Kolozsvár, 1908. 3. old.

¹⁸⁹ Kengyel Miklós: i.m. 185. old

5. A rendelkezési alapelv szabályozása

5.1. A rendelkezési alapelv a régi Pp.-ben

Ahogy azt már a korábban említettem az alapelvek szabályozása a régi Pp.-hez képest sokkal inkább általánosabb, tömörebb, mivel a jogalkotó célja az volt, hogy az alapelveket minél magasabb absztrakciós szinten helyezze el. A régi Pp. 3. § (1) és (2) bekezdése szerint:

„A bíróság a polgári ügyek körében felmerült jogvitát erre irányuló kérelem esetén bírálja el. Ilyen kérelmet - ha törvény eltérően nem rendelkezik - csak a vitában érdekelt fél terjeszthet elő.

A bíróság - törvény eltérő rendelkezése hiányában - a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van. A bíróság a fél által előadott kérelmeket, nyilatkozatokat nem alakszerű megjelölésük, hanem tartalmuk szerint veszi figyelembe.”

A rendelkezési alapelv korábbi megfogalmazása, amelyben láthatjuk, hogy a jogalkotó pontosan meghatározta azt, hogy csak kérelem esetén van helye a polgári peres eljárásnak – ez a kérelemre történő eljárás elvének felel meg – valamint a törvény kimondta, hogy a bíróság a felek kérelmén – a kérelemhez kötöttség elvén - nem terjeszkedhetett túl. A régi Pp. alatt megalkotott jogirodalmi illetve jogalkotói megállapítások álláspontom szerint továbbra is érvényesek, hiszen a Pp. alapján is az fogalmazható meg, hogy a rendelkezési elv a fél jogát jelenti az eljárás megindítására, a már megindított eljárásban az eljárás személyi és tárgyi kereteinek, valamint részben a menetének a meghatározására.

Az Alkotmánybíróság több határozatában foglalkozott a rendelkezési elv fogalmának a meghatározásával.¹⁹⁰ Ezek szerint az eljárásjogi értelemben vett rendelkezési jog az alkotmányos önrendelkezési jog egyik aspektusa, eljárásjogi vonatkozása, amely az egyén autonómiáját érinti, illetve azzal kapcsolatos. A jogvitában érdekelt félnek alkotmányos joga van arra, hogy ügyét bíróság elé vigye.¹⁹¹ A fél rendelkezési joga tartalmazza azt a jogosultságot is, hogy a fél a perbe vitt anyagi és eljárási jogaival szabadon rendelkezzen. A félnek szabadságában áll a peranyag „szolgáltatásában” való döntés jogosultsága is. Ugyanakkor a rendelkezési elv egyben azt is jelenti, hogy a bíróság egyes perbeli cselekményeket a felek - vagy az egyik fél - rendelkezése alapján köteles elvégezni.¹⁹²

¹⁹⁰ [8/1990. \(IV. 23.\) AB határozat](#), [9/1992. \(I. 30.\) AB határozat](#), [1/1994. \(I. 7.\) AB határozat](#)

¹⁹¹ 1952. évi III. törvény 3. § kommentár

¹⁹² Magyary Géza: i.m. 1924., 218. oldal

Meg kell jegyeznünk, hogy a régi Pp. totális diktatúra idején keletkezett, így az egész kódexet átható szovjet minta érvényesült, amely legerőteljesebben éppen az alapelvek esetében volt megfigyelhető.

A jogalkotók a szovjet polgári eljárás alapelveit csaknem szószерinti fordításban vették át és a legfontosabbakat egy külön fejezetben a törvény élén helyezték el. Így került az alapvető elvek közé a per megindításában kifejezésre jutó szocialista rendelkezési elv.¹⁹³ Az 1953. január 1. napján hatályba lépő polgári perrendtartásban szabályozott rendelkezési elv tartalma, azonban nem összekeverendő a Pp. hatályba lépését megelőzően érvényben lévő rendelkezési elv tartalmával, hiszen azt, az 1995. évi és az 1999. évi polgári perrendtartás novellái tartalmukban teljesen átszabták, mivel a rendszerváltást követően nem kellett már a szovjet mintának megfelelni. A régi Pp. indokolása az ülnökrendszer bevezetése mellett második legfontosabb szempontként a rendelkezési elv új felfogásának, tartalmának a polgári eljárásjogban történő meghonosítását határozta meg. Ez azt jelentette, hogy a szovjet polgári eljárásjognak megfelelően a magyar eljárásjogban is korlátozták a felek rendelkezési jogát, ezzel egyidőben pedig a bíróságot feljogosították és egyben kötelezték arra, hogy „mind a pervezetés, mind pedig a bizonyítás körében megtegye mindazokat a rendelkezéseket, amelyek az anyagi igazság kiderítéséhez szükségesek.” Az indokolás szerint az igazságszolgáltatásának közelebb kellett állnia a dolgozó néphez, ezért az új törvény megszüntette az ügyvédkényszert és a bíróság feladatává tette azt, hogy az aktív pervezetés és a kitanítási kötelezettség révén „mindenben segítségére legyen az igazságkereső félnek”. A rendelkezési elv új felfogása az eljárási szabályok lényeges módosításához vezetett és felborította azt az egyensúlyi állapotot, amelyet a „Plósz” féle polgári perrendtartás alakított ki a bírói hatalom és a felek rendelkezési joga között.¹⁹⁴

Ezen szocialista tartalommal átírt rendelkezési alapelven az 1995. évi módosítás változtatott, amely megnyitotta az utat, hogy a felek rendelkezési jogosítványaikkal korlátozásmentesen, a bíróság vagy az ügyészség beavatkozása nélkül is éljenek. Itt kell megemlítenem, hogy az 1/1994. (I.7.) AB határozat alkotmányellenesnek minősítette az ügyészi fellépést, mivel az a felek önrendelkezési jogába ütközik, ezért az általános ügyészi fellépést kiiktatták a törvényből. Az általános ügyészi fellépés kiiktatása azonban nem jelenti azt, hogy az ügyész polgári perekben nem járhat el. Törvény felhatalmazása alapján az ügyész eljárhat a jogosult helyett, ha a jogosult jogai védelmére képtelen. A jogosult részére, ha például

¹⁹³ Kengyel Miklós: i.m. 269-271. old

¹⁹⁴ Kengyel Miklós, i.m. 272. old

ismeretlen helyen tartózkodik, de az ügyész pert indít, akkor részére ügygondnokot kell kirendelni.¹⁹⁵ Az 1999. évi módosítás még hangsúlyosabbá tette a rendelkezési alapelvet, annak módosításával illetve új szabályok bevezetésével. A jogalkotó ekkor egyértelművé tette, hogy az ügy „urai” a perben eljáró felek. Az 1999. évi módosítással jutottunk el a régi Pp. rendelkezési elvének a 2017. évben is hatályban levő szabályozásához.

5.2. *A rendelkezési alapelv a hatályos polgári perrendtartásban*

A Pp. a rendelkezési alapelvhez tartozó kérelemre történő eljárás elvét külön szakaszban szabályozza. Ez véleményem szerint nem támogatható, hiszen a kérelemre történő eljárás és a kérelemhez kötöttség szorosan összefüggő két elv, amelyeket valójában egy egységben a rendelkezési alapelv testesít meg. A kérelemre történő eljárás elvét a rendelkezési alapelv részeként tekintem, amely hangsúlyos alapelv az eljárást megindító kereseti kérelem esetében. A Pp. rendelkezési alapelvet magába foglaló rendelkezései – 1.§ (2) bekezdése és a 2.§ - a következők:

„A bíróság az e törvény hatálya alá tartozó jogvitát erre irányuló kérelem esetén bírálja el. A felek szabadon rendelkeznek perbe vitt jogaikkal. A bíróság - törvény eltérő rendelkezése hiányában - a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van.”

Észrevehető, hogy az új szabályozás sokkal tömörebben fogalmaz a rendelkezési alapelvvel kapcsolatban és annak egy részét a „törvény hatálya” címszó alatt helyezi el, ami – ahogy már említettem – nem megfelelő, hiszen az alapelv koherenciáját szünteti meg azáltal, hogy annak részeit külön kezeli. A rendelkezési alapelv veleje a felek által megtett cselekményekben vehető leginkább észre, mint például a kereseti kérelem előterjesztése, a keresetváltoztatás, keresetkiterjesztés, a viszontkereset indítása, elállás a keresettől, a jogról való lemondás, elismerés, egyezség kötése. A következőkben ezen jogintézmények korábbi és hatályos szabályozásának összevetésével a rendelkezési alapelv módosulása is megállapítható álláspontom szerint.

5.2.1. *A kereseti kérelem előterjesztése*

A kereseti kérelem benyújtásával az érdekelt személy rendelkezési jogával él, mivel a kereset benyújtására az jogosult, aki az adott vitában érdekelt.¹⁹⁶ Nincs arra lehetőség a hatályos szabályozás szerint, hogy magát a kereseti jogot másra átruházzuk. A keresetiségi jog

¹⁹⁵ PK 163. szám

¹⁹⁶ BH2017.346

átruházására – engedményezés¹⁹⁷ – lehetőség van, azonban ez a kérdés nem képezi tárgyát jelen értekezésnek.

A kereseti kérelem benyújtásával a felperes a peres eljárás kereteit határozza meg, mivel a határozott kérelmével pontosan megjelöli azt az anyagi jogi igényt, amelyet érvényesíteni kíván. Ezen állítások a régi Pp. és a most hatályos Pp.-re is igazak, azonban a hatályos jogszabály sokkal egzaktabban, precízebben határozza meg a kereseti kérelem kötelező tartalmi elemeit. A törvény a keresetlevél tartalmi követelményeit úgy határozza meg, hogy a bíróság és az alperes számára valamennyi anyagi- és eljárásjogi adat a kereset tárgyalhatóságához azonnal rendelkezésre álljon, így szükségtelen legyen minden - jelentős idő- és költségvonzattal járó - hiánypótlási és egyéb tevékenység. Ez egyben az alperes részére lehetővé és elvárhatóvá teszi a teljes körű ellenkérelem előterjesztését. A törvény a fél rendelkezési jogára hangsúlyosan építő koncepció szellemével összhangban kötelezővé teszi az érvényesíteni kívánt jognak, az igény anyagi jogi jogalapjának az egyértelmű nevesítését. A keresetlevélben meg kell jelölni, melyik felperes, melyik alperessel szemben milyen jogalapon, milyen jogot kíván érvényesíteni. A törvény ezzel is azt juttatja kifejezésre, hogy a felperesnek kell a bíróság felé egyértelműen kijelölnie azon jogvédelmet, amelyet a bíróságtól kér, és amitől a bíróság - a fél rendelkezési joga folytán - nem térhet el.¹⁹⁸ Ez azt jelenti, hogy a felperesnek minden olyan adatot, bizonyítékot a keresetlevelében fel kell tüntetnie, amely a per szempontjából releváns, amennyiben ezt nem teszi meg és a fél jogi képviselővel jár el, úgy a bíróság a keresetlevelet vissza fogja utasítani. A jogalap megjelölése, amely a kérelemhez kötöttség egyik biztosítéka azonban meghatározott esetekben áttörhető a bíróság által. Személyiségi jogi perekben a bíróság nem a fél által megjelölt személyiségi joghoz, hanem a tényállás alapján megállapítható személyiségi jogi kérelemhez van kötve.¹⁹⁹ Abban az esetben azonban, ha a jogsérelem a tényállásból nem állapítható meg illetve magát az adott jogcímet a fél nem jelöli meg, úgy a bíróság a kereseti kérelem keretein nem terjeszkedhet túl, hiszen az sértené a felek rendelkezési jogát.²⁰⁰

Amennyiben a fél nem teszi meg a szükséges bizonyítási indítványait vagy a keresetlevélben szereplő nyilatkozatát bizonyítékkal nem támasztja alá, akkor a bíróság a keresetlevelet visszautasítja, amennyiben a fél jogi képviselővel jár el – hiszen jogi képviselőtől elvárható a

¹⁹⁷ EBH2005.1227.: Az engedményezés érvénytelenségével kapcsolatban az adósnak perbeli legitimációja nincs.

¹⁹⁸ 2016. évi CXXX. Törvény 170. § Indokolás

¹⁹⁹ BDT2020.4181.

²⁰⁰ Fővárosi Ítéletábla Pf.20.462/2019/3

törvénynek teljes mértékben megfelelő kereset benyújtása – a törvény alapján. Ez az egzakt és rendkívül aprólékosan meghatározott feltételrendszer a bíróságok általi tömeges visszautasításokat eredményezte a törvény hatályba lépését követő egy évben.²⁰¹

Újdonság a Pp.-ben – annak nyelvtani értelmezése alapján – a bizonyítékok csatolása a keresethez, hiszen az új jogszabály a keresetlevél zárórészében kötelezővé teszi azt, hogy a felperes a zárórészben feltüntetett tényeket - mint például a pertárgyértéke vagy a bíróság hatásköre, illetékessége – bizonyítékokkal támassza alá. Amennyiben szűk jogértelmezéssel él a jogalkalmazó, akkor ez azt jelenti, hogy természetes személy alperes esetén már a kereset megküldése során szükséges a személyi okmányok másolatának becsatolása. Itt merül fel a kérdés, hogy ezt valójában hogyan lehetne kivitelezni, hiszen az alperes és a felperes közt felmerült jogvita miatt nem valószínűsíthető az, hogy az alperes az ellenne indítandó per „érdekében” személyi okmányait átadja a felperesnek. A felperes lehetősége az, hogy a lakcímnnyilvántartó hatóságtól kikéri a felperes adatait, azonban ez költség és időigényes, amely a Pp. szellemiségével ellentétben – ha nem is kirívóan nagymértékben – de megdrágítja a peres eljárást illetve az az előtti eljárást. Álláspontom szerint itt a józanész kritériumára kell figyelemmel lenni és ez alapján lehet csak a féltől elvárni az egyes adatok közlését a bírósággal.

További kérdésként merül fel, hogy a pertárgyérték alapjául vett követelést pontosan hogyan is lehet bizonyítani, hiszen egy szerződésen alapuló követelésnél egyszerűen a felperes benyújtja a szerződés másolatát, azonban ha egy ingatlan a per tárgya, akkor annak értékének meghatározásakor elegendő-e a felperes állítása az ingatlan értékéről vagy szükséges értékbecslő véleményét a keresethez csatolni. Tekintettel arra, hogy a Pp. kimondott célja a perhatékonyság, az eljárások gyorsítása így véleményem szerint az indokolatlan, felesleges bizonyítástól a feleket a bíróságnak meg kell „kímélnie” és így a peres eljárás költségeit is redukálni tudja.

Problémaként merült fel a keresetlevelek tagolása is, hiszen a korábbi szabályozáshoz képest az új Pp. három jól elhatárolható részre bontotta a keresetet.²⁰² Találkozhattunk olyan ítélettel, amely visszautasította a jogi képviselővel eljáró felperes keresetét, amiatt mert az nem a Pp.-ben meghatározott sorrendben tartalmazta a kötelező tartalmi elemeket. Ezzel a jogértelmezési

²⁰¹ A bíróság által hozott végzés alapján az olyan keresetlevelet, amelyet házassági bontóperben terjesztettek elő, vissza kell utasítani, amennyiben az bizonyítási indítványt nem tartalmaz. Megjegyzem az adott ügyben olyan házasságot kellett volna felbontania a bíróságnak, amelyben gyerekről nem kellett rendelkezni és mivel a felek személyes meghallgatása a személyi állapotokra vonatkozó különleges rendelkezések miatt kötelező, így semmilyen más bizonyíték nem használható fel azzal kapcsolatban, hogy a felek valójában felkínánják-e bontani házasságukat.

²⁰² Pp. 170. § (1), (2) és (3) bekezdése

problémával foglalkozott a Kúria elnöke által felállított az új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület. A keresetlevél szerkezeti egységekre való felbontásával a jogalkotó az ismertetett célok elérése érdekében a keresetlevél áttekinthetővé tételével a perek hatékony lezárását kívánta előmozdítani. A Pp.-ben szereplő szerkezeti tagolásból azonban – erre vonatkozó kifejezett jogszabályi előírás hiányában – nem következik, hogy a felperesnek minden szerkezeti egységet külön címmel kell ellátnia, elegendő, ha a keresetlevél felismerhetően, jól áttekinthetően tartalmazza mindhárom szerkezeti egységet. A keresetlevél visszautasításáról a Pp. 176. §-a rendelkezik, amely egyértelműen kimondja, hogy akkor kell visszautasítani a keresetlevelet, ha az nem tartalmazza a 170. §-ban, illetve a törvényben előírt egyéb kötelező tartalmi elemeket, illetve alaki kellékeket. Amennyiben tehát a keresetlevél mindezeket tartalmazza és csak az egyes szerkezeti egységek címének feltüntetése hiányzik, vagy az egyes szerkezeti egységeken belül a tartalmi elemek nem a felsorolás szerinti sorrendben követik egymást, a keresetlevél visszautasítására nincs mód.²⁰³

A Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület állásfoglalása alapján kijelenthető, hogy a kereset visszautasítását nem alapozza meg az, ha a jogi képviselő nem a Pp.-ben meghatározott sorrendben és külön címmel ellátva nyújtja be a keresetét, hiszen a törvény alapján a követelmény az, hogy minden ott felsorolt kötelező tartalmi elemet az tartalmazzon.

Abban az esetben, ha a felperes az alperessel szemben több kereseti kérelmet foglal egybe, akkor tárgyi keresethalmazatról beszélünk, amelynek két fajtája van.²⁰⁴ Az egyik a látszólagos tárgyi keresethalmazat, a másik pedig a valódi tárgyi keresethalmazat. A látszólagos tárgyi keresethalmazattal kapcsolatosan meg kell jegyeznünk, hogy a Pp. által megengedett látszólagos tárgyi keresethalmazat esetén ellentmondásos a perjogi megítélése annak, ha a felperes vagylagosan terjeszti elő a tartalma szerint eshetőleges keresethalmazatát, illetőleg annak is, ha a felperes az egymással eshetőleges kapcsolatban álló több kereseti kérelmét olyan sorrendben terjeszti elő, amely logikailag helytelen. Eshetőleges keresethalmazat esetén a felperesnek úgy van több keresete, hogy a keresetek létezése egymástól függ, mert a felperes feltételesen, az elsődlegesen kért keresetének alaptalansága esetére terjeszt elő másik - másodlagos, harmadlagos stb. - keresetet. A látszólagos tárgyi keresethalmazat másik típusa, a vagylagos kereset esetén - a felperesnek több egymást kölcsönösen kizáró keresete van úgy, hogy azok elbírálási sorrendjét nem kell meghatároznia - a kérelme arra irányul, hogy a bíróság

²⁰³ <http://www.lb.hu/hu/uj-pp-jogert?page=1>

²⁰⁴ Novák István: A kereset a polgári perben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966., 219. old

az egyik keresetét teljesítse. Ha az eshetőleges keresethalmazatot tartalmazó kérelmét a fél nem a bíróság által helyesnek tartott sorrendben terjesztette elő, akkor a bíróság az anyagi pervezetés szabályai szerint gyakorolhatja azt a jogát, hogy rávegye a felet az eshetőleges keresetek megfelelő sorrendben való előterjesztésére. Ez, az anyagi jogi kérdéseket felvető hiányosság ugyanis nem lehet indok a keresetlevél visszautasítására akkor, ha a felperes a bíróság felhívása ellenére is ragaszkodik az általa megjelölt sorrendhez.²⁰⁵

A látszólagos tárgyi keresethalmazattal szemben a Pp. 173. § (1) bekezdése a valódi tárgyi keresethalmazat esetét szabályozza, amely alapján valódi tárgyi keresethalmazat akkor terjeszthető elő, „ha a keresetek ugyanabból vagy - ténybeli és jogi alapon - összefüggő jogviszonyból erednek és a keresetek között nincs olyan, amelynek elbírálása más bíróság kizárólagos illetékességébe tartozik.” Ezzel szorosan összefüggő kérdésként merült fel, hogy vajon a fizetési meghagyásban több parkolási, személyszállítási illetve közüzemi díjak együttes érvényesítése valódi tárgyi keresethalmazatnak tekintendő, avagy sem. Azonos kötelezettrel szemben egy ingatlanon keletkező különböző közüzemi díjköveteléseit, vagy különböző parkolási eseményekből származó díj- és pótdíjkövetelését, illetve több személyszállítási szerződésből eredő díj- és pótdíjkövetelését egy fizetési meghagyásban érvényesíteni kívánó jogosult, egy ingatlanon keletkező több különböző közüzemi díjkövetelése, vagy parkolási eseményekből, illetve személyszállítási szerződésekből származó díj- és pótdíjkövetelése a Pp. 173. § (1) bekezdése szerinti valódi tárgyi keresethalmazatot alkot és egy fizetési meghagyásban érvényesíthető.²⁰⁶

Pertársaság fennállása esetén is kötve van a bíróság a felek kérelméhez, hiszen amennyiben a felperes eláll az egyik alperessel szemben a keresettől és az alperes az elálláshoz hozzájárul, akkor a bíróság köteles az eljárást az adott alperessel szemben megszüntetni. Nem jogosult a bíróság arra, hogy az elállás indokoltságát vizsgálja.²⁰⁷ A kérelemhez kötöttség elve a felek rendelkezési jogának biztosítója és a bíróság hatalmának korlátja. A fél döntheti azt el, kivel szemben indít eljárást és milyen jogalapon, így például végrendelet érvénytelenségének megállapítása esetén is a fél jogosult arra, hogy eldöntse, mely örökösökkel szemben érvényesíti igényét.²⁰⁸

²⁰⁵ <http://www.lb.hu/hu/uj-pp-jogert?page=7>

²⁰⁶ <http://www.kuria-birosag.hu/hu/sajto/civilisztikai-kollegiumvezetok-orszagos-ertekezeseknek-2018-majus-3-allasfoglalasai-polgari>

²⁰⁷ BH1994.616.

²⁰⁸ BDT.2020.4163.

A fél rendelkezési jogának eljárásjogi korlátját jelenti az, hogy a felperes pertársa nem jogosult arra, hogy a perbe önként belépni nem kívánó jogutódót perbe vonja.²⁰⁹ A felek jogosultak arra, hogy saját jogukkal rendelkezzenek, eljárást megindítsák, azonban a per menetét csak meghatározott mértékben befolyásolhatják. Ez a fajta korlát célszerű, hiszen egy olyan fél perbehívása, akitől a per elővitelére irányuló magatartás nem várható, csak a per elhúzódását eredményezheti.

Az általam fent említett jogalkalmazási problémák véleményem szerint szorosan összefüggnek a felek rendelkezési jogosítványaival is és így a rendelkezési alapelvvel. Nem lenne célszerű, ha a jogalkalmazói jogértelmezés a felek rendelkezési jogait korlátozná illetve olyan feltételeket támasztana, amelyek miatt a felek anyagi jogaikat csak nehezen tudnák érvényesíteni. A fentebb felsorolt jogalkalmazói vélemények, állásfoglalások nem korlátozzák a felek rendelkezési jogát, inkább a Pp. tág jogértelmezésével szembesülhetünk, amely így lehetővé teszi a minél hatékonyabb jogérvényesítést.

5.2.2. Az írásbeli beadványok benyújtása

A törvény újítása a perfelvételi tárgyalás írásbeli előkészítése azzal, hogy az írásbeli előkészítés mértékéről a bíróság az ügy sajátosságaihoz igazodóan határozhat. A törvény a perfelvétel koncentrált menete érdekében meghatározza az írásbeli előkészítés keretében kötelezően benyújtandó, illetve a bíróság felhívására benyújtható perfelvételi iratok tartalmát.²¹⁰

A perfelvételi eljárásban kötelezően benyújtandó a felperes részéről az eljárást megindító kereset, míg az alperes oldaláról a keresettel szembeni ellenkérelem. Az alperes írásbeli ellenkérelmének tartalmi elemeit a törvény, ugyanúgy, mint a kereset esetében három különböző részre osztja. A törvény újítása az, hogy az ellenkérelem kötelező tartalmi elemeit meghatározza valamint, hogy annak előterjesztését általánosságban kötelezővé teszi, tehát az írásbeli ellenkérelem benyújtása a „fő” védekezési forma a szóbeli jognyilatkozatokkal szemben. A törvény lényeges újítása, hogy az ellenkérelemmel kapcsolatban elvárás az érvényesíteni kívánt joggal szembeni anyagi jogi kifogás előterjesztése. Az anyagi jogi kifogás olyan, a fél által perbe vitt anyagi jogi hivatkozás, amely jellege folytán a keresetlevélhez hasonló módon megköveteli annak anyagi jogi jogalapjának és ténybeli alapjának előadását ahhoz, hogy az érdemben elbírálgatható legyen.²¹¹ Meg kell említenünk az írásbeli ellenkérelem zárórészét, hiszen a Pp. előírja az alperesnek azt, hogy a felperes állítási szükséghelyeztellel,

²⁰⁹ BH2004.301.

²¹⁰ 2016. évi CXXX. Törvény 200. § Indokolása

²¹¹ 2016. évi CXXX. Törvény 200. § Indokolása

illetve bizonyítási szükséghelyzettel kapcsolatos nyilatkozataira válaszoljon, azzal kapcsolatosan a szükséges bizonyítást, állítást tegye meg vagy a megtagadásának indokait, bizonyítékait csatolja az ellenkérelméhez.

Azzal, hogy az ellenkérelmet írásban kell benyújtani több előnyt is elér hatályos jogunk, mint például, hogy a bírósági meghagyás már tárgyalás nélkül kibocsátható, a per akadályos hamarabb kiderül, mint a korábbi peres eljárásokban és így a következményét tárgyaláson kívül is el lehet intézni valamint az első tárgyalást nem a kereset és az ellenkérelem előadásával és annak jegyzőkönyvvizsgálásával kell megkezdeni és így a tárgyalás idejét elhúzni.²¹² Ezzel kapcsolatban azonban megjegyzem, hogy az ellenkérelmet elő lehet adni úgy is, hogy az megfeleljen a törvényi követelményeknek, de a tényállás felderítése érdekében további írásbeli perfelvétel vagy tárgyalás tartása szükségessé váljon. Véleményem szerint ez egy olyan fajta magatartás, amely a rendelkezési jog által biztosított jogosultságokkal nem összeegyeztethető és így a fél a jóhiszemű pervitel elvével ellentétesen használja jogait.

A Pp. további újítása, hogy nevesíti a perfelvételi eljárás során előterjeszthető további iratokat. Az alperes ellenkérelmét – amennyiben a bíróság további írásbeli perelőkészítést rendel el – a felperes válaszirata követi, majd erre az alperesnek viszonzó válasz formájában van lehetősége saját nyilatkozatát megtennie.

Ahogy azt már korábban említettem a hivatkozott 203. § paragrafus jelentős újítást tartalmaz a korábbi eljárási rendhez képest, hiszen a bíróság felhívása alapján van lehetősége a feleknek iratok előterjesztésére. Ezeket az iratokat nem lehet egy beadványban benyújtani, hiszen azok különböző típusú beadványok lehetnek – válaszirat, beszámítás, viszontkereset stb. – és így azok együttes kezelése nehézkes lenne illetve az eljárás során a bíróság feladatát is megnehezíteni. Megállapítható, hogy bírósági felhívás nélkül benyújtott perfelvételi irat hatálytalan, amelynek célja az, hogy a felek rendelkezési jogukkal ne éljenek vissza és így ne árásszák el a bíróságot felesleges iratokkal, mert azokkal az eljárás idejének elhúzását tudnák megvalósítani. Ezzel kapcsolatban azonban megjegyzendő, hogy a perfelvételi tárgyaláson bármely perfelvételi nyilatkozat hatályosan előterjeszthető, tehát amennyiben a félnek a bíróság nem engedélyez további perfelvételi irat csatolását, akkor azt a fél megteheti a perfelvételi

²¹² (Szerk) Wopera Zsuzsa, Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 2017. 391 old.

tárgyaláson, akkor is ha annak tartását a bíróság nem látta szükségesnek, hiszen a fél kérelmére²¹³ perfelvételi tárgyalást a bíróságnak kell tartania.²¹⁴

Fontos követelmény a bírósággal kapcsolatban az, hogy amennyiben hivatalból észlel a perrel kapcsolatos körülményt, akkor erről a feleket tájékoztatnia kell és lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a felek jognyilatkozataikat megtegyék. Ha ezt nem teszi meg a bíróság, akkor a felek rendelkezési jogát sérti és ez megalapozza a bíróság ítéletének hatályon kívül helyezését.²¹⁵

A perfelvételi irat alaki hiányossága estén nem visszautasításnak, hanem hiánypótlásnak van helye, azonban ha az irat érdemi hiányosságban szenved, akkor a bíróság azt tartalma alapján fogja figyelembe venni az eljárás során. Ebben az esetben úgy kell tekinteni, hogy a fél az ellenfél tényállítását, jogállítását, bizonyítékait nem vitatja, indítványának teljesítését nem ellenzi, kivéve, ha korábban azzal ellentétes nyilatkozatot tett. A perfelvétel irat visszautasításának hiánya lényegében a peres eljárást egyszerűsíti, gyorsítja.²¹⁶

A törvény a korábbi eljárásjogi szabályozás hiányosságait pótolta, azzal hogy az alperes viszontkeresetét önálló eljárásjogi jogintézményként kezeli. A Pp. bevezette a viszontkeresetlevél fogalmát. A keresetlevéllel és a kereset tárgyalásával lényegében azonos szabályozást tartalmaz, tekintettel arra, hogy a viszontkeresetet tartalmazó viszontkeresetlevéllel az alperes „vizont-pert” indít. Ennek megfelelően a törvény lényeges változtatása, hogy viszontkeresetet az alperes nem szóban az első tárgyaláson adja elő, hanem a keresettel egyezően csak írásban terjesztheti elő és időbeli korlátként az ellenkérelemre nyitva álló határidő került meghatározásra. A viszontkereset előterjesztésre szolgáló perfelvételi irat tartalmi követelményeire a keresetlevélre vonatkozó szabályokat rendeli alkalmazni a törvény.²¹⁷

Az új polgári eljárásjogi rendszer az általam említett jogintézményeknél is sokkal pontosabb, egzaktabb fogalmakat használ, mint korábbi perjogunk. A bírói hatalom véleményem szerint a felek rendelkezési jogának „kárára” növekszik, amely azonban egy jogalkotói válasz volt, a perelhúzás érdekében kifejtett joggyakorlatra, így annak szükségessége alátámasztható. A túlzottan szabad rendelkezési jog a felek oldalán oda vezetett, hogy sokszor a bírósági eljárások partalanná váltak és elhúzódtak, amely végső soron a pervesztes fél költségeiben csapódott le az eljárás végeztével. Álláspontom szerint indokolható az, hogy a felek rendelkezési jogát a

²¹³ 2016. évi CXXX. Törvény 197.§ (1) bekezdés c.) pont

²¹⁴ (Szerk) Wopera Zsuzsa: i.m. 396 old.

²¹⁵ BH2006.219

²¹⁶ (Szerk) Wopera Zsuzsa: i.m. 397 old.

²¹⁷ 2016. évi CXXX. Törvény 205. §

kereseti kérelem és az érdemi ellenkérelem benyújtását követően a bírói hatalom megerősítésével korlátozzák.

5.2.3. Egyezség a polgári perben

Az egyezséggel kapcsolatos szabályokat a Pp. a korábbi szabályozáshoz képest több helyen helyezi el a törvényben. Ez annak is köszönhető, hogy az egyezségi kísérlet perindítás előtt nevet viselő polgári nemperes eljárást is szabályozza hatályos polgári perrendtartásunk. Ezen kívül az egyezséggel kapcsolatos szabályokat – az elsőfokú eljárással kapcsolatban – a perfelvételt lezáró perfelvételi tárgyalás cím illetve az egyezség cím alatt találjuk. A régi Pp. szerinti peren kívüli elintézés kötelező megkísérlésére vonatkozó szabályozást a törvény elhagyja, mivel a gyakorlatban nem váltotta be a hozzá fűzött pozitív várakozásokat.²¹⁸

A régi Pp. az egyezségi kísérletre történő jogintézményt a 127.§ alatt tárgyalta, amelyet azonban hatályos polgári perrendtartásunk eltérő szerkezeti egységben tárgyalja, kiemelve azt, hogy az egyezségi kísérlet a pert megelőző, azt kiváltó funkcióval rendelkező jogintézmény. A Pp. az egyezségi kísérletre idézés két estkörét szabályozza, az egyik amikor közvetítői eljárás megelőzi, míg a másik amikor közvetítői eljárás nem előzi meg az egyezségi kísérletre történő idézést. A szabályozással kapcsolatos újdonság, hogy az egyezségi kísérletre történő idézést nem csak járásbírói hatáskörbe tartozó ügyekben, hanem törvényszék hatáskörébe tartozó ügyekben is lehet kérni, vagyis az egyezségi kísérletre történő idézés lehetőségét kiterjeszti a jogalkotó ezzel a megoldással. A szabályozás lényeges eltérést mutat az eljárás lezárásával kapcsolatban, hiszen amennyiben a felek között nem jön létre egyezség, úgy az eljárást a bíróság megszüntetni, szemben azzal a megoldással, amit a régi Pp. alkalmazott, miszerint a keresetet a felperes szóban előadhatta. Megszűnik tehát a peres eljárásba történő átfordulás lehetősége.²¹⁹

A régi Pp. szabályozását megtartva hatályos jogunk is arra ösztönözi a bíróságokat, hogy az ésszerű időn belül történi vitarendezés érdekében a felek közötti egyezségkötés lehetőségét mozdítsák előre. A felekben az egyezség megkötése általában nagyobb megnyugvást jelent, mint az ítélet, hiszen az egyezség mindkét fél számára elfogadható, rendszerint előnyökkel járó megállapodás. A feleknek lehetőségük van arra, hogy jogvitájuk egy részét rendezzék egyezség formájában, ekkor az eljárást a további igények tekintetében kell folytatni. A régi Pp. által kimondott elvet is tovább viszi hatályos jogforrásunk, amikor előírja, hogy mind a perbeli

²¹⁸ 2016. évi CXXX. Törvény 168.§ Indokolása

²¹⁹ (Szerk) Wopera Zsuzsa: i.m. 344-345 old.

egyezség, mind pedig a közvetítő által létrehozott megállapodás is a bíróság ellenőrzése mellett jöhet létre perbeli egyezségként.²²⁰ Az egyezség jogintézményét hatályos jogunk nem változtatta meg, azt a régi tartalommal átültette.

6. Összegzés

A polgári eljárás során hangsúlyos kérdés a rendelkezési jog és a bírói hatalom kapcsolata, hogy azok az adott szabályozást mennyiben alakítják. Elmondható, hogy a rendelkezések többségében a felek rendelkezési jogának korlátozása figyelhető meg, azonban nem túlzó módon, hiszen a törvény egyik célja a perhatékonyság növelése, de ezt nem oly módon teszi meg, hogy azzal a felek rendelkezési jogát minimálisra csökkentse. A régi Pp. nagy utat tett meg a rendelkezési jog szabályozásával kapcsolatban, hiszen az abszolút bírói hatalomtól a felek szinte teljes rendelkezési szabadságáig terjedt.

A régi polgári perrendtartásunk 1999. évi novellája módosította a törvény alapvető elveit. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyeznünk azt, hogy a törvény egyértelművé teszi, hogy az ügy urai a peres felek ők határozzák meg a per tárgyát, és ezáltal a bírósági eljárási mozgásterét is. A bíróság azonban köteles megakadályozni azt, hogy a felek a jogaikkal a jóhiszemű per vitellel ellentétesen tevékenykedjenek. Ebből a szempontból azt mondhatjuk, hogy a felek rendelkezési joga nem korlátlan, csak egy másik alapelv, nevezetesen a jóhiszemű joggyakorlás elve keretei között érvényesülhet.²²¹

Ezt követően az új Pp. a rendelkezési alapelvet és az abból fakadó rendelkezési jogot sokkal jobban általános szinten határozta meg, azonban az egyes jogintézményeknél – kereset benyújtása, módosítása, beadványok benyújtása, egyezség – sokkal szűkebben húzta meg a felek rendelkezési jogának korlátait.

A költség tényezők vizsgálata során igazolódott az a hipotézis, hogy azok a felek, akik a pereskedéshez megfelelő anyagi háttérrel rendelkeznek, nyilvánvalóan előnyben vannak azokkal szemben, akik ilyen kiadásokat nem kockáztatnak meg. A vagyoni különbségek csökkentésére hivatott szegény jog nem képes megszüntetni az úgynevezett jogi szegénységet, vagyis számos ember képtelenségét arra, hogy a jogot és az igazságszolgáltatás intézményét teljes mértékben kihasználja.²²² Ezen megállapítás alapján a jogalkotók kötelezettsége az, hogy

²²⁰ (Szerk) Wopera Zsuzsa, Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 2017. 347-348 old.

²²¹ Kengyel Miklós: i.m. 318. old

²²² Capelletti Mauro: Acces to Justice, Comparative General Report, Rabels Zeitschrift, 40. Jarg., 20. old

a bírói hatalmat úgy emeljék meg a polgári peres eljárásban, hogy az megfelelően arra szorítsa az eljáró feleket rendelkezési jogukkal kapcsolatban, hogy a jóhiszemű pervitel elvével összhangban gyakorolják azt.

Fontos azt megjegyeznünk, hogy a bíróság polgári perbeli szerepét Magyarországon sem, illetve Európában sem kell újra feltalálnunk, hiszen azt már korábbi jogtudósok megállapították, mint például Magyarországon Magyary Géza ezt már pontosan meghatározta. Az általa tett megfogalmazás így szólt: „a féltől függően, hogy akar e jogvédelmet vagy sem, de ne tőle függjön, hogy az eljárás miképpen bonyolódik le, és meddig tartson.”²²³

Kengyel Miklós által kialakított inga módszer²²⁴ - ami szerint a rendelkezési jog és a bírói hatalom között egy inga van, amely mindig az egyik irányba kileng – alapján véleményem szerint a hatályos Pp. a felek rendelkezési jogát középen helyezte el, azt megfelelő mértékben korlátozza, úgy hogy a felek anyagi jogosultságai a peres eljárások során ne sérüljenek.

IV. A felek eljárástámogatási és igazmondási kötelezettsége a polgári peres eljárásban

A felek eljárástámogatási és igazmondási kötelezettsége hangsúlyosabbá vált Pp.-ben. A törvény a fél eljárás-támogatási kötelezettségének alapelvi szintű rögzítésével kívánja kifejezésre juttatni a fél fokozott eljárásjogi felelősségét a bíróság elé vitt jogvita előre vitelével kapcsolatban. Az eljárástámogatási kötelezettséggel kapcsolatban ki kell térnünk a tárgyalási elv és a vizsgálati elv tartalmára. A tárgyalási elv – amely a peranyagszolgáltatást jelenti – szerint a felek kötelezettsége az, hogy az eljárás során indítványukat, bizonyítékaikat a bíróság elé terjesszék.²²⁵ Ezzel szemben a vizsgálati elv szerint a bíróság feladata az, hogy a felek állításait azoknak igazságtartalmát közvetlenül is megvizsgálja. Mindkét felfogás és elv, egyben is alkalmazható, hiszen azok valójában a bírói hatalom céljával, azaz az igazságszolgáltatással alátámaszthatóak.²²⁶

A felek eljárástámogatási kötelezettségével kapcsolatos felfogás ZPO-ban a liberális permodell szemléletének megfelelően az volt, hogy a felek nemcsak a perbe vitt jogaikkal rendelkeztek, hanem a bírói ítélet alapjául szolgáló tényekkel és bizonyítékokkal is ők rendelkeztek.²²⁷ Azonban itt sem valósult meg a „tisztán” tárgyalási elv, hiszen a német perrendtartásban

²²³ Magyary Géza: i.m. 1924., 36. old

²²⁴ Kengyel Miklós: i.m., 18-19 old.

²²⁵ Wetzell George Wilhelm: System des ordentlichen Civilprozesses, Tauchnitz, Leipzig, 1878., 520. old

²²⁶ Böhm Peter: Die Streit um Verhandlungsmaxime In Ius Commune VII., Klostermann, Frankfurt, 145. old

²²⁷ Weyers Hans-Leo: Über Sinn und Grenzen der Verhandlungsmaxime im Zivilprozeß. In Dogmatik und Methode. Joseph Esser zum 65 Geburtstag, Scriptor, Kronenberg/Ts, 1975., 200. old

megtalálható bírói közreműködés egyfajta ellenpólusa volt a tárgyalási elvnek.²²⁸ A tárgyalási elv pedig a bírói hatalom korlátja volt, hiszen a bíróság nem használhatott fel olyan tény, amelyre a felek az eljárás során nem hivatkoztak.²²⁹ A tárgyalási elvet egyfajta jogosultságként lehet felfogni a felek részéről²³⁰, míg a bíróság részére egyfajta tilalmat állít fel, azért hogy a felek szabad rendelkezési joga érvényesülhessen²³¹.

A német liberális permodellel szemben az öZPo felfogását a szociális permodellnek nevezhetjük. Ez a permodell a jogkereső állampolgárok jövedelmi viszonyaira is figyelemmel kívánt lenni és ezen cél elérése érdekében a felek szinte korlátok nélküli per feletti befolyását csökkentette és a bíróság hatalmát erősítette. Ezt úgy érte el, hogy a peranyag szolgáltatás felelősségét megosztotta a bíróság és a felek között.²³²

Az eljárás-támogatás elve tevőlegességet, aktivitást kíván meg a felektől. A támogatás nem csak az időszerűség javításához szükséges, de a hatékonyság érdekében is. A hatékonyság a ráfordítás és eredményesség viszonyát leíró fogalom, így a hatékonyság javítása a lehető legkisebb ráfordítást, illetve azonos ráfordítás mellett a lehető legjobb eredmény elérését jelenti. Az eljárásjog nyelvén ez lefordítható a célirányos, adekvát, lényegre törő nyilatkozatok kívánalmára, illetve a költségtakarékosságra. A régi Pp. is tartalmazott a felek eljárásával kapcsolatos kötelezettségeket, amelyeket a mostani törvény alapelvi szintre emelt.

A perbeli hazugság tilalma és annak jogkövetkezményei a „Plósz” féle Pp. hatálybalépése óta szabályozást nyernek perjogunkban, így szükséges azt kiemelni, hogy a felek igazmondási kötelezettsége illetve eljárástámogatási kötelezettsége nem új, ezidáig nem ismert fogalom, alapelv, hanem a már fentebb említett „Plósz” féle Pp.-ben és a régi Pp.-ben is szerepelt és mint alapelv kötötte a feleket valamint fogódzkodót, segítséget nyújtott a jogalkalmazók számára az egyes jogszabályok jogértelmezése kapcsán. Az igazmondási kötelezettség Fasching szerint a rendezett és méltányos igazságszolgáltatáshoz fűződő közérdekben gyökerezik és megóvjá a pert a felek önkényétől, anélkül azonban, hogy a felek felelősségét csökkentené.²³³ Ezt az állítást Fasching az öZPO-val kapcsolatban tette meg, tehát az igazmondási kötelezettség az

²²⁸ Puchelt E. S.: Die Civilprozessordnung für das Deutsche Reich 1. köt., Roßberg, Leipzig, 1877-1878, 368. old

²²⁹ Bomsdorf Falk: Prozeßmaximen und Rechtswirklichkeit. Verhandlungs- und Untersuchungsmaxime im deutschen Zivilprozeß – Vom gemeinen Recht bis zur ZPO, Duncker&Humblot, Berlin, 1971., 255. old

²³⁰ Grunsky Wolfgang: Grundlagen des Verfahrensrechts. Eine vergleichende Darstellung von ZPO, FGG, VwGO, FGO, SGG, Gieseking, Bielefeld, 1974., 166. old

²³¹ Weyers i.m. 200. old

²³² Kengyel i.m. 108-109. old

²³³ Fasching Hanz: Lehrbuch des österreichischen zivilprozessrecht, 2. kiadás, Manz., Wien, 1990., 309. old.

osztrák perjogban is megtalálható volt. Ez fontos tény, hiszen a magyar perjogi kodifikáció során a német és az osztrák perjog volt a minta a jogalkotó számára.

A Plósz féle Pp.-ben a peranyag szolgáltatás a tárgyalási elv alapján történt, azonban a bíróság meghatározott esetekben hivatalból – tehát a nyomozati elv alapján - is lefolytathatott bizonyítási eljárást. „Aki bírósághoz fordul és ítéletet kér, gondoskodjék arról is, hogy a bíróságnak rendelkezésére álljon a peranyag, amelyre ítéletét alapítja.”²³⁴ A magyar jogirodalom azonban nem aggódott a túlzott nyomozati elv esetleges betüremkedése miatt, sőt azt Magyary nem nyomozásnak hanem azt a bíróság adatszolgáltató tevékenységének nevezte.²³⁵ A „Plósz” féle Pp. álláspontom szerint is megtalálta az „arany középutat” a bíróság és a felek eljárási jogai és kötelezettségeivel összefüggésben, azonban az 1930-as években felerősödtek azok a hangok, miszerint a tárgyalási elvet szűkíteni kellene.²³⁶

A Pp. javaslatának általános indokolása szerint a perhatékonyság rendszerszintű biztosítása érdekében új alapelveket kell megfogalmazni, azokat át kell strukturálni a korábbi polgári perrendtartáshoz képest. A javaslat szerint az alapelveket tartalmazó fejezetnek kizárólag azokat az elveket kell, illetve szabad rögzítenie, amelyek a per teljes életciklusa alatt érvényesülnek, amelyeknek az egész perrendtartáson átsugárzó hatásuk van. A javaslat, mint ahogy a következő fejeztben láthatjuk a „Plósz” féle Pp. hagyományaira és a jelenlegi német és osztrák mintákon alapszik.

1. A régi Pp. szabályai a felek eljárástámogatási és igazmondási kötelezettségével kapcsolatban

Ahogy azt már említettem a jogalkotó szándéka tömör alapelvek megfogalmazása volt, amely ki is tűnik a Pp. és a régi Pp. összevetése során. A régi Pp. sokkal részletesebben tartalmazta a cselekmények illetve mulasztások meghatározását valamint az azokhoz fűződő esetleges joghátrányokat. A szocialista szemlélet a felek eljárástámogatásával – akkoriban kifejezetten a tárgyalási elvről szóltak a jogirodalmi művek²³⁷ - azt mondta ki, hogy az eljárás tényanyagát és bizonyítékait főszabály szerint a felek szolgáltatják, azonban a bíróságnak joga és kötelezettsége a valóság kiderítése, ezért megvizsgálhat más tényeket, beszerezhet egyéb

²³⁴ Indokolás a magyar polgári perrendtartás előadói tervezetéhez. Kiadja a Magyar Királyi Igazságügyminisztérium, Pesti Könyvnyomda, Budapest, 1893., 17. old

²³⁵ Magyary Géza: Magyar polgári perjog, 2. kiadás, Franklin, Budapest, 1924., 222-223. old

²³⁶ Richter Béla: A polgári igazságszolgáltatás jövője, Városi Könyvkiadó, Szeged, 1935., 28-30. old

²³⁷ Bacsó Ferenc, Beck Salamon, Móra Mihály, Névai László: Magyar Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1962., Névai László, Szilberek István: Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1977.

bizonyítékokat is.²³⁸ A szocialista elvvel szemben Plósz Sándor kijelentését állították, miszerint „A bírónak emellett még kutatási jogot engedni sem szükséges, sem nem célszerű. A polgári perben ugyanis a felek magánérdekeiről van szó, és feltételezhető, hogy ők mindent, ami érdekük védelmére szükséges, elő fognak adni... Az állam ebben annyival inkább megnyugodhatik, mert neki a polgári igazságszolgáltatásban nincs az egyesek érdekein túlterjedő érdeke.”²³⁹ A szocialista tárgyalási elvvel nem fért össze a Gönner féle semmit hivatalból felfogás, azonban ideológiai okokból a nyomozati elv hangsúlyozásától és elismerésétől is tartózkodtak.²⁴⁰

A régi Pp. 8. § (3), (4) és (5) bekezdése az alábbiakat tartalmazta:

(3) A bíróság pénzbírsággal²⁴¹ sújtja azt a felet vagy képviselőt, aki akár a tárgyaláson, akár valamely periratban jobb tudomása ellenére vagy nagyfokú gondatlanságból:

a) az ügyre vonatkozó oly tényt állított, amelyről bebizonyult, hogy valótlan, vagy az ügyre tartozó oly tényt tagadott, amelyről bebizonyult, hogy igaz,

b) olyan tényt elhallgatott, amelyről tudnia kellett, hogy a per eldöntése céljából jelentős, vagy

c) nyilvánvalóan alaptalanul hivatkozott valamely bizonyítékra.

(4) A bíróság pénzbírsággal²⁴² sújtja azt a felet (képviselet), valamint más perbeli személyt, aki valamely nyilatkozatot indokolatlanul késedelmesen tesz meg, vagy azt felhívás ellenére sem teszi meg és ezáltal a per befejezését késlelteti.

(5) A bíróság azt a felet (képviselet), aki egyes perbeli cselekményekkel indokolatlanul késedelmeskedik, valamely határidőt vagy határnapot mulaszt, vagy más módon felesleges költségeket okoz, a törvény értelmében a költségek megtérítésére való kötelezésen felül - pernyertességére vagy pervesztességére tekintet nélkül - pénzbírság megfizetésére kötelezi, továbbá a felet a törvényben meghatározott más jogkövetkezménnyel sújtja.²⁴³

²³⁸ Bacsó Ferenc, Beck Salamon, Móra Mihály, Névai László: Magyar Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1962., 88. old

²³⁹ Plósz Sándor: Összegyűjtött dolgozatai, Budapest, 1927., 266-267. old

²⁴⁰ Névai László, Szilbereky István: Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1977., 93. old: „A szocialista tárgyalási elvvel nem fér össze sem a felek kizárólagos tény- és bizonyítékszolgáltatási joga, sem a nyomozó (inkvizitórius) jellegű polgári eljárás.”

²⁴¹ Az 1952. évi III. törvény szerint: „E törvény rendelkezései alapján kiszabható pénzbírság legmagasabb összege ötszázezer forint azzal, hogy az nem haladhatja meg a pertárgy értékét. A kiszabott pénzbírságot szabadságvesztésre átváltoztatni nem lehet. A pénzbírság behajtására és hovaforrására azokat a jogszabályokat kell alkalmazni, amelyek a bíróságok által büntetőügyben kiszabott pénzbüntetésekre irányadók.”

²⁴² régi Pp. 120. §

²⁴³ Megjegyzés: Ezen régi Pp. szakaszok időbeli állapota a 2017. évi állapotot tükrözi

A 8. § (3) bekezdése alatt szabályozott igazmondási kötelezettség – amennyiben egészen pontosan szeretnénk fogalmazni, akkor nevesítve a perbeli hazugság tilalma a „Plósz” féle Pp. hatálybalépése óta jelen van perjogi szabályozásunkban. A „Plósz féle” Pp. 222. §-a,²⁴⁴ a régi Pp. 8. § (3) bekezdéséhez hasonlóan határozta meg az igazmondási kötelezettség tartalmát. A régi Pp. 8. §-a a felet és a képviselőt terhelő igazmondási kötelezettséget a jóhiszemű pervitel egyik elemeként szabályozta, emellett nevesítve a jóhiszemű joggyakorlás körébe tartozó, de az igazmondási kötelezettségen túlmutató elemeket is, így a perelhúzás tilalmát és minden olyan cselekmény megtételének tilalmát, amivel a fél felesleges költségeket okoz. Az elmúlt évtizedekben újrakodifikált európai polgári perrendtartási kódexekben is több helyen megjelenik az igazmondási kötelezettség nevesítése, de a mintaadónak tekintendő német és osztrák polgári perrendtartás is tartalmazza azt, tehát ezen okokból kiindulva alátámasztható a jogalkotó azon döntése, miszerint az igazmondási kötelezettséget, mint követelményt a jóhiszemű eljárás elvétől függetlenül, külön elvként kell megfogalmazni és a törvényben elhelyezni. A (3) bekezdés egyes pontjai alatt nevesített cselekmények átfogó elnevezése: perbeli hazugság. Az első és harmadik fordulat aktív magatartással valósul meg, a második passzív hozzáállással. A pénzbírság kiszabásának szubjektív feltétele a fél részéről tanúsított felróhatóság - szándékosság, illetve a nagyfokú gondatlanság - megléte.²⁴⁵

A fentebbi régi Pp. rendelkezések már a rendszerváltást követő időszakban létező, érvényes és hatályos szabályok voltak. Ezzel szemben a régi Pp. alapkonceptiója – a szocialista szemléletnek és célnak megfelelően – az volt, hogy az anyagi igazságot kiderítse a bíróság, így külön-külön nem rendelkezett a jóhiszemű eljárásról vagy az eljárástámogatási kötelezettségről, hanem azokat a törvény az anyagi igazság kiderítésének eszközeként definiálta. A közlönyállapot szerint a régi Pp. releváns rendelkezései a felek eljárástámogatásával és igazmondásával kapcsolatosan a következők voltak:

²⁴⁴ Az 1911. évi I. törvény szerint: Tényállítások, az ellenfél tényállításaira való nyilatkozatok, a bizonyítékok megnevezése vagy felmutatása és a rájuk vonatkozó nyilatkozatok rendszerint bármikor megtehetők annak a tárgyalásnak a bezárásáig, a mely a fennforgó kérdést elintéző határozatot megelőzi. A fél azonban, a ki előterjesztéseivel, a melyeket a bíróság meggyőződése szerint korábban érvényesíthetett volna, a tárgyalás elhalasztására okot ad, az ebből eredő költségben még akkor is elmarasztalandó, ha a perben nyertes. A bíróság a félnek az előbbi §-ban említett oly utólagos előadásait és utólagosan ajánlott bizonyítékait, a melyek figyelembevételre a tárgyalás elhalasztását tenné szükségessé, hivatalból is figyelmen kívül hagyhatja, ha arról győződik meg, hogy a fél előadásait az ügy elintézésének késleltetése végett szándékosan halogatta. Azt a felet vagy képviselőt, a ki jobb tudomása ellenére az ügyre tartozó oly tényt állít, a mely nyilvánvalólag valótlan, az ügyre tartozó tényt nyilvánvalólag alaptalanul tagad, vagy nyilvánvalólag alaptalanul hivatkozik valamely bizonyítékra, a bíróság hatszáz koronáig terjedhető pénzbírsággal bünteti.

²⁴⁵ régi Pp. 8. § (3) bekezdésének indokolása

„5. § (2) A bíróság pénzbírsággal (120. §) sújtja meghallgatása után azt a felet vagy képviselőt, aki akár a tárgyaláson, akár valamely periratban jobb tudomása ellenére vagy nagyfokú gondatlanságból:

a) az ügyre vonatkozó oly tényt állított, amelyről bebizonyult, hogy valótlan, vagy az ügyre tartozó oly tényt tagadott, amelyről bebizonyult, hogy igaz,

b) oly tényt, amelyről tudnia kellett, hogy a per eldöntése szempontjából jelentős, elhallgatott, vagy

c) nyilvánvalóan alaptalanul hivatkozott valamely bizonyítékra.

6. § (1) Amennyiben a törvény másként nem rendelkezik, a bíróság a polgári perben alakszerű bizonyítási szabályokhoz, a bizonyítás meghatározott módjához vagy meghatározott bizonyító eszközök alkalmazásához nincs kötve és szabadon felhasználhatja a felek előadásait, valamint felhasználhat minden egyéb bizonyítékot, amely a tényállás kiderítésére alkalmas.”

A szocialista tárgyalási elvnek megfelelően a felek eljárástámogatási kötelezettsége és igazmondási kötelezettsége megtalálható volt a rendelkezések között és az azzal ellentétes magatartásokat szankciókkal sújtotta a törvény. A bíróság közreműködésével és saját rendelkezési joguk jóhiszemű gyakorlásával a felek az objektív igazság kiderítése céljából cselekedtek.²⁴⁶ A törvény közlönyállapotában található „felhasználhat minden egyéb bizonyítékot” kifejezés valójában a tárgyalási elv teljes figyelmen kívül hagyására alkalmassá tette az eljárást, hiszen az eljáró bíróság mindenfajta bizonyítékot felhasználhatott, amelyet célszerűnek talált az igazság kiderítése érdekében. A paradigmaváltás az 1995. évi LX. törvény (Továbbiakban: VI. Ppn.) és az 1999. évi CX. Törvény (Továbbiakban: VIII. Ppn.) alapján következett be²⁴⁷, hiszen ezen módosítások alapján a régi Pp. célja azaz az objektív igazság kiderítése megszűnt és helyette az eljárás jogszerűsége – másnéven az alaki igazság – lett a per célja.²⁴⁸ A bírói attitűdben azonban megfigyelhető volt a rendszerváltást követően illetve a VI. Ppn. és a VIII. Ppn. hatálybalépést követően is az objektív igazság kiderítésére irányuló akarat.²⁴⁹ Ez a bírósági gyakorlat teljesen szembenálló volt a VIII. Ppn. elméleti alapjaival, hiszen az egy tiszta tárgyalási elvet vezetett be.²⁵⁰

²⁴⁶ Névai, Szilbereky i.m. 93. old

²⁴⁷ Éles Tamás, Farkas Zsolt: A polgári perről a tárgyalási elv megközelítésének változásainak tükrében, Magyar Jog, 2010/1, 1-12. old

²⁴⁸ Virág Csaba: A polgári per igazságossága. Az alaki és anyagi igazságosság érvényesülésének emlékezetkutatási kérdései In Harsági Viktória, Horváth E. Írisz, Raffai Katalin: Nemzetközi magánjog és polgári eljárásjog a megváltozott gazdasági környezetben, Pázmány Press, Budapest, 2013., 227. old

²⁴⁹ Molnár Ambrus: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben, Magyar Jog, 2009/3., 129-139. old

²⁵⁰ Cserba Lajos, Gyekiczky Tamás, Kormos Erzsébet, Nagy Adrienn, Nagy Andrea, Wopera Zsuzsa: Polgári perjog általános rész, Complex Kiadó Jogi és Üzleti tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2008., 92. old

Az igazmondási kötelezettséggel összefüggésben továbbá azt mondhatjuk, hogy a magyar perjogi hagyományok alapján a felek igazmondási kötelezettsége tartalmi változtatások nélkül fennállt. Az igazmondási kötelezettséggel kapcsolatban fontos arra rámutatnom, hogy az igazmondási kötelezettséget korábbiakban – a régi Pp. - a jóhiszemű pervitel részének tekintette, tehát nem egy különálló alapelv volt, hanem egy alapelv része.²⁵¹ A „Plósz” féle Pp. 222. §. (2) bekezdése mondta ki, hogy „Azt a felet vagy képviselőt, a ki jobb tudomása ellenére az ügyre tartozó oly tényt állít, a mely nyilvánvalólag valótlan, az ügyre tartozó tényt nyilvánvalólag alaptalanul tagad, vagy nyilvánvalólag alaptalanul hivatkozik valamely bizonyítékra, a bíróság hatszáz koronáig terjedhető pénzbírsággal bünteti.” A Plósz féle Pp. osztrák hatásra vezette be az igazmondási kötelezettséget, amely ugyan tartalmában eltért attól, de célja ugyanaz volt, nevezetesen a rosszhiszemű pereskedés megakadályozása.²⁵² Ez az újfajta felekhez irányuló kötelezettség lényeges újítás volt a magyar perjogban.²⁵³ A „Plósz” féle Pp. nem tartalmazott különálló fejezetben kizárólag az alapelvekre vonatkozó fejezetet, azonban a törvényben ezen alapelvek megtalálhatóak voltak. A Pp. az igazmondási kötelezettség szankcionálásával és annak tartalmával is a „Plósz” féle Pp.-re utal vissza és annak tartalmát modern köntösben hozza vissza. Fontos ezen megállapítással kapcsolatban tisztában lenni azzal, hogy a jelenleg hatályos öZPO is hasonlóan együtt szabályozza az eljárástámogatási és igazmondási kötelezettséget.²⁵⁴

2. A Pp. javaslata

A Pp. javaslata, illetve maga a Pp. a régi Pp. jóhiszeműség elvétől elválasztotta az igazmondás kötelezettségét illetve a felek eljárástámogatási kötelezettségét és visszatért a „Plósz féle Pp megoldásához. A régi Pp. is tartalmazta a feleket terhelő kötelezettséget a per előre vitele érdekében, így a régi Pp. 141. § (2) bekezdése alatt, amikor előírja, hogy a fél tényállításait, nyilatkozatait, bizonyítékait a per állása szerint a „gondos és az eljárást elősegítő” pervitelnek megfelelő időben köteles előadni. Ezt emelte alapelvi szintre a Pp.

A Pp. eljárás-támogatási kötelezettséggel együtt, azzal összefüggésben nevesíti a felek peranyag-szolgáltatási kötelezettségét, hasonlóan az osztrák polgári perrendtartáshoz. A fél

²⁵¹ Névai, Szilbereky i.m. 82. old

²⁵² Kengyel i.m. 164. old

²⁵³ Kengyel Miklós: A bíróság és a felek közötti felelősségi viszony a polgári perben, Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 1989., 54. old

²⁵⁴ Herédi Erika, Kormos Erzsébet, Mészáros Gábor, Molnár Judit, Nagy Adrienn, Nyilas Anna, Pákozdi Zita, Pribula László, Szabó Imre, Szalai Péter, Tóth Barna, Udvary Sándor, Wallacher Lajos, Wopera Zsuzsa: Polgári Eljárásjog I., Budapest, 2017., 47. old

eljárás-támogatási kötelezettsége körében helyezi el a felet terhelő igazmondási kötelezettséget is, ami a peranyag szolgáltatásához is szorosan kapcsolódik. A perbeli hazugság tilalma és annak jogkövetkezményei a Plósz-féle Pp. hatálybalépése óta szabályozást nyernek perjogunkban. A Plósz féle Pp. a régi Pp.-hez hasonlóan határozta meg azt, hogy milyen cselekményekkel valósul meg a perbeli hazugság. A régi Pp. a felet és a képviselőt terhelő igazmondási kötelezettséget a jóhiszemű pervitel egyik elemeként szabályozza, emellett nevesítve a jóhiszemű joggyakorlás körébe tartozó, de az igazmondási kötelezettségen túlmutató elemeket is, így a perelhúzás és minden olyan cselekmény megtételének tilalmát, amivel a fél felesleges költségeket okoz.

A javaslat a régi Pp.-től eltérő szemlélettel, a felek eljárás-támogatási kötelezettségével köti össze, annak elemeként nevesíti az igazmondási kötelezettséget. Ennek egyik indoka, hogy a régi Pp. 8. §-ában foglalt egyes rendelkezések címzetti köre eltérő. Míg a régi Pp. 8. § (1) bekezdés alatt rögzített „rendeltetésszerű joggyakorlás” követelményének címzettjei a felek és a per más résztvevői, hasonlóan a 8. § (4) bekezdése alatt nevesített perelhúzás tilalmához, addig a régi Pp. 8. § (3) bekezdés alatt előírt igazmondási kötelezettség - perbeli hazugság tilalmának - címzettjei kizárólag a felek, illetve képviselőik. Emellett a polgári per társadalmi költségei is szükségessé teszik a fél felelősségének hangsúlyozását a tényállítások, és az általa megtett nyilatkozatok valóságtartalma tekintetében. A javaslat által előírt igazmondási kötelezettség alapján a felek a valóság feltárására csak annyiban kötelezhetők, amennyiben nyilatkozatot kívánnak tenni. Olyan tények, körülmények feltárására, amely a bíróság elé vitt jogaik érvényesítésével, perbeli érdekeikkel ellentétesek, nem kötelezhetők, vagyis nem ír elő abszolút igazmondási kötelezettséget a törvény. A felek igazmondási kötelezettsége az aktív és a passzív tényállításokra terjed ki. Az igazmondási kötelezettség irányadó a képviselőre és a beavatkozóra is, amennyiben tényállítást vagy nyilatkozatot tesz. Mivel az eljárás egyéb résztvevői, különösen a bizonyítási eszköznek tekintett tanú, szakértő dogmatikai szempontból a félétől eltérő megítélés alá eső tényállításokat tesznek, ezért az ő tekintetükben, a rájuk vonatkozó speciális szabályok - hamis tanúzás, hamis véleményadás stb. - és jogkövetkezmények irányadók.²⁵⁵

Ahogy azt a javaslat indokolásában is olvashatjuk, a jogalkotó a nyugat-európai illetve hazánk nyugati szomszédainak polgári perrendtartását vizsgálta meg és azt állapította meg, hogy célszerűbb a jóhiszeműség elvétől külön szabályozni az igazmondási kötelezettséget és a felek eljárás-támogatási kötelezettségét. Az alapelvrendszer újragondolása következtében mind a

²⁵⁵ <http://www.parlament.hu/irom40/11900/11900.pdf> Letöltve: 2021. április 13.

felekre, illetve esetenként az eljárásban résztvevő személyekre is nagyobb felelősség hárul a per jogszerű és hatékony lefolytatása körében.²⁵⁶

Mivel a javaslat és a végül elfogadott törvényszövegből kikerült az a tétel, miszerint az olyan tény elhallgatása, amely az eljárás szempontjából jelentős megvalósítja a jogsértést, így a félnek vagy feleknek jogában áll az, hogy jelentős tények esetében a hallgatás védelmét vegye igénybe. Amennyiben a pertaktikai elhallgatás keretében elhallgatott, de az ügyre vonatkozó lényeges tény az ellenérdekű fél szempontjából jelentőséggel bír, úgy az ellenérdekű fél rendelkezési jogának és felelősségének körébe tartozik az erre a tényre vonatkozó nyilatkozattételre felhívás és bizonyítás indítványozása.²⁵⁷

A pertaktikai hallgatás megértése végett szükséges azon okok feltárása is, amelyek a felek illetve képviselőik magatartását megalapozzák. Vannak olyan esetek, amikor a fél érdekében áll a per elhúzása, azonban vannak olyan esetek, amikor viszont az eljáró képviselő érdekében áll kizárólagosan a per elhúzása.

A törvényi javaslattal szemben volt olyan javaslat is, amely a jóhiszemű pervitel elve alatt szabályozta volna az igazmondási kötelezettséget²⁵⁸ és így a törvény által használt az eljárásban részt vevő személyek szerinti kötelezettségek differenciálását elhagyta volna. Álláspontom szerint a törvény differenciálása és az igazmondási kötelezettség elhelyezése a felek eljárástámogatási kötelezettségével együtt alátámasztható és indokolt. Egyrészt így megvalósítható, hogy az igazmondási kötelezettség, mint alapelv kizárólag az eljárásban résztvevő felekre legyen irányadó, másodsorban a felesleges duplikálás a perbeli közreműködőkkel kapcsolatban is elkerülhető. Ez valójában egy jogtechnikai kérdés, mivel a javaslat és a hatályba lépő Pp. közötti tartalmi eltérés minimális, továbbá céljuk közös, nevezetesen a hatékonyabb polgári peres eljárás és annak jogszerű lefolytatásának biztosítása. Álláspontommal szemben van olyan jogirodalmi álláspont, miszerint szükséges lett volna a tárgyalási elv külön megfogalmazása, továbbá hogy a felek eljárástámogatási kötelezettsége nem elvárható mindegyik féltől²⁵⁹ – legtöbbször attól a féltől, aki valószínűsíti pervesztességét

²⁵⁶ <https://arsboni.hu/igazmondas-es-elhallgatas-az-uj-polgari-perrendtartasban/> Letöltve: 2018. április 5.

²⁵⁷ <https://arsboni.hu/igazmondas-es-elhallgatas-az-uj-polgari-perrendtartasban/> Letöltve: 2018. április 5.

²⁵⁸ Varga István, Éless Tamás: Szakértői javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2016., 37-41. old

²⁵⁹ Bacher Gusztáv, Baranyi Bertold, Bodoki Gábor, Böszörményiné Kovács Katalin, Burai-Kovács János, Döme Attila, Ébner Vilmos, Éless Tamás, Faludi Gábor, Farkas Attila, Goldea Zsuzsanna, Aleku Mónika, Harsági Viktória, Juhász Csaba, Juhász László, Juhász Linda, Kapa Máttyás, Káposznyák Aliz, Király Miklós, Köblös Adél, Kövesné Kósa Zsuzsanna, Körös András, Lázár-Kocsis Edina, Légrádi István, Máté Viktor, Mikó Ádám, Okányi Zsolt, Orosz Árpád, Osztovits András, Paksi Gábor, Parlagi Máttyás, Prokopovitsch László, Rádonyi Dénes, Rák Viktor, Reviczky Renáta, Ribai Csilla, Simon Károly László, Szabó Sarolta Édua, Szécsényi-Nagy Kristóf, Szöcs Tibor, Tálné Molnár Erika, Timár Kinga, Tóth Ádám, (Szerk) Varga István, Virág Csaba, Völcsy Balázs, Zaicsek

– mivel így saját helyzetét rontaná. Ez az álláspont természetesen a kialakult gyakorlat alapján elfogadható és indokolt is, azonban véleményem szerint – amennyiben ez szükséges – úgy a jogalkotó kötelezettsége az, hogy egy nem megfelelő gyakorlatot, „berögződést” akár a jogalkotással is megváltoztasson. A perek gyorsítása és hatékonyabbá tétele üdvözlendő cél és a felektől újfajta magatartás elvárása előremutató és a jövőre tekintettel célszerű²⁶⁰ is.

3. A Pp. által megalkotott alapelv

Ahogy azt már korábban is kifejtettem a jogalkotó arra az álláspontra helyezkedett, hogy az igazmondási kötelezettség és felek eljárástámogatási kötelezettsége együtt kezelhető illetve szabályozható. A korábbi jogi szabályozástól eltérve nem a jóhiszeműség elvével együtt került szabályozásra, amely azonban megfelel a nyugat-európai tendenciáknak is. Ez az igazmondási kötelezettség a jogszabály sorai alapján a közreműködőkre – tanúra, szakértőre, egyéb eljárásban szereplő személyekre – nem terjed ki.

Az eljárástámogatási kötelezettség egyfajta elvárás²⁶¹ a felektől, jogi képviselőtől, törvényes képviselőtől²⁶², miszerint a peres eljárásban relevanciával rendelkező nyilatkozataikat időben és teljeskörűen szükséges előadniuk. Ezt az elvárást a Pp. nevesíti²⁶³ mivel a felek és a bíróság közötti együttműködéssel lehetséges elérni a perek koncentrált befejezését.²⁶⁴ Ez a kötelezettség legelőször a felperesnél jelenik meg, hiszen a keresetet úgy kell benyújtania, hogy az lehetőség szerint a jogvitával kapcsolatos – felperes szerinti – minden releváns nyilatkozatot²⁶⁵ és azokat alátámasztó bizonyítékokat, bizonyítási indítványokat²⁶⁶ tartalmazza. Másodsorban pedig az alperes oldalán jelenik meg ez a kötelezettség, mivel ellenkérelmét úgy kell előterjesztenie, hogy a felperes valamennyi nyilatkozatára választ adjon²⁶⁷. Amennyiben

Károly: A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I/III., HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018., 29. old

²⁶⁰ A jogi képviselők által illetve a gazdasági erőfölényben lévő peres felekkel szemben a jogalkotónak kell azokat a fékeket beleépítenie a jogszabályba, ami a felek közötti különbségeket a per szempontjából csökkenti és így a szociális funkciót előtérbe állítja.

²⁶¹ (Szerk) Varga István: A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I/III., HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018., 29. old

²⁶² CKOT 2017. november 20-21. 1. állásfoglalása

²⁶³ Pp. 4. § (1) bekezdése

²⁶⁴ Aszódi László, Balog Balázs, Balogh Tamás, Barzó Tímea, Bencze Andrea, Csáki-Hatalovics Gyula, Csehi Zoltán, Csillám Katalin, Gombos Katalin, Gyovai Márk, Herédi Erika, Kemes István, Kormos Erzsébet, Kozák Henriette, Mészáros Gábor, Molnár Judit, Nagy Adrienn, Nagy Andrea, Nádas György, Nyilas Anna, Parti Tamás, Pomeisl András, Pribula László, Pulinka Mihály, Réti László, Somogyi Dávid, Szabó Imre, Szalai Péter, Udvary Sándor, Vitvindic Mária, Wallacher Lajos, (Szerk) Wopera Zsuzsa, Zsitva Ágnes: Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2017., 29. old

²⁶⁵ Pp. 170. § (2) bek. c.) pont

²⁶⁶ Pp. 170. § (2) bek. e) pont

²⁶⁷ Pp. 199. § (2) bek a) és b) pontjai

nem tesz valamennyi nyilatkozatra ellenállítást, akkor azt úgy kell tekinteni, mintha azon állítások valóságát elismerte volna. A feleknek a nem megfelelő tényállítások, jognyilatkozatok megtétele miatti következményeket²⁶⁸ az egyes részletszabályok, illetve az eljárástámogatási elvre figyelemmel viselniük kell.²⁶⁹

A Pp. 4. § szerint: „(1) A felek kötelesek előmozdítani az eljárás koncentrált lefolytatását és befejezését.

(2) A perben jelentős tények állítása, és az alátámasztásukra szolgáló bizonyítékok rendelkezésre bocsátása - törvény eltérő rendelkezése hiányában - a feleket terheli.

(3) A felek tényállításaikat és egyéb, tényekre vonatkozó nyilatkozataikat a valóságnak megfelelően kötelesek előadni.

(4) A bíróság azt a felet, aki önhibájából a perben jelentős tények tekintetében olyan nyilatkozatot tesz, amelyről bebizonyosodik, hogy valótlan, pénzbírság megfizetésére kötelezi, valamint az e törvényben meghatározott más jogkövetkezménnyel sújtja.”

A polgári peres eljárás során a bíróságnak kötelezettsége, hogy a tanút a hamis tanúzás jogkövetkezményeiről tájékoztassa illetve véleményem szerint a bíróságnak további kötelezettsége a tanúhoz olyan kérdések feltétele, amellyel az adott ügy tényállását tisztázni lehet, hiszen ez a bíróság közrehatási kötelezettségéből következik. Ezzel összefüggésben a tanú nem köteles arra, hogy tanúvallomását összefüggésben adja elő, hanem a jóhiszemű eljárás elvének megfelelő magatartásnak tekintjük azt is, amennyiben a számára feltett kérdésekre legjobb tudomása szerint válaszol.

Összességében kérdést vet fel az a tény, hogy a jogszabályi rendelkezés alapján az igazmondási kötelezettség kizárólag az eljárásban érdekelt felekre terjed ki. Véleményem szerint igen, hiszen a tanúkra és egyéb közreműködőkre a 2012. évi C. törvény hamis tanúzásra vonatkozó rendelkezései²⁷⁰ terjednek ki, amelyek biztosítják azt, hogy a közreműködők a per előre vitele érdekében cselekedjenek és a valóságnak megfelelő nyilatkozatokat tegyenek.

²⁶⁸ Megjegyzés: A nem megfelelő perrivel következménye lehet a bizonyítatlanság, pénzbírság, preklúzió illetve végső soron a pervesztesség

²⁶⁹ Aszódi László, Boreczki Szabolcs, Boros Zsuzsa, Cserbáné Nagy Andrea, Dombi-Nyárádi Gabriella, Kovács Helga Mariann, Drexlerné Karcub Edit, Dzsula Marianna, Gyarmathy Judit, Gyimesi Tamás Ferenc, Kormos Erzsébet, Martonovics Bernadett, Molnár Judit, Nagy Adrienn, Pribula László, Somogyi Dávid, Szabó Imre, Szalay Róbert, Tóth Barbara, Udvary Sándor, Vitvindsics Mária, Wallacher Lajos, (Szerk) Wopera Zsuzsa, Zsitva Ágnes: Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2019., 46. old

²⁷⁰ 2012. évi C. törvény 272. §

A felek eljárástámogatási kötelezettsége a Pp.-ben kiemelt szerepet tölt be, hiszen annak egyik legfontosabb célkitűzése az eljárások gyorsítása valamint a költségek csökkentése.²⁷¹ Ezen célok elérése érdekében a feleknek egymással valamint a bírósággal is szorosan együtt kell működniük, hiszen a perfelvételt lezáró végzés meghozataláig minden olyan jognyilatkozatot, bizonyítékot és bizonyítási indítványt meg kell tenniük, amely a perbeni ügy tisztázásához és végső soron annak megoldásához segítséget nyújt. Véleményem szerint a felek eljárástámogatási tevékenysége szinonim fogalom a peranyagszolgáltatással, hiszen a nyilatkozatok valóságtartalmára az igazmondási kötelezettségre vonatkozó alapelvet kell alkalmazni. Továbbá a felek egyéb perbeli cselekményeire alkalmazható a jóhiszeműség elve és a peranyagszolgáltatásra a felek eljárástámogatási kötelezettség elve vonatkozik, hiszen a felek az eljárást úgy tudják támogatni, ha a bíróság felhívására, az ott meghatározott határidők szigorú betartása mellett a rendelkezésükre álló bizonyítékokat a másik fél vagy felek illetve a bíróság tudomására hozzák.

Ezen összekapcsolódó alapelvek a gyakorlatban megvalósulnak ugyan, de nem olyan fokban, mint például a felek rendelkezési elv szabadságának tiszteletben tartása, hiszen a gyakorlatban nem ritka az az eset, amikor a felek egymás állításait tagadják, vagy olyan állítást tesznek, amelyet nem tudnak bizonyítani, így a bíróság nem fogadja el azokat valósnak. Ezt követően a bíróság ezen állításokkal szemben hoz egy ítéletet. Kérdésként merül fel, hogy ezekben az esetben a feleket pénzbírsággal kellene büntetni a valótlan tényállítás miatt? Álláspontom szerint erre a kérdésre nemleges a válasz, hiszen épp eléggé súlyos jogkövetkezmény az a fél számára, hogy az adott peres eljárásban pervesztes fél lesz, és így olyan magatartást kell tanúsítania, amelyre önmagától nem lett volna hajlandó. Azonban ezen állítástól függetlenül, ha csak és kizárólag az alapelv megvalósulását vizsgáljuk, akkor annak megsértése megvalósul, de ez a sértés nem olyan fokú, hogy azt a bíróság részéről joghátrány kilátásba helyezésével kellene megszüntetnie.

Az igazmondási kötelezettséggel szemben a bizonyítékok, illetve a szükséges bizonyítási indítványok – egy szóval az eljárástámogatási kötelezettség - körében már sokkal inkább lehetősége van a bíróságnak arra, hogy a feleket joghátrány kilátásba helyezésével²⁷² a megfelelő magatartás tanúsítására szorítsa. A felektől elvárható az, hogy minden releváns és

²⁷¹ Miniszteri indokolás a törvény 4. §-hoz

²⁷² Pp. 183. § (5) és (6) bek.: „Azt a felet, aki perfelvételi nyilatkozatát úgy teszi vagy változtatja meg, hogy arra a perfelvétel során perfelvételi iratban vagy tárgyaláson korábban lehetősége volt, a bíróság pénzbírsággal sújtja. Ha a fél valamely perfelvételi nyilatkozatot a bíróság anyagi pervezetése ellenére nem vagy nem teljeskörűen terjeszt elő, a bíróság a fél perfelvételi nyilatkozatait hiányos tartalma szerint, a rendelkezésre álló peranyag alapján bírálja el.”

jogszerű²⁷³ bizonyítékot a bíróság rendelkezésére bocsássák²⁷⁴, amelynek köszönhetően a tényállításokból és a bizonyítékokból olyan következtetést tud levonni, amely megalapozza azt, hogy az eljárás befejezésekor jogszabályoknak valamint saját meggyőződésének is megfelelő döntést hozzon. Ezt az elvárást a bíróság a gyakorlatban úgy valósítja meg, hogy a feleket tájékoztatja²⁷⁵ a bizonyítási érdekről és annak megfelelően kiosztja a felekre azt, hogy kinek kell az adott eljárásban egyes tényeket alátámasztania.²⁷⁶ Ez azért fontos mert a bíróság döntésének meg kell felelnie az ítélet teljessége elvének²⁷⁷, amely alapján nem lehet, hogy a peres eljárásban felmerült kérdésben ne döntsön. A bíróság azonban csak abban az esetben tud az elé tárt kérdésben dönteni, ha az ahhoz szükséges adatokat a felek a rendelkezésére bocsátják és így a teljes tényállást fel tudja a bíróság deríteni. Amennyiben ennek a tényállásfeltárási kötelezettségnek nem tesz eleget, úgy a döntése jogszerűtlen lesz.²⁷⁸

Ezzel szemben nem ritka az az eset, amikor a felek a bizonyítékokat nem bocsátják a bíróság rendelkezésére, hiszen ha ezt megtennék, akkor lehetséges, hogy a per kimenetele szempontjából hátrányos helyzetbe kerülnének, amelyet csak úgy tudnak elkerülni, ha a bizonyítékkal kapcsolatban semmifajta perbeli magatartást nem tanúsítanak. Ezen helyzet, illetve gyakorlat megszüntetése érdekében a jogalkotó a Pp.-ben szabályozta a bizonyítási szükséghelyzet²⁷⁹ intézményét, amelynek lényege, hogy a felek között fennálló bizonyítási

²⁷³ Megjegyzés: A Pp.269. § alapján van helye a jogsértő bizonyítási eszköz felhasználására, amennyiben a törvényben meghatározott feltételeknek annak felhasználása megfelel. A régi Pp. hatálya alatt is – a gyakorlat szerint – volt arra lehetőség, hogy a jogsértő bizonyítási eszközöket a felek felhasználják. Erre példa a BH.2015.38.

²⁷⁴ Fővárosi Törvényszék P.23.186/2018/10. számú ítélete

²⁷⁵ BH.2013.123., BH.2017.350.

²⁷⁶ BH.2017.57., BH.2017.122., BH.2017.237., BH.2014.56., BH.2018.196.

²⁷⁷ Az ítélet teljességének elve: Az ítéletnek a kereseti és viszontkereseti kérelmen túl, ki kell terjednie az ellenkérelemre, beszámítási, illetve más kifogásra, de azokra a kérdésekre is, amelyek tekintetében a bíróságnak hivatalból (lásd a [Pp. 215. §-ához](#) fűzött magyarázatot) kell rendelkeznie.

Az ítélet rendelkező részében foglalt döntésnek ki kell terjednie a perben érvényesített valamennyi kereseti kérelemre. A keresetről és a viszontkeresetről tehát a bíróságnak az ítélet rendelkező részében kell döntenie, jogszabálysértő, ha azokat részben vagy egészben az indokolásban utasítja el. A beszámítási vagy egyéb kifogásra azonban, mint ahogy az ellenkérelemre is, csak az indokolásban kell kitérni.

²⁷⁸ BH.2016.37.

²⁷⁹ Pp. 265.§: (1) Törvény eltérő rendelkezése hiányában a perben jelentős tényeket annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valósnak fogadja el (a továbbiakban: bizonyítási érdek), továbbá a bizonyítás elmaradásának vagy sikertelenségének a következményeit is ez a fél viseli.

(2) A fél bizonyítási szükséghelyzetben van, ha valószínűsíti, hogy

a) a bizonyítási indítványához nélkülözhetetlen adatokkal kizárólag az ellenérdekű fél rendelkezik, és igazolja, hogy az ezek megszerzéséhez szükséges intézkedéseket megtette,

b) a tényállítás bizonyítása számára nem lehetséges, de az ellenérdekű féltől elvárható az állított tények fenn nem állásának a bizonyítása, vagy

c) a bizonyítás sikerességét az ellenérdekű fél neki felróhatóan hiúsította meg, és az ellenérdekű fél nem valószínűsíti az a)-c) pontban foglaltak ellenkezőjét.

(3) Bizonyítási szükséghelyzet fennállása esetén a szükséghelyzetben lévő fél által bizonyítandó tényt a bíróság valósnak fogadhatja el, ha annak tekintetében kételye nem merül fel.

érdek megfordul.²⁸⁰ Véleményem szerint ezen jogintézménnyel a felek eljárástámogatási kötelezettségének megfelelő magtartások kikényszeríthetőek és ezzel egyidejűleg a perkoncentráció elve – amely véleményem szerint, nem egy elv, hanem célkitűzés²⁸¹ – is megvalósítható illetve elérhető.

4. A tényállítás relevanciája az ügy érdemét tekintve a peranyagszolgáltatással kapcsolatban

A Pp. a korábbi tanulmányokra alapítva állapította meg az igazmondási kötelezettség tartalmát. Egy tanulmány szerint „az igazmondási kötelezettségnek - összhangban a per azon felfogásával, miszerint a jogvita alapját a jogállításon és jogtagadáson túl a tényállítások és azok tagadása konstituálja - a felek minden tényállítására ki kell terjednie. Így igazmondási kötelezettség alá esik mind az aktív tényállítás, mind a passzív tényállítás (tagadás).”²⁸² Ezen állítás a perbeli igazmondás kötelezettségével kapcsolatban azonban nem egy új tartalom a magyar jogirodalom számára, hiszen a „Plósz” féle Pp. – igaz perbeli hazugság tilalom fogalmát – használta az igazmondási kötelezettség tartalmát. Magyary Géza szerint: „A törvény igen erős közreműködésre szorítja a feleket is az igazság kiderítése körül. E célból mindenekelőtt kimondja reájuk nézve az igazmondás köteleességét, s azt, aki ez ellen vét, büntetéssel rendeli sújtani. (...) Nekem, valamint perjogunk érdemes reformálójának mindig az volt az álláspontunk, hogy az igazmondás a perben a legelemibb köteleesség, amely fennáll, ha a törvény világosan nem mondja is ki. Most azonban ez is megtörtént, s így a kételkedők szava el fog némulni.”²⁸³

Az igazmondási kötelezettség aktív és passzív alakzatokra terjed ki, tehát a régi Pp. korábbi szabályozás alapján meghatározott jelentős tény elhallgatásával kapcsolatos szankciót²⁸⁴

²⁸⁰ A bizonyítási szükséghelyezetre vonatkozó példa: Munkavállaló a munkáltatójával szemben elmaradt munkabér és egyéb díj megfizetése érdekében munkajogi pert indít a volt munkáltatójával szemben. Ebben az esetben a munkavállalónak kell azt bizonyítani, hogy a jelenléti íven szereplő munkaóramennyiséggel szemben valójában hány órát dolgozott, hiszen a jelenléti ívet, annak átvételekor aláírta. Esetünkben a munkáltató telephelyén kártyás beléptetőkapu van, amely alapján percre pontosan meg lehet határozni, hogy mely munkavállaló mennyig dolgozott a telephelyen, azonban ezen adatokat a munkáltató nem bocsátja a bíróság rendelkezésére, mondván, hogy az adatok tárolására semmifajta jogszabály nem kötelezi, így azok már nem állnak rendelkezésére. Ebben az esetben lehetséges az a Pp. alapján, hogy a bíróság kimondja, hogy a munkavállaló állítását fogadja el valószínűnek és az azzal ellentétes állítást a munkáltatónak kell bizonyítania, tehát ebben az esetben a bizonyítási érdeket a bíróság megfordítja.

²⁸¹ Megjegyzés: A perkoncentráció elvével kapcsolatos álláspontomat „a perkoncentráció elve” című fejezetben kívánom előadni.

²⁸² Éless Tamás - Döme Attila: Alapvetések a polgári per szervezetéhez. In: Németh János - Varga István (szerk.): Egy új polgári perrendtartás alapjai. HVG-ORAC, Budapest, 2014, 63. old

²⁸³ Magyary Géza: Magyar perjogi reformmozgalmak. Magyary Géza összegyűjtött dolgozatai a polgári eljárás, a magánjog és a kereskedelmi jog köréből. I. köt., MTA kiadása, Budapest, 1942, 18. old

²⁸⁴ régi Pp. 8. § (3) bek. b.) pont

mellőzi a Pp. A Pp. a felek nyilatkozatával és az ahhoz kapcsolódó igazmondási kötelezettséggel összefüggésben meghatározza azt, hogy jelentős tények vonatkozásában áll fen ezen kötelezettség.²⁸⁵ A jelentős tény, mint kifejezés és mind a bíróság szankcionálási lehetőségének egyik korlátja meghatározza azt, hogy melyek azok a tények, amelyek állítása vagy tagadása megvalósítja az igazmondási kötelezettség megszegését.

Egy a bírósági gyakorlat által meghozott döntés alapján a bíróság végzésével a felperes részére teljes személyes költségmentességet engedélyezett, majd egy későbbi végzésével a felperest további személyek perbevonására és a keresetleveléhez már csatolt költségmentességi nyomtatvány hiányainak pótlására, a jövedelmére vonatkozó további nyilatkozatok megtételére, okiratok csatolására hívta fel jogkövetkezmények terhe mellett. Miután ennek a végzésnek a felperes nem tett eleget, az elsőfokú bíróság végzésével a felperes részére engedélyezett személyes költségmentességet megvonta és a pert megszüntette.²⁸⁶

Az adott kérdéssel kapcsolatosan a bíróság szerint a Pp. rendelkezései a per elhúzására irányuló, feleslegesen többletköltségeket okozó magatartások mellett az igazmondási kötelezettség megsértését tekinti a pénzbírság kiszabását megalapozó, rosszhiszemű magatartásnak.²⁸⁷ A régi Pp. nem általában a valótlan tényállítások megtételét, vagy valós tények tagadását kívánja pénzbírsággal szankcionálni, hanem csak az ügyre vonatkozó valótlan tényállításokat és csak az ügyre tartozó való tények tagadását. A régi Pp. nem bármilyen, hanem csak a per eldöntése szempontjából jelentőséggel bíró tény elhallgatásának tulajdonít a pénzbírság kiszabása szempontjából jelentőséget.

A költségmentesség engedélyezése céljából tett tényállítás nem minősül a régi Pp. szerint „ügyre vonatkozó” - „ügyre tartozó” - tényállításnak.²⁸⁸ A valótlan nyilatkozatnak esetleg büntetőjogi következménye lehet, figyelemmel a 2/1968. (I. 24.) IM rendelet²⁸⁹ 2. számú mellékletében írtakra.²⁹⁰

Ahogy azt látjuk a hivatkozott bírósági határozatból, a tényállításnak nem egyszerűen az eljárás alatt kell megtörténnie, ez nem elégséges feltétel ahhoz, hogy a régi Pp. a féllel szemben jogkövetkezményt alkalmazzunk, hanem szükséges az is, hogy az adott tényállítás az eljárás

²⁸⁵ Pp. 4. § (4) bek.

²⁸⁶ BH 2011.46.

²⁸⁷ BH 2011.46.

²⁸⁸ A Pp. sem változtat ezen felfogáson, hiszen kizárólag a jelentős tények esetén mondja ki a szankcionálási lehetőséget a bíróság számára.

²⁸⁹ Jelen tanulmány megírásakor a 2/1968. (I. 24.) IM rendelet már nem volt hatályos, azt az 26/2017 (XII.27.) IM Rendelet hatályon kívül helyezte.

²⁹⁰ BH 2011.46.

szempontjából nézve kifejezetten az ügy tárgyára irányuljon, tehát azok a tényállítások illetve nyilatkozatok - amelyek esetleges, járulékos kérdésekre vonatkoznak - nem tartoznak a régi Pp. 8. § (3) bekezdésének hatálya alá.²⁹¹

A bíróság egy másik eseti döntése - amely irányadó a gyakorlat számára –egy társaság végelszámolási eljárásával kapcsolatos jogszabálysértés miatt járt el. A tényállás alapján a társaság végelszámolási eljárásának megindítását a cégbíróság a cégközlönyben tette közzé. Ezt követően a cégbíróság figyelemmel arra, hogy a végelszámolás kezdetétől számított egy év eltelt, felhívta a végelszámolót, hogy ha a végelszámolás befejeződött, az ezzel kapcsolatos iratokat a cégbírósághoz nyújtsa be, és kérje a cég törlését, amennyiben nem fejeződött be, úgy az 1991. évi XLIX. törvény (Továbbiakban: Cstv.) 73. § (4) bekezdésében²⁹² írt tájékoztatási kötelezettségének tegyen eleget.²⁹³

A bíróság figyelmeztette a végelszámolót, hogy amennyiben a fenti felhívásnak 15 napon belül nem tesz eleget, és a késedelmét elfogadható indokkal nem tudja kimenteni, a cégbíróság az 1997. évi CXLV. törvény²⁹⁴ (Továbbiakban: Ctv.) szerint jár el. A végelszámoló a felhívásban foglaltaknak nem tett eleget, ezért a cégbíróság pénzbírsággal sújtotta a végelszámolót. A végzés indokolása szerint a végelszámoló a cégbíróság felhívására nem tett bejelentést a végelszámolás befejezéséről vagy annak akadályáról.²⁹⁵

A bíróság szerint a Cstv. alapján a végelszámolás kezdetét követő egy év elteltével a végelszámolónak tájékoztatót kell készítenie, melyben be kell mutatnia a végelszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet helyzetét, annak indokolását, hogy az eljárás befejezésére miért nem került sor, továbbá tájékoztatást kell adni az eljárás befejezésének várható időpontjáról.²⁹⁶

A Cstv. szerint a végelszámolás a cégbíróság hatáskörébe tartozó nemperes eljárás. A Cstv. szerint azokra az eljárási kérdésekre, amelyeket e törvény külön nem szabályoz a régi Pp.²⁹⁷ rendelkezései a polgári nemperes eljárás sajátosságaiból eredő eltérésekkel megfelelően irányadóak. Mindebből következik, hogy a végelszámolási eljárásban a Ctv. nem alkalmazható.²⁹⁸

²⁹¹ BDT.2004.987.

²⁹² A 2006. évi V. törvény hatályon kívül helyezte a Cstv. 71-79 §-t.

²⁹³ BDT.2004.987.

²⁹⁴ Az értekezés megírásakor a cégeljárásra a 2006. évi V. törvény az irányadó, így a bírósági döntésben hivatkozott és az értekezés tartalmában fellelhető jogszabály hatálytalan.

²⁹⁵ BDT.2004.987.

²⁹⁶ BDT.2004.987.

²⁹⁷ A tanulmány megírásakor már a Pp. rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni, hiszen a Polgári perrendtartás a Cstv. háttérjogszabálya a továbbiakban is a Cstv. 6. § (3) bek. szerint.

²⁹⁸ BDT.2004.987.

A régi Pp. szerint a bíróság a feleket a perbeli jogok jóhiszemű gyakorlására figyelmeztetni köteles. Ez a figyelmeztetési kötelezettség *expressis verbis* nem található meg a Pp.-ben, azonban a kialakult gyakorlat töretlen ezen bírói kötelezettség fenntartásában, így ha a bíróság a tájékoztatási kötelezettségének nem tesz eleget, úgy a szankcionálás sem lehetséges. A figyelmeztetésnek ki kell terjednie a rosszhiszemű pervitel következményeire is. Ez alapján pénzbírság kiszabására akkor kerülhet sor, ha a bíróság előzetesen és konkrétan felhívja az érintetteket a kötelezettségeik teljesítésére, pontosan megjelöli, hogy milyen adatokat, mely határ-időre kell szolgáltatniuk, és egyúttal figyelmezteti mulasztásuknak jogkövetkezményeire is. Az elsőfokú bíróság végzése tájékoztatta a végelszámolót arról, hogy milyen tájékoztatót kell elkészítenie, a tájékoztató benyújtására megfelelő határidőt biztosított, a végzés azonban nem tartalmazta azt, hogy a határidő elmulasztása esetén a végelszámolóval szemben pénzbírság kiszabásának van helye.²⁹⁹

Mint ahogy ez a hivatkozott bírósági döntés és az abban foglalt bírói gyakorlat is mutatja, a bíróságnak tájékoztatási kötelezettsége van a féllel szemben az esetleges jogkövetkezmények alkalmazása tekintetében és amennyiben ezt nem teszi meg, úgy az általa hozott döntés eljárási hibában szenved és így a kötelezett félnek lehetősége adódik, hogy a döntést megfellebbezze. Véleményem szerint a másik fontos levonandó következtetés ezen bírói döntésből az, hogy a régi Pp. hatálya alatt az esetleges hallgatás is megvalósította az igazmondási kötelezettség megszegését, amelyre vonatkozó konkrét jogszabályi rendelkezés a Pp.-ben nem található meg.³⁰⁰ Ebből adódóan a feleknek talán több lehetőségük van arra, hogy az eljárásban releváns tényeket, információkat elhallgassanak és így a bíróság számára releváns adatokat ne közöljenek, amelynek esetleges következménye, hogy a bíróság nem képes kellően alátámasztott ítéletet hozni. Ettől függetlenül azonban – csatlakozva Varga István véleményéhez – abszurditás lenne elvárni a felektől azt, hogy olyan tényeket tárjanak a bíróság elé, amelyek a pervesztességük vagy nagyobb arányú pervesztességük okozója lehetne.³⁰¹

5. *Az indokolatlan késedelem esete a peranyagszolgáltatás során*

Az igazmondási kötelezettséggel rokonkapcsolatot mutat az indokolatlan késedelem, amely valójában a perelhúzás kategóriájába és így a perkonzentráció elvének megsértéséhez tartozik.

²⁹⁹ BDT.2004.987.

³⁰⁰ (Szerk) Wopera: Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2019., 46. old

³⁰¹ (Szerk) Varga István: A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I/III., HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018., 31. old

A perkoncentráció elvének megvalósulását azonban a hatékony peranyagszolgáltatás segítheti³⁰², így az indokolatlan késedelem a peranyagszolgáltatás elvének megsértését valósítja meg, tehát jelen fejezetben annak kifejtése indokolt. Az indokolatlan késlekedés fogalma alatt a szándékosság mellett a gondatlanságra visszavezethető mulasztások is e körbe sorolhatók. A késedelem akkor indokolatlan, ha a fél előzetesen nem jelzi a bíróság felé a határidő betartását akadályozó körülményeket, illetve, ha a késedelmét utóbb sem menti ki. A késedelem kimentésénél a félnek azt kell megfelelően valószínűsítienie, hogy a késedelem rajta kívül álló okból következett be. A per befejezésének késleltetése az a bekövetkezett hátrány, amely a pénzbírság kiszabásának feltétele. Ha a hátrány nem következett be, e rendelkezés alkalmazásával pénzbírság kiszabására nem kerülhet sor.³⁰³ Az indokolatlan késedelem egyik, ha nem a legfontosabb mozgatórugója a felek és képviselőik által alkalmazott pertaktika.³⁰⁴

A BDT.2005.1252. számú döntés szerint: „Az elsőfokú bíróság felhívta az alperest és képviselőjét egy meghatározott okirat becsatolására. A felhívásban foglaltaknak az alperes csak késedelmesen tett eleget, azonban ekkor is hiányosan, mert a bíróság részéről kért okirat mellékletét képező az okirat egy meghatározott pontjában hivatkozott mellékleteket nem csatolta. Az okirat szövegéből megállapítható, hogy a mellékletek azoknak az eszközöknek a felsorolását tartalmazzák, melyeket a történeti tényállás alapján az adott ügyben relevánsak. A hiányolt mellékletek nélkül az okiratot az eljáró bíróság nem tudta értelmezni. Ezen indokokra figyelemmel helyesen hívta fel a bíróság ismételtén az alperesi képviselőt pénzbírság terhe mellett a mellékletek csatolására. Az alperesi képviselő a felhívást átvette, az abban foglaltaknak sem a megadott határidőn belül, sem a pénzbírság kiszabását megelőzően nem tett eleget, a mellékleteket csak a fellebbezéssel az alapeljárást követően csatolta. Az alperes képviselője a fellebbezésében arra hivatkozott, hogy az általa képviselt társaság szervezeti átalakítása miatt húzódott el az iratok beszerzése és ezen indokok miatt nem tudott eleget tenni a bíróság felhívásának. A bíróság a három hónapot meghaladó késedelem kimentésére ezt a hivatkozást nem találta alaposnak. Az iratokból az állapítható meg, hogy a bíróság felhívásának kiadását követően az alperesi képviselő egyetlen alkalommal sem kérte a határidő meghosszabbítását az akadályok közlésével, holott erre lehetősége lett volna a hatályos szabályozás alapján. Késedelme a per mielőbbi befejezését késleltette, a régi Pp. alapján³⁰⁵

³⁰² Gáspárdy László: A polgári per idődimenziója, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989., 25. old

³⁰³ Régi Pp. 8. § (4) bekezdés indokolása

³⁰⁴ Sztás Benedek: A perbeli taktika fogalmi elemei, Magyar Jog, XXVII. évf. 1980., 817. old

³⁰⁵ régi Pp. 8. § (4) bek.

tehát helye volt a bírság kiszabásának, függetlenül attól, hogy a késleltetés érdekében állt-e vagy sem.”³⁰⁶

A bíróságnak joga van arra, hogy a fél által elkésletten benyújtott bizonyítékot vagy bizonyítási indítványt az eljárás során mellőzze. Ennek egyik feltétele, hogy a fél felróható okból nyújtotta be bizonyítékait elkésletten.³⁰⁷ Az elkéslettség a peranyagszolgáltatás és a jóhiszemű pervitel elvét is sérti. Késedelmet valósít meg a fél akkor is, ha bizonyítási indítványát ugyan időben megteszi, de annak elrendelésével kapcsolatos – a bíróság által meghatározott – feltételeket nem teljesíti.³⁰⁸ Ennek jogkövetkezménye azonban nem pénzbírság kiszabása lesz, hanem a bizonyítatlanság terhét kell viselnie a félnek, amennyiben erről tájékoztatta³⁰⁹ a bíróság.

Álláspontom szerint a bírósági gyakorlat a pénzbírság kiszabásával kapcsolatosan egy fontos jogelvet alakított ki, illetve tisztázott. Ez alapján, ha a fél az eljárás mihamarabbi lefolyását bármilyen cselekményével vagy mulasztásával akadályozza, úgy a peranyagszolgáltatás elvét sérti és így vele szemben pénzbírságot lehet kiszabni. Ez alapján megállapítható, hogy nem szükséges a fél szándékos magatartása vagy az, hogy az adott eredmény elérése érdekében állt avagy sem, egyszerűen a peranyagszolgáltatás elmaradásából eredő késedelem megalapozza ezt.

6. Összegzés

Általánosságban elmondhatjuk, hogy az alapelvek magas fokú absztrahálása illetve az, hogy az igazmondási kötelezettséget a felek eljárástámogatási kötelezettségével kötötték össze a nyugat-európai iránynak megfelel és az alapján lett kimunkálva. Ezzel szemben azonban a vannak olyan vélemények amely szerint, a jóhiszemű eljárás elvével szorosabb az igazmondási kötelezettség kapcsolata, és nem választották volna szét e két elvet, de a jogalkotó célja illetve az általa alkotott alapelvi kapcsolat is igen erőteljesen alátámasztható azzal, hogy a felekre irányadó igazmondási kötelezettség külön nevesítése szükséges, hiszen a tanúkra vonatkozik a hamis tanúzás joghátránya, ezzel szemben a felekre kifejezett külön szankció nincs kilátásba helyezve.

A jogalkotó megoldás a továbbiakban azzal is alátámasztható, hogy a felek eljárástámogatási kötelezettsége illetve az igazmondási kötelezettsége csak és kizárólag a felek eljárására

³⁰⁶ BDT.2005.1252.

³⁰⁷ BH2013.18.

³⁰⁸ BH2015.47.

³⁰⁹ BH2015.107.

vonatkozó alapelv és így azok egymásra kihatással vannak, valamint felesleges olyan alapelvvel jelen alapelveket összevonni, amelyek nem csak a felekre, hanem az eljárás egyéb szereplőire is kiterjed, mint például a jóhiszemű eljárás elve³¹⁰.

Összeségében tehát el kell ismernem azt, hogy a jogalkotó által létrehozott alapelvi kapcsolat előremutató és így az eljárás sikeres és gyors lefolyását segíti, továbbá az egyéb a polgári peres eljárás részévé tett jogintézmények – állítási szükséghelyzet, bizonyítási szükséghelyzet³¹¹, osztott perszerkezet – mind ezen elvekből illetve kötelezettségekből fakadó magatartások jogszabálynak való megfeleléségét pozitív irányba képes befolyásolni.

V. A bíróság közrehatási kötelezettsége

1. A bíróság közrehatási kötelezettségének tartalma

A korábbiakban már említettem, hogy a Pp. sok esetben a „Plósz” féle polgári perrendtartásra alapítja megoldásait illetve a legújabb európai polgári perrendekre. A Plósz féle polgári perrendtartásunk erős hatalmat adott a bíró kezébe a peranyag alakításával kapcsolatban, mivel az nem csak az anyagi pervezetés gyakorlásában merült ki, hanem a bíró széles körű jogosítványokat kapott az igazság kiderítésére is. Ez a bírói szerepkör mind a német, mind az osztrák polgári perrendtartás által biztosítottnál szélesebb körű felhatalmazást jelentett, ezért saját korában is egyedülálló volt.³¹² A Pp. nem követi ezt a fajta korábbi kissé a nyomozati elvhez közelebb álló bírói hatalmat, hanem annál kevesebb bírói közrehatási opciót biztosít, azonban a régi Pp.-hez képest még mindig sokkal több lehetősége van a törvény szerint a bíróságnak.

Az anyagi pervezetés a német és az osztrák polgári perrendtartásokban is megtalálható volt illetve jelenleg is az. A német polgári perrendtartás 2001. évi novellája állapította meg konkrét kötelezettségeket a bíró számára az anyagi pervezetés (*Materielle Prozessleitung*) tekintetében.³¹³ Ez alapján „a bíróság – amennyiben szükséges – a tény- és jogviszonyt ténybeli

³¹⁰ Ezen elvnek véleményem szerint a tanú, a szakértő, tolmács és az eljárás egyéb személyeinek is meg kell felelniük

³¹¹ Ennek gyakorlatban való, még a korábbi Pp. hatálya alatti eljárásokban történő megvalósulását a BH 2015.232. alapján volt hely.

³¹² Magyar G. Géza: Korunk igazságszolgáltatásának vezéreszméi. Magyar G. Géza összegyűjtött dolgozatai a polgári eljárás, a magánjog és a kereskedelmi jog köréből, I. kötet, MTA kiadása, Budapest, 1942. 35–39.

³¹³ dZPO 139. § (1) bekezdés

és jogi szempontból megtárgyalja a felekkel és kérdéseket tesz fel. A bíróság közrehat annak érdekében, hogy a felek minden lényeges tényről időben és teljeskörűen nyilatkozzanak, különösen a hivatkozott tényekre vonatkozó elégtelen adatokat egészítsék ki, a bizonyítási eszközöket jelöljék meg és a célszerű kérelmeket terjesszék elő.” A dZPO idézett rendelkezései biztosítják, hogy a 139. § (2) bekezdésében rögzített tilalomnak megfelelően ne születhessenek „meglepetés-ítéletek”.³¹⁴

A bíróság közrehatási kötelezettségét az Európa Tanács³¹⁵ proaktív bírósági magatartásnak nevezi. A bíróság közrehatási kötelezettsége, amely valójában az anyagi pervezetés, az meghatározza azokat az eszközöket, bírói cselekményeket, amellyel a bíróság közvetlen vagy közvetett hatást gyakorolhat a peranyagra. A felek perfelvételi nyilatkozatai ellentmondásosságának, hiányosságának vagy következtetlenségének bírói észlelését, és ennek tisztázására irányuló bírói cselekvést jelenti a bírósági közrehatás.³¹⁶ A jogirodalomban is egyező az álláspont azzal kapcsolatban, hogy a bírói aktivitásának – közrehatásnak – célja a felek érdekérvényesítésének elősegítése.³¹⁷

A Pp. a miniszteri indokolás szerint a felek rendelkezési elvére épülő szabályozást alakított ki, amelyet azonban behatárol a bíróság közrehatási kötelezettsége, hiszen a korábbiakban említett felek és bíróság közötti konvergenciát – arany középutat – nem szükséges megbontani. A közrehatási kötelezettséggel kapcsolatban kijelenthető az, hogy a szakirodalomban ezen alapelv megnyilvánulásának tartalmi kereteivel összefüggésben nincs egyetlen álláspont. A szakirodalomban ismert az az álláspont, hogy a közrehatási kötelezettség egyenlő a bíróság anyagi pervezetésével, míg a másik álláspont szerint a közrehatási kötelezettség több illetve tágabb kategória, mint maga az anyagi pervezetés.³¹⁸ A témakört vizsgáló szerzők kiemelték, hogy „a bírói pártatlanságnak nem a közömbösségben és a passzivitásban kell megnyilvánulnia, hanem a felek előnyben részesítésének és hátrányba hozásának tilalmában. E feladat megvalósításának eszközei a felekkel való együttműködés (közreműködés) keretében például: a fél jogérvényesítési szándékának befolyásmentes feltárása, a fél szükséges tájékoztatással ellátása (a bírói gondoskodás kereteihez igazodóan), a feleket egymással szemben is terhelő

³¹⁴ Wopera Zsuzsa: Az új polgári perrendtartás elvi alapjai, Jogtudományi Közlöny, 2017., 4. szám, 156. old

³¹⁵ European Commission for the Efficiency of Justice ajánlása

³¹⁶ Zsitva Ágnes: A Pp. 237. §-ához fűzött magyarázat, In: A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata (szerk.: Wopera Zsuzsa), Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2017.

³¹⁷ Éless Tamás, Döme Attila: Alapvetések a polgári per szerkezetéhez, In: Egy új polgári perrendtartás alapjai (szerk.: Németh János, Varga István) HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2014. 62.

³¹⁸ Wopera Zsuzsa: A felek és a bíróság közötti szereposztás a keresetindítás során, Miskolci Jogi Szemle, 15. évf., 1. különszám, 2020., 360. old

perjogi kötelezettségek (például időszerűség, jóhiszeműség) érvényesítése, elmulasztásuk szankcionálása.”³¹⁹

A felek fokozott eljárási felelősségével párhuzamosan a Pp. a perkoncentráció³²⁰ érvényesülése érdekében meghatározza a bíróság feladatait is a jogvita kereteinek tisztázásában, alapelvi szinten megjelenítve a Pp. 6. §-ban a bíróság közrehatási tevékenységét, mely a per folyamán a bíróság anyagi pervezetési tevékenységében nyilvánul meg. A miniszteri indokolás is egyértelművé teszi azt, hogy a jogalkotó célja az volt, hogy a bíróság közrehatási kötelezettsége az egyben az anyagi pervezetést is jelentse. Mondhatjuk azt is, hogy egy konkrét eljárásjogi intézményt alapelvi szinten is szabályozott a jogalkotó.

Ezzel szemben a bírósági gyakorlatból és elvi éllel kimondott megoldásból álláspontom szerint az olvasható ki, hogy az anyagi pervezetésnél tágabb kategória a bíróság közrehatási kötelezettsége. A CKOT 2018. június 20-21. 11. számú állásfoglalásában megfogalmazott kérdésben találhatjuk erre a választ, hiszen a kérdés szerint a bíróságnak van-e arra lehetősége, hogy „az anyagi pervezetés körében” közrehasson. Ezt követően a későbbiekben megállapították azt, hogy a keresetlevél beérkezését követően nincs lehetőség az anyagi pervezetésre, hiszen az a perfelvételi és az érdemi tárgyaláson alkalmazandó eszköz, viszont a bíróság hiánypótlásra felhívhatja a felet.³²¹ Ezzel az állásponttal szemben mondja ki azt Wopera Zsuzsa, hogy „Az idézett CKOT állásfoglalással kapcsolatban azonban elsősorban a Pp. alapelveivel való összeegyeztethetlenségre kívánok rámutatni. Az állásfoglalás szerint, ha a bíróság azt tapasztalja, hogy a keresetlevélben a felperes előadta kereseti kérelmét, megtette jogállítást, de a bíróság „értelmezési problémát” észlel ezzel kapcsolatban, akkor a Pp. 6. §-ára hivatkozva hiánypótlásra kell felhívnia a felperest, és, ha a hiányt a felperes nem pótolja a bíróság szerinti helyes értelmezésnek megfelelően, akkor a bíróság a Pp. 176. § (2) bekezdése alapján a keresetlevelét visszautasítja.

³¹⁹ Éless Tamás, Döme Attila i.m. 62. old

³²⁰ BDT2008.1811.: „A per ésszerű időn belül történő befejezéshez való jog sérelmére alapított méltányos elégtételt biztosító kártérítési igény elbírálásánál az egész eljárás időtartamát kell vizsgálni annak megítélésakor, hogy sérült-e az ésszerű időn belüli befejezéshez való jog.” Látható, hogy az ésszerű időn belül történő befejezés, ami valójában véleményem szerint a perkoncentráció elvében található meg jelenleg, összekapcsolódik a közrehatási kötelezettséggel, mint cél és a bíróságnak esetlegesen felelősséget kell vállalnia, amennyiben a közrehatási kötelezettségének megszegése miatt illetve annak nem megfelelő használata során kárt okoz a jogkereső félnek.

³²¹ CKOT 2018. június 20-21. 11. állásfoglalása

Az állásfoglalásnak ez a megállapítása azt sugallja, hogy a bíróságnak a keresetlevél érdemi része tekintetében előértékelést kell végeznie az abban előadottak megfelelősége, alapossága tekintetében. Ez teljes félreértése a Pp. vonatkozó szabályainak, így különösen a Pp. 176. § (1) bek. j) pontjában foglaltaknak. Hangsúlyoznunk kell, hogy a keresetlevél tartalmi követelményeinek teljesítése annyiban formális, hogy, ha azokat a fél teljesíti –függetlenül azok tartalmi helyességétől, következetességétől, vagy kompatibilitásától –akkor a keresetlevél visszautasításának helye nincs, a keresetlevelet perfelvételre alkalmasnak kell tekinteni, azt be kell fogadni. Ezt támasztja alá több szakirodalmi álláspont is a keresetlevél hiányossága, mint visszautasítási ok értelmezésével összefüggésben.”³²²

Álláspontom Wopera Zsuzsa által megfogalmazottakkal cseng egybe, mivel az anyagi pervezetés az, ami valójában megtestesíti a bíróság közrehatási kötelezettségét. Mások által állított közös bírói attitűd, amely alapján az egyes tevékenységeket³²³, mint a bírói közrehatás megnyilvánulásait lehet tekinteni részemről nem elfogadható. Ezek a tevékenységek, kivéve az egyezségi kísérlet nem a peres eljárás érdemi eldöntésének irányát meghatározó bírói tevékenységek, hiszen nem a felek rendelkezési jogának jogszerű használatát segítik elő, hanem egyes formai és egyéb jogi követelményekről szóló tájékoztatás ez a bíróság részére. ezen tájékoztatási kötelezettség és bírói tevékenység véleményem szerint egy előfeltétel a megfelelő felek általi jogalkalmazásra, hiszen például a perorvoslati kioktatás alapján ismeri meg az érdekelt eljárási jogait, ha a jogban nem járatos, azonban annak a per előre vitelének megfelelő alkalmazásában, irányainak meghatározásában nem segít, ami valójában a bírói közrehatás célja.

2. Az anyagi pervezetés

Az anyagi pervezetés, mint jogintézmény nem új a magyar polgári perjog számára³²⁴, azonban a korábbi – 1952. évi III. törvény (Továbbiakban: régi Pp.) – szabályozáshoz képest kiemeltebb szerepet kap. Ez annak is köszönhető, hogy a jogalkotó általi cél illetve a bíróságok számára egyfajta kötelezettség, hogy az eljárás során aktívabban közreműködjenek és az eljárás előrehaladását jobban segítsék. Az anyagi pervezetés törvényes, célszerű és időszerű

³²² Wopera Zsuzsa: A felek és a bíróság közötti szereposztás a keresetindítás során, Miskolci Jogi Szemle, 15. évf., 1. különszám, 2020., 361. old

³²³ Mint például: hiánypótlási felhívás, perorvoslatról való kioktatás, jogi képviseltről való tájékoztatás, egyezség létrehozásának megkísérlése

³²⁴ Udvary Sándor (szerk): Polgári Eljárásjog, Patrocínium, Budapest, 2016., 234.

alkalmazása kiemelten fontos, hiszen a régi Pp. által kialakított joggyakorlat³²⁵³²⁶, miszerint a kérelemhez kötöttség nem jelent jogcímhez kötöttséget megváltozott. Ezt a megállapítást a 2016. évi CXXX. Törvény (Továbbiakban: Pp.) 170. § és 342. § rendelkezéseire alapozom, hiszen az eljárásban részt vevő felek kérelmeihez kötve van a bíróság, továbbá a felperesnek kereseti jogalapját meg kell jelölni, amitől a bíróság nem térhet el, más jogalapot nem vizsgálhat. Véleményem szerint ez a cél támogatandó, hiszen amennyiben a felperes például elbirtoklás jogcímén kéri tulajdonjogának megállapítását, akkor a bíróság nem teheti meg, hogy elbirtoklás jogcíme ugyan nem áll fenn, de ráépítés vagy túlépítés alapján igen és így a felperes kérelmét megalapozottnak találja. Ezen „meglepetés ítéletek” fennmaradása nem támogatható és álláspontom szerint súlyosan sértik a felek rendelkezési jogát továbbá a bíróság ebben az esetben prejudikálna.

Az anyagi pervezetés szoros kapcsolatban áll a bíróság közrehatási kötelezettségével, amely egy újfajta alapelv polgári perrendünkben. A Pp. 6. § - amely a bíróság közrehatásának alapelvét tartalmazza – az alábbiakat mondja ki: *„A bíróság a perkoncentráció érvényesülése érdekében az e törvényben meghatározott módon és eszközökkel hozzájárul ahhoz, hogy a felek eljárási kötelezettségeiket teljesíthessék.”* A bírói közrehatás tevékenységének van egy szűkebb és van egy tágabb értelmezése. Szűkebb értelmezés szerint az anyagi pervezetés egyenlő a bíróság közrehatási tevékenységével, míg a tágabb értelmezés szerint a bíróság tájékoztatási kötelezettsége, hiánypótlási szabályok alkalmazása vagy például az egyezség létrehozásának megkísérlése is a bíróság közrehatási tevékenységének minősül.³²⁷ A Pp. ezen alapelve által megkívánt aktív magatartást elváró törvényi kötelezettségnek – véleményem szerint – kizárólag az anyagi pervezetés megfelelő alkalmazásával tud eleget tenni a bíróság. Az anyagi pervezetés az ügy kimerítő tárgyalását jelenti, úgy, hogy a bíróság lehetőleg egy tárgyalás alatt, megszakítás nélkül a jogvitát nyugvópontra helyezze.³²⁸

Az anyagi pervezetés, mint a közrehatási kötelezettség megvalósulása szoros kapcsolatban áll a tisztességes eljárás és az ésszerű időn belül történő befejezés³²⁹ elvével, hiszen amennyiben a bíróság ezeket a célokat és elveket megsérti, úgy a sérelmet szenvedett fél az igényét e nem

³²⁵ BH1997.530.

³²⁶ EBH2004.1143.

³²⁷ Wopera Zsuzsa (Szerk): Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2019., Wolters Kluwer Kft., Budapest, 648. old.

³²⁸ Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003., 113.

³²⁹ Megjegyzés: A hatályos Pp.-ben ez a perkoncentráció elvének részét képezi álláspontom szerint

megfelelő jogalkalmazás miatt érvényesítheti. Fontos azonban megjegyezni, hogy ezt csak akkor teheti meg, ha a bíróság a jogvitát érdemben, jogerős határozattal befejezte.³³⁰

3. *Az anyagi pervezetés hazai szabályozásának európai alapjai és funkciói*

A német polgári perrendtartás (a továbbiakban: dZPO) 2001. évi novellája állapította meg konkrét kötelezettségeket a bíró számára az anyagi pervezetés körében, amelynek célja a bíróság feladatainak kihangsúlyozása a joganyag ténybeli és jogi megvitatásával kapcsolatban. A 2001. évi német reform kulcsszava volt a bíróság „útmutatási és közrehatási” kötelezettsége. A dZPO 139. § (1) bekezdése szerint „a bíróság – amennyiben szükséges – a tény- és jogviszonyt ténybeli és jogi szempontból megtárgyalja a felekkel és kérdéseket tesz fel. A bíróság közrehat annak érdekében, hogy a felek minden lényeges tényről időben és teljes körűen nyilatkozzanak, különösen a hivatkozott tényekre vonatkozó elégtelen adatokat egészítsék ki, a bizonyítási eszközöket jelöljék meg és a célszerű kérelmeket terjesszék elő.” Ezt megelőzően már a német Pp. 1976. évi novellája is előírt újabb kötelezettségeket a bíró számára. Az előkészítő intézkedéseket a bíróságnak kellő időben kell megtennie, és az eljárás során mindvégig oda kell hatnia, hogy a felek is kellő időben és a szükséges terjedelemben tegyék meg nyilatkozataikat.³³¹ Az osztrák Pp. 182. §-a szerint „az elnöknek a tárgyaláson a kérdéseivel vagy más módon oda kell hatnia, hogy a felek a döntés szempontjából lényeges ténybeli közléseiket megtegyék, vagy hiányzó adatokat pótoljanak, vagy a bizonyítási eszközeiket megjelöljék, a felajánlott bizonyítékaikat kiegészítsék, és általában minden olyan felvilágosítást megadjanak, amelyek a valós tényállás megállapításához szükségesek.” A svájci polgári perrendtartás 56. §-a, a „Bíróság feltárási - tisztázási - kötelezettsége” cím alatt előírja, hogy, „ha a fél kérelme homályos, ellentmondásos, vagy nyilvánvalóan hiányos, a bíróság megfelelő kérdések félhez történő intézésével lehetőséget ad a félnek a kérelem tisztázására, vagy kiegészítésére”.³³²

Ahogy már említettem a bíróság a közrehatási kötelezettségének a megfelelő anyagi pervezetéssel tud eleget tenni. Fontos kiemelni, hogy a peres eljárás során a szükségszerű és célszerű anyagi pervezetés határait igen nehéz megtalálni, hiszen az eljáró bíróságnak egyensúlyozni kell aközött, hogy ne prejudikáljon azonban az anyagi pervezetés körében a feleket megfelelően tájékoztassa. Amennyiben valamelyik irányban a bíróság átlépi a

³³⁰ BDT2017.3704.

³³¹ Kengyel: i.m. 141.

³³² Wopera Zsuzsa: Az új Polgári Perrendtartás karakterét adó egyes megoldások európai összehasonlításban, In Advocat különszám, 2017., Miskolc, 3.

képzeletbeli határvonalat, az megalapozhatja a döntés szabályszerűtlenségét. A jogirodalom az anyagi pervezetést funkciói szerint három csoportra bontotta fel a német eljárásjogi előzmények alapján.

Az első az úgynevezett tisztázó funkció, amely által a fél nyilatkozatának pontos jelentése, tartalma meghatározható. Ez vonatkozik mind a tényállításokra, mind a kereseti és egyéb eljárási kérelmekre, azok pontosítását, világosabbá, érthetőbbé tételét, a szóbeli és írásbeli nyilatkozatok közötti eltérés tisztázását jelentik. A tisztázó funkció körébe tartozik a fél által használt jogi fogalmak valódi tartalmának megállapítása is. A felek gyakran használnak olyan jogi kifejezéseket minősítéseket, amelyek ténybeli alapjait nem adják elő sem szóban, sem pedig írásban. A tisztázási funkcióhoz kapcsolódik a második csoport, amely valójában következménye a tisztázó funkciónak. Ez a csoport a transzformációs funkció, amely azzal írható le, hogy a bíróság a fél nyilatkozatait az anyagi pervezetés eszközeivel vezeti át a laikus szférából az eljárás szakszerű világába, például a szakszerű kérelem előterjesztésére való ösztönzéssel. A bíróság aziránt gondoskodik, hogy a fél által nem a jogász fogalomvilágnak megfelelő szóhasználatot áttranszplantálja és az így megfogalmazott akarata a félnek szakszerű-perszerű kifejezést kapjon. Ehhez a funkcióhoz kapcsolódik az értelmezési-megértési funkciója. Ez a funkció abból ered, hogy a bíróságnak kötelessége a felekkel a jogvitát tényállásbeli és jogi szempontból megvitatni és kérdéseket intézni, amennyiben ez egyébként a tisztázási kötelezettségből nem is következett volna. Ezáltal a per korai szakaszában tisztázható a bíróság és a felek közt, hogy a perben mi az, ami jelentőséggel bír.³³³

4. A keresetlevél és más perbeli nyilatkozatok ellentmondásai

Az anyagi pervezetés egy szükségszerű cselekvési kötelezettség a bíróság számára. Ez azt jelenti, hogy nem saját „önös” elhatározásából dönt a bíróság az anyagi pervezetés egyes eszközeinek alkalmazása felől, hanem akkor amennyiben az adott helyzetben ez szükséges. A bíróság az anyagi pervezetést a felperes és az alperes nyilatkozatainak korlátai között teszi meg, amennyiben az egyes jogilag releváns perbeli cselekmények hiányosak, nem kellően részletezettek vagy ellentmondásosak.³³⁴ Az anyagi pervezetés körében a bíróság a feleket kérdezheti, nyilatkozattételre felhívhatja őket illetve tájékoztatást³³⁵ adhat a részükre. Ez a meghatározás azonban nem taxatív jellegű felsorolás, hanem példálózó jellegű. Az anyagi

³³³ Ébner Vilmos: Az anyagi pervezetés és az eljárási alapelvek kapcsolata, 2015., Székesfehérvár, Kézirat, 9-10.

³³⁴ 2016. évi CXXX. törvény (Továbbiakban: Pp.) 237. § (1) bek.

³³⁵ EBH2007.1612.

pervezetés „protokollja” nincs meghatározva, az mindig az adott ügy sajátosságaihoz viszonyul.³³⁶

Az anyagi pervezetéssel kapcsolatban több kérdés illetve gyakorlati probléma is felmerült, amelyekre a CKOT és az új Pp. Konzultációs Testület is kereste a választ. Az egyik ilyen problémakör, amikor a fél és jogi képviselőjének nyilatkozatai ellentétesek egymással. Ekkor merül fel az a kérdés, hogy szükséges-e a felet a bíróságnak tájékoztatni avagy sem. Az első megválaszolandó kérdés az, hogy vajon a bíróság már a keresetlevéllel kapcsolatban is élhet az anyagi pervezetés eszközével. Erre a válasz nemleges, hiszen az anyagi pervezetés eszközét a perfelvételi szakban és az érdemi tárgyalási szakban lehet alkalmazni, tehát a perindítás szakaszában nem.³³⁷

A keresetlevél hiányossága azonban nem marad elintézés nélkül, hiszen a hiányosságok jellegére nézve külön-külön lehetőségek illetik meg a bíróságot, hogy a keresetlevél perfelvételre alkalmas legyen. Amennyiben a keresetlevél valamilyen kötelező tartalmi elemet nem foglal magába, úgy visszautasításnak, amennyiben tartalmaz ugyan mindent, de nem teljeskörűek úgy hiánypótlásnak van helye. Anyagi pervezetés abban az esetben alkalmazható, ha a keresetlevél perfelvételre alkalmas, azt megküldi a bíróság az alperes részére³³⁸, de az nem teljeskörű vagy a törvény követelményeknek nem megfelelő esetlegesen ellentmondás található. Ezen hibák feloldása érdekében a bíróság közrehat, hogy a felperes megfelelő tény- és jogállításait meg tudja tenni.³³⁹ A bíróság anyagi pervezetése alapján a felperes a perfelvételt lezáró végzés meghozataláig megváltoztathatja a keresetet. Az anyagi pervezetés hiánya miatt az ellentmondó keresetlevélre tekintettel lesz pervesztes a fél, akkor ez megalapozza a fellebbezés lehetőségét. Ebben az esetben a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság végzését megváltoztathatja, vagy hatályon kívül helyezheti. Indoka ennek a döntésnek az, hogy a bíróság az ellentmondások kiküszöbölése érdekében a megfelelő iránymutatást nem adta meg a peres fél számára.³⁴⁰

A bíróságnak közrehatási kötelezettsége áll fenn a megállapításra irányuló kereseti kérelem következtetlenségével kapcsolatban, mennyiben a határozott kérelem nincs összhangban a keresetlevél 170. § (2) bekezdés b)-d) pontjai szerinti elemek valamelyikével. A

³³⁶ Wopera Zsuzsa (Szerk): i.m. 649.

³³⁷ CKOT 2018. június 20-21. 11. számú állásfoglalása

³³⁸ BDT2020. 4235. Ha a bíróság a keresetlevelet közli az alperessel, azzal azt a jogi álláspontját juttatja kifejezésre, hogy perfelvételre alkalmasnak találta, ezért utóbb a keresetlevél annak hiányai miatt már nem utasítható vissza és a per sem szüntethető meg. Ilyen esetben az esetleges hiányokat az eljárás során az anyagi pervezetéssel kell pótolni.

³³⁹ CKOT 2017. július 7. 10. számú állásfoglalás

³⁴⁰ BDT2020. 4233.

bíróságnak a következetlenséggel kapcsolatos tájékoztatást úgy kell megadnia, hogy annak alapján a fél a nyilatkozatot pontosítani tudja. A tájékoztatás nem terjedhet ki arra, hogy a bíróság megítélése szerint az ügyben milyen más jogszabályok lennének alkalmazandóak. Az anyagi pervezetés nem jelenti az ügy érdemében való állásfoglalást.³⁴¹ Ez az állítás alátámasztható azzal, hogy amennyiben a fél keresetlevele tartalmazza a tényállítást, jogállítást, petitumot és ezen részek között kapcsolat fennáll, de a jogi érvelés hiányos, akkor ez sem a visszautasítást, sem az anyagi pervezetést nem alapozza meg, hiszen ebben az esetben a fél magát fosztja meg attól, hogy a bíróság a fél által nem meghatározott összefüggéseket, értelmezési irányokat megismerje.³⁴²

A keresetlevéllel kapcsolatos ellentmondások további példáját szolgáltatja a vagylagos vagy eshetőleges kereseti fajták fél általi benyújtása. A fél által előterjesztett vagylagos kereset tartalma szerint eshetőleges kereset lenne, akkor a bíróságnak fel kell hívnia a felet hiánypótlás során a helyes sorrend megjelölésére. A hiánypótlás abban az esetben alkalmazható, ha a kereset nem tartalmazta egyáltalán a kereseti kérelmek sorrendjét. Ez ebben az esetben nem minősül anyagi pervezetésnek. Abban az esetben, ha a felperes megjelölte a kereseti kérelmek sorrendjét, de azt a bíróság szerint hibásan tette meg, úgy a bíróság anyagi pervezetés eszközével élhet, majd ez által a fél eldöntheti, hogy a bíróság anyagi pervezetése alapján módosítja-e a keresetet avagy sem.³⁴³

A fentebb leírt ellentmondások nem csak a keresetlevélben találhatók meg, lehetséges az is, hogy a későbbi eljárás során a fél és képviselője nyilatkozatai állnak egymással szemben. Kérdésként merült fel, hogy, hogyan is tehet eleget a bíróság az anyagi pervezetés követelményének, amennyiben ilyen ellentmondás figyelhető meg a fél és képviselője között. Erre a válasz az, hogy a Pp. 237. § (1) bekezdésének megfelelő anyagi pervezetéssel meg kell kísérelni a bíróságnak feloldani az ellentétet. Ehhez az adott ügy sajátosságaihoz igazodva mind a kérdésfeltevés, mind a figyelemfelhívás, illetve tájékoztatás alkalmas eszköz lehet. Érdemes lehet rákérdezni arra, hogy az egymással kizáró viszonyban nem álló régi és új tényállítások közül melyikre kíván elsődlegesen hivatkozni a fél illetve jogi képviselője.³⁴⁴

³⁴¹ CKOT 2019. november 28-29. 19. számú állásfoglalása

³⁴² BDT2019. 4109.

³⁴³ Új Pp. Konzultációs Testület 4. számú állásfoglalása

³⁴⁴ Pécsi Ítélőtábla összegzése, 2019. november 4.

5. *Az elsőfokú eljárás során alkalmazott anyagi pervezetés*

Az anyagi pervezetéssel kapcsolatban fontos kitétel, hogy ne terjedjen túl olyan kérdésekre, amelyek már az anyagi jogi jogosultságokat³⁴⁵ érintik, mivel ha ezt megtenné a bíróság, akkor valószínűleg a fegyveregyenlőség elvét sértené meg és így az eljárás során prejudikálna, de minden ügy egyedi, így az anyagi pervezetés egyes eszközeit is az egyedi ügy sajátosságaihoz³⁴⁶³⁴⁷ kell a bíróságnak igazítania.³⁴⁸ Ezen álláspontot támasztja alá, hogy az anyagi pervezetésnek nem feladata valamennyi lehetséges, de nem érvényesített igény felderítése, az ehhez szükséges bizonyítékok felkutatása. A bíróság aktivitása nem terjedhet ki elő nem terjesztett igényekről való tájékoztatásra, új tények, új szempontok perbe vezetésére. Az anyagi pervezetés nem jelent általános tájékoztatási kötelezettséget, szerepe csupán arra korlátozódik, hogy a felek tényállításait, nyilatkozatait tisztázza és konkretizálja, adott esetben alkalmat adjon a kiegészítésre.³⁴⁹ Ezek az anyagi pervezetésnek a korlátai a rendelkezési jog tiszteletben tartása végett, azonban van egy „negatív” korlát, miszerint a bíróságnak olyan tájékoztatást kell nyújtani az eljárási szabályokról, hogy a fél anyagi jogi igényének érvényesítését az esetleges eljárásjogi ismeretek hiánya ne gátolja.³⁵⁰ Az anyagi pervezetés a perkoncentráció elvének tisztességes eljárás keretében történő érvényesülésének, nem pedig a fél pernyertesség előmozdításának eszköze.³⁵¹ Általánosságban tehát elmondható, hogy a bíróság kötelezettsége az ügy kimerítő tárgyalása³⁵², valamint amennyiben ez szükséges a felek kitanítása is.³⁵³

A Pp. 237. § (3) bekezdésének a.) rendezi azt az esetet, amikor a bíróság az adott jogszabályt eltérően értelmezi a felektől. Ezt az eltérést itt nem a jogi képviselő és fél közötti jogértelmezési különbségnek kell tekinteni, hanem az ellenérdekű felek közötti és a felek valamint a bíróság közötti jogértelmezési problémának kell tekinteni. A legélesebben tehát az a kérdés vetődik fel, hogy téves jogalap – jogcím - megjelölése esetén van-e egyáltalán anyagi pervezetési feladata a bírónak. A jogi képviselővel eljáró fél esetén a korábbi Pp. illetve az új

³⁴⁵ BH2005.74.

³⁴⁶ BH2007.123.

³⁴⁷ BH2011.312.

³⁴⁸ BH2004.431.: „A jogi képviselő nélkül eljáró, különösen a beteg és vagyoni szempontból nyilvánvalóan hátrányos helyzetben lévő fél jogérvényesítő képessége biztosításához a bíróságot segítségnyújtási és tájékoztatási kötelezettség terheli.”

³⁴⁹ PJD2019. 32.

³⁵⁰ EBH2011.2351.

³⁵¹ Debreceni Ítéltábla Pf.20.035/2019/4. szám alatti ítélete

³⁵² Laukannen, Sakkari: Die Entwicklung des finnischen Zivilprozessrecht ind die Veränderung der Rolle des Richters, 1997, 238., In Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003., 314.

³⁵³ Matsumoto, Hiroyuki: Zur Struktur des japanischen Zivilprozesses nach der Zivilprozessordnung, 1997., 357-358., In Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003., 314.

Pp. alapelvei, szemlélete sem az irányba mutat, hogy a bíróságnak kötelessége lenne a fél eljárásban elkövetett anyagi jogszabályokkal kapcsolatos hibáit kijavítani. A Pp. – álláspontom szerint – erősíteni kívánta a felek felelősségét a peres eljárásban megtett nyilatkozataikkal³⁵⁴ kapcsolatban, azonban ha a bíróság az anyagi pervezetés során a felek által elkövetett hibákra rámutat, úgy valójában a „felek kezét megfogva” vezeti őket és így semmifajta felelősségük nem lesz a feleknek, hiszen a bíróság az esetleges hibáikat kijavítja az anyagi pervezetés során. A megfelelő jogcímre nem vezetheti rá tehát a bíróság a felet, azt azonban jelezheti számára, hogy az előadott tény és jogállítás szerint az általa megjelölt jogcím alapján a jogvitát nem lehet eldönteni.³⁵⁵ Álláspontom szerint ez elfogadható és támogatható, hiszen amennyiben ezt a fajta közrehatást nem tenné meg a bíróság az újabb és újabb peres eljárásokat eredményezni, mivel amennyiben a jogcímet megváltoztatja a fél, úgy a jogazonosság nem állapítható meg és így a korábbi ítélet nem eredményezné „res iudicata” tárgyát.

A legfontosabb követelmény az, hogy a fél tisztában legyen az összes körülménnyel, amely a perbeli követelés érdemi vizsgálatát akadályozza. Ezt követően lehetősége legyen nyilatkozatait pontosítani, kiegészíteni, helyes jogi formába önteni. A bíróság tehát alapvetően a kereseti kérelem és ellenkérelem alapján a vonatkozó releváns tényállítások és az igény megfelelő előadásához, nem pedig a jogi szempontból legmegfelelőbb jogi érveléshez segíti a feleket.³⁵⁶

A keresetlevéllel szemben az alperes ellenkérelme a perfelvételi szak része, tehát ebben az esetben nem csak visszautasításnak illetve hiánypótlásnak, hanem anyagi pervezetésnek is helye lehet az ellenkérelem beérkezését követően. Az EJEB gyakorlata és az Alaptörvény 28. cikke alapján a Pp.-ben írt eljárásjogi követelmények teljesülését akként kell értelmezni, hogy az alperesi ellenkérelemnek csak azon hiánya, illetve hibája vezethet a beadvány visszautasításához, amely az eljárás lefolytatását és az érdemi döntés meghozatalát ténylegesen meggátolja. A jogvita érdemi elintézését gátolja, ha a hiánypótlást követően is fennálló alaki hiányosság áll fenn, ha a védekezési formák mindegyike hiányzik vagy, ha a megfelelő szintet nem éri el a csak általános szintű védekezés. Az általános védekezés szintjét meghaladó, és a Pp.-ben írt legalább egyik védekezési eszközt tartalmazó érdemi ellenkérelem hibáinak hiányosságai esetén a bíróságnak az anyagi pervezetés eszközét kell alkalmaznia és az ellenkérelem nem utasítható vissza. A különösen szigorúan értelmezett eljárási szabályok

³⁵⁴ Például: kereset, ellenkérelem, válaszirat, viszontválasz

³⁵⁵ Wopera (Szerk): i.m. 658.

³⁵⁶ Wopera (Szerk): i.m. 658.

megfoszthatják a feleket a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogtól, amely döntés így már Alaptörvény ellenes is lenne.³⁵⁷

A Pp. nem szakít azzal a korábbi törvényen alapuló gyakorlattal, miszerint a bíróság kétség esetén tájékoztatni köteles a feleket arról, hogy adott tény tekintetében a bizonyítási kötelezettség melyiküké. Ezenfelül a bíróságnak közölnie kell a bizonyíték rendelkezésre bocsátásának vagy az indítványozás elmulasztásának következményét.³⁵⁸ A bíróságnak a szakértővel kapcsolatban is teljesítenie kell az anyagi pervezetését, mégpedig úgy, hogy az a per előrevitelét szolgálja. „A bíróságnak meg kell követelnie, hogy a szakértő ismertesse mindazokat az adatokat és a tényeket, amelyeknek jelentőségük volt a szakértői vélemény meghozatalánál, és amelyek szükségesek a szakértő vélemény helyességének ellenőrzéséhez.”³⁵⁹ Ez a követelmény elengedhetetlen ahhoz, hogy a jogvita érdemében jogszerű és igazságos döntés születhessen.

A bíróság az anyagi pervezetés során tájékoztatja a felet, ha szükséges szakértő igénybevétele. Abban az esetben ha a fél indítványozza szakértő kirendelését és a törvény szerint ennek feltételei fennállnak, akkor a bíróság nem tekinthet el a szakértő kirendelésétől.³⁶⁰ Ez azt jelenti, hogy a bíróság valójában, ekkor már kényszerhelyzetben van és az anyagi pervezetés eszközének alkalmazásával végül a fél olyan helyzetet teremthet, hogy a bíróságnak nincs mérlegelési lehetősége a kirendelés kérdésében. Akkor azonban, ha a fél nem indítványozza a szakértő kirendelését vagy a szükséges díjelőleget nem fizeti meg, esetlegesen a szakértőhöz intézett kérdéseket nem ismerteti a bírósággal, akkor a bíróság eltekinthet a szakértő kirendelésétől és ezt a fél terhére veszi majd figyelembe.³⁶¹ Ez véleményem szerint a fél

³⁵⁷ BDT2020. 4148.

³⁵⁸ BH2010.134.: A bíróság köteles tájékoztatni a feleket a bizonyításra szoruló tényekről, bizonyítási teherről, a bizonyítás sikertelenségének következményeiről és a szakértői véleménnyel kapcsolatos fogyatékok kiküszöbölése érdekében szükséges intézkedéseket is fogantatni kell.

³⁵⁹ BH2010.134.

³⁶⁰ BH.2010.169.

³⁶¹ BH.2015.47.: Az elsőfokú bíróság kellő módon tájékoztatta a felperest, határidőt biztosított számára mind a bizonyítási indítványai megtételére, kérdések feltételére, mind pedig a szakértői díj-előleg letételére. A felhívásokban a bíróság jogkövetkezményeket is fűzött a határidő elmulasztásához, melyről a felperes tudott. A felperes - a számára biztosított jogvesztő határidőben - a szakértői díj-előleget nem helyezte letételre, a szakértőhöz intézendő kérdéseit nem nyújtotta be, ezzel megakadályozta a szakértő perbe történő kirendelését, szakkérdésben a bizonyítási eljárás lefolytatását. A Pp. 3. § (3) bekezdése alapján a bizonyításra köteles fél terhére kell értékelni, ha az állításait nem tudja bizonyítani. Mivel az elsőfokú bíróság köteles gondoskodni arról, hogy az eljárás ésszerű határidőn belül befejeződjön, a felek jogaitak jóhiszeműen gyakorolják [Pp. 2. § (1) bek.], ezért az elsőfokú bíróságnak nem kellett további haladékot adnia a felperesnek, a megfelelő figyelmeztetés és a kellő határidő biztosítása mellett törvényesen alkalmazta a mulasztás jogkövetkezményeit, és róta a bizonyítás elmaradását a felperes terhére.

rendelkezési jogának tiszteletben tartását jelenti és a bíróság közrehatási kötelezettségének határát, hiszen a bíróság felhívással élt, de a fél azt figyelmen kívül hagyta, amelyet a rendelkezési jog alapján megtehet, de a bíróság – ha figyelmeztette a jogkövetkezményekre – az érdemi döntés során erre tekintettel lehet.

A korábbi szabályozáshoz képest többletkövetelmény, hogy a bíróság arról is köteles a felet tájékoztatni, ha a perfelvételi nyilatkozat valamely releváns tény vonatkozásában nem tartalmaz bizonyítékmegjelölést. A 237. § (2) bekezdése alapján a felet a bíróságnak arról kell tájékoztatnia, hogy a felajánlott bizonyítékok körét nem tartja elegendőnek, mert az egy vagy több releváns tényre nem terjed ki, és a mulasztás jogkövetkezményének terhével kell felhívnia e hiány pótlására. A Pp.-ben szereplő jogszabályi rendelkezés alapján tájékoztatja a bíróság a pervezetés körében a felet a szakértő igénybevételének szükségességéről vagy, ha a bíróság számára nyilvánvalóvá válik, hogy a fél nincs tisztában azzal a szabállyal, miszerint tényelőadása nem minősül bizonyítéknak, vagy ha a fél olyan okirati bizonyítékot szolgáltat, amelynek tartalmát tekintve egyértelműen tévedésben van.³⁶² A bíróságnak a felajánlott szakértői bizonyítékkal kapcsolatban is felhívási kötelezettsége van a fél felé, miszerint a bíróság álláspontja szerint a szakértői vélemény aggályos.³⁶³ Amennyiben ezt nem teszi meg a bíróság, úgy az anyagi pervezetés szabályait megszegi és a döntését erre tekintettel a másodfokú bíróság akár meg is változtathatja.

Az utólagos bizonyítás szabályai is fontosak az elsőfokú eljárással kapcsolatban, hiszen ha a perfelvétel nem volt teljeskörű, úgy az elsőfokú döntés hatályon kívül helyezése indokolt lehet. Az eljárás során előfordulhat, hogy a fél az adott tényt nem tartja lényegesnek, vagy azt gondolja, hogy nem kell, vagy nem neki kell bizonyítani. Nem mellőzhető a bíróság részéről az, hogy a feleket tájékoztassa azon tényekről, amelyek bizonyításra szorulnak és ennek megfelelően a bizonyítási terhet is ki kell osztania. Előfordulhat, hogy már az érdemi tárgyalási szakban a bíróság anyagi pervezetése miatt válik szükségessé bizonyítási indítvány megtétele.³⁶⁴ Ebben az esetben az utólagos bizonyítás szabályait kell alkalmazni és a bíróságnak lehetőséget kell adnia a bizonyítási indítvány megtételére, hiszen a perfelvétel és a jogvita kereteinek meghatározása csak így lehet teljes.³⁶⁵ Az utólagos bizonyítás szabályait kell

³⁶² (Szerk) WOPERA: i.m. 655-656.

³⁶³ BDT.2019. 4047.

³⁶⁴ Pp. 220. § (1) bek d.) pontja

³⁶⁵ Új Pp. Konzultációs Testület 79. számú véleménye

alkalmazni és a tárgyalást 15 napra el kell halasztani, ha az anyagi pervezetés miatt kellene bizonyítási indítványt megtennie a félnek, de azt rögtön nem tudja megtenni.³⁶⁶

6. A másodfokú eljárás során alkalmazott anyagi pervezetés

A Pp. rendelkezik a bíróság felülbírálati jogköréről, amely alapján a fellebbező félnek kell azt eldöntenie és lehatárolnia, hogy a bíróság milyen körben vizsgálhatja felül az elsőfokú döntést. A fél hivatkozhat eljárásjogi, anyagi jogi és anyagi pervezetési hibára is fellebbezése során. Az anyagi pervezetési felülbírálati lehetőség azonban kizárólag az anyagi jogi hibával kapcsolatosan állhat fenn.³⁶⁷ A bíróságot általánosságban nem terheli a bizonyítandó tényekre vonatkozó tájékoztatási kötelezettség. A Pp. ilyen kötelezettséget egyrészt arra az esetre ró a bíróságra, ha a fél önként nem jelöl meg bizonyítékot egy releváns, általa bizonyítandó tényre, ebből ugyanis arra kell következtetnie a bíróságnak, hogy a fél nincs tisztában a bizonyítandó ténnyel, vagy azzal, hogy a bizonyítás az ő érdekében áll. Másrészt akkor merül fel a bíróság tájékoztatási kötelezettsége az anyagi pervezetés körében, ha a felek közt vita van abban, hogy valamely - az ügy eldöntése szempontjából jelentős - tény tekintetében kit terhel a bizonyítás. Azonban, ha ilyen esetben nem teszi meg a szükséges anyagi pervezetést, úgy eljárásjogi hibát vét a bíróság és ez megalapozhatja az elsőfokú döntés hatályon kívül helyezését vagy megváltoztatását.³⁶⁸

A Pp. szerint, ha másodfokú bíróság az ügygel kapcsolatos, az elsőfokú bíróságtól eltérő anyagi jogi álláspontjának következményeként azt állapítja meg, hogy az elsőfokú bíróság által végzett anyagi pervezetés az érintett kérdéshez kapcsolódóan nem volt megfelelő, ezt a felek tudomására hozza és a fellebbező fél kérelmére veszi figyelembe.³⁶⁹ A bírói gyakorlat szerint a felülbírálati jogkör megjelölése körében a fellebbező félnek pontosan meg kell határoznia, hogy az elsőfokú ítéletet vagy eljárást milyen szempontból tartja sérelmesnek, melyek azok a kérdések, amelyekben a másodfokú bíróságtól jogvédelmet kér, ehhez kapcsolódóan részletes indokolást is elő kell terjesztenie.³⁷⁰³⁷¹ Fontos azonban kiemelni, hogy a Pp. szabálya nem azt jelenti, hogy nem képzelhető el, hogy eljárásjogi hibára tekintettel lehessen az anyagi pervezetés hibájára hivatkozni.

³⁶⁶ CKOT 2019. április 15. 20. számú állásfoglalása

³⁶⁷ Pp. 369. § (4) bek.

³⁶⁸ BDT2019. 4084

³⁶⁹ Pp. 370. §

³⁷⁰ Új Pp. Konzultációs Testület 20. számú véleménye

³⁷¹ BDT2021. 4292.

A Pp. 370. §-val kapcsolatos kérdés az, hogy a másodfokú bíróságnak minden észlelt hibáról tájékoztatnia kell-e a feleket. Ennek azért van jelentősége, mert a (4) bekezdés a 370. § (1) bekezdés rendelkezéséhez képest – mely szerint a másodfokú bíróság felülbírálati jogkörét a fő szabály alapján a fellebbezési kérelem, a csatlakozó fellebbezés és a fellebbezési ellenkérelem korlátai között gyakorolja - kivételt jelent. Ez felveti azt a kérdést, hogy az elsőfokú eljárásban elkövetett, a felülbírálati jogkörön egyébként túlmutató minden, a másodfokú bíróság által észlelt anyagi pervezetési hibáról tájékoztatnia kell-e a feleket vagy sem. A másodfokú bíróságnak a Pp. 370. § (4) bekezdéséből fakadó kötelessége, hogy a saját anyagi jogi álláspontját akár a fellebbező fél anyagi jogi hivatkozásain túl is érvényre juttassa a 369. § (4) bekezdése szerint. Ez csak akkor lehetséges, ha az anyagi pervezetés szükségessége az elsőfokú eljárásban a Pp. 237. § valamelyik rendelkezése folytán előállt. Ennek hiányában hibás anyagi pervezetésről sem beszélhetünk. Így hiába nem ért egyet a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság anyagi jogi minősítésével vagy a bizonyítás eredményének a Pp. 279. § szerinti mérlegelésével, ezeket a hibákat erre irányuló fellebbezés hiányában a Pp. 370. § (1) bekezdéséből eredő korlát miatt nem veheti figyelembe, tehát a saját anyagi pervezetését sem végezheti el. Ha viszont az anyagi pervezetés elmaradt, holott helye lett volna, vagy azt nem megfelelően gyakorolta az elsőfokú bíróság, a Pp. 370. § (1) bekezdésének korlátjával szemben a (4) bekezdésből fakadó „hivatalbóltság” akkor is érvényesül, ha a fél például eljárási szabálysértésre hivatkozott a fellebbezésében. Meg kell jegyeznünk még azt, hogy fontos „szem előtt tartania” a másodfokú bíróságnak azt a „kíváncságot, miszerint a figyelemfelhívása ne terjedjen túl az ügy eldöntése szempontjából releváns tényekhez, az ezekhez kapcsolódó jogállításhoz - jogi érveléshez - az érvényesített igényhez fűződő anyagi pervezetési hiba észlelésén.³⁷²

A másodfokú bíróság felülbírálati jogkörével kapcsolatos további kérdés, hogy amennyiben az elsőfokú bíróság nem megfelelő anyagi pervezetését észleli, akkor ennek a hibának mi lesz a jogi sorsa. A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság döntését hatályon kívül helyezi vagy saját eljárásban az anyagi pervezetést lefolytatja és annak megfelelően hoz új döntést. A válaszhoz a Pp. 384.§-ának a rendelkezéseit kell megvizsgálni. A fő szabály az, hogy az anyagi pervezetési hiba kiküszöbölésével érdemi döntés meghozatalára kerül sor a Pp. 384.§ (1) bekezdése és a (2) bekezdés a.) pontja alapján. Az 1952. évi Pp. 3.§ (3) bekezdéséhez kapcsolódóan az 1/2014 (VI.30.) PK vélemény, valamint a Pécsi Ítéltábla Gf.IV.007/2019/8. szám alatt meghozott ítélete alapján azonban elvi lehetőség van arra, hogy a bíróság a

³⁷² Pécsi Ítéltábla összegzése, 2019. november 4.

megváltoztatás mellett másfajta döntést hozzon. Ez utóbbiban a másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet a fél fellebbezése alapján az anyagi pervezetés helyességének szempontjából is felülbírált, és bár a per tárgyát képező egyik szerződés kapcsán a Pp. 237.§ (2) bekezdése alapján a bizonyítás tárgyában adott tájékoztatása az elsőfokú bíróságnak részben téves volt, ez mégsem hatott ki az ügy érdemére. A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét fellebbezett részében helybenhagyta.

A PK Vélemény illetve a bírósági döntés alapján kijelenthető hogy kivételesen, de sor kerülhet az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezésére is a Pp. 384.§ (2) bekezdés b.) pontja szerint, amelynek esetköre alapvetően a Pp. 381.§-ban írt feltételek fennálltával egyezik meg.³⁷³ Ezt az álláspontot támasztja alá az a gyakorlat is, miszerint ha az elsőfokú bíróság elmulasztja az anyagi pervezetés körében felhívni a fél figyelmét arra, hogy a tényállításának alátámasztása szakértői bizonyítás útján lehetséges, majd a másodfokú bíróság pótolja az elsőfokú bíróság eljárásának ezt a hiányát. Ennek eredményeként a fél indítványozza a szakértői bizonyítás lefolytatását, úgy a másodfokú bíróság annak ellenére hatályon kívül helyezheti az elsőfokú ítéletet, hogy a fellebbezés csak az ítélet megváltoztatását kérte.³⁷⁴

A másodfokú eljárás során a bíróság nem csak saját anyagi pervezetésével vagy annak hiányával tud jogszerűtlen állapotot előidézni, hanem véleményem szerint azzal is, ha egyszerűen a félnek nem adja meg a lehetőséget arra, hogy az ellenérdekű fél nyilatkozataira választ adjon. Súlyos eljárási szabálysértést valósít meg a bíróság akkor, ha a fellebbezési tárgyalás berekesztését megelőzően előadott elévülési kifogásra az ellenérdekű fél nem kap lehetőséget érdemi nyilatkozata megtételére, az azzal kapcsolatos bizonyítási indítványai előterjesztésére, a másodfokú bíróság pedig a keresetet a követelés elévülésére tekintettel utasítja el.³⁷⁵ Ez véleményem szerint egy olyan fokú korlátozása a rendelkezési jognak, amely valójában abból adódik, hogy a bíróság közrehatási kötelezettségének nem tesz eleget, hiszen nem adja meg a lehetőséget a fél számára a védekezésre illetve nem tájékoztatja, nem szólítja fel saját álláspontjának bemutatására.

VI. Jóhiszemű pervitel

³⁷³ Pécsi Ítélet tábla összegzése, 2019. november 4.

³⁷⁴ BDT2020. 4123.

³⁷⁵ BH.2013.273.

A jóhiszemű eljárás, mint alapelv a felek illetve a bíróság jogait és kötelezettségeit általánosságban meghatározó, korlátozó jogintézmény. Az eljárási alapelvekkel összefüggésben legszorosabb kapcsolata az igazmondási kötelezettséggel van, azonban annál tágabb körű és túlmutatóbb alapelv. Az igazmondási kötelezettség alapján a felek nem állíthatnak olyan tényeket, amelynek valótlanságáról tudnak, továbbá nem vitathatnak olyan tényeket, amelyek valóságtartalmában biztosak.³⁷⁶ A jóhiszemű joggyakorlás elve tárgyát tekintve nem kizárólagosan a nyilatkozatokra, hanem a felek valamennyi perbeli cselekményére kiterjed. Az igazmondási kötelezettség, valamint a jóhiszemű joggyakorlás követelményének megsértése hasonló következményekkel jár, hiszen pénzbírság vagy egyes perbeli cselekmények figyelmen kívül hagyása, mint szankció alkalmazására kerül sor.

1. A jóhiszeműség elvének alapjai

A liberális polgári per során a jóhiszemű pervitel, mint követelmény nem jelent meg. Ezen felfogás alapján a jogvitát a felek magánügyének tekintették, ahol a „jogért folytatott küzdelem” zajlott³⁷⁷, így ezen alapelvek alkalmazhatóságára nem volt lehetőség. Ugyanakkor a liberális polgári per elvei alapján készült 1877. évi német polgári perrendtartás is épített be biztosítékokat a felek magatartásával szemben.³⁷⁸ Ilyen biztosíték volt például, hogy a bíróság az alperes védekezését figyelmen kívül hagyhatta, ha azt nagyfokú gondatlanság miatt nem időben tette meg az alperes.³⁷⁹ A szociális per eszméje alapján készült 1895. évi osztrák polgári perrendtartás már tartalmazta az igazmondási kötelezettséget, mint alapelvet. Az alapelv bevezetése szorosan kapcsolódott azon tényhez, miszerint a bíróságnak a jogvédelmet nemcsak az ítélet révén, hanem az egész eljárásban kell biztosítania.³⁸⁰ Ez alapján a felek nem valós tényállításai során közre kellett hatnia és a pert megfelelő mederben kellett tartani a bíróságnak. Az igazmondási kötelezettség a „Plósz Sándor féle” 1911. évi Polgári Perrendtartásunkban is megjelent, hiszen a törvény a német és az osztrák polgári perjogot tekintette alapjának. A törvény alapján pénzbírsággal lehetett marasztani azt a felet, aki nyilvánvalóan valótlan tényt állított vagy tagadott legjobb tudomása ellenére.³⁸¹

³⁷⁶ Varga István, Éless Tamás: Szakértői Javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára, HVG-ORAC Kft., Budapest, 2016., 41. old

³⁷⁷ Jhering, Rudolf: Das Kampf ums recht, Wien, 1873., 34. old

³⁷⁸ Habscheid, Walther: Richtermacht oder Parteifreiheit? Über Entwicklungstendenzen des modernen Zivilprozessrechts, Zeitschrift für Zivilprozess, 1968, 179. old

³⁷⁹ Kengyel Miklós: A bíróság és a felek közötti felelősségi viszony a polgári perben, ELTE-ÁJK, Budapest, 1989., 15. old

³⁸⁰ Klein, Franz: Zeit- und Geistesströmungen in Prozesse, Dresden 1901., Frankfurt, 1943., 28. old

³⁸¹ Kengyel Miklós: i.m., 54. old

A szocialista polgári per alapján megalkotott 1952. évi polgári perrendtartás az igazmondási kötelezettségen túlmutatva és azt magába olvasztva, már tartalmazta a jóhiszemű eljárás alapelvét.³⁸² A jóhiszemű eljárás elvének tartalmi köre szélesebb, hiszen minden olyan cselekményt vagy magatartást magában foglal, amely alkalmas a per elhúzására³⁸³ vagy a tisztességes eljárás lefolytatását megghiúsítja.

A jóhiszemű eljárás elve egyfajta biztosíték, mivel az egyes más eljárási alapelvek által biztosított jogok visszaélésszerű használat megakadályozásának eszköze.³⁸⁴ Ezen alapelv megsértésének következménye közvetlen illetve közvetett jellegűek lehetnek.³⁸⁵ Közvetlen jellegű következmény a rosszhiszemű magatartás miatt kiszabott pénzbírság vagy egyes nyilatkozatok megtételének kizártsága. Közvetett következmény a rosszhiszeműen okozott felesleges perköltség viselésének kötelezettsége pernyertesség esetére is, amelyre példa lehet a bírósági meghagyással szembeni ellentmondás illetékének viselése. A hatályos 2016. évi CXXX. Törvény (Továbbiakban: Pp.) a korábbi szabályozáshoz képest absztrahál, továbbá példálózó jelleggel sem határoz meg magatartásokat, amelyek a jóhiszemű pervitel szabályaival ellentétesek. Ezen jogalkotói döntéstől függetlenül a kialakult bírói gyakorlat a továbbiakban is követendő.

2. A jóhiszemű pervitelről általánosságban

A bíróság köteles biztosítani, hogy a felek és a per többi résztvevője jogaikat rendeltetésszerűen gyakorolják és perbeli köteleességeiknek eleget tegyenek. Ez egyben megalapozhatja a tisztességes eljárás követelményének teljesülését is.³⁸⁶ A bíróság köteles megakadályozni minden olyan eljárást, cselekményt, vagy egyéb magatartást, amely a jóhiszemű joggyakorlás követelményeivel ellentétes, így azt, amely a per elhúzására irányul, vagy erre vezethet. Ki kell emelnünk azt a tényt, miszerint a jóhiszeműség - *principle of good faith* - a magánjogban olyan objektív követelmény, mely az eljárási jogok gyakorlása és a perbeli kötelezettségek teljesítése tekintetében is objektív zsinórmértéket jelent. Az objektivitás alatt azt értjük, hogy a jóhiszemű eljárással ellentétes magatartások, cselekmények megállapíthatósága független a jogalany

³⁸² 1952. évi III. törvény 5. §

³⁸³ Bacsó Ferenc, (Szerk) Beck Salamon, Móra Mihály, (Szerk) Névai László: Magyar Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1962., 83. old

³⁸⁴ Szerk.: Beck Salamon, Névai László: i.m., 84. old

³⁸⁵ Névai László, Szilbereky Jenő: Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1977., 80. old

³⁸⁶ Kiss Daisy: A fair eljárás. In: Papp Zsuzsanna (szerk): A magyar polgári eljárásjog és az EU jogharmonizáció a kilencvenes években. Dr. Németh János egyetemi tanár tiszteletére, Budapest, ELTE, Eötvös Kiadó, 2003., 117-140. old

szubjektív tudatától, annak megítélése körében a magatartás szubjektív oldalának nincs relevanciája.³⁸⁷

A bíróság a feleket a perbeli jogok jóhiszemű gyakorlására figyelmeztetni köteles. A figyelmeztetésnek ki kell terjednie a rosszhiszemű pervitel következményeire is. A bíróság pénzbírsággal sújtja azt a felet vagy képviselőt, aki akár a tárgyaláson, akár valamely periratban jobb tudomása ellenére vagy nagyfokú gondatlanságból:

- az ügyre vonatkozó olyan tényt állított, amelyről bebizonyult, hogy valótlan, vagy az ügyre tartozó olyan tényt tagadott, amelyről bebizonyult, hogy igaz,
- olyan tényt elhallgatott, amelyről tudnia kellett, hogy a per eldöntése szempontjából jelentős, vagy
- nyilvánvalóan alaptalanul hivatkozott valamely bizonyítékra.

A bíróság pénzbírsággal sújtja azt a felet, aki valamely nyilatkozatot indokolatlanul késedelmesen tesz meg, vagy azt felhívás ellenére sem teszi meg és ezáltal a per befejezését késlelteti. A bíróság azt a felet, aki egyes perbeli cselekményekkel indokolatlanul késedelmeskedik, valamely határidőt, vagy határnapot mulaszt, vagy más módon felesleges költségeket okoz, a törvény értelmében a költségek megtérítésére való kötelezésen felül - pernyertességre, pervesztességre való tekintet nélkül - pénzbírság megfizetésére kötelezi, továbbá a feleket a törvényben meghatározott más jogkövetkezményekkel sújtja. A Pp. az eljárásbeli jogok rendeltetésellenes gyakorlásának valamennyi lehetséges esetét átfogja és megszabja a visszaélésszerű joggyakorlás következményeit is, amelyet az adott ügyben eljáró bíróságnak kell alkalmazni. Ezeknek az eljárási jogi jogkövetkezményeknek alkalmazására külön perben nincs lehetőség, a Ptk. 5. §-a pedig nem a rosszhiszemű pervitel jogkövetkezményeinek megalapozására szolgál.³⁸⁸

3. A kereset benyújtása és kiterjesztése

A jóhiszemű pervitel kérdése a perindításkor is felmerül. Elképzelhető véleményem szerint az, hogy egy „notórius” perlővel szemben, akár pénzbírságot is kiszabjon a bíróság, amennyiben a perindítás egyértelműen megalapozatlan és csak az ellenérdekű fél zavarására használják. Általánosságban azonban a magánjogi jogviszonyokban kialakult érdemi vita, konfliktus kezelésének jogállami eszköze a perindítás. A perindítás önmagában nem alapoz meg

³⁸⁷ Gáspárdy László: Alapvető elvek, in: Polgári eljárásjog - Kommentár a gyakorlat számára (szerk: Petrik Ferenc), HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 1994., 21. old

³⁸⁸ Kúria Pfv. 20.367/2015/6.

személyiségvédelmet az ellenérdekű fél javára akkor sem, ha a jogosnak vélt igény alaptalannak bizonyul.³⁸⁹ Amennyiben a jogkereső állampolgár peres eljárást indít jogosnak vélt érdekeinek védelme érdekében, majd később peresztes lesz, úgy ez nem alapozhatja meg a jóhiszemű pervitel megsértését, illetve ezen okból kifolyólag vele szemben nem lehet peres eljárást indítani. Nem érhet senkit hátrány amiatt, ha az általa jogosnak vélt, szerződésszegés miatt fennálló követelését peres eljárásban, rendeltetésszerű joggyakorlás mellett érvényesíti, még ha az alaptalannak is bizonyul.³⁹⁰

A fent tett megállapításomat a kialakult bírói gyakorlat is megerősíti, miszerint a rosszhiszemű perlekedést az állam nem támogatja. A bírói úthoz való alapvető jogból – amely a felek nyilvánvaló joga³⁹¹ - nem következik, hogy az államnak a rosszhiszemű perlekedést és ennek kibontakozását is támogatnia kell.³⁹² A költségmentességgel kapcsolatos rendelkezések célja az, hogy a rosszhiszemű követelések érvényesítéséhez a fél ne kapjon külön segítséget azáltal, hogy a bíróság a költségeknek az állam által való viselését megkönnyíti. A rosszhiszemű, visszaélészerű pereskedés esetén a felet költségmentességben részesíteni nem lehet akkor sem, ha egyébként annak feltételei fennállnának, illetve a már engedélyezett személyes költségmentességet meg kell vonni.³⁹³

Nem az elsőfokú eljáráshoz kapcsolódik szervesen, azonban itt kell megemlíteni a jogorvoslathoz való jogot, ami azonban véleményem szerint kapcsolódik a bírói úthoz való alapvető joghoz. A jogorvoslathoz való jog az Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdésén alapuló alapvető jog. A jogorvoslat joga mindenkit megillet, az Alaptörvény szerinti alapvető jog gyakorlása kártérítési igényt nem alapozhat meg, így a fél nem alapozhat kárigényt arra a tényre, hogy más a jogorvoslati jogával élt.³⁹⁴

A bíróság köteles megakadályozni minden olyan eljárási cselekményt, vagy egyéb magatartást, amely a jóhiszemű joggyakorlás követelményével ellentétes. Amennyiben az adott ügyben rendelkezésre álló adatok alapján megállapítható, hogy a notórius pereskedő felperes rendszeresen visszaél a számára jövedelmi és vagyoni viszonyai alapján engedélyezett

³⁸⁹ BDT2017. 3691.

³⁹⁰ EBD2014. P.12. elvi határozat

³⁹¹ Andrews Neil: Principles of Civil Procedure, Sweet&Maxwell, London, 1994., 37. old

³⁹² Alkotmánybíróság 539/AB/1997. számú ügyben hozott határozata

³⁹³ BDT2009. 2014.: A fentiekből következően a felperes által a keresetben érvényesített kár nem az I. rendű alperes mulasztásával vagy magatartásával áll okozati összefüggésben, hanem annak következménye, hogy a bíróság jogerősen elrendelte a felperes felszámolását. A fizetéseképtelenség megállapítására, a felszámolás elrendelésére pedig a felperes magatartása adott okot, mivel a jogerős határozat meghozataláig a fizetéseképtelenség megállapítása alapjául szolgáló nem vitatott tartozását nem egyenlítette ki.

³⁹⁴ Pécsi Ítélőtábla Gf. 40.027/2017/5.

személyes költségmentesség kedvezményével, és az ennek keretében részére biztosított pártfogó ügyvéd kirendelésének lehetőségével.³⁹⁵ A felperes effajta magatartása az eljárás indokolatlan elhúzódásához és fölösleges költségek okozásához vezet. A személyes költségmentesség jogintézményét a jogalkotó az arra rászorulóknak számára történő jogi segítségnyújtás keretében kívánta megteremteni, nem pedig azért, hogy a peres eljárások számát indokolatlanul megnövelje. A törvényalkotó szabályozta azokat az eseteket, amikor a felet nem lehet költségmentességben részesíteni, noha egyébként annak feltételei fennállnának. Ezzel a rendelkezéssel a rosszhiszemű, vagy teljesen eredménytelen pereskedést kívánja megakadályozni a jogalkotó.³⁹⁶

A keresetkiterjesztéssel kapcsolatban a Pp. kötelezően előírja a pénzbírság kiszabását, ha a fél a par befejezését késlelteti.³⁹⁷ Amennyiben a fél eljárási jogait nem jóhiszeműen gyakorolva azért terjeszt elő keresetkiterjesztést, hogy ezáltal a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező, illetve a kijelölt bíróság eljárását ellehetetlenítse, a kizárás tárgyában határozó bíróságnak minden eszközt igénybe kell venni ahhoz, hogy - az eljárás ésszerű határidőn belül történő befejezéséhez való alapjog biztosítása érdekében - a feleket eljárási jogaik jóhiszemű gyakorlására szorítsa.³⁹⁸

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei szerint a bíróságoknak szükséges az eljárásjog adta lehetőségekkel élni és azt a felet, aki maga is nagymértékben hozzájárul az eljárások elhúzódásához pénzbírsággal sújtani vagy egyéb eljárásjogi következményeket vele szemben alkalmazni. A felperes azon magatartása, hogy a kereset kiterjesztésével elérje, hogy a jogvitát ne a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság, illetve ne a kijelölt bíróság, hanem másik bíróság bírálja el, kimeríti a visszaélésszerű joggyakorlás kritériumait.³⁹⁹

³⁹⁵ Megjegyzés: A felperes a bíróságokkal rendszeres levelezésben áll, egy eljárás tartama alatt többször is előterjeszt alaptalan elfogultsági kifogást, ugyanakkor hangsúlyozva azt, hogy számára szükséges a pártfogó ügyvéd jogi segítsége, a bíróságok által kirendelt pártfogó ügyvédekkel rendre nem veszi fel a kapcsolatot.

³⁹⁶ BH 1986. 422.: Az ítéletábra álláspontja szerint a felperes magatartása egyértelműen rosszhiszeműnek, a személyes költségmentesség és annak egyik részjogosítványa - a pártfogó ügyvéd kirendelése iránti igény - visszaélésszerű gyakorlásának minősíthető. Az Alkotmánybíróság 539/AB/1997. számú ügyben hozott határozata is kimondta, hogy a bírói úthoz való alapvető jogból az nem következik, hogy az államnak támogatnia kell még a rosszhiszeműnek látszó pereskedést és ennek kibontakozását is. Az Alkotmány 57. § (1) bekezdése szempontjából elégséges, ha az ilyen perlekedést az általános szabályok szerint, de külön gazdasági-pénzügyi támogatás nélkül engedik kibontakozni. A költségmentességgel kapcsolatos rendelkezések célja az, hogy a rosszhiszemű követelések érvényesítéséhez a fél ne kapjon a bíróságtól külön segítséget azáltal, hogy azzal a bírósággal a költségeknek az állam által való viselését megkönnyíti.

³⁹⁷ (Szerk) Nagy Adrienn - Wopera Zsuzsa, Polgári eljárásjog I., Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2017., 109. old

³⁹⁸ BDT2007. 1677.

³⁹⁹ BDT2007. 1677.

A Pp. által előírt tájékoztatási kötelezettség célja annak biztosítása, hogy a fél a bizonyítási indítványait a jóhiszemű és célszerű pervitel követelményeinek megfelelően előterjeszthesse. A tájékoztatásnak az adott tényállításokra vonatkozóan egyediesítettnek és teljes körűnek, valamennyi elbírálásra kerülő kérelemre kiterjedőnek kell lennie. A tájékoztatási kötelezettség nem teljesíthető csupán általános tájékoztatással.⁴⁰⁰ A tájékoztatási kötelezettség a bíróság oldalán felmerülő olyan kötelezettség, amely feltétele annak, hogy a későbbiekben rosszhiszeműen eljáró féllel szemben a bíróság meghatározott jogkövetkezményeket tudjon alkalmazni. Ez a fajta tájékoztatási, kitanítási kötelezettség nem korlátlan, hiszen a bíróság nem válhat az egyik fél „tanácsadójává”.⁴⁰¹

4. Perbeli nyilatkozatok relevanciája

A jóhiszemű pervittel kapcsolatos egyik részterület a felek nyilatkozata, az azokban közölt tények valóságtartalma. Amennyiben a fél valótlan tényről közöl vagy valós általa ismert tényről tagad, akkor ezen esetekben helye lehet vele szemben pénzbírság kiszabásának. Kérdésként merül fel azonban, hogy mely nyilatkozatok minősülnek az ügygel összefüggő nyilatkozatoknak, amelyek valójában a per kimenetelét illetve annak idejét befolyásolják.

A Pp. a per elhúzására irányuló, feleslegesen többletköltségeket okozó magatartások mellett az igazmondási kötelezettség megsértését tekinti a pénzbírság kiszabását megalapozó, rosszhiszemű magatartásnak. A Pp. azonban nem általában a valótlan tényállítások megtételét, vagy valós tények tagadását kívánja pénzbírsággal szankcionálni, hanem csak az ügyre vonatkozó valótlan tényállításokat és csak az ügyre tartozó való tények tagadását. A Pp. nem bármilyen, hanem csak a per eldöntése szempontjából jelentőséggel bíró tény elhallgatásának tulajdonít a pénzbírság kiszabása szempontjából jelentőséget.

A félnek a költségmentesség engedélyezése iránti kérelmében a vagyoni, jövedelmi viszonyaira vonatkozó valótlan nyilatkozata nem minősül „az ügyre vonatkozó valótlan tényállításnak”, ezért emiatt vele szemben pénzbírság kiszabása nem alkalmazható. A valótlan adatok közlésének büntetőjogi következményei lehetnek. Az egyes peres eljárásokban az a körülmény, hogy a felperes a költségmentesség engedélyezése iránti kérelmében jövedelmi viszonyaira vonatkozóan esetleg valótlan tényállítást tett, nem érintette, nem érinthette az ügy érdemi

⁴⁰⁰ 1/2009. (VI. 24.) PK vélemény

⁴⁰¹ Rechberger Walter: Kommentar zur ZPO. 2. Aufl., Wien, 2000., 1161-1162. old

elbírálását, annak az adott ügyben a költségmentesség megvonása szempontjából van jelentősége.⁴⁰²

A Pp. által meghatározott nyolc-, illetőleg háromnapos tárgyalási időköz hiánya esetén a tárgyalás megtartásának nincs akadálya, ha az alperes megjelent, és a tárgyalás elhalasztását nem kéri. Ha azonban az alperes a tárgyalás elhalasztását kéri, a tárgyalási időköz hiánya alap lehet a halasztásra, de ebben a vonatkozásban is irányadó, hogy a felek perbeli jogait jóhiszeműen kötelesek gyakorolni. Ha a halasztást kérő fél nem jelent meg, a tárgyalási időköz hiánya esetén a tárgyalást megtartani nem lehet.⁴⁰³

5. *Bíróság tájékoztatása és az általa meghatározott kötelezettség teljesítése*

A Pp. jóhiszemű joggyakorlás követelményét fogalmazza meg és az ezzel ellentétes perbeli magatartásokat szankcionálja. A Pp. szerint az a fél vagy képviselő, valamint más perbeli személy sújtható pénzbírsággal, aki valamely nyilatkozatot indokolatlanul késedelmesen tesz meg, vagy azt felhívás ellenére sem teszi meg, és ezáltal a per befejezését késlelteti. A pénzbírság alkalmazásának tehát két együttes feltétele van, a szankciót csak mindkét feltétel megléte esetén lehet alkalmazni.⁴⁰⁴

Ha a bíróság a felet határidő tűzésével okirat becsatolására hívja fel, a felhívást csak akkor lehet teljesítettnek tekinteni, ha a fél azokat a mellékleteket is becsatolja, amelyekre magában az okiratban utalás történt és amelyek nélkül az okirat tartalmát nem lehet értelmezni. A bíróság köteles biztosítani, hogy a felek és a per többi résztvevője jogait rendeltetésszerűen gyakorolják, és perbeli kötelezettségeiknek eleget tegyenek. A bíróság köteles megakadályozni minden olyan eljárási cselekményt, vagy egyéb magatartást, amely a jóhiszemű joggyakorlás követelményével ellentétes, így azt, amely a per elhúzására irányul, vagy arra vezethet. A bíróság pénzbírsággal sújtja azt a felet, valamint más perbeli személyt, aki valamely nyilatkozatot indokolatlanul késedelmesen tesz meg, vagy azt felhívás ellenére sem teszi meg, és ezáltal a per befejezését késlelteti.⁴⁰⁵

Az eljárási törvény az indokolatlan késedelmet rendeli szankcionálni. A késedelem akkor indokolatlan, ha a fél előzetesen nem jelzi a bíróság felé a határidő betartását akadályozó körülményeket. Ha az indokolatlan késedelem miatt a tárgyalási határnapot el kell halasztani,

⁴⁰² BH2011. 46.

⁴⁰³ PK 169. szám

⁴⁰⁴ Pécsi Ítéletábra Cgf. V. 30.086/2006/2.

⁴⁰⁵ BDT2005. 1252.

megvalósul a szankció kiszabásának másik feltétele, a per befejezésének késedelme. A szankció alkalmazásának ezen feltételek megléte esetén is csak akkor van helye, ha a bíróság előzetesen figyelmeztette a felet a rosszhiszemű pervitel következményeire. A per befejezésének késleltetése megvalósul ha a tárgyalási hatánapot a bíróságnak hivatalból el kell halasztania.⁴⁰⁶

A bíróság tájékoztatási kötelezettsége a Pp. alapján a pártfogó ügyvédi képviselet lehetőségére is kiterjed. A tájékoztatást az adott eset és a peres fél konkrét körülményeihez képest, részletesen és teljes körűen, a peres eljárásban akár többször is meg kell adni. Súlyos eljárási szabálysértés, ha a tájékoztatás, és ennek következtében a jogi képviselet mellőzése miatt a peres fél igényérvényesítése csorbát szenved⁴⁰⁷

A fél tájékoztatásával kapcsolatos fontos követelmény, hogy annak egyediesítettnek kell lenni, az adott helyzethez kell igazodnia. Amennyiben a tájékoztatásokat a fél „láthatólag” nem értette meg, úgy a bíróságnak közre kell hatnia és a tájékoztatást olyan formában kell megtenni, amelyet a fél megért. A bíróság tájékoztatási kötelezettsége az adott helyzethez képest szükséges tájékoztatásra vonatkozik. Ez a fajta tájékoztatás lehet akár szóbeli, akár írásbeli tájékoztatás.⁴⁰⁸

A bíróság a Pp. által előírt tájékoztatási kötelezettséget az igény felmerülésekor - az eljárás folyamán akár több alkalommal is - teljesíteni köteles. Az első tárgyalásra szóló idézés toldatában, általánosságban megfogalmazott tájékoztatás az adott esetben, amikor több alkalommal is felvetődik, hogy a fél nincsen tisztában az őt illető jogokkal és érvényesítésük módjával, nem elegendő. Így a perben eljáró bíróság nem tesz eleget a Pp.-ben megfogalmazott tájékoztatási kötelezettségének, ha a fél számára általánosságban ad tájékoztatást.⁴⁰⁹

A bíróság által meghatározott kötelezettségekkel kapcsolatosan érdekes kérdés az, ha a bíróság fejt ki olyan tevékenységet, amely miatt az eljárás elhúzódik. ebben az esetben függetlenül a bíróság által meghatározott kötelezettségtől lehet-e a felet „büntetni” a perköltség viselésével avagy sem. Véleményem szerint erre nincs lehetőség, hiszen a perköltség leszállítását nem alapozza meg az, hogy az elsőfokú bíróság a részítéletet elhúzódó meghozatalával indokolatlan többletköltséget okozott. Ezt a fél hátrányára nem lehet figyelembe venni. A perköltség a Pp. szerint a felek célszerű és jóhiszemű pervitelével kapcsolatban felmerült költség. Amennyiben a fél a bíróság felhívásainak eleget tett, a tárgyalásokon idézés alapján részt vett,

⁴⁰⁶ BDT2006. 1392.

⁴⁰⁷ BH2014. 184.

⁴⁰⁸ BH2014. 184.

⁴⁰⁹ BH2014. 184.

perccselekményei elősegítik a per céljának megvalósítását, felmerült költségeinek megtérítésére - pernyertessége esetén - igényt tarthat, függetlenül attól, hogy a bíróság részéről a felhívás, idézés, egyéb eljárási cselekmény szükséges és indokolt volt-e. Ha a bíróság feleknek a jogviták elbírálásához, a perek tisztességes lefolytatásához és ésszerű időn belül történő befejezéshez való jogát megsérti, ennek jogkövetkezménye a Pp. szerinti külön perben érvényesíthető, mivel az ebből eredő költségek nem tartoznak a Pp. szerinti költségek körébe.⁴¹⁰

6. *A jóhiszemű pervitel alapelvének érvényesülése nemperes eljárásokban*

A jóhiszemű pervitel vagy jóhiszemű joggyakorlás követelménye nem kizárólagosan a polgári perekben érvényesülő alapelv, hanem minden egyes nemperes eljárásban⁴¹¹ is figyelemmel kell rá lenni, amelynek háttérjogszabálya a Pp. A jóhiszemű pervitel követelményével kapcsolatban azonban nem kizárólag a Pp. szabályaira kell figyelemmel lenni, hanem az adott eljárás szabályaiból eredő eltérésekre is és így ezeknek megfelelően, méltányosan kell alkalmaznia az eljáró bíróságoknak az egyes rendelkezésekre álló jogkövetkezményeket.

A cégeljárásban benyújtott változásbejegyzési eljárásban a Pp. alapján nem lehet pénzbírságot kiszabni, mert annak egyik feltétele - az eljárás befejezésének késleltetése - a szigorú törvényi határidőkre tekintettel nem következhet be.⁴¹² A cégeljárások során a törvény által meghatározott határidő be nem tartása a kérelem elutasítását vonja maga után, az eljárásban érdekelt félnek nincsenek olyan lehetőségei, mint egy peres eljárásban, így nincs meg az a lehetősége sem, hogy az eljárást elhúzza.

A cég képviselőjét terheli felelősség a cégbejegyzési kérelem határidőben történő benyújtásáért. Ezért a késedelmes benyújtás miatt nem a jogi képviselővel, hanem a cég képviselőjével szemben van helye pénzbírság kiszabásának. A jogi képviselővel szemben a cégbejegyzési eljárásban általában csak a Pp. szabályainak alkalmazásával van helye pénzbírság kiszabásának, és csak a cégbejegyzési eljárás folyamatban léte alatt elkövetett mulasztásai, késedelmei miatt.⁴¹³ A változásbejegyzési kérelem késedelmes benyújtása miatt tehát csak a cégvezető tisztségviselőjével szemben, a cégbejegyzési eljárásra vonatkozó jogszabály alapján van helye pénzbírság kiszabásának.

⁴¹⁰ Pécsi Ítéletábrla Gf. 40.015/2014/5.

⁴¹¹ Például: Fizetési meghagyásos eljárás, hagyatéki eljárás, felszámolási eljárás, csödeljárás, cégeljárás

⁴¹² BDT2006. 1405.

⁴¹³ Legfelsőbb Bíróság Cgf. II. 31.002/1998/2. számú határozata

Ugyanúgy, mint a cégeljárások során a végelszámolási eljárásban is felmerül a vezető tisztségviselő felelőssége. A végelszámolási eljárásban a végelszámolót a mulasztása miatt - a törvény különös rendelkezése hiányában - a Pp. szerint lehet bírsággal sújtani, ám csak a mulasztás jogkövetkezményeire történt előzetes figyelmeztetés eredménytelensége esetén. Fontos azt megjegyezni, hogy a bírság a végelszámoló szervezettel, és nem a nevében eljáró természetes személlyel szemben szabható ki.⁴¹⁴ Amennyiben a bíróság nem figyelmezteti a végelszámolót a jóhiszemű joggyakorlás követelményére, valamint annak megszegésének következményeire, úgy vele szemben pénzbírság kiszabásának nincsen helye.

Ahogy a fentebb már megfogalmaztam a szankcionálás akkor lehetséges, ha a fél magatartása az eljárás elhúzódásához vezet és az indokolatlan volt. Amennyiben a hitelezői igények teljesebb körű kielégítésére lehetőség látszik, a felszámolási eljárás befejezésére előírt kétéves határidő meghosszabbodhat. A felszámolónak azonban ilyen esetben is kötelessége, hogy felhívásra közölje a bírósággal, ha a végzésben előírtak teljesítésének bármilyen akadályja van. Ennek elmulasztása esetén helye van pénzbírság kiszabásának.⁴¹⁵ A Csődtv. szerint a felszámolási eljárás befejezésére meghatározott kétéves időtartam betartatása is a bíróság feladata, bár a kialakult bírósági gyakorlat nem követeli meg ennek a törvényi előírásnak a merev kikényszerítését.⁴¹⁶

A Csődtv. utaló szabálya szerint a felek jóhiszeműen kötelesek gyakorolni eljárási jogait, elősegítve azt, hogy az eljárás ésszerű időn belül befejeződjön. A hitelezők méltányolható érdekei indokoltá tehetik azt, hogy a Csődtv.-ben meghatározott határidő leteltét követően mégse nyújtson be záróanyagot a felszámoló az elsőfokú bírósághoz. Ebben az esetben azonban a Csődtv. szerint újabb közbenső mérleget kell a felszámolónak előterjesztenie. Ha a felszámoló ezen bejelentési kötelezettségének nem tesz eleget és késlekedésének indokait a pénzbírság kiszabását megelőzően nem közli az elsőfokú bírósággal, akkor a bíróság jogszerűen sújthatja a felszámolót pénzbírsággal.⁴¹⁷

A Ptk. 1:3-5. §-ainak megsértése - a jóhiszeműség és tisztesség követelményének, az elvárható magatartásnak, a joggal való visszaélés tilalmának a sérelme - nem állapítható meg, amennyiben a fél polgári igényt kíván érvényesíteni egy másik féllel szemben. „Helyesen fejtették ki az eljáró bíróságok, hogy sem a felszámolás iránti kérelem előterjesztése, sem a kérelemtől elálló nyilatkozat megtételének elmaradása, sem pedig az egyezség elleni

⁴¹⁴ BDT2013. 3018.

⁴¹⁵ BDT2015. 3259.

⁴¹⁶ Szegedi Ítéltáblának a Gf. I. 30 012/2011/3. határozata

⁴¹⁷ BDT2015. 3259.

fellebbezés nem ad alapot erre. A másodfokú bíróság helyes indokolása szerint a Cstv. 26. § (3a) bekezdése a felszámolási kérelemtől való elállással kapcsolatban csak azt fogalmazza meg, hogy a felszámolás kezdő időpontjáig nem szükséges hozzá az ellenérdekű fél hozzájárulása, de nem tartalmaz kötelezettséget az elállásra vonatkozóan. Amint a másodfokú bíróság ugyancsak helyesen rámutatott, ez azért sem volt elvárható az I. rendű alperestől, mert a felperessel szemben nem csak nem vitatott, hanem vitatott követelése is volt, a felperes pedig csak a nem vitatott követelésnek megfelelő összeget utalta át a fizetéseképtelenség megállapítását követően, a vitatott követelésrészt nem, és a vitatott követelés tekintetében a felszámolási ügyben eljáró bíróság a hitelezői igényt a Cstv. 57. § megfelelő pontjainak megfelelő hitelezői csoportba besorolta a felszámolás elrendelésekor. Semmilyen jogszabályból - ideértve a Ptk. 6:519. §-át is - nem vonható le olyan következtetés, hogy a hitelező a nem teljesített követelése által megalapozott igényét ne érvényesíthetné megfelelő jogi eljárás keretében és az ezzel ellentétes magatartása felróható lenne. Az I. rendű alperes igényérvényesítésre irányuló, felperes által sérelmezett valamennyi jogcselekménye megfelel az elvárható magatartásnak, nem sérti sem a jóhiszeműséget, sem a tisztességet és nem minősül joggal való visszaélésnek. Az I. rendű alperes jogszerű magatartást tanúsított, az nem róható fel, ezért a Ptk. 6:519. §-ában foglalt törvényi feltételek együttes fennállásának hiányában a felperes kártérítési követelése alaptalan.”⁴¹⁸

7. *A jóhiszemű pervitel követelménye a bizonyítással kapcsolatban*

A Pp. által az I. Fejezetben szabályozott alapelvek a polgári peres eljárások valamennyi szakára illetve valamennyi különleges pertípusra irányadóak. Ez alapján a bizonyítási eljárással kapcsolatban is fontos szerephez jut a jóhiszemű pervitel, hiszen az új szabályozás által a jogi képviselők számára a pertaktikai megoldások száma csökken. A régi Pp. sem támogatta az indokolatlan késlekedést a bizonyítási eljárásokkal kapcsolatban, azonban véleményem szerint a Pp. alapján még szigorúbban kell a felek bizonyítási indítványait és cselekményeiket felügyelni.

A másodfokú eljárás során felmerülhet a kérdés, hogy a bíróság a tárgyalás megtartásával összefüggésben megsértheti-e a fél tisztességes eljárás lefolytatásához való jogát illetőleg arra, azzal hogy a személyes nyilatkozat megtételének lehetetlenné teszi. A Pp. értelmében ugyanis a fellebbezési tárgyalásra szabályszerűen megidézettnek, vagy valamelyiküknek az elmaradása a tárgyalás megtartását és a fellebbezés elintézését nem gátolja. A Pp. szerint a fellebbezésben

⁴¹⁸ Kúria Pfv. 20.634/2018/10.

szükséges teljes körűen megjelölni, hogy a fél a határozat megváltoztatását mennyiben és milyen okból kívánja, továbbá a fellebbezésben új tény állítására, illetve új bizonyíték előadására főszabály szerint nem kerülhet sor. Ezen szabályok együttes értelmezéséből következik, hogy a fél tárgyalásról való távolmaradása melletti ítélethozatal a fél perbeli jogait és a tárgyalás tisztességes lefolytatásához fűződő jogát nem sérti.⁴¹⁹

Abban az esetben, ha a fél a jóhiszemű pervittel össze nem egyeztethető módon terjesztette elő bizonyítási indítványát, akkor-e tekintetében egyértelmű eljárásjogi parancsként írja elő a Pp. a bizonyíték illetve bizonyítási indítvány mellőzését. Erre figyelemmel a rosszhiszemű pervitel, mint feltétel bekövetkezése után a bíróságnak nincs mérlegelési joga a felajánlott bizonyítást illetően, azt mellőznie kell. Ezért nincs ilyen esetekben jelentősége annak sem, hogy ezt követően a per tárgyalása folytatódott-e.

A másodfokú eljárásban alkalmazott szabályokkal együtt alkalmazandó jóhiszemű pervitel elve, amely a bíróság és rajta keresztül nevesítetten „a felek és a per többi résztvevője” - ezáltal a fél jogi képviselője - számára is egyértelmű eljárásjogi kötelezettséggént írja elő a rendeltetésszerű joggyakorlást és a perbeli kötelezettségek teljesítését. Ehhez kapcsolódó preklúziót tartalmaz a Pp., amely szerint a fél köteles a tényállításait, nyilatkozatait, bizonyítékait - a per állása szerint - a gondos és az eljárást elősegítő pervitelnek megfelelő időben előadni és előterjeszteni.

Abban az esetben, ha a fél rendelkezésére álló magánszakértői véleményt nem csatolja hosszú időn keresztül, holott erre lehetősége lenne és erre nem is hivatkozott már a jóhiszemű pervitel elvének határát igencsak súroló magatartás. Amennyiben a magánszakértői véleményt csupán a kirendelt szakértőnek a tárgyalásról történt távozását követően terjeszti elő, semmiképpen nem egyeztethető össze a „per állása szerint”, és a „megfelelő időben” történő előterjesztés kötelezettségével. A fél által hivatkozott „pertaktikai ok” mint indok nem fogadható el egy ilyen perelhúzást célzó cselekménysorozat esetében. Következtes a bírói gyakorlat⁴²⁰ abban, hogy jogszabálysértés nélkül mellőzi a bíróság a bizonyítási indítvány folytán a további bizonyítás elrendelését, ha a fél azt a jóhiszemű pervittel össze nem egyeztethető módon terjesztette elő.⁴²¹

A régi Pp. alapelve az, hogy a bíróságnak egyértelműen, világosan - félreérthetőséget elkerülve - kell megfogalmaznia a határozatait. Ez az alapelv véleményem szerint jelenleg is irányadó. A

⁴¹⁹ Kúria Pfv. 21.008/2015/6.

⁴²⁰ Kúria Pfv. 21.982/2016/5.

⁴²¹ BH2013.18.

bíróság eljárása nem jogszabálysértő, hiszen az anyagi jogi jogosultság hiánya nem érinti az eljárási jogok gyakorlását. Amennyiben a fél nyilatkozatot tesz a bíróság felhívására és azzal szemben nyilatkozata megtétele előtt pontosítást nem kér, úgy véleményem szerint az eljáró bíróság tájékoztatási kötelezettségének maradéktalanul eleget.⁴²²

Abban az esetben, ha a fél a bíróság tájékoztatása ellenére bizonyítási indítványt nem terjeszt elő és kizárólag a korábban csatolt csatolt iratok tartalmával kívánja igazolni keresete jogalapját, összecszerűségét, akkor utóbb nem hivatkozhat arra, hogy bizonyítási indítványainak megtételére nem volt lehetősége, hiszen a bíróság korábban erre felhívta, azonban saját döntése által nem élt azzal a lehetőséggel, hogy bizonyítási indítványt tegyen.⁴²³

A fél rosszhiszemű pervitelének, a való tényekkel ellentétes előadásának a nem vagyoni kártérítés összegére nincsen kihatása, annak szankcionálására a Pp. 8. §-ában meghatározott módon van lehetőség, amennyiben a jóhiszemű pervitel követelményére és a rosszhiszemű pervitel következményeire a bíróság a felet előzetesen tájékoztatta.⁴²⁴ Ez alapján megállapítható, hogy a rosszhiszemű bizonyítási cselekmény nem hat ki a per egészére úgy, hogy az alapján a kár vagy annak nagysága megállapítható vagy módosítható lenne. Ezen magatartásnak kizárólag eljárásjogi következményei lehetnek.

VII. Perkoncentráció elve

⁴²² Kúria Pfv. 22.407/2017/9.: „Alperes álláspontja szerint az elsőfokú bíróság végzései nem voltak világosak, mivel az 52. sorszámú végzés a következő felhívást tartalmazta: „... a 2016. december 13. napján kézbesített alperesi előkészítő iratra és annak mellékleteire 5 napon belül nyilatkozzon...”. A bíróság 2016. december 13-án az alperes szakértői véleménnyel kapcsolatos észrevételeit kézbesítette, így a beadványában erre reagált. A jogutódlással kapcsolatos konkrét nyilatkozattételre felhívást nem kapott. A mellékletekkel kapcsolatos észrevételezésre felhívás félreérthető volt. Válasziratában az alperes szakértői véleményre tett észrevételeire adott korábbi nyilatkozatait tartotta fenn, tehát láthatóan nem akként értelmezte a mellékleteket, ahogyan az elsőfokú bíróság szerette volna értelmezni. Félrevezető volt a bíróság azon eljárása, hogy jöllehet 2016. október 19-e óta rendelkezésére állt a per iratai között az engedményezési szerződés, mégis nyilatkozatra hívta fel a szakértőt és a feleket. Annak ellenére, hogy az engedményezési szerződés ismeretében kérdéses volt a személye, illetve eljárási jogosultsága, őt is megidézte a tárgyalásra.”

⁴²³ Pécsi Ítélőtábla Gf. 40.027/2017/5.

⁴²⁴ Pécsi Ítélőtábla Pf. 20.043/2015/4.: „Téves az alperesnek az a fellebbezési hivatkozása, hogy a felperest ért hátrányok jellegének, mértékének megítélésénél az elsőfokú bíróság figyelmen kívül hagyta a tanúvallomásokat. A felperes nem vitásan azt állította, hogy a káresemény hatásai, elsősorban az önértékelési és párkapcsolati problémák a peres eljárás időszakában is fennálltak. A perben kihallgatott tanúvallomások alapján azonban az elsőfokú bíróság a felperes előadásával szemben tényként fogadta el, hogy a felperes párkapcsolati problémái rendeződtek, átmeneti megszakadást követően barátnőjével a kapcsolat helyreállt, pszichés problémái és önértékelési panaszai pedig ugyan átmenetiek voltak, a határozat meghozatalának időpontjában azok már nem álltak fenn. A sérülések és hátrányok tartóssága (évekig, esetlegesen évtizedekig való fennállása) pedig az elsőfokú döntésben is kifejezésre jutó bírói gyakorlat szerint a nem vagyoni kártérítésnek nem feltétele.”

1. *A perkoncentráció, mint alapelv, vagy mint elvárás megjelenése a polgári perben*

A perkoncentráció, mint célkitűzés az egyes „hagyományos” eljárási alapelveket követve később jelent meg. Ez azzal magyarázható, hogy az eljárásjognak van egyfajta fejlődési íve és a korábbi célok és alapelvek részbeni letisztulását követően, megerősödött az igény a nemcsak jogszerű és igazságos, hanem egyben gyors és hatékony eljárás lefolytatására. A *Code de procédure civile* a liberális permodell megvalósítója hozta el a nyilvánosság, szóbeliség, közvetlenség, szabad bizonyítás elveinek használatot a polgári eljárásjogba és ezen törvénykönyv valódi sikerét ezen alapelvek használatának köszönhetjük.⁴²⁵ A ZPO, mint a liberális permodell következő mintája sem tartalmazta kifejezetten a perkoncentrációt, mint célkitűzést, azonban a bíróság számára biztosított jogintézményt arra vonatkozóan, hogy a felek perelhúzását megakadályozza.⁴²⁶

A perkoncentráció, mint célkitűzés – véleményem szerint – először az öZPO-ban jelent meg, de a törvényben való megjelenést megelőzte a jogirodalmi álláspont a „gyorsasággal” kapcsolatban, hiszen Zeiler az 1811. évi Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch megalkotója is kijelentésével ezen kívánságot jelenítette meg.⁴²⁷ A perkoncentráció, mint célkitűzés⁴²⁸ az alapelvek setén az első helyre kerülhet, mivel valójában az nem is egy alapelv, hanem ahogy az előbbi fogalomhasználat is mutatta egy célkitűzés, mely a többi alapelven, illetve a konkrét eljárási szabályokon keresztül érvényesülhet. Az osztrák reformtörekvések mozgatórugója lett ez a célkitűzés, amely a gyors, olcsó és egyszerű eljárás iránti igényt testesítette meg.⁴²⁹ Az osztrák polgári eljárásjogban a perkoncentrációt megvalósító egyes intézmények például: a bíróság kitanítási kötelezettsége, novációs tilalom a fellebbezési eljárásban, a megnövekedett bírói pervezetési funkciók. A perkoncentráció elvével kapcsolatban voltak kétkedők, akik feltették a kérdést, hogy vajon a gyorsaság nem megy-e az alaposág rovására? Azonban ezt a kérdést az igazságügyi statisztikák megválaszolták, ami alapján egyértelművé vált, hogy az osztrák szociális perrend és a német liberális perrend között az alaposágot tekintve számottevő különbség nem volt felfedezhető. Ez alapján azt a megállapítást lehetett tenni, hogy alapvetően a gyorsaság nem lehet az alaposág ellenpárja és azt nem veszélyezteti.⁴³⁰

⁴²⁵ Maczonkai Mihály: A polgári eljárás és a politikai filozófiák alapelveinek kapcsolódási pontjai, Kézirat, Pécs, 1992., 19-20 old.

⁴²⁶ Kengyel: i.m. 66. old

⁴²⁷ Sprung Rainer: Die Grundlagen der österreichischen Zivilprozeßrechts, ZZP, 90. Band, 380-394. old

⁴²⁸ Ezt a fogalomhasználatot láthatjuk Kengyel Miklós A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben című műben.

⁴²⁹ Kengyel i.m. 107. old

⁴³⁰ Kengyel i.m. 117-118. old

Az angol „adversary system” oldaláról nézve az osztrák polgári perrend egy inkvizitórius eljárási rendszernek tűnt.⁴³¹ Ez abból a nézőpontból is alátámasztható, hogy az adversary system volt az a rendszer, ahol a tárgyalási elv a legtisztábban érvényesült. Ezen rendszer reformja a kilencvenes években igazán megerősödött, ami szerint „semmiképpen sem teheti meg azt, hogy a székében hátradőlve hallgatja végig, ahogyan az ügyvédek elhúzzák az ügyet. Ők ezalatt a zsebüket tömik meg. Az igazságszolgáltatás érdeke azonban előbbre való.”⁴³² Ez a kijelentés a bírókra vonatkozott és egyértelműen afelé hatott, hogy a felek hatalmat korlátozzák, a bíróság perbeni részvételét erősítsék és így a perkoncentráció magasztos célját elérjék. Az adversary system perelhúzódsának okait azonban nem mindenki látta így. Elismerte Griffith, hogy lehetséges a per elhúzódsa a bíró passzivitása miatt, azonban ez nem valószínű, mivel „az ügyvédeknek mindkét oldalon nagy gyakorlatuk van a releváns bizonyítékok kiválasztásában és nem kockáztatják azt, hogy untassák a bírót és az esküdteket az idejük pazarlásával. A legnagyobb késedelmek általában akkor fordulnak elő, amikor a felek személyesen jelennek meg.”⁴³³ Ezen állítás szerint nem a bírói passzivitas az oka a perek elhúzódsának, hanem a felek magatartása és így a késedelem sem valószínű, amely alapvetően nem problémája e rendszernek.

A ZPO 1976. évi novellája megteremtette a felek kötelezettségét az eljárás előrevitele érdekében és az azt támogató kötelezettséget írt elő a feleknek.⁴³⁴ Az eljárás egyszerűsítése és gyorsítása érdekében nemcsak a felekre hárult nagyobb felelősség, hanem a bíróságok számára is újabb kötelezettségek keletkeztek. A bíróságnak oda kellett hatnia, hogy a felek kellő időben tegyék meg nyilatkozataikat és ha ezt nem tették meg, akkor a praeklúziós szabályokat kellett alkalmazniuk.⁴³⁵ A ZPO 1976. évi novellájának két célkitűzésének a megvalósulását a novella által kétségbe vonták. Találó kifejezéssel élve a bírónak feleslegesen vannak új lehetőségei a perkoncentráció elérése érdekében, ha „az új cipőben is a régi módon fog poroszkálni”.⁴³⁶ A polgári per célkitűzéseinek megreformálása ezzel nem állt le, hanem azt megreformálták⁴³⁷ és egy újabb novella követte 2001-ben. A célkitűzés az eljárás gyorsítása volt, úgy hogy a felek

⁴³¹ Gottwald Peter: Die österreichische Zivilprozeßordnung aus deutscher Sicht, In Mayer G. Peter: 100 Jahre österreichische Zivilprozeßgesetze, Verlag Österreich, Wien, 1998., 193. old

⁴³² Andrews Neil: Principles of Civil Procedure, Sweet&Maxwell, London, 1994., 45. old

⁴³³ Gifford Donald, Salter John: Understanding the English Legal System, Cavendish, London, 1997., 70. old

⁴³⁴ Schneider Egon: Beiträge zum neuen Zivilprozessrecht. MDR, 794-796. old

⁴³⁵ Kallweit Uwe: Die Prozessförderungspflicht der Parteien und die Präklusion verspäteten Vorbringens im Zivilprozeß nach der Vereinfachungsnovelle vom 3.12.1976., Europäische Hochschulschriften, Reihe II Band 355., Frankfurt am Main, 1983., 36-39 old

⁴³⁶ Franzki Harald: Die Vereinfachungsnovelle und ihre bisherige Bewährung in der Verfahrenswirklichkeit, NJW, 32. Jahrg, 14. old

⁴³⁷ Däubler-Gmelin Herta: Justizreform, ZRP, 33. Jahrg., 457-462. old

azt elfogadják és így a jogbiztonság növekedjen valamint, hogy a bíróság számára további lehetőségeket biztosítsanak a hatékonyabb eljárás lefolytatása érdekében.⁴³⁸

A nemzeti jogszabályokon kívül a perkoncentráció, mint célkitűzés megvalósítását az EJEE is tartalmazza miszerint, „mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja”.⁴³⁹ Az egyezményben található ésszerű időn belül történő⁴⁴⁰ perbefejezés feleltethető meg a Pp. perkoncentrációs elvárásával, hiszen ez jelenti egyben a hatékonyságot és időszerűség elvárását is

2. A perkoncentráció, mint célkitűzés

A peres eljárás célja, hogy egy adott polgári jogi igényről a véglegesség hatásával döntsön. A bíróság ha helyt ad a keresetnek, akkor jogot érvényesít, ha azt elutasítja, akkor jogvédelmet nyújt, úgy hogy az eljárásra vonatkozó határidők maradéktalan betartása mellett ügyel a perbeli cselekmények elvégzésére.⁴⁴¹ A perkoncentráció, mint célkitűzés, ahogy a fentebbi részben olvashattuk a szociális permodellel jelent meg a törvényekben. Ez a célkitűzés – ahogy haladtunk a jelenlegi szabályozásig – egyre hangsúlyosabb lett, sőt mondhatjuk azt, hogy ez a célkitűzés hatja át a modern eljárásjog egészét. A tisztességes eljárásról, mint a demokratikus jogállamokban működő igazságszolgáltatás alappillére⁴⁴²ről felesleges rendelkezni a Pp.-ben, hiszen Magyarország Alaptörvénye ezt már megteszi, így valójában ha rendelkeznék róla egy duplikálást valósítanánk meg, úgy hogy egy magasabb szintű jogforrás is rendelkezik ezen követelményről.⁴⁴³

Nem csak a hazai szabályozásban, hanem a korábbiakban említett EJEE-ben valamint a CEPEJ 2006-os jelentésében is a perkoncentrációról, mint egy célkitűzésről írnak, nem pedig egy alapelvről. Király Lilla a perkoncentrációval kapcsolatban alapelvi jellegről értekezik, azonban használja az alappillér illetve a cél kifejezést is a perkoncentrációval kapcsolatban.⁴⁴³ Álláspontom szerint a perkoncentráció nem alapelvi jellegű szabály, hanem polgári perrendünket átható célkitűzés, amely egyes jogintézményekben manifesztálódik, így ezen

⁴³⁸ Kengyel i.m. 144. old

⁴³⁹ Emberi Jogok Európai Egyezmény 6. cikk

⁴⁴⁰ A régi Pp. 2. § (1) bekezdése az „ésszerű időn belül történő befejezés” fogalmat használta, szemben a jelenleg hatályos Pp. perkoncentráció elvével.

⁴⁴¹ Szabó Imre: Perhatékonyság és percselekmények időszerűségének elve In Varga István (szerk): Codificatio processualis civilis, Studia in Honorem Németh JánosII., ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013., 368., 373. old

⁴⁴² Magyarország Alaptörvényének XXVIII. cikk (1) bekezdése

⁴⁴³ Király Lilla: Gyorsabb, egyszerűbb, olcsóbb, hatékonyabb?, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2019., 143. old

célkitűzésnek alapvető jelleget tulajdonítani nem célszerű.⁴⁴⁴ Ahogy Czoboly Gergely fogalmaz „a gyors, olcsó és egyszerű per a jogalkotó számára állandó cél, a jogkereső számára természetes kíváncsi.”⁴⁴⁵ A perkoncentráció alapvető jellegét hangsúlyozva ugyan, de más szerző is kimondja, hogy a perkoncentráció, mint célkitűzés perszerkezeti megoldásokkal hat arra, hogy a bíróság és a felek közötti munkamegosztás megfelelő legyen.⁴⁴⁶ A perkoncentráció megvalósítása egy szigorú perfelvételi eljárással és az ahhoz kapcsolódó percezurával előmozdítható, hiszen így a jogvita keretei rögzülnek és így a későbbiekben az érdemi tárgyalási szakban a bíróságnak „csak” a bizonyítási eljárást kell lefolytatnia illetve az alapján érdemi döntést hoznia.⁴⁴⁷

A perkoncentráció elve nem idegen és nem új fogalom, elvárás, cél a polgári perrendtartásunkkal szemben. A régi Pp. is rendelkezett róla, mivel kimondta azt, hogy a bíróságnak kötelezettsége az ésszerű időn belül a peres eljárást befejezni.⁴⁴⁸ A per befejezésének ésszerű időtartama a jogvita tárgyát és természetét, valamint az eljárás lefolytatásának egyedi körülményeit is figyelembe véve határozható meg. Ezzel kapcsolatban a régi Pp. kimondta, hogy ezen bírói kötelezettség megsértésére nem hivatkozhatott az a fél, aki közrehatott a per elhúzódsában.⁴⁴⁹ A régi Pp. a jelenlegivel szemben sokkal részletesebben fogalmazta meg a konkrét jogkövetkezményt a bírósággal szemben egy esetleges perelhúzóds esetére.⁴⁵⁰ Ezzel kapcsolatban Király Lilla szerint egyfajta visszalépés figyelhető meg, hiszen a bíróságok régi Pp. szerinti szankcionálása kimaradt a Pp.-ből és így megszűnt egy jogorvoslati lehetőség a fél számára. Véleménye szerint az alkotmányjogi panasz nem megfelelő jogorvoslati lehetőség, valamint az eljárás elhúzódsá miatti kifogás⁴⁵¹ sem nyújt hatékony

⁴⁴⁴ Megjegyzés: Ilyen intézmény például az osztott perszerkezet, a bíróság anyagi pervezetése, percezúra, nováció tilalma fellebbezési eljárásban

⁴⁴⁵ Czoboly Gergely, A perelhúzóds megakadályozásának eljárási eszközei, Pécs, 2013., 5. old

⁴⁴⁶ Király Lilla i.m. 143. old

⁴⁴⁷ Juhász Zvolenszki Anikó: A Pp. I. fejezetének múltja, jelene, jövője avagy a törvény célja és alapvető kodifikációk tükrében In Gellén Klára, Görög Márta: Leget et Fide, Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára, Iurisperitus, Szeged, 2016., 273. old

⁴⁴⁸ régi Pp. 2. § (1) bek.

⁴⁴⁹ régi Pp. 2. § (2) bek.

⁴⁵⁰ régi Pp. 2. § (3) és (3a) bek.: Az (1) bekezdésben foglaltak teljesítésének elmulasztása esetén a fél - az alapvető jogait ért sérelemre hivatkozással - sérelemdíjra tarthat igényt, feltéve hogy a sérelem a jogorvoslati eljárásban nem orvosolható. Ha az (1) bekezdésben foglaltak teljesítésének elmulasztásából eredően a fél kárt is szenved és az a jogorvoslati eljárásban nem orvosolható, a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint követelheti a jogsértőtől kárának megtérítését. A sérelemdíj iránti igény, illetve a kárigény elbírálása során a bíróság soron kívül jár el. A sérelemdíj, illetve a kártérítés megítélését nem zárja ki, ha a bíróság nevében eljár személynek az okozott jogsértés közvetlenül nem volt felróható.

(3a) * A (3) bekezdésben foglalt szankciókat a bírósággal szemben kell érvényesíteni. Ha az eljárás bíróság nem jogi személy, az igényt azzal a bírósággal szemben kell érvényesíteni, amelynek elnöke a nem jogi személy bíróság bírái tekintetében az általános munkáltatói jogkört gyakorolja.

⁴⁵¹ Pp. 157. §

jogvédelmet a fél számára.⁴⁵² A Ptk. jelenleg is megjeleníti az igény lehetőségét a fél számára, amennyiben a bíróság vagy más hatóság eljárása során a részére kárt okoz.⁴⁵³ Álláspontom szerint az új Pp. által végrehajtott dereguláció, egyszerűsítés nem valósítja meg azt, hogy a fél igényét ne tudná megfelelően érvényesíteni a bírósággal szemben. Elősorban az a tény, miszerint külön rendelkezés nincs a perkoncentráció megsértésével kapcsolatban, nem jelenti azt, hogy azzal szemben igényünket ne tudnánk előterjeszteni. Ez alapján nem osztom Király Lilla azon véleményét, miszerint ez egyfajta visszalépésnek tekinthető. Másodsorban pedig a kifogás intézményének ezen igénnyel kapcsolatos megjelenítése nem indokolt, hiszen ez egy olyan eljárásjogi intézmény, amely arra szolgál, hogy egy elmaradt intézkedést, perbeli cselekményt a fél igénye alapján az adott eljárásban pótoljanak.⁴⁵⁴ Ez nem egyenlő azzal, hogy a fél esetleges kárigényét érvényesíti egy más eljárásban. Álláspontom szerint két külön igényről van szó, az egyik egy anyagi jogi igény, a másik pedig egy eljárásjogi jogosultság kimerítése.

A Pp. szerint „a bíróságnak és a feleknek törekedniük kell arra, hogy az ítélet meghozatalához szükséges valamennyi tény és bizonyíték olyan időpontban álljon rendelkezésre, hogy a jogvita lehetőleg egy tárgyaláson elbírálható legyen.”⁴⁵⁵ Véleményem szerint a Pp. szóhasználata is arra enged következtetni, hogy a perkoncentráció egy cél, nem pedig egy alapelv, hiszen az eljárásban résztvevő bíróság és a felek részére azt írja elő, hogy törekedjenek az egy tárgyaláson történő elbírálásra. „A perkoncentráció a Pp. egyik kiemelt jogalkotói célkitűzése. Azt célozza, hogy a felek közötti jogvita mibenléte minél korábban tisztázódjon, és a bíróság számára az ítélet meghozatalához szükséges valamennyi tény és bizonyíték a lehető legkorábban rendelkezésre álljon, azaz a jogvita anyagi jogi és eljárásjogi keretei minél korábban rögzüljenek. Ez az elvárás mind a bíróságtól, mind a felektől a korábbiaktól részben eltérő szerepfelfogást kíván, és bár a törvény mind alapelvi szinten, mind tételesjogi szabályai körében is kifejezésre juttatja ezeket az elvárásokat, a perkoncentráció elvét annak fontossága és

⁴⁵² Király Lilla i.m. 146. old

⁴⁵³ Ptk. 6:549. §: (1) A bírósági és az ügyészségi jogkörben okozott kárért való felelősségre a közigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség szabályait kell megfelelően alkalmazni, azzal, hogy a kárigényt bírósági jogkörben okozott kár esetén a bírósággal, ügyészségi jogkörben okozott kár esetén a Legfőbb Ügyészséggel szemben kell érvényesíteni. Ha az eljáró bíróság nem jogi személy, a kárigényt azzal a bírósággal szemben kell érvényesíteni, amelynek elnöke a nem jogi személy bíróság bírái tekintetében az általános munkáltatói jogkört gyakorolja. A kártérítési keresetnek előfeltétele a rendes jogorvoslat kimerítése.

(2) A közjegyzői és a végrehajtói jogkörben okozott kárért való felelősségre a közigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség szabályait kell megfelelően alkalmazni. A kártérítési keresetnek előfeltétele a rendes jogorvoslat kimerítése.

⁴⁵⁴ Pp. 158. §

⁴⁵⁵ Pp. 3. §

újszerűsége miatt a törvényalkotó indokoltnak látta önálló alapelvként megjeleníteni.⁴⁵⁶ Az idézett műben is láthatjuk, hogy a perkoncentrációval kapcsolatban a szerzők célkitűzés, elvárás, alapelv fogalmakat használják. Az alapelv szóhasználatával azonban csak azért találkozhatunk, mert azt a törvényalkotó indokoltnak találta. Ezzel szemben a korábbiakban hangoztatott véleményemet fenntartom, miszerint a perkoncentráció nem alapelv, hanem helyesen célkitűzés.

Kengyel Miklós monográfiájában is a perkoncentráció illetve annak rokonfogalmaival – mint például hatékonyság, gyorsaság, olcsóság – kapcsolatosan is a célkitűzés fogalmat használja⁴⁵⁷, hiszen ezek valójában jogpolitikai célok, amelynek elérése érdekében, ehhez igazítva alkotja meg a jogalkotó az egyes törvényi módosításait, új törvényeit. A perkoncentrációval, mint célkitűzéssel kapcsolatban fontos rámutatnom arra a tényre, hogy azt valójában a többi alapelv illetve a törvény egyes konkrét rendelkezései valósítják meg és azoknak nem vagy nem megfelelő használata, bíróság és a felek eljárásbeli magatartása hiúsíthatja meg maradéktalan érvényesülését az egyes egyedi ügyekben.

3. A perkoncentrációt gátló tényező, a perelhúzás

3.1. Optimális pertartalom

Az optimális pertartalom fogalmával Czoboly Gergely foglalkozott, aki a per elhúzódásával kapcsolatban határozta meg az optimális pertartalom fogalmát. Az optimális szó használata, mint fogalom a polgári peres eljárással összefüggésben azt jelenti, hogy mi a legjobb, leghatékonyabb erőforrásfelhasználás. Ezt az optimális jelzőt használhatjuk a bíróság, felek, egyéb résztvevők, a bírósági szervezet és az eljárási szabályok oldaláról nézve.

Az pertartam optimalitását először a bíróság magatartásának oldaláról, a *ceteris paribus* elve⁴⁵⁸ alapján lehet értelmezni. Ez a megközelítés abból indul ki, hogy az igazságszolgáltatásnak a

⁴⁵⁶ (szerk) Wopera Zsuzsa: Kommentár a polgári perrendtartáshoz, 39. old.

⁴⁵⁷ Kengyel Miklós i.m. 9., 95., 130., 268. és 286. old: A polgári per céljának és alapvető elveinek a tisztázása megnyitotta az utat a kutatómunka legfontosabb célkitűzésének a megvalósításához: a modern polgári eljárásjog fejlődésii ívének a megrajzolásához., Az alelvek közül a perkoncentráció kívánczik az élre, amely a szociális polgári per egyik legfontosabb célkitűzését, a gyors, olcsó és lehetőleg egyszerű eljárás iránti igényt fejezi ki., A polgári pernek a polgárokhoz közelebb állónak, hatékonyabbnak és átláthatóbbnak kell lennie., A korszak legfontosabb célkitűzése – a szocialista demokrácia továbbfejlesztése – az eljárás hatékonyságának a fokozására irányuló törekvésekben testesült meg., A hatékonyság mellett az eljárás korszerűsítése is az alapvető célkitűzések között szerepel.”

⁴⁵⁸ Ceteris paribus elvét elsősorban a közgazdaságtan alkalmazza, jelentése: minden egyéb változatlansága mellett.

fennálló környezetben kell működnie, amely mind a jogszabályok, mind a személyi es tárgyi erőforrások tekintetében behatárolt. Ebben az értelemben a pertartam akkor optimális, ha a bíróság a jogszabály adta keretek között – ide értve a per céljának való megfelelést is –, a fennálló személyi es tárgyi erőforrások megfelelő allokációja mellett a lehető leggyorsabban fejezi be az eljárást. Eszerint az „optimális” alatt azt értjük, hogy a fennálló körülmények között legjobb felhasználás valósul meg. Ebben az értelmezésben különösen akkor beszélhetünk perelhúzódról, ha a bíróság nem használja ki megfelelően a polgári eljárásjog által biztosított pervezetési eszközöket, nem készíti elő megfelelően a tárgyalást vagy – amennyiben arra lehetősége lenne – nem akadályozza meg a felek perelhúzását.⁴⁵⁹

Czoboly Gergely szerint „optimális pertartamról akkor beszélünk, ha az elméletileg „legjobb” eljárásjogi szabályokat a bíróságok a legteljesebben kihasználják. *Perelhúzódról* pedig akkor, ha vagy nem a „legjobb” megoldások vannak hatályban, vagy bár a meglevőkön a szabályozás szintjén nem lehetne javítani, de azokat a bíróságok megsemm alkalmazzak megfelelően.”⁴⁶⁰ Ez a fogalom meghatározás álláspontom szerint kellően pontos és egyben egyszerű, ahhoz, hogy az optimális pertartam fogalmát használhassuk.

3.2. *A perkoncentráció eddigi megvalósulása a gyakorlatban*

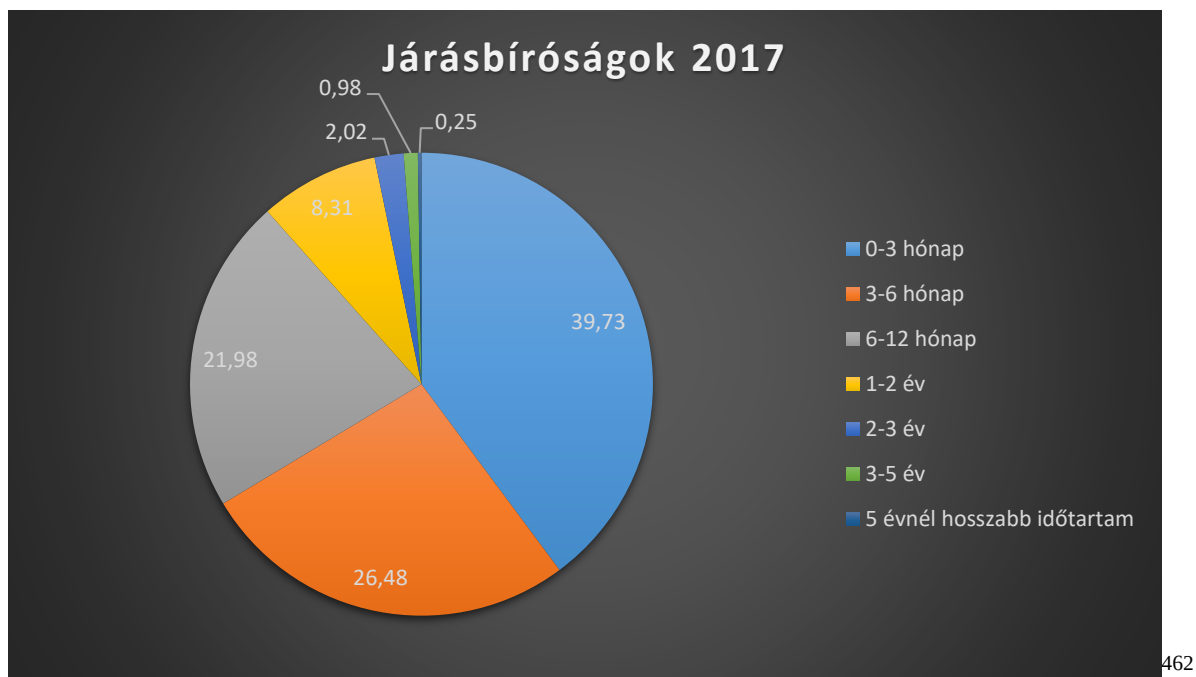
A perkoncentráció, mint célkitűzés az optimális pertartamot tartalmazó cél. A Pp.-vel kapcsolatban kifejezett kíváncsosság volt az, hogy az eljárások gyorsabbak, egyszerűbbek, hatékonyabbak legyenek. A perkoncentráció a Javaslat egyik kiemelt jogalkotói célkitűzése. Azt célozza, hogy a felek közötti jogvita mibenléte minél korábban tisztázódjon, és a bíróság számára az ítélet meghozatalához szükséges valamennyi tény és bizonyíték a lehető legkorábban rendelkezésre álljon, azaz a jogvita anyagi jogi és eljárásjogi keretei minél korábban rögzüljenek.⁴⁶¹ A javaslat továbbá kiemeli, hogy nem csak hogy gyorsabbnak kell lennie az eljárásnak, de hatékonyabbnak is és ezért az egyes alapelvek átfedésben vannak egymással.

A Pp. hatálybalépése óta eltelt 3 év alatt az eljárások hossza nemhogy rövidült volna, hanem ha csekély mértékben is, de növekedett.

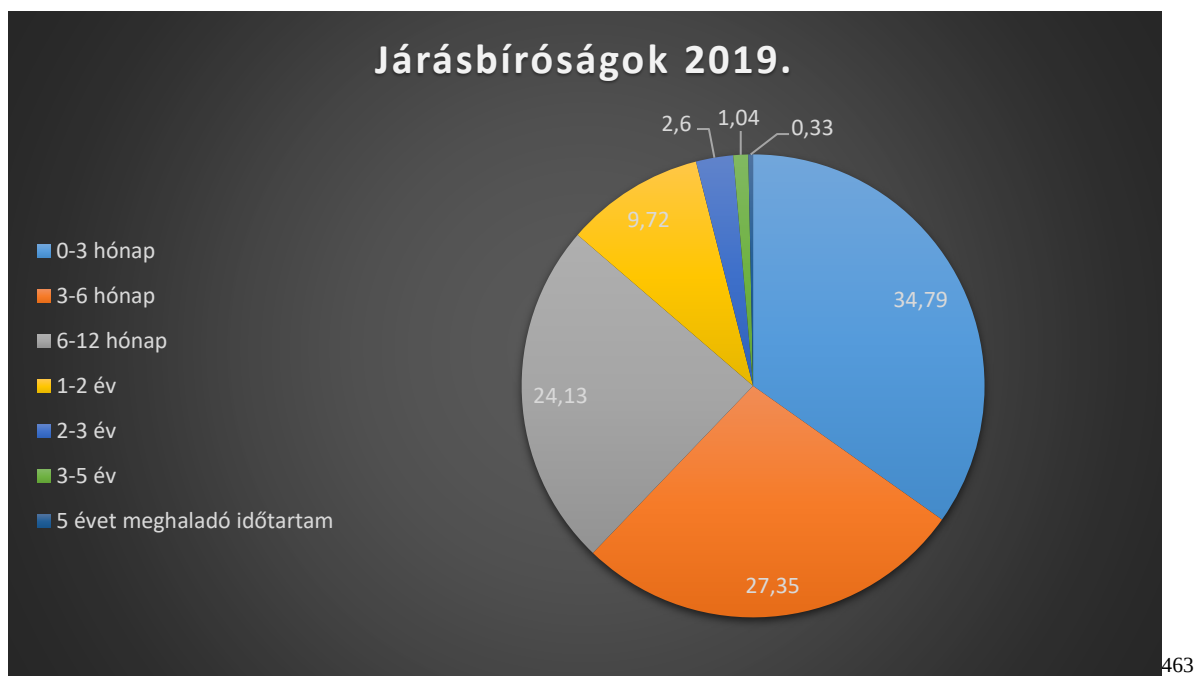
⁴⁵⁹ Czoboly Gergely i.m. 15. old

⁴⁶⁰ Czoboly Gergely i.m. 15. old

⁴⁶¹ T/11900 törvényjavaslat, 241. old

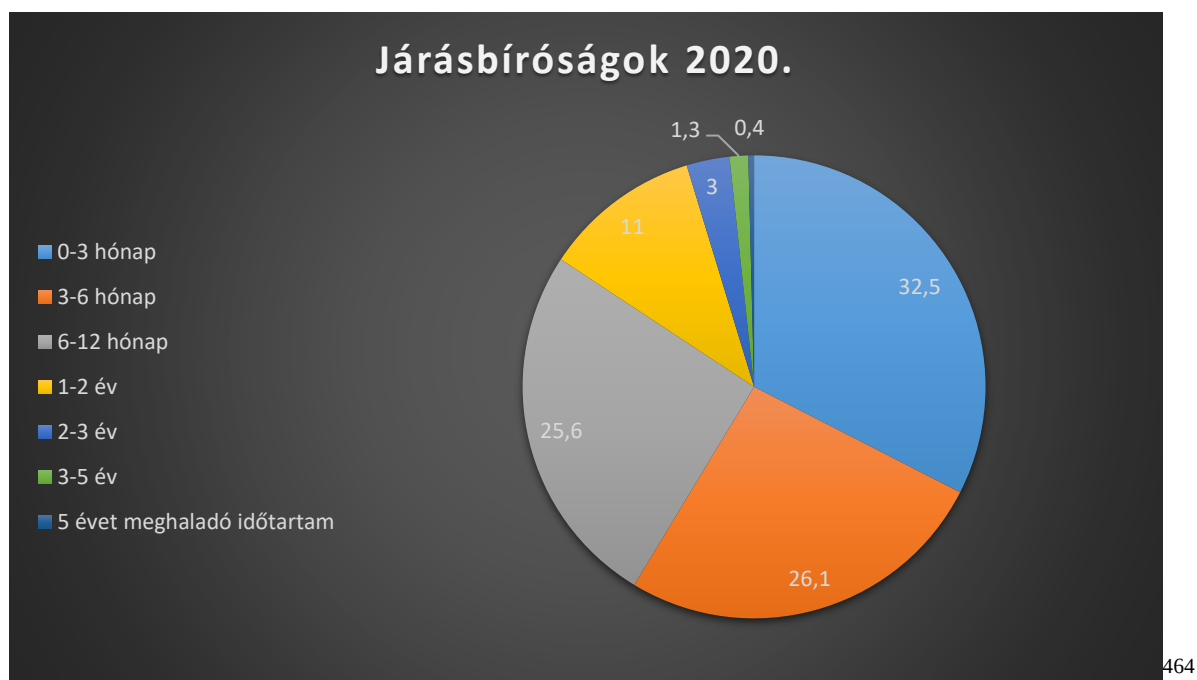
A Pp. hatálybalépését megelőzően a járásbíróságok előtti ügyekben az összes ügghöz mérten 3,25% volt azon ügyek száma, amelyek a 2 éves időtartamot meghaladták. A CEPEJ jelentés arra mutat rá, hogy a legtöbb esetben az átlagos ügyeknél a két év ésszerűnek minősül. Ez alapján kijelenthető, hogy ezen időtartamot viszonylag ritkán lépik illetve léptél át a magyar bíróságok.

⁴⁶² <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>, Letöltve: 2021. április 23.

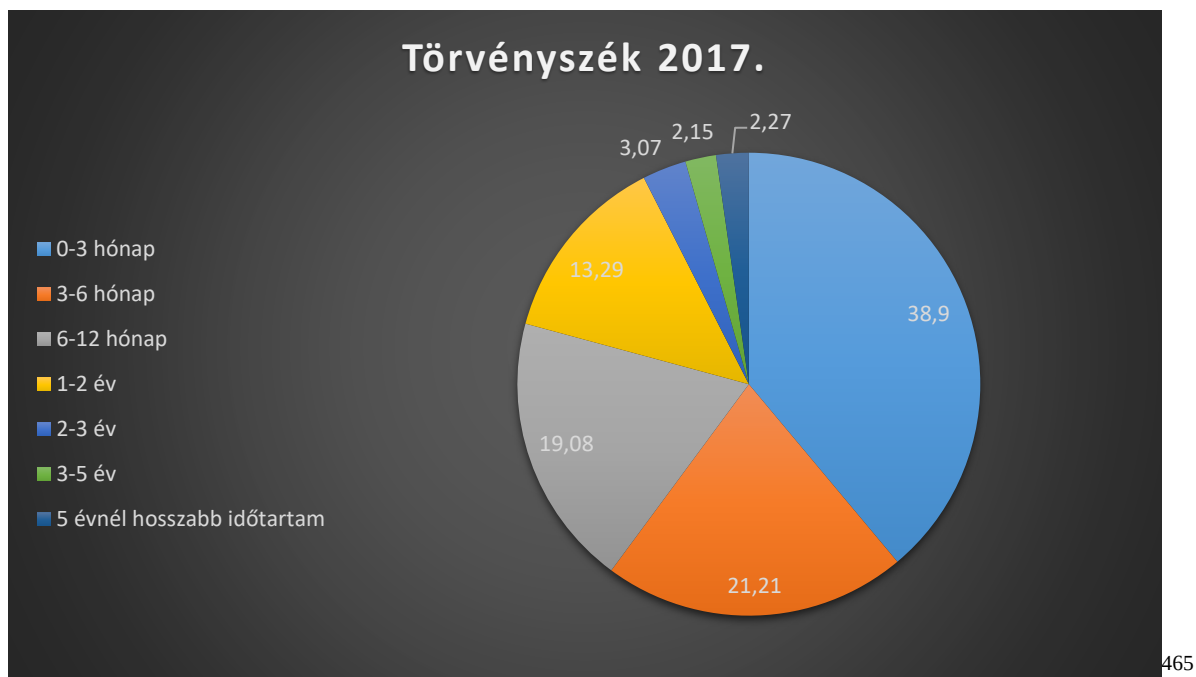
⁴⁶³ <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>, Letöltve: 2021. április 23.

A Pp. hatálybalépését követően látható egyfajta visszaesés az ügyek befejezésével összefüggésben, hiszen a 2019-es ügyforgalomhoz viszonyítva az ügyek 3,97%-ban haladták meg a bíróságok a 2 éves időtartamot.

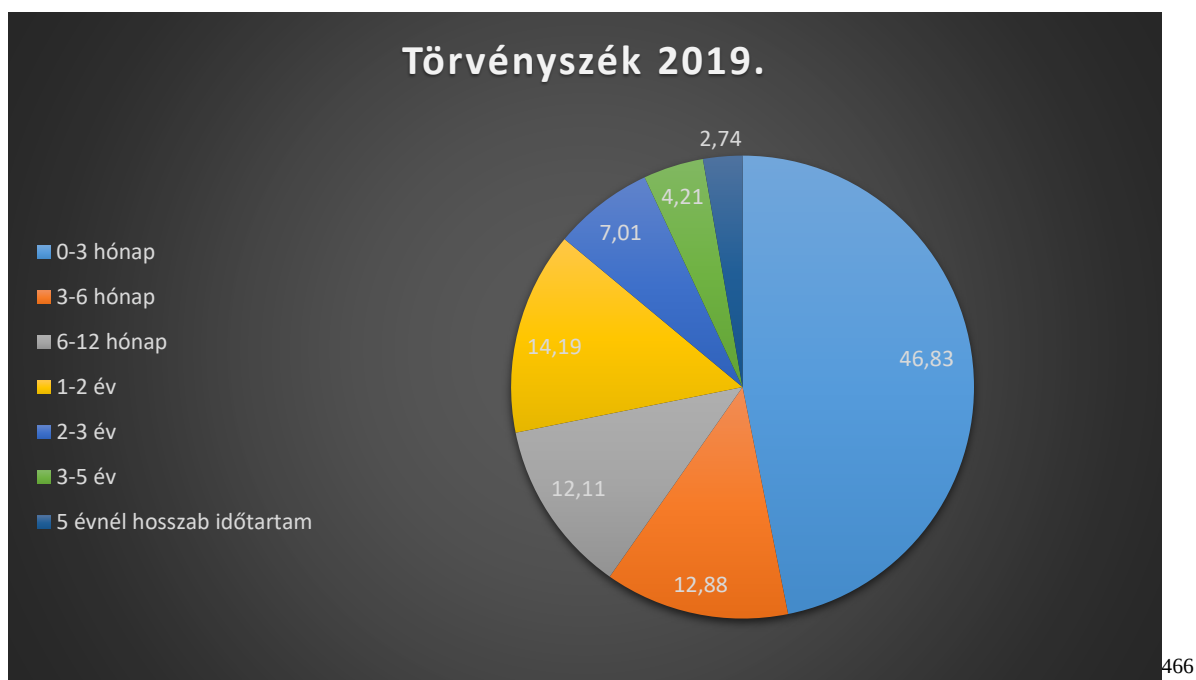

A 2020-as években pedig már 4,7%-ban haladták meg a járásbíróságok a kívánt eljárási idő utolsó időpontjának dátumát. Véleményem szerint a Pp. hosszútávú hatása a későbbiekben lesz majd kimutatható, mivel ez a növekedés nem jelentős, valamint az új jogszabály körüli jogalkalmazói bizonytalanságnak, illetve nem megfelelő alkalmazásának lehet tulajdonítani a növekedést. Amennyiben a későbbiekben sem fordul meg az elmúlt két évben tapasztalható növekedés, úgy a Pp.-t szükséges lenne felülvizsgálni a perek gyorsítása érdekében. Törvényszékek esetében is az eljárási idők hosszabbodását lehet megfigyelni.

⁴⁶⁴ <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>, Letöltve: 2021. április 23.

A törvényszékek esetében a régi Pp. utolsó évében a bíróságok az összes befejezett ügyhöz viszonyítva 7,49%-ban haladták meg a 2 éves időtartamot. Ezzel szemben az új Pp. alkalmazása jelentős időbeli növekedést mutat ki Törvényszékek esetében a 2019-es évben, hiszen ekkor már 13,96%-ban haladták ezt meg, amely 6,47%-os növekedést jelent, ami majdnem a korábbiak kétszerese.

⁴⁶⁵ <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>, Letöltve: 2021. április 23.

⁴⁶⁶ <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>, Letöltve: 2021. április 23.

Látható, hogy törvénytörések esetében 6,47%-os növekedés figyelhető meg a perek 2 évnél hosszabb lefolyását illetően 2017 és 2019 között. Ezzel szemben 2019 és 2020 között egy kisebbfajta csökkenés tapasztalható, azonban még messze elmaradunk a 2017-es értékektől.

3.3. A peres eljárások társadalmi megítélése

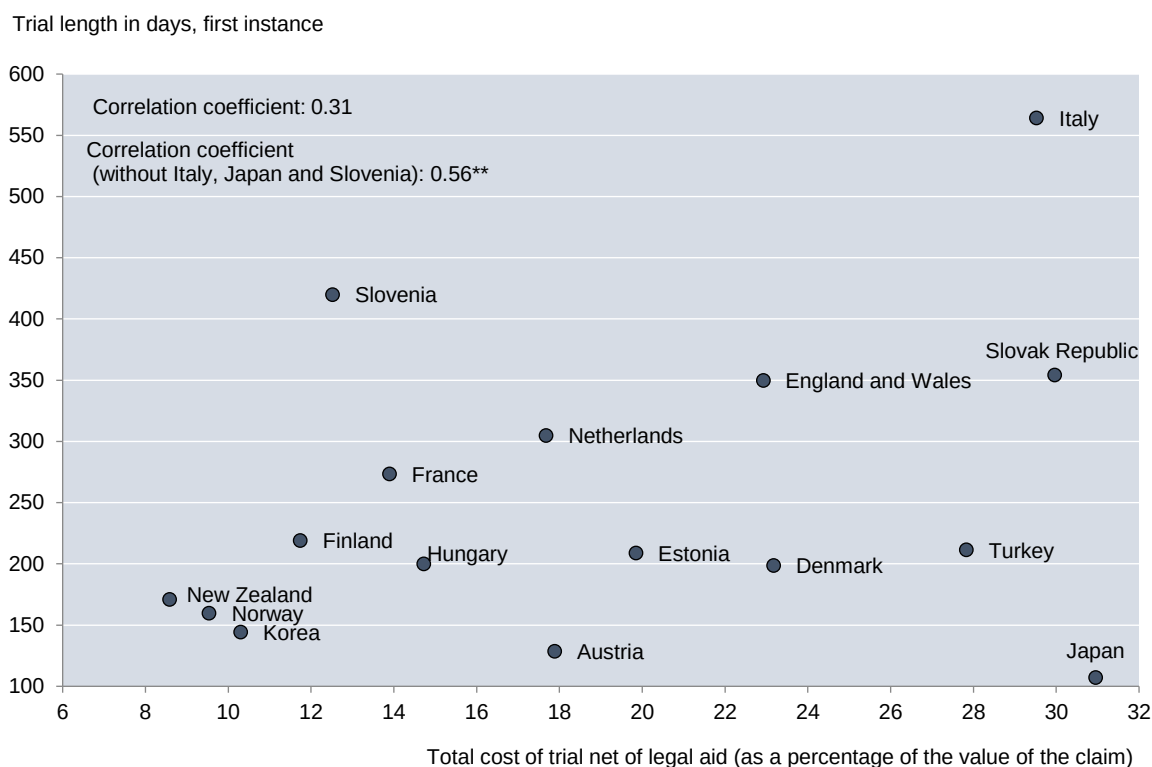
A peres eljárásokkal kapcsolatban kijelenthető az a tény, hogy a társadalom nagy része negatívabban látja az eljárások menetét és időtartamát, mint az a valóságban van. Ez tulajdonítható annak, hogy csak azon ügyek kapnak nagyobb figyelmet, amelyek elhúzódnak, társadalmi jelentősége kiemelkedő, médiaértéke nagy stb. Az a tény, hogy még most is az ügyek körülbelül 80% kevesebb, mint egy év alatt befejeződik nem kap figyelmet, hiszen alapvetően ez a természetes, hogy ezen eljárások megfelelően vannak koordinálva. Ezzel kapcsolatban Oberhammer állapítja meg, hogy „a perelhúzóadás miatti elégedetlenség univerzálisan jelen van, szinte függetlenül az aktuális helyzettől”.⁴⁶⁷

Nemzetközi szinten a magyar eljárások nem minősülnek hosszúnak, Közép-Kelet Európában pedig kifejezetten gyorsnak minősül a magyar bírósági eljárás. Czoboly Gergely megjegyzi a nemzetközi adatokkal összefüggésben, hogy azok valóságtartalmát sok esetben fenttartással kell kezelni, hiszen a változó adatok nem találhatók bennük, illetve túlságosan konstansnak az adatok.⁴⁶⁸ Ezen tényről eltekintve, azonban az megállapítható, hogy nemzetközi viszonylatban

⁴⁶⁷ Paul Oberhammer - Tanja Domej: Improving the Efficiency of Civil Justice: Some Remarks from an Austrian Perspective. In C. H. van Rhee - Alan Uzelac (Eds.): Civil Justice between Efficiency and Quality. From Ius Commune to the CEPEJ, Intersentia, Antwerp, 2008, 61. old

⁴⁶⁸ Czoboly Gergely i.m. 20. old

a magyar eljárás nem tekinthető hosszúnak, így a társadalmi megítélés és a valóság között nagy a különbség.

469

4. *perelhúzás okai*⁴⁷⁰

A polgári per befejezésének időpontja szempontjából általánosságban kijelenthető, hogy a felek érdekeit szokták hangsúlyozni, mint akik az eljárás lefolyásában érdekeltek. „Azt tartják, és sokszor ez így is van, hogy a felperesek általában a gyors, az alperesek általában a lassú perbefejezésben érdekeltek. Talán helyesebb ezt kissé bonyolultabban úgy fogalmazni, hogy a pernyerésre nagyobb esélyt érző fél sürgeti, a kisebb esélyt érző fél lassítja a perbefejezést.”⁴⁷¹

A perelhúzás okait elsősorban a felek érdekei között kell keresni, megvizsgálni. A per elvesztésétől tartó alperes a polgári per elhúzódásában akkor érdekelt, ha arra számít, hogy egy későbbi időpontban jobban tud teljesíteni, vagy csak egyszerűen az elvesztett per kedvezőtlen hatásait későbbre akarja tolni. További indoka lehet az alperesnek, hogy a pervesztesség miatt

⁴⁶⁹ <https://ideas.repec.org/p/oec/ecoaab/5-en.html>, Letöltve: 2021. április 23.

⁴⁷⁰ Czoboly Gergely i.m.

⁴⁷¹ Kiss Daisy: Az ügyvédek nagy kézikönyve. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2010., 347. o

keletkezett kötelezettségei fedezetét kívánja elvonni, akképpen, hogy ingatlanaitól, nagy értékű ingóságaitól valamint számlán kezelt pénzüsszegeitől megváltik, azokat eltünteti és így a későbbi végrehajtási eljárás során lefoglalható vagyonalapot csökkenti.

A fentebb megfogalmazottak alapján egyértelmű, hogy a fél csak időt kíván húzni az eljárásban.. Habscheid ezt úgy írta le, hogy „ha a félnek már eleve, vagy a per folyamán a per elvesztésével kell számolnia, abban az esetben emberileg megérthető, ha a fél az eljárás késedelmes befejezésén és a fenyegető végrehajtás elodázásán fáradozik.”⁴⁷² Az adós ekkor tulajdonképpen a pert olyan hitelnek tekinti, amelynek a tartama alatt nem kell törlesztenie a hitelezőjének. Az előbbi esetköről meg kell különböztetni azt, amikor a gazdaságilag erősebb fél azért kívánja a per elhúzódását, hogy rá nézve kedvezőbb alku tudjon kötni a gazdaságilag gyengébb ellenfelével, aki rendszerint nem engedheti meg magának a hosszan tartó eljárást. Ilyen esetben az, aki anyagilag rászorul, inkább belemegy egy számára kedvezőtlenebb alkuba is, minthogy kivárja a hosszú éveken át tartó per végét. Emellett egy elhúzódó eljárásban a felmerülő perköltség is az alku megkötésére ösztönözheti a felet, ilyen esetben ugyanis a költségek előre kalkulálhatatlanokká válnak és a szintjük gyakran eléri, vagy meghaladja a követelt összeg mértékét.⁴⁷³ Ezzel összefüggésben Chiarloni hívja fel a figyelmet arra a jelenségre, hogy Olaszországban a biztosító társaságok gyakran azért törekszenek a perek elhúzására, hogy tisztességtelen perbeli alkut köthessenek a károsultakkal, akik nem képesek kivárni a több évig elhúzódó eljárásokat.⁴⁷⁴

A polgári perek elhúzódása és az ennek eredményeként felmerülő aránytalanul magas költségek így ahhoz vezetnek, hogy a gazdaságilag gyengébb helyzetben levő felek inkább elfogadják a számukra kedvezőtlenebb ajánlatot is. Ezekben az esetekben a perelhúzást alkalmazó fél magatartását racionálisnak tekinthetjük, hiszen az általa elérni kívánt helyzetet kedvezőbbnek ítéli meg annál, mint a perelhúzó taktikák alkalmazása nélkül lenne. Ilyenkor a fél – a rendelkezésre álló adatok, tények valamint saját várakozásai alapján – kalkulál az elérhető előnyökkel és az ennek elérése során felmerülő kockázatokkal. Mindezek alapján pedig döntést hoz arról, hogy milyen perbeli taktikát kövessen. Ez a mérlegelés a különböző helyzetben lévő felek esetében rendkívül eltérő lehet. Egy likviditási gondokkal küzdő alperes, aki csak időt kíván nyerni a teljesítésre valószínűleg sokkal egyszerűbb módon mérlegel, mint egy biztosító

⁴⁷² Walther J. Habscheid: A polgári per koncentrációját célzó újabb irányzatok az NSzK-ban, Olaszországban, Franciaországban és Svájcban, fordította: Schelnitz György, Jogtudományi Közlöny, 26/1971, 27. old

⁴⁷³ Czoboly i.m.

⁴⁷⁴ Sergio Chiarloni: Civil Justice and its Paradoxes: An Italian Perspective. In Adrian Zuckerman (Ed.): Civil Justice in Crisis. Comparative Perspectives of Civil Procedure. Oxford University Press, New York, 1999., 276. old

társaság, akinek az alkalmazásában magasan kvalifikált közgazdászok végeznek kockázatelemzéseket, valószínűleg az ilyen eshetőségekre vonatkozóan is. Ezekről élesen el kell különítenünk a feleknek azokat az érdekeit, amelyek – az előbbi összefüggés szempontjából – nem racionális megfontolásokból fakadnak. Ilyenek lehetnek a különböző érzelmek, mint a harag, vagy a bosszú. Míg ugyanis az első csoport esetében a bíróság által kiszabható szankciók olyan kockázatnak minősülnek, amellyel a felek számolnak, addig a második esetében ilyenről nem beszélhetünk és így azok esetében a szankciók preventív hatása nem állapítható meg.⁴⁷⁵

A perelhúzás okai között említhetjük a jogi képviselők magatartását, amikor nem az ügyfelek, hanem azok jogi képviselőinek érdekében áll a per elhúzódása. Ezek az esetek leginkább a bevételek növelése érdekében következnek be, azonban nem csak ez az egy ok, amely kiváltja a jogi képviselők perelhúzó magatartását.

Amennyiben az ügyvédi érdekeket csoportosítanánk, úgy három csoportot tudunk megkülönböztetni. Az első csoportba tartoznak az ügyvéd szakmai érdekei. Például az az esetet sorolhatjuk ide, amikor az ügyvéd a rá bízott ügyben szakmailag kifogástalanul kívánja képviselni ügyfelét, amely adott esetben a perek elhúzódásához is vezethetnek. Megállapítható, hogy az ügyvédek gyakran a polgári perbeli szerepük megfelelő teljesítése érdekében húzzák el a peres eljárásokat. Álláspontja szerint „saját érdekük nem csak a fizetségük maximalizálásában merül ki, de arra is kiterjed, hogy biztosítsák a helyzetüket egy esetleges kártérítési perekben. Annak érdekében ugyanis, hogy minimalizálni tudják a gondatlanságból fakadó felelősségüket, az ügyvédek természetesen hajlamosak követni valamennyi eljárási utat, amely nyitva áll előttük”, ez pedig a perek elhúzódásához vezethet.⁴⁷⁶ Gyakran ezzel magyarázható az is, hogy az ügyvédek visszatartják az információkat és azokat az eljárás megfelelő szakaszában adják csak elő, amely meghatározott eljárásjogi környezetben a fellebbezési eljárást jelenti, illetve az ellenérdekű felek közötti esetleges egyezségkötési szándékot csökkentheti. A megfelelően időzített bizonyíték sokkal nagyobb hatást tud gyakorolni a bíróság tagjaira és képes egy per menetét teljes egészében megfordítani^{477, 478}.

⁴⁷⁵ Czoboly Gergely i.m. 152-154. old

⁴⁷⁶ A.A.S. Zuckerman: Reform in the Shadow of Lawyers' Interests. In A.A.S. Zuckerman – Ross Cranston (Eds.): Reform of Civil Procedure. Essays on 'Access to Justice', Clarendon Press, Oxford, 1995., 65. old

⁴⁷⁷ Ez az állítás az 1952. évi III. törvényre igaz volt, azonban a 2016. évi CXXX. törvény osztott perszerkezete miatt a továbbiakban nincs mód arra, hogy a jogi képviselő a bizonyítékokat az eljárás alatt „csepegtesse” a bíróság számára.

⁴⁷⁸ Czoboly Gergely i.m. 154. old

Második csoportba sorolhatók az ügyvéd nem jogszerű érdekei, amelyek hatására az ügyvédek büntetőjogilag fenyegetett cselekményeket valósítanak meg. Ilyen lehet például, ha az ügyvéd az ellenérdekű féltől vagy más harmadik személytől pénzt fogad el, amelyet azért kap az ügyvéd, hogy elveszítsen egy pert. Ritkábban, de ilyen érdekek is vezethetnek egy ügyvédet perelhúzó taktikák alkalmazására. Álláspontom szerint ez az ügyvédek részéről nem gyakori magatartás, hiszen saját egzisztenciáját veszítené el azáltal, hogy saját ügyfelei pervesztesek lesznek, amelynek lehetséges következménye, hogy ügyfelei az adott ügyvéd szakmai hozzá nemértését fogják más személyek részére továbbítani.

A harmadik csoportba az ügyvéd azon érdekei sorolhatók, amelyek nem tekinthetők ugyan jogszerűtlennek, ugyanakkor nem is tartoznak a szakmailag elfogadott, kívánatos érdekei közé. Verkijk erre az ügyvédi munkadíjat hozza fel példaként, amely bár jogszerű érdek, de nem kapcsolódik közvetlenül a szakmaisághoz.⁴⁷⁹ Zuckerman is megállapítja, hogy a feleken kívül az ügyvédeknek is vannak saját, a felektől elkülönülő érdekeik, így különösen a díjazásuk. Ezzel kapcsolatban állapítja meg, hogy „csoda lenne, ha nem létezne kapcsolat az ügyvédek anyagi érdeke és a pereskedési gyakorlat között” akkor, amikor az eljárási szabályok megfelelő pertaktikai lehetőségeket biztosítanak ehhez és az ügyfelek részéről sincs ezzel szemben ellenállás.⁴⁸⁰

A perelhúzó taktikák alkalmazása szempontjából tehát alapvetően két érdekcsoportot azonosíthatunk, így egyfelől a felek érdekeit, másfelől pedig az ügyvédek saját érdekeit. Ezek jellemzően az ügyvéd személyénél találkoznak, akinél az érdekek felerősíthetők, vagy akár ki is olthatják egymást. A későbbi ítélethozatalban érdekelt ügyfél érdekeit az ügyvédje szem előtt tarthatja és olyan eljárásjogi eszközöket vehet igénybe, amelyek a perek elhúzódtásához vezetnek. Ezt továbbá erősíthetik az ügyvédeknek a saját érdekei is⁴⁸¹, akiknek ügyfeleik érdekeitől függetlenül is szándékában állhat az eljárás késleltetése. Ugyanakkor ezek gyengíthetők, illetőleg szélsőséges esetben akár ki is olthatják egymást. A fentiekből továbbá azt is láthatjuk, hogy a perelhúzó taktikák alkalmazására legtöbb esetben racionális érdekek sarkallják a feleket és az ügyvédeiket is.⁴⁸²

⁴⁷⁹ Richard Verkijk: Beyond Winning: Judicial Case Management and the Role of Lawyers in the Principles of Transnational Civil Procedure. In C.H. van Rhee (Ed.): Judicial Case Management and Efficiency in Civil Litigation, Intersentia, Antwerp, 2008, 72. old

⁴⁸⁰ Czoboly Gergely i.m. 155. old

⁴⁸¹ Dicső István: "Husbavágó kérdés", avagy az ügyvédi munkadíj, Ügyvédek Lapja, 2/2005, 34. old

⁴⁸² Czoboly Gergely i.m. 156. old

Ezen okokból is megállapítható, hogy az alapelvek és a részletszabályok hatékony alkalmazása illetve véleményem szerint az osztott perszerkezet alkalmas lehet arra, hogy a felek időhúzó pertaktikáját vissza szorítsa és így az eljárások időtartamát csökkentse. Amennyiben a felek tartózkodnak a perelhúzó magatartástól, úgy egyenes arányban a jóhiszemű eljárás elvének illetve a felek eljárástámogatási kötelezettségének megfelelő magatartások aránya is növekedni fog álláspontom szerint.

5. *A perkoncentráció elvének megvalósulása a polgári perben*

A perkoncentráció célkitűzésének megvalósulása, mint ahogy láthatjuk a későbbiekben is, egyes más alapelveken – anyagi pervezetés, jóhiszemű pervitel, peranyagszolgáltatási kötelezettség – illetve konkrét jogszabályokon nyugszik. Önmagában egy célkitűzés vagy egy alapelv nem képes az eljárást helyes irányba terelni, azonban egy ilyen „anyagjog” az egész rendszer képes egy egészbe foglalni.

A régi Pp. rögzítette a bírósághoz fordulás jogát, a tisztesség eljáráshoz⁴⁸³ valamint az ésszerű időn belüli elbíráláshoz való jogot. Ezek közül a Pp.-ben jelenleg kifejezetten csak az ésszerű időn belüli elbírálást találjuk, hiszen a másik két alapelvet⁴⁸⁴ – bírói út, tisztességes eljárás⁴⁸⁵ – az Alaptörvény tartalmazza. Ezen okból kifolyólag a Pp.-ben még egyszer feltüntetni, szabályozni felesleges.

A régi Pp.-be, a fél jogának érvényesítését a perek tisztességes lefolytatásához, és ésszerű időn belül történő befejezéséhez a VIII. Ppn. vezette be, mégpedig úgy, hogy azok érvényesítését a jogalkotó a bíróság feladatává tette. A jogalkotó a per ésszerű időn belül történő befejezését alapvetően megfelelő határidők törvénybe iktatásával, és jogkövetkezmények kilátásba helyezésével kívánja biztosítani. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének betartás felett örökös nemzetközi bírói fórum, az Emberi Jogok Európai Bírósága különösen nagy figyelmet fordít⁴⁸⁶ a perek ésszerű időn belül történő befejezésére.⁴⁸⁷

⁴⁸³ „A tisztességes eljárás fogalma az amerikai jogi gondolkodás eredménye” – Varga Ádám, Igazságosság kontra igazságosság? *Iustum Aequum Salutare*, 2015., XI. évf., 131-139. old

⁴⁸⁴ Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bek.

⁴⁸⁵ 6/1998. (III. 11.) AB határozat

⁴⁸⁶ *Neumeister v. Austria* (1936/63. sz.) - 1968. június 27.-en kihirdetve, *König v. Germany* (6232/73. sz.) - 1978. június 28.-an kihirdetve

⁴⁸⁷ Gáspárdy László, Gátos György, Gyekiczky Tamás, Horváth Jenő, Juhász László, Kapa Mátyás, Kengyel Miklós, Kiss Daisy, Kormos Erzsébet, Légrádi István, Lőrincz György, Makai Katalin, Mernyei Ákos, Németh János, Pozsgai Nóra, Sallós István, Sántha Ágnes, Szabó Imre, T. Nagy Erzsébet, Varga István, Vida István: *Nagykommentár a Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényhez*, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2013., 41. old.

A gyakorlatban egy polgári per időtartamát számos tényező befolyásolja, mint például a jogvita elbírálásának egyedi körülményei, a perben szükségesen fennálló bizonyítási eljárás terjedelme, összetettsége, időigényessége, a felek pervitele, továbbá a jogvitát eldöntő bíróság személyi és tárgyi feltételei is meghatározóak lehetnek. Amennyiben a bíróság nem észszerű időn belül zárja le a jogvitát, úgy vele szemben kárigény terjeszthető elő.⁴⁸⁸ A per elhúzódása miatt érvényesített kárigény szempontjából releváns pertartamként csak a keresetlevél benyújtásától a jogerős ítélet meghozataláig terjedő időtartam⁴⁸⁹ vehető figyelembe.⁴⁹⁰

„A régi Pp. 2. § (1) bekezdése értelmében a bíróságnak az a feladata, hogy a feleknek a jogviták elbírálásához, a perek tisztességes lefolytatásához, ésszerű időn belül befejezéshez való jogát érvényesítse. A (2) bekezdés szerint a per befejezésének ésszerű időtartama a jogvita tárgyát és természetét, valamint az eljárás lefolytatásának egyedi körülményeit is figyelembe véve határozható meg. Nem hivatkozhat a per ésszerű időn belül történő befejezésének követelményére az a fél, aki magatartásával, illetve mulasztásával a per elhúzódásához maga is hozzájárult. A (3) bekezdés szerint az (1) bekezdésben foglaltak teljesítésének elmulasztása esetén a fél - az alapvető jogait ért sérelemre hivatkozással - méltányos elégtételt biztosító kártérítésre tarthat igényt feltéve, hogy a jogorvoslati eljárásban nem orvosolható. Az igény elbírálása során a bíróság soron kívül jár el. A kártérítés megállapítását nem zárja ki, ha a bíróság nevében eljáró személynek az okozott jogsérelem közvetlenül nem felróható.”⁴⁹¹ A hivatkozott eseti döntésből is látható, hogy a régi Pp. hatálya alatt, ezen jogsértéssel összefüggésben a bíróságok kialakították azt a gyakorlatot, amely alapján mind általában, mind pedig egyediesítve is meg lehet állapítani azt, hogy mi az ésszerű idő, így most a Pp. esetében mi az az időtartam, ami a perkoncentrációt, mint célkitűzést sért. Az igazságszolgáltatás során előállított végtermék⁴⁹², azaz az ítélet szükséges, hogy a lehető legrövidebb határidőn belül a felek rendelkezésére álljon, a jogvita nyugvópontra kerülése érdekében.

Amennyiben a fél a magatartásával maga is hozzájárult, úgy nem hivatkozhat arra, hogy az eljárás nem fejeződött be ésszerű időn belül. Ezt a gyakorlatot erősíti a bíróság döntésének indokolása miszerint „a jogvita elbírálásához szükséges bizonyítékok rendelkezésre bocsátása - ha törvény eltérően nem rendelkezik - a feleket terheli. A bizonyítás indítványozása

⁴⁸⁸ Kúria Pfv. 22.259/2017/11.

⁴⁸⁹ BDT2008. 1811. I. A per ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jog sérelmére alapított méltányos elégtételt biztosító kártérítési igény elbírálásánál az egész eljárás időtartamát kell vizsgálni annak megítélésakor, hogy sérült-e az ésszerű időn belüli befejezéshez való jog.

⁴⁹⁰ BH2013. 45.

⁴⁹¹ Kúria Pfv. 21.123/2017/5.

⁴⁹² Stefan Trechsel: Why Must Trials be Fair?, Israel Law Review, 1997/Winter-Summer, 107. old

elmulasztásának, illetve a bizonyítási indítvány elkésett voltának jogkövetkezményei, valamint a bizonyítás esetleges sikertelensége törvény eltérő rendelkezése hiányában a bizonyításra kötelezett felet terheli. A bíróság köteles a jogvita eldöntése érdekében a bizonyításra szoruló tényekről, a bizonyítási teherről, illetve a bizonyítás sikertelenségének következményeiről a feleket előzetesen tájékoztatni.”⁴⁹³

A perkoncentráció elve a peranyagszolgáltatással és az anyagi pervezetéssel is szoros kapcsolatban áll, mivel amennyiben a fél a peranyagszolgáltatási kötelezettségének nem tesz eleget, úgy egyben a perkoncentráció célkitűzését is megghiúsítja, hiszen az eljárás biztosan nem lesz lefolytatható egy tárgyalási napon. A bíróság szerint „konkrét tények előadása és bizonyítása a a felperest terhelte. Az alperes védekezésére tekintettel a bíróságnak elsősorban arról kellett döntenie, hogy a felperes által előadott tények - valóságuk esetén - alkalmasak-e a törvényi feltételek megvalósítására, és a rendelkezésre bocsátott bizonyítékok alkalmasak, illetve elegendőek-e e tények bizonyítására. A felek által tett, illetve a bíróság felhívásaira előterjesztett perfelvételi nyilatkozatok alapján megállapítható, hogy a felperes tisztában volt ezzel, ezért a bíróságnak további, a Pp. 237. §-a szerinti anyagi pervezetési feladata nem volt, a konkrét tényállítások adekvátsága, a bizonyítékok értékelése pedig az ítélet indoklására tartozó kérdés.”⁴⁹⁴ Amennyiben a bíróság az anyagi pervezetés körében a felet megfelelően tájékoztatta vagy ilyen kötelezettsége nem volt és a fél bizonyítékait vagy indítványait nem terjeszti elő, úgy véleményem szerint a perkoncentráció elvével szemben cselekszik, így a bíróság alappal alkalmazhatja vele szemben a preklúzió intézményét.

A perkoncentráció, mint célkitűzés az 1993. évi XXXI. törvénnyel vált a magyar eljárásjog részévé. Ezután azt jelenthetjük ki, hogy ez a célkitűzés vált a jogalkotás legfőbb mozgatórugójává. Az Emberi Jogok Európai Bírósága elvárja az államoktól, hogy a bíróságok képesek legyenek megnövekedett ügyteher mellett is észszerű időn belül befejezni az ügyeiket.⁴⁹⁵

Ennek a célkitűzésnek kívánt eleget tenni a magyar jogalkotó a Pp. elfogadásával, azonban az eddigi statisztikai adatok nem támasztják alá a törekvés sikerét. Ez magyarázható a hatálybalépéstől számított rövid idővel, azonban ha a perek időtartama a következő 5 évben nem fog csökkenni, úgy a Pp. érdemi felülvizsgálata álláspontom szerint elkerülhetetlen lesz.

⁴⁹³ Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság K. 27.509/2017/31.

⁴⁹⁴ Székesfehérvári Törvényszék G. 40.049/2018/15.

⁴⁹⁵ Bán Tamás: Az európai emberi jogi egyezmény várható hatása a magyar bíróságok ítélkezésére, Bírósági Határozatok 1992/3., 226-227. old.

VIII. A Polgári törvénykönyv hatálya

A Ptk. hatályát megelőzően röviden szót kell ejtenem a magánjogi jogszabályok hatályosságáról és érvényességéről. A hatályosság előfeltétele, hogy az adott jogszabályt a jogalkotó a jogalkotásról szóló törvény⁴⁹⁶ szabályai szerint fogadja el, hiszen ebben az esetben lesz az adott jogforrás érvényes.⁴⁹⁷ Az adott jogszabály hatályával összefüggésben beszélhetünk annak, tárgyi, időbeli, személyi hatályáról. Ezekkel kapcsolatban jelen fejezetben kizárólag a hatály fogalom alatt, annak tárgyi és személyi hatályával foglalkozom, illetve az ebben belefoglalt magánjogi alapvetésekkel.

A jogszabályok hatályossága alapvetően nem a polgári jog tárgya⁴⁹⁸, hiszen az leginkább alkotmányjogi kérdés. Ezen tényről függetlenül a Ptk. bevezető rendelkezései között található „törvény hatálya” kifejezés sokkal több, mint egyszerűen az időbeli, területi hatály meghatározása. Ezen fogalom alatt valójában olyan alapvetéseket találhatunk, mint a mellérendeltség elve, az egyenjogúság követelménye, továbbá a törvény tárgyi hatályának meghatározása.

A Ptk. 1:1. § szerint *„E törvény a mellérendeltség és egyenjogúság elve szerint szabályozza a személyek alapvető vagyoni és személyi viszonyait.”* A mellérendeltség és egyenjogúság kimondásával a törvény világosan elválasztja egymástól a magánjogi jogviszonyt és a közigazgatási jogviszonyt.⁴⁹⁹

A Javaslat a régi Ptk.-hoz hasonlóan fogalmazza meg e törvény célját. Ez a rendelkezés elsősorban a jogalkalmazó szerveknek, mindenekelőtt a bíróságoknak ad iránymutatást, de egyúttal a jogalanyok számára is kijelöli a polgári jogi jogvédelem határait. A törvény céljának meghatározásából következik, hogy a polgári jogi viszonyok alanyainak – meghatározott jellegű – vagyoni és személyhez fűződő jogai e törvény védelme alatt állnak.⁵⁰⁰

A törvény a személyek alapvető vagyoni és személyi viszonyait szabályozza.⁵⁰¹ Ez a megállapítás a bíróság részéről megegyezik a jogirodalmi állásponttal, hiszen a Ptk. célja, hogy a magánjogi jogvédelmet biztosítsa a Ptk. alanyai számára a hatálya alá tartozó jogviszonyokkal

⁴⁹⁶ 2010. évi CXXX. törvény

⁴⁹⁷ Bíró György, Lenkovics Barnabás: Általános tanok, Novotni Kiadó, Miskolc, 2006., 132. old

⁴⁹⁸ Asztalos László: Magyar Polgári Jog I. Általános rész, ELTE sokszorosítóüzem, Budapest, 1980., 59. old

⁴⁹⁹ Szalma József: A polgári és kereskedelmi jog kapcsolata az új Ptk. fényében, Jogtudományi Közlöny, LXIX évf. 10. szám, 2014., 455. old

⁵⁰⁰ T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről, 375. old

⁵⁰¹ Pécsi Ítéltábla Gf. 40.039/2016/5.

összefüggésben.⁵⁰² A Ptk. hatályát megállapító rendelkezés középpontjában a magánjog egyik - Szladits Károly kifejezésével - „irányító eszméje” áll: a mellérendeltség és egyenjogúság elve. Ez az elv a törvény céljának kifejezése mellett megvonja a törvény személyi és tárgyi hatályának a határait.⁵⁰³

A Ptk. indokolása szerint a rendelkezési „elsősorban a jogalkalmazó szerveknek, mindenekelőtt a bíróságoknak ad iránymutatást, de egyúttal a jogalanyok számára is kijelöli a polgári jogi jogvédelem határait. A törvény céljának meghatározásából következik, hogy a polgári jogi viszonyok alanyainak - meghatározott jellegű - vagyoni és személyhez fűződő jogai e törvény védelme alatt állnak. A cél meghatározásából kitűnik, hogy a kódex a polgári jogi viszonyok alanyainak teljes körét átfogja, azaz mind az ember, mind a jogi személyek polgári jogi viszonyainak általános kódexe kíván lenni.”⁵⁰⁴ A Ptk. 1:1 § meghatározza egyben a törvény célját, a tárgyi és személyi hatályát, továbbá definiálja a polgári jog fogalmát⁵⁰⁵, meghatározza annak kereteit.

A Kúria a BH2020. 39. szám alatt közzétett eseti döntésében irányadónak tekintette és kifejtette, hogy a peres felek magánjogi szerződéses jogviszonyában a Ptk. 1:1. § rendelkezése értelmében a mellérendeltség és egyenjogúság érvényesül, a szabályozás jellemzően diszpozitív, míg az általános forgalmi adózás szabályai kógens közjogi normák.⁵⁰⁶ Az általános forgalmi adó utólagos jogszabályváltozás következtében történő csökkenése miatt bírói szerződésmódosításnak nincs helye és jogalap nélküli gazdagodás címén sem lehet igényt érvényesíteni. Az adókulcs csökkentésével az állam mond le költségvetési bevétele egy részéről, a szerződő felek jogviszonyában azonban a szerződésben kikötött vételár az irányadó, vagyis az áfaváltozás kockázatát az a fél viseli, akinek a terhére esik: emelkedés esetén az eladó, csökkenés esetén a vevő.⁵⁰⁷ Ezen hivatkozott gyakorlati szabály alapján jól látható, hogy a magánjogi és a közjogi szabályozást illetve azok alapján fennálló kötelezettséget nemcsak a törvény, hanem a jogalkalmazó is használja.

⁵⁰² Benke József i.m. 85. old

⁵⁰³ Csehi Zoltán, Faludi Gábor, Gárdos István, Gárdos Péter, Grafl Fülöp Gyöngyi, Kemenes István, Kisfaludi András, Lábady Tamás, Lenkovics Barnabás, Menyhárd Attila, Orosz Árpád, Parlagi Mátyás, Szeibert Orsolya, Székely László, Tőkey Balázs, Vékás Lajos: Nagykomentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez, Wolters Kluwer Kft, Budapest, 2020., 52. old.

⁵⁰⁴ Ptk. indokolása

⁵⁰⁵ Polgári jog az a jogág, ami a mellérendeltség és az egyenjogúság elve szerint szabályozza a személyek vagyoni és személyi viszonyait.

⁵⁰⁶ Kúria Pfv. 20.482/2019/4.

⁵⁰⁷ BH2020. 39.

A Ptk. a régi Ptk.-hoz viszonyítva tágabb körben határozza meg a személyek viszonyait, hiszen a régi Ptk. kimondta, hogy a „személyek vagyoni és egyes személyi viszonyait”⁵⁰⁸ szabályozza. A Ptk. már a családi jogviszonyokat is tartalmazza, így szükséges volt egy szemléletváltás is. A korábbi törvény a szabályozási területét szinte kizárólag az áruviszonyokban határozta meg.⁵⁰⁹ Az alapvető vagyoni viszonyok mellett egyenrangú területként jelenik meg az alapvető személyi viszonyok a Ptk.-ban.⁵¹⁰ A tárgyi hatály viszonyai között három csoportot állíthatunk fel. A Ptk. szabályozza a tisztán vagyoni viszonyok csoportját, a tisztán személyi viszonyok csoportját, illetve a vegyes vagyoni és személyi viszonyok csoportját. A vagyoni viszonyok között különbséget tehetünk a piaci viszonyok⁵¹¹ és a nem piaci jellegű viszonyok⁵¹² között, azonban az egyenértékűség elve irányadó szempont mindkét esetben.⁵¹³

Általánosan elfogadott, hogy a polgári jog eszközei mindenekelőtt az autonóm szereplők, a jogilag mellérendeltségi helyzetben lévő, egymástól független, azaz a tulajdonos jogalanyok vagyoni viszonyainak rendezésére alkalmasak. Ennek megfelelően a Ptk. is elsősorban a zömükben árujellegű vagyoni viszonyokat vonja szabályozási körébe. A törvény hatályának a meghatározásánál kiemeli a polgári jogi szabályozás legfőbb módszertani jellegzetességét: a jogalanyok mellérendeltségét és egyenjogúságát.⁵¹⁴ Ez a mellérendeltség és egyenjogúság azonban bizonyos esetekben eltolódhat, hiszen ismert az, hogy vannak gazdaságilag erősebb és gyengébb szereplők a polgári jog világában. Ezen megfontolás mellett a fogyasztókra⁵¹⁵ bizonyos esetekben kedvezőbb szabályok⁵¹⁶ érvényesek az általános főszabály szerint mindenre kiterjedő szabályoknál

A törvény személyi hatályának meghatározásából kitűnik, hogy a kódex a polgári jogi viszonyok alanyainak teljes körét átfogja, azaz mind az ember, mind valamennyi jogi személy polgári jogi viszonyainak általános kódexe kíván lenni. A méhmagzat eset speciális, hiszen nem minősül embernek, azonban jogi védelem alatt áll⁵¹⁷ A 64/1991 (XII. 17.) AB határozatban

⁵⁰⁸ 1959. évi IV. törvény 1. § (1) bek

⁵⁰⁹ Schadt György: A szocialista jogalanyiság a társaságok tekintetében, Jogelméleti Szemle, 2010., 11. évf 4. szám

⁵¹⁰ Benke József i.m. 86. old

⁵¹¹ Farkas Zoltán: A piaci és a teljes társadalmi viszonyok In: Társadalomkutatás, 2014., 32. évf 2. szám, 99-116. old.

⁵¹² Kónyáné Simics Zsuzsanna: A polgári jog személyiségvédelem fejlődésének rövid áttekintése, In: Acta Universitatis Szegediensis : acta juridica et politica, 1993., 215-240. old

⁵¹³ Benke József i.m. 86-87. old

⁵¹⁴ Vékás Lajos, Gárdos Péter (szerk) i.m. 52. old

⁵¹⁵ Ptk. 8:1. § 3. pont

⁵¹⁶ Ptk. 5:90. §, 5:126. § (3) bek., 5:128. §, 6:79. §, 6:85. § (2) bek., 6:86. § (2) bek., 6:98. § (2), 6:99. §, 6:100. §, 6:101. §, 6:114. § (2) bek., 6:131. §, 6:157. § (2) bek., 6:158. §, 6:162. § (2) bek., 6:163. § (2) bek., 6:167. § (1) bek., 6:168. § (1) bek., 6:169. § (1) bek., 6:219. §, 6:220. § (1) bek., 6:430. §, 6:438. §, 6:444. §

⁵¹⁷ Alaptörvény II. cikk

szereplő indokolás közelebb áll a tradicionalista szemlélethez: lényegében az fogalmazódott meg, hogy a magzat a fogamzásától kezdve jogelméletileg is törvényesen tekinthető személynek: „A magzat életének védelme, annak megfogamzásától kezdve állami kötelesség, tehát a terhesség kezdeti szakaszában sem lehet egyedül az önrendelkezési jog az irányadó. Az állam objektív kötelezettségéből az élet védelmére következik, hogy nem engedhető meg az indok nélküli abortusz.”⁵¹⁸ A Ptk. rendelkezéseiből egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a magzat a magyar jog szerint nem jogalany, ugyanakkor gondoskodik a megszületendő gyermek érdekeiről, és ezt úgy oldja meg, hogy a magzat jogképességét az élveszületés feltételéhez köti.⁵¹⁹ A törvény személyi hatályával összefüggésben a társasházakra is ki kell térni, mint kvázi – relatív – jogalanyok. Ez a jogalanyiság a peres eljárásokra is kihat, hiszen azokban a dologi jogi tárgyú perekben, amelyek a társasházi közös tulajdon tulajdoni helyzetét, ingatlan-nyilvántartási bejegyzését érintik, nem mellőzhető minden egyes tulajdonostársnak és a bejegyzett jogok jogosultjainak perben állása, így a társasháznak is perben kell állnia.⁵²⁰

Az állam, mint jogi személy csak, mint a vagyoni jogviszonyok alanya lehet polgári jogi szerződés, polgári jogviszony részese. A felek mellérendeltségéből, egyenrangúságából következően reá ugyanúgy kihatnak az állam közigazgatási, közjogi funkciójából fakadó eljárásai, intézkedései, esetleges mulasztásai, mint a jogviszony többi alanyára.⁵²¹

A törvény hatálya, mint kvázi alapelv, több mint egyszerűen a hatály és annak fogalma, tekintettel arra, hogy a magánjog vezéreszméit, mint az egyenjogúság és mellérendeltség elve tartalmazza. Álláspontom szerint a törvény hatályának a Ptk. bevezető rendelkezései között történő elhelyezése ezen tartalmi elemekre tekintettel indokolt. Amennyiben kizárólag csak a törvény hatályáról rendelkeztek volna, úgy azon fogalomnak külön történő elhelyezése lett volna alátámasztható.

IX. Értelmezési alapelv

A jogviszonyokkal kapcsolatos alapvető követelmény a jogbiztonság, amely egyfajta állandóságot feltételez és követel meg. Ezzel szemben az élethelyzetek, amelyeket a jog eszközével kívánunk szabályozni folyamatosan változnak, hol kisebb hol nagyobb mértékben. Erre tekintettel a jognak kellően rugalmasnak is kell lenni, hiszen a római közmondás –

⁵¹⁸ 64/1991 (XII. 17.) AB határozat

⁵¹⁹ http://epa.oszk.hu/03000/03010/00002/pdf/EPA03010_jap_2016-02_135-149.pdf, Letöltve: 2021. április 30.

⁵²⁰ https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/vegleges_es_javitott_tarsashazi_joggyak_osszefoglalo.pdf, Letöltve, 2021. április 30., BH 2006. 252., EBH 2008. 1783., BH 2011. 41.

⁵²¹ BH2002. 235.

summum ius summa iniuria – jelentése alapján, a merev jogalkalmazás jogtalanságokhoz vezet⁵²².

Elképzelhető az, hogy a jogalkotó által létrehozott jogszabály évtizedekig vagy akár egy egész évszázadon keresztül hatályban maradjon. Ez egyik oldalról nézve dicséret a jogalkotó számára, hiszen az opus időtállónak bizonyult, azonban a jogviszonyok oldaláról nehézséget is okoz, hiszen az életviszonyok folyamatosan változnak. Ehhez a változáshoz és annak a jog általi lekövetéséhez adhat segítséget a jogértelmezés. A jogértelmezéssel, mint alapelvvel szemben az első követelmény, hogy az adott szabályozással kapcsolatos egységességet – jogbiztonságot – elősegítse, másodlagosan azonban a jogértelmezéssel az adott jogszabályt fejleszteni, modernizálni is lehet.⁵²³

A Ptk. 1:2. § (1) és (2) bekezdése szerint: *E törvény rendelkezéseit Magyarország alkotmányos rendjével összhangban kell értelmezni. A polgári jogi viszonyokra vonatkozó jogszabályokat e törvénnyel összhangban kell értelmezni.* A Ptk. korszerűen újrafogalmazza a törvény rendelkezéseinek értelmezésére a régi Ptk.-ban meghatározott elvi tételt. A Ptk. nem tartja feladatának, hogy a normaértelmezés módszereire - nyelvtani, teleologikus, rendszertani, történeti - adjon eligazítást.⁵²⁴ Ez a felfogás a régi Ptk.-ban is meg volt, hiszen az sem tekintette az értelmezési alapelv tárgyának az egyes értelmezési módszereket. Fontos kiemelni, hogy a Ptk. tudatosan kerüli az értelmezési szempontok kimerítő felsorolását. A régi Ptk. miniszteri indokolása szerint az értelmezési alapelv „kötelezően előírja, hogy a rendelkezéseket a jogalkalmazó ne szemlélje elszigetelten attól a valóságtól, amelynek szabályozásáról van szó, és ne vonatkoztassa el azoktól a céloktól, amelyek elérést a szabályozás előmozdítani hivatott. Ez ugyanis olyan kérdés, amelyben a törvényhozó utasítást adhat a jogalkalmazónak avégből, hogy a legalapvetőbb törvényhozói célok megvalósulását biztosítsa és elejét vegye annak, hogy az egyes rendelkezések értelmezése szembeforduljon azzal a rendeltetéssel, amelyet a törvénynek be kell töltenie.”⁵²⁵ Ez a régi Ptk.-hoz fűzött miniszteri indokolás az időből és a társadalmi berendezkedésből kiszakítva is időtálló véleményem szerint, hiszen az ebben

⁵²² Ehhez bővebben lásd Nótári T.: *Summum ius summa iniuria*. Magyar Jog 2004. 7. 385-393; Megjegyzések egy jogértelmezési maxima történeti háttéréhez. Jogtudományi Közlöny 2004. 7-8. 221-229. old

⁵²³ Bíró György, Lenkovics Barnabás: Magyar Polgári jog. Általános tanok, Novotni Kiadó, Miskolc, 2006., 76-77. old

⁵²⁴ Kecskés László: A Ptk. újrakodifikálásának hatása polgári jogunk alapelveire, Jogtudományi Közlöny, 1994. 49. évf. 3. szám, 115. old

⁵²⁵ A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása, Budapest, 1959., 23. old

belefoglalt követelmény, hogy a törvény rendeltetésének megfelelően és attól ne eltávolodva értelmezzük azt minden kortól és társadalmi berendezkedéstől függetlenül követendő.

Ahogy fentebb ezt már említettem az értelmezési alapelv egyfajta rugalmasságot biztosít a jogszabálynak, másik oldalról pedig határt szab annak, hiszen az adott jogszabállyal, annak céljával, miniszteri indoklásával szembeni értelmezése nem megengedett.⁵²⁶ Az értelmezési alapelv továbbá biztosítja azt a követelményt, hogy az Alaptörvénnyel össze nem férő értelmezést meggátolja.⁵²⁷

A magyar doktrínában - az amerikai, a francia és a német jogirodalomban megjelent ellentétes nézetek alapján - vita bontakozott ki az alkotmányos alapjogoknak a polgári jogi viszonyokra kifejtett hatásáról és annak jellegéről.⁵²⁸ Ezzel összefüggésben mondta ki az Alkotmánybíróság, hogy „Az a vita, hogy az alapjogok és az államcélok a magánjogra hatással vannak-e, ma már csak arról folyik, hogyan van hatással az alkotmány a magánjogi viszonyokra. Vagyis a behatás módszerei és intenzitása a vita tárgya. A közvetett hatály tana értelmében az alkotmány-törvény érvényesülésével együtt a polgári jogviszonyok azonban továbbra is polgáriak maradnak. Az Alaptörvényben foglalt jogok a magánjog generálklauzuláin keresztül képesek beszűrődni a magánjog rendszerébe. Ahol tehát még generálklauzula alkalmazására sincs lehetőség, ott az alkotmányi jogok sem képesek közvetlenül hatni a magánjogban.”⁵²⁹

A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambulát, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.⁵³⁰

⁵²⁶ Vékás Lajos: Bevezető rendelkezések. A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Budapest, 1992., 1. kötet, 26. old

⁵²⁷ Vékás Lajos, Gárdos Péter (szerk) i.m. 54. old.

⁵²⁸ Gárdos-Orosz Fruzsina: Alkotmányos polgári jog? Az alapvető jogok alkalmazása a magánjogi jogvitákban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2011; Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyv elméleti előkérdései. HVG-ORAC, Budapest, 2001, 136-168. o.

⁵²⁹ 8/2014. (III. 20.) AB határozat 56. pont

⁵³⁰ Alaptörvény 28. cikke: A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambulát, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.

Az Alkotmánybíróság kifejezetten bátorította a bírákat az autentikus alaptörvény-értelmezésre abban az esetben, ha azt ő maga még nem tette meg. A követendő módszerbe természetesen beletartozik, hogy ez nem vezethet a jogszabályok félretételéhez, és az is, az erga omnes hatály folytán, hogy amennyiben létezik alkotmánybírói értelmezés, akkor azt a rendes bíróságoknak követniük kell.⁵³¹ Ahogy arra Zódi Zsolt is rámutatott, a kontinentális jog hagyománya szerint „a jogalkalmazás folyamatában a jogszabályok szövegével semmilyen módon nem lehetséges szembemenni. Azokat lehet értelmezni, de félretolni sosem”.⁵³²

A bírósági joggyakorlat egységének biztosítása sem az Alkotmánybíróság, hanem a bíróságok, kiemelten pedig a Kúria feladata⁵³³, ezt az Alkotmánybíróság a jogbiztonságra és az alapjogokra figyelemmel sem vonhatja magához. A jogszabályokat a bíróságok értelmezik, az Alkotmánybíróság csak az értelmezési tartomány alkotmányos kereteit jelölheti ki. Ez a jogkör azonban nem teremthet alapot arra, hogy minden olyan esetben beavatkozzon a bíróságok tevékenységébe, amikor olyan jogszabálysértő jogalkalmazásra került sor, mely egyéb jogorvoslati eszközzel már nem orvosolható. Sem a jogállamiság elvont elve, sem a tisztességes eljárás alapjoga, sem a diszkrimináció tilalma nem teremthet alapot arra, hogy az Alkotmánybíróság a bírósági szervezet feletti „szuperbíróság” szerepébe lépjen, és hagyományos jogorvoslati fórumként járjon el.⁵³⁴

Az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panaszt a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség⁵³⁵, vagy alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés esetén fogadja be. Az Alkotmánybíróságnak kizárólag a bírói döntés alkotmányossági szempontú felülvizsgálatára van jogköre, amelynek célja a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség kiküszöbölése.⁵³⁶ Az Alaptörvény 28. cikke a bíróságok jogértelmezésére irányadó szabály, amely nem ad lehetőséget a perben vitás jogosultságokra, kötelezettségekre közvetlenül irányadó tételes jogi normák alkalmazásának mellőzésére, a rendelkezésből konkrét jogosultság nem vezethető le. Az alaptörvényi rendelkezés - ahogyan arra a Kúria a BH2013.278. számon közzétett eseti döntésben korábban rámutatott - a jogszabályok értelmezésével kapcsolatosan ad eligazítást, iránymutatást. A jogvitákat mindig

⁵³¹ Szigeti Krisztina: A bírói jogértelmezés és a hetedik alaptörvény-módosítás, *Eljárásjogi Szemle*, 2018. évf. 4. szám, 11. old

⁵³² ZÓDI Zsolt: *A korábbi esetekre történő hivatkozások mintázatai a magyar bíróságok ítéleteiben*. MTA Law Working Papers, Budapest 2014/01 55. http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2014_01_Zodi_Zsolt.pdf, Letöltve: 2021. május 6.

⁵³³ Alaptörvény 28. cikk, 2011. évi CLXI. törvény III. fejezete

⁵³⁴ 3325/2012. (XI. 12.) AB végzés

⁵³⁵ 2011. CLI. törvény 29. §

⁵³⁶ 3231/2014. (IX. 22.) AB végzés

az adott jogviszony elbírálására irányadó anyagi jogszabály szövegéből kiindulva kell eldönteni.⁵³⁷

Az Alkotmánybíróság a bírói jégértelmezéssel kapcsolatban kimondta egy döntésében, miszerint „Az Alkotmánybíróság mindezek alapján arra a megállapításra jutott, hogy az eljáró bíróságok az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésébe ütköző módon visszamenőleges hatályt tulajdonítottak az eljárásuk során alkalmazott jogszabálynak, figyelmen kívül hagyva az Alaptörvény 28. cikkében a bíróságokra vonatkozóan megfogalmazott azon kötelezettséget, miszerint a jogalkalmazás során a jogszabályok szövege elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezendő.”⁵³⁸ Ezzel a döntéssel is megerősítette a bírói gyakorlat azt a jogalkalmazói kötelezettséget, hogy a jogszabályokat – így a Ptk.-t és az egyéb polgári jogi jogviszonyokat szabályozó normákat is – az Alaptörvénnyel illetve az adott jogszabály által meghatározott céllal egyezően kell értelmezni.⁵³⁹

A Ptk. értelmében a felek által kötött adásvételi szerződésre a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni. Az érintett viszonyokat szabályozó más jogszabályokat, adott esetben egy bírósági peres eljárásban a felek által hivatkozott adószabályokat pedig a Ptk.-val összhangban, a törvény rendelkezéseire figyelemmel kell értelmezni. Egy bírósági eljárásban a bíróság a Ptk.-ra hivatkozott, amikor kimondta, hogy „A Ptk. az egyébként tévesen megjelölt és a perbeli jogviszonyra nem alkalmazható adójogszabálynak nem biztosít prioritást, ellenkezőleg „a juttatás” érvényességének megítélése szempontjából a Ptk. rendelkezéseinek biztosít elsőbbséget. Ebből eredően a Legfelsőbb Bíróság mint felülvizsgálati bíróság az alperesi jogi indokokat súlytalannak és a jogvita mikénti elbírálása szempontjából irrelevánsnak ítélte meg.”⁵⁴⁰ Ezen döntésből is megerősíthető, az a jogalkotói álláspont és elvárás, hogy a Ptk.-val összhangban kell értelmezni azon szabályokat, amelyek a magánjogi jogviszonyokat

⁵³⁷ Kúria Mfv. 10.272/2015/4.

⁵³⁸ Kúria Kpk.IV.39.570/2021/3., Kúria Pfv. 20.990/2020/4.

⁵³⁹ Lásd bővebben: Szigeti Krisztina i.m. 15. old: „A Hetedik Alaptörvény-módosítás kibővítette a bíróságok kötelező jogértelmezési módszereit azzal, hogy meghatározta, a jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambulát, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni. Emellett változatlan az alapkoncepció, azaz a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban kell értelmezni. Ez pedig egy primer megközelítésben azt jelenti, hogy a törvény szövegének bármiféle elemzésekor az alapjogok esetében mindenképpen, más területen pedig alapjogi érintettség nélkül is – így jelző nélkül – a teleológiai értelmezést kell előnyben részesíteni.”

⁵⁴⁰ BH2000. 24.

szabályozzák. Ebből eredően a Ptk.-ban megtalálható értelmezési alapelv – illetve a bevezető rendelkezésben található alapelvek – az egész magánjogra kihatnak.⁵⁴¹

A közérdekű adat, illetve a közérdekből nyilvános adat kiadása iránti perben is érvényesülnek a Ptk. alapelvei. Joggal való visszaélésnek minősül személyes motivációval, mintegy vélt konfliktus miatti retorzióként igényelni speciális információkat, amelyeknek érdemi közérdekű adattartalmuk alig van. Az ilyen motivációjú, személyes érdek által vezérelt joggyakorlás nem felel meg az alanyi jog társadalmi rendeltetésének.⁵⁴² Ez a döntés is alátámasztja a polgári jog alapelveinek egész magánjogra kivetíthető hatását, alkalmazásának kötelezettségét.

Fontos kihangsúlyozni azt, hogy az értelmezési alapelv második eleme nemcsak a jogalkalmazás számára jelent iránytűt, hanem ki kell hasson a jogalkotásra is. A polgári jogi viszonyokat rendező törvények fogalomtárának, jogdogmatikai megoldásainak a Ptk.-val fennálló összhangját biztosítani kell a külön törvények megalkotás során.⁵⁴³

A mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény (Továbbiakban: Földforgalmi törvény) rendelkezései a Ptk.-hoz képest *lex specialis*-nak minősülnek. A Földforgalmi törvény alkalmazására és értelmezésére is vonatkozik a Ptk.-ban található értelmezési alapelv, amely szerint a polgári jogi viszonyokra vonatkozó jogszabályokat a Ptk.-val összhangban kell értelmezni. Ezzel nem egyeztethető össze olyan jogértelmezés, amely a Ptk.-ban világos tartalommal meghatározott jogintézménynek más joghatást tulajdonít. Ugyanaz a jogintézmény a jogalkalmazási gyakorlatban nem érvényesülhet két alapvetően eltérő tartalommal. Egy *lex specialis*-nak minősülő jogszabályi rendelkezés értelmezése nem vezethet a Ptk.-ban szabályozott polgári jogi jogintézmény lényeges tartalmától eltérő eredményre. Az elővásárlási jog megsértésének a szankciója ugyanaz kell, hogy legyen minden esetben, azaz a relatív hatálytalanság lesz a szankció. A Tanácsadó Testület álláspontja szerint

⁵⁴¹ BH1998. 498.: „A Ptk. 1. §-ának (2) bekezdése értelmében a törvény rendelkezéseit a Magyar Köztársaság gazdasági és társadalmi rendjével összhangban kell értelmezni. Ennek megfelelően az Lt. 40. §-ának (1) bekezdése biztosítja a vállalkozó természetes jogutódjának a helyiségbérleti jogviszony folytatását, ha az az 1990. évi V. tv. 13. §-ának (2) bekezdésében meghatározott személy. Ennélfogva a perbeli felperest is megillette ez a jog, függetlenül attól, hogy ezt a tevékenységet édesapja halálát követően önálló vállalkozói igazolvánnyal folytatta. Az alperest mint bérbeadót az Lt. általa is hivatkozott 36. §-ának (1), és 16. §-ának (3) bekezdése alapján kétségtelenül megillették az épület bővítésével, korszerűsítésével kapcsolatos jogok. Ezért helyesen járt el akkor, midőn e joga érvényesítését bírói úton próbálta a jogelőddel szemben kikényszeríteni. Tévedett viszont, amikor ezt a pert a jogutód (jelen per felperese) perbe vonásával nem folytatta. Ezáltal a még fennálló bérleti jogviszony alatt tilos önhatalommal élt a felperessel szemben, s ezzel okozati összefüggésben a felperes károsodását okozta. Az alperes tehát nem a tőle elvárható módon járt el, amikor figyelmen kívül hagyta a Ptk. 7. §-ának (1) bekezdésében írt követelményt, amely szerint a törvényben biztosított jogok érvényesítése - ha a törvény másként nem rendelkezik - bírósági útra tartozik.”

⁵⁴² EBH2013. P.16.

⁵⁴³ Vékás Lajos, Gárdos Péter (szerk) i.m. 55. old

ezért a Ptk. alapján a Földforgalmi törvény szerinti⁵⁴⁴ „szerződésbe való belépés” a Ptk.-ban meghatározott⁵⁴⁵ relatív hatálytalansági tényállásként értelmezendő.⁵⁴⁶

Összességében elmondható a Ptk. által meghatározott értelmezési alapelvvel kapcsolatban, hogy annak tartalma a régi Ptk.-hoz viszonyítva jelentősen nem változott. A korábbi gyakorlat alapján is a Ptk. alapelvei az egész jogágra, így a magánjogot szabályozó egyes egyéb jogforrásokra hatással voltak és ez az új Ptk. hatálybalépésével sem változott. Az értelmezési alapelv a Ptk. által a „bevezető rendelkezések” alatt található alapelvek alapköve, hiszen ezen értelmezési elv szerint van arra lehetőség, hogy a Ptk. alapelvei más – alapvetően nem a Ptk. által szabályozott – jogviszonyokban is érvényesíthetők legyenek.

X. Jóhiszeműség elve

1. *A jóhiszeműség és tisztesség elve, mint objektív színórmérték*

A jóhiszeműség és tisztesség elve, mint követelmény egy etikai megalapozottságú elvárás a jog világában, hiszen ezen elvárásnak megfelelő magatartás tanúsítása elsősorban a társadalom részéről elvárás. A jog az erkölcsi normákból⁵⁴⁷ merít és sokszor megegyezik azokkal, azonban vannak olyan etikai (erkölcsi) megalapozottságú elvárások, amelyeknek jogi jelentéstartalma kissé eltér az erkölcsi normarendszer jelentéstartalmától. A két normarendszer között - az egyes szabályok tartalmában, az átvett etikai fogalmak jelentésváltozásában, a normák személyi hatályában, a betartásuk érdekében alkalmazott jogkövetkezmények differenciáltságában abban van az igazi különbség, hogy ki működik közre a szabályok betartásában, betarttatásában. Az etikai normák betartását a szűkebb-tágabb közösség értékítélete biztosítja. A jog közhatalmi eszközöket is felhasznál a jogi normák kikényszerítése érdekében.⁵⁴⁸

A jogi és erkölcsi normák közötti legnagyobb különbség az állami eszközökkel való kikényszeríthetőségének lehetősége vagy annak teljes illetve részleges hiánya. A társadalom életét szabályozó normák többségét nem azért tartják be a jog alanyai, mert félnek a szankcióktól és az állami szervek fellépésétől. A jogkövetés mögött legtöbbször – ami egyben helyeslendő - meghúzódik a jogszabállyal rokon erkölcsi norma önkéntes követése. Alapvetően

⁵⁴⁴ 2013. évi CXXII. törvény 22. § (2) bek.

⁵⁴⁵ Ptk. 6:223. § (1) bek

⁵⁴⁶ Új Ptk. Tanácsadó Testület véleménye

⁵⁴⁷ Az erkölcs alatt a közerkölcsöt értem, amely összefoglalja a társadalom által tudomásul vett etikai normák összességét

⁵⁴⁸ Csáki-Hantalovics Éva, Ercsey Zsombor, Miskolczi-Bodnár Péter, (Szerk) Szuchy Róbert: Az üzleti jog egyes modern kihívásai, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017., 23. old

kijelenthető egy adott jogrendszerrel vagy egyes jogszabályokkal összefüggésben, hogy hosszú távon nem tartható fenn egy olyan jogrendszer illetve olyan jogszabály, amely nélkülözi a társadalmi elfogadottságot.⁵⁴⁹

Ahogy azt már feljebb említettem, a jogszabályok és az erkölcsi normarendszer között van egyfajta átfedés illetve egymásból történő merítés. Általánosságban a jog használja fel az etikai tartalmú normákat és építi azt a saját rendszerébe, de az is elképzelhető, hogy a jogalkotó vagy a jogalkalmazó által alkotott szabályok etikai szabályokká is válnak. A tisztességtelenség, mint fogalom egy etikai mérce, amelyet a jóhiszeműség és tisztesség elv deklarálásával magáévá tesz a jogtudomány. A tisztességtelen magatartás tanúsítását a Ptk.-n kívül egyéb jogszabályok is tiltják. A kereskedelmi életben az 1996. évi LVII. törvény (Továbbiakban: Tpv.) mondja ki, hogy az üzleti tevékenységet tisztességtelenül - különösen a megrendelők, vevők, igénybevevők és felhasználók (a továbbiakban együtt: üzletfelek), illetve a versenytársak törvényes érdekeit sértő vagy veszélyeztető módon vagy az üzleti tisztesség követelményeibe ütközően – folytatni tilos.⁵⁵⁰ A fogyasztókkal kapcsolatos jogszabály⁵⁵¹ is tiltja a tisztességtelen magatartást, továbbá meghatározza azt, hogy mely magatartás minősül fogyasztóval szemben tisztességtelenné⁵⁵². A korábbi fejezetekben szó volt a polgári eljárásjogról is, amely szintén tiltja a jóhiszeműség elvével szembeni magatartás tanúsítását az eljárás során. Ezen példák alapján mondhatjuk, hogy a jóhiszeműség és tisztesség elve az egész civilisztikát áthatja és annak egyes konkrét szabályai megjelennek a civilisztika területein.

A jóhiszeműség és tisztesség elve összefüggésben szót kell ejtenem arról, hogy ezen alapelv nem egyenlő a jóhiszeműséggel, mint szubjektív tudati követelménnyel. A polgári jogi jogviszony alanya eljárása során a jóhiszeműség és tisztesség követelményének, mint objektív zsínórmértéknek megfelelően köteles eljárni. Ezzel szemben a „jóhiszeműen járt el” megfogalmazás az adott jogalany tudatára vonatkozik, amely szerint tisztában kell lennie a valósággal vagy legalábbis tudnia kellene azt, hogy a valóságnak vélt állapot nem felel meg a

⁵⁴⁹ (Szerk) Szuchy Róbert i.m. 23. old

⁵⁵⁰ Tpv. 2. §

⁵⁵¹ 2008. évi XLVII. törvény a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról (továbbiakban: Fttv.)

⁵⁵² Fttv. 3. § (2) bekezdése szerint: Tisztességtelen az a kereskedelmi gyakorlat,

a) amelynek alkalmazása során a kereskedelmi gyakorlat megvalósítója nem az ésszerűen elvárható szintű szakismerettel, illetve nem a jóhiszeműség és tisztesség alapelveinek megfelelően elvárható gondossággal jár el (a továbbiakban: szakmai gondosság követelménye), és

b) amely érzékelhetően rontja azon fogyasztó lehetőségét az áruval kapcsolatos, a szükséges információk birtokában meghozott tájékozott döntésre, akivel kapcsolatban alkalmazzák, illetve akihez eljut, vagy aki a címzettje, és ezáltal a fogyasztót olyan ügyleti döntés meghozatalára készteti, amelyet egyébként nem hozott volna meg (a továbbiakban: a fogyasztói magatartás torzítása), vagy erre alkalmas.

tényhelyzetnek. Ennek a jóhiszeműségnek az ellenpárja a rosszhiszeműség, míg a jóhiszeműség és tisztesség elvének ellenpárja a tisztességtelen magatartás.⁵⁵³

A jóhiszeműség és tisztesség követelménye egy olyan kódexbe foglalt vezérelve a magánjognak amely az *ulpianusi* örökérvényű általános erkölcsi és jogi parancs – „*Honeste vivere, neminem laedere, suum cuique tribuere*” - korunkra is adaptálható iránymutatását is fenntartja. Miként ezt a jogirodalom is alátámasztja a magánautonómia elismerésével szoros kapcsolatban álló olyan princípiumról van szó, amely szolgálja a felek közötti kölcsönös bizalom fenntartását, segítségével eredményesebben lehet megakadályozni a diszpozitivitás nyújtotta visszaéléseket, de ösztönözni lehet a jogi normák által célzott joghatások elérését is.⁵⁵⁴

Szoros kapcsolatban áll az elvárható magatartás követelményének és a joggal való visszaélés tilalmának magánjogi alapelveivel. Tapasztalható a bírói ítéletekben, hogy mintegy kiegészítő támasztékként sokszor úgy is hivatkozás történik ezen alapelvre, hogy a tanúsított magatartás inkább valósítja meg az elvárható magatartás elvének megsértését, avagy a joggal való visszaélést. A jóhiszeműség és tisztesség alapelvét az elvárható magatartás és a joggal való visszaélés polgári jogi generálklauzulájától mindenképpen megkülönbözteti az, hogy a követelményben az erkölcsi-etikai mozzanatok erőteljesebben és közvetlenebbül tételeződnek, mint a jogiak. Nochta Tibor szerint leginkább ezen alapelv mutatja meg és gazdagítja a magánjog értékeit.⁵⁵⁵

A jóhiszeműség és tisztesség elvét már az 1928-as Magánjogi törvényjavaslata (Továbbiakban: Mjt.) is tartalmazta. Az Mjt. szerint „a jogok gyakorlásában s a kötelezettségek teljesítésében a jóhiszeműségnek és a tisztességnek megfelelően kell eljárni”⁵⁵⁶. A régi Ptk.-ba az 1991. évi XIV. törvény iktatta be a jóhiszeműség és tisztesség elvét. Az alapelv etikai megalapozottságú általános és objektív zsinórmértéket fogalmaz meg a polgári jogi viszonyokban követendő eljáráshoz, és egyben a felek kölcsönös bizalmának garanciáját jelenti.⁵⁵⁷

Az alapelv mint nyitott hipotézisű norma (generálklauzula) tartalmi kitöltéséhez és gyakorlati alkalmazásához egyebek mellett az általános forgalmi szokások és az adott felek közötti üzleti szokások nyújtanak támpontot. A jóhiszeműség és tisztesség követelménye, a

⁵⁵³ Benke József (a) i.m. 111. old.

⁵⁵⁴ Nochta Tibor: A jóhiszeműség és tisztesség elvének érvényesüléséről a társasági jogviszonyokban, *Gazdaság és Jog*, 2017. XXV évf. 2. szám., 3. old

⁵⁵⁵ Nochta Tibor i.m. 3. old

⁵⁵⁶ Mjt. 2. §

⁵⁵⁷ Földi András: A jóhiszeműség és tisztesség elve. Intézménytörténeti vázlat a római jogtól napjainkig, ELTE ÁJK, Budapest, 2001., 116. old

magánautonómia, a szabad joggyakorlás határainak megvonásához nyújt segítséget, szükséges viszont a jóhiszeműség és tisztesség követelményének is észszerű korlátokat állítani. A jóhiszeműség és tisztesség követelménye sem bonthatja meg például „a mellérendeltség és egyenjogúság kölcsönös függőségi viszonyát”.⁵⁵⁸

2. *A jóhiszeműség és tisztesség elvének kialakulása, története*

A tisztességtelenség, mint jogi követelmény szabályozása egészen Rómáig nyúlnak vissza, hiszen már ebben az időben is ismert volt annak tartalma. A jóhiszeműség és tisztesség, mint fogalom azonban az egyes korokban más és más jelentéstartalommal bírt.

Ezen fogalom a Kre. e. III. században tett szert jelentőségre a mai fogalmaink szerinti eljárásjogban. A praetor peregrinus a bona fidesre hivatkozva lehetővé tette, hogy a peregrinusok - akik a szigorú jog alapján érvényesíthető kötelezettséget nem vállalhattak – szerződéseiket jogilag kikényszeríthetők legyenek.⁵⁵⁹

Ahogy azt már említettem kétféle jóhiszeműségről beszélhetünk, amely jogi kategóriákat a német terminológia választotta el először egymástól, hiszen az általam tárgyalt objektív jóhiszeműség és tisztesség elvét a „Treu und Glauben” fogalmával illették, míg a szubjektív jóhiszeműséget a „guter Glaube” fogalommal jelölték a német jogtudósok. Az 1811-ben kihirdetett ABGB nem használja a „Treu und Glauben” fogalmat. Az 1916-os novella a ráutaló magatartásokra nézve előírta, hogy azok értelmezése során a „tisztességes forgalomban” érvényesülő szokásokat kell figyelembe venni.⁵⁶⁰ Ezzel szemben a német BGB használja a „Treu und Glauben” fogalmat, amit feltehetően az 1863. évi szász polgári törvénykönyvből vett át. A „Treu und Glauben” a BGB generálklauzulái közé tartozik, a jó erkölcsökbe ütköző ügylet semmisségére vonatkozó szabállyal⁵⁶¹ és a jó erkölcsökbe ütköző módon szándékosan okozott károkért való felelősség szabályával⁵⁶² együtt. Az elv a szerződések értelmezésére és az adóst terhelő kötelezettségek teljesítésére vonatkozott.

Az 1907-ben kihirdetett svájci polgári törvénykönyv a BGB-nél is előkelőbb szerepet juttatott a „Treu und Glauben” elvének, tekintettel arra, hogy a törvénykönyv élére helyezte azt.⁵⁶³ A

⁵⁵⁸ Benke (a) i.m. 118. old

⁵⁵⁹ (Szerk) Szuchy Róbert i.m. 32. old

⁵⁶⁰ ABGB 863. § (2) bek.

⁵⁶¹ BGB 138. §

⁵⁶² BGB 826. §

⁵⁶³ Székely Katalin: Néhány megjegyzés a jóhiszeműség és a tisztesség szerepéhez a polgári jogban, különös tekintettel a svájci jogrendszerre. Jogtudományi Közöny 1993., 457. old

svájci törvény két, egymással szorosan összefüggő szabályt mond ki. Az 1. bekezdés szerint jogait és kötelezettségeit mindenki a „Treu und Glauben” vagyis az objektív jóhiszeműség szabályai szerint köteles gyakorolni. A 2. bekezdés értelmében pedig a törvény nem védi a joggal való nyilvánvaló visszaélést.⁵⁶⁴ A „Treu und Glauben” elv svájci megfogalmazása, nem csupán az adóst terhelő kötelezettségek teljesítésére vonatkozik, hanem a jogok gyakorlására is.⁵⁶⁵

A jóhiszeműség és tisztesség elvét a gyakorlatban leginkább Németországban kezdték használni, ott is az I. világháborút követően. Ezen tény alapján mondhatjuk azt, hogy a jóhiszeműség és tisztesség elve a gyakorlatban és a jogirodalomban is legteljesebben Németországban lelhető fel. A jelenlegi magyar szabályozásban fellelhető jóhiszeműség és tisztesség elve – az általános vélekedéssel szemben – nem a német „Treu und Glauben” elvével mutat legszorosabban rokoni kapcsolatokat, hanem a svájci szabályozásban található ugyanezen elvvel. ezt a kijelentést azzal tudom alátámasztani, hogy a magyar és a svájci alapelv az egész törvénykönyvre hat ki, míg a német alapelv annak csak egy részére.⁵⁶⁶

A régi Ptk. szerint a polgári jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelően, kölcsönösen együttműködve kötelesek eljárni.⁵⁶⁷ Ezen alapelvi megfogalmazás során a jóhiszeműség és tisztesség elve egy másik – ma már nem annak tekintendő – alapelvvel volt együtt szabályozva, amely az együttműködési kötelezettség volt. Az új Ptk. ebben a tekintetben egy koncepciós változtatást hajtott végre, hiszen az együttműködési kötelezettséget, mint az egész törvénykönyvet átható alapelvet megszüntette és azt a kötelmi jogra vonatkozó tételekben helyezte el. Ez a változtatás véleményem szerint megalapozott volt, hiszen a felek közötti együttműködés egy kötelmi jogviszony során elvárható, azonban például a dologi jogviszonyok esetében ez nem feltétel.

A régi Ptk. megalkotásakor az együttműködésre vonatkozó rendelkezésekkel a jóhiszeműség „bizonytalan értelmű” és „önkényes bírói jogalkotásra” alkalmasnak tartott kategóriáját tervezték felváltani.⁵⁶⁸ A régi Ptk. 1991-es módosítását követően ezzel ellentétes felfogás

⁵⁶⁴ Földi András: A jóhiszeműség és tisztesség elve – Intézménytörténeti vázlat a római jogtól napjainkig. Bibliotheca Iuridica ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2001. 48. old.

⁵⁶⁵ (Szerk) Szuchy Róbert i.m. 35. old

⁵⁶⁶ (Szerk) Szuchy Róbert i.m. 38. old

⁵⁶⁷ régi Ptk. 4. § (1) bek

⁵⁶⁸ A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve, az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása. KJK, Bp., 1959., 25. old

alakult ki, miszerint a jóhiszeműség és tisztesség „elnyeli” az együttműködést.⁵⁶⁹ Az együttműködési elv alapvető szintű szabályozásának megszüntetése és ennek a folyamatnak a lezárása az új Ptk. hatályba lépésével valósult meg.

Az új Ptk. nem szól a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményéről, és nem tekinti általános követelménynek az együttműködés elvét sem. Az együttműködésre vonatkozó szabály leválasztását és egy új bekezdés beillesztését – venire contra factum primum - leszámítva az alapelv szövege lényegében változatlan.⁵⁷⁰

3. A jóhiszeműség és tisztesség elve az új Ptk.-ban

A jóhiszeműség a tisztesség elve napjainkban már univerzális, nemzetek feletti, általánosan elismert elvnek tekinthető.⁵⁷¹ A jóhiszeműség és tisztesség elvét az új Ptk. két külön rendelkezésben szabályozza. A Ptk. szerint: *„(1) A jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelően kötelesek eljárni. (2) A jóhiszeműség és tisztesség követelményét sérti az is, akinek joggyakorlása szemben áll olyan korábbi magatartásával, amelyben a másik fél okkal bízhatott.”*⁵⁷²

A Javaslat fenntartotta a régi Ptk.-nak a jóhiszeműség és tisztesség követelményét megfogalmazó alapvető tételét, amely számos nemzeti kódexben és jogegységesítő tervezetben is elismert magatartási mérce. Ez az alapelv, etikai megalapozottságú általános és objektív zsinórmértéket fogalmaz meg a polgári jogi viszonyokban követendő eljáráshoz, és egyben a felek kölcsönös bizalmának garanciáját jelenti. A javaslat szerint ezen alapelvnek fontos szerepe van a piacgazdaságban érvényesülő magánautonómia szociális szempontokból történő korlátozásánál is. A döntési és cselekvési szabadságot biztosító magánautonómia a kölcsönös bizalom elvével kapja meg kiegyensúlyozott tartalmát. A magánautonómia széleskörű elismerése és a jóhiszeműség és tisztesség követelménye szorosan összetartoznak tehát, és a Javaslat egyik alappillért képezi.⁵⁷³

A korábbi szabályozással szemben a hatályos Ptk. nyelvtani elemzése alapján is állíthatjuk azt, hogy a jóhiszeműség és a tisztesség mint két különálló fogalom, valójában egy fogalmat alkot

⁵⁶⁹ Menyhárd Attila: Az új Polgári Törvénykönyv bevezető rendelkezései. Polgári jogi kodifikáció, 2002/2., 30. old

⁵⁷⁰ (Szerk) Szuchy Róbert i.m. 50. old

⁵⁷¹ I. Werner Lorenz: „Rechtsvergleichung als Methode zur Konkretisierung der allgemeinen Grundsätze des Rechts.” Juristenzeitung 1962. 264-275. old

⁵⁷² Ptk. 1:3. §

⁵⁷³ T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről, 376. old

és azok egymástól nem elválaszthatóak. Az alapelv mint nyitott hipotézisű norma tartalmi kitöltéséhez és gyakorlati alkalmazásához egyebek mellett az általános forgalmi szokások és az adott felek közötti üzleti szokások nyújtanak támpontot. A jóhiszeműség és tisztesség követelménye, a magánautonómia, a szabad joggyakorlás határainak megvonásához nyújt segítséget, szükséges viszont a jóhiszeműség és tisztesség követelményének is észszerű korlátokat állítani. A jóhiszeműség és tisztesség követelménye sem bonthatja meg például „a mellérendeltség és egyenjogúság kölcsönös függőségi viszonyát”.⁵⁷⁴

4. *A venire contra factum proprium megjelenése*

A jóhiszeműség és tisztesség elvének szabályozásnak legnagyobb újdonsága a „venire contra factum proprium” elv törvényi szintre emelése és annak megjelenítése a Ptk.-ban.

A jóhiszeműség és tisztesség elvének még sem a 2008. évi Szakértői Javaslatban, sem a hatályba nem lépett 2009. évi CXX. tv.-ben meg nem jelenő (2) bekezdése szerint: „A jóhiszeműség és tisztesség követelményét sérti az is, akinek joggyakorlása szemben áll olyan korábbi magatartásával, amelyben a másik fél okkal bízhatott.” Vékás Lajos álláspontja szerint az új magyar Ptk.-ban kodifikált norma – ilyenként unikális módon – a jóhiszeműség és tisztesség követelménye körében helyezendő el, mivel a tényállásban megfogalmazott magatartás voltaképpen ezt az alapelvet sérti, nem pedig a joggal való visszaélés tilalmának elvét, amely mint a tiltott joggyakorlás sajátos formája egyébként ugyancsak különállóan szabályozandó.⁵⁷⁵

A régi Ptk.-ban megtalálható jóhiszeműség és tisztesség elvét is sértette a Ptk 1:3. § (2) bekezdésében meghatározott konkrét eset és annak tilalma, azzal hogy az külön nem volt nevesítve a törvényben, de annak megsértését a gyakorlat ismerte.⁵⁷⁶ Ezen tilalommal kapcsolatosan meg kell állapítanunk azt, hogy az egyik fél magatartása a másik felet olyan magatartásra indukálja, amely miatt őt – saját eljárása következményeként – kár vagy hátrányos helyzet éri. A magatartását azért tanúsítja, mert a másik fél korábbi magatartásából kiindulva okkal bízhatott egy meghatározott magatartásban, amellyel szemben végül a hátrányt okozó fél más magatartást tanúsított.

⁵⁷⁴ Benke (a) i.m. 118. old

⁵⁷⁵ Benke József: A „venire contra factum propriu” általános magánjogi tilalma egy indukcióval kialakított középkori jogelven alapuló 21. századi magánjogi tilalom dedukció útján megállapítható alkalmazási lehetőségeiről, Állam és Jogtudomány LIX. évf. 4. szám, 4. old

⁵⁷⁶ Fővárosi Ítéltábla Gf.40.072/2015/7.

A Ptk. 1:3. § (2) bekezdés egy olyan általános jelentésű tényállás, amely egy alapelvhez képest mégis csak konkrét, így erre alapozva igényünk érvényesíthető. Ebben az esetben azonban felmerül a kérdés, hogy vajon milyen szankció alkalmazandó azzal szemben, aki ezen jogszabályhelyben foglalt kötelezettségét nem teljesíti. Benke József szerint két dolog következik a tényállásból. „Egyfelől az általános jelentőségű, konkrét tényállás megvalósítására, szemben a pusztán alapelvet sértő magatartással, konkrét igény alapítható, másfelől nevesített jogkövetkezmény hiányában csak az e magatartással megsértett alapelv természetéből folyó jogkövetkezmény vonható le. Eszerint a Ptk. 1:3. § (2) bekezdésébe ütköző magatartás szankciójaként a jóhiszeműség és tisztesség elvébe ütköző magatartásra irányadó jogkövetkezmény alkalmazása jöhet szóba. Eszerint a *venire contra factum proprium* elvébe ütköző magatartásával a fél – ha e magatartásának célja egyáltalán megismerhető – nem érhet célt, vagyis egyrészt az előidézni kívánt jogváltozás sem a saját, sem más jogi helyzetében nem valósul meg, másrészt az elkerülni kívánt jogváltozás a saját vagy más jogi helyzetében megvalósul.”⁵⁷⁷

5. *A jóhiszeműség és tisztesség elve a gyakorlatban*

A jóhiszeműség és tisztesség elvének fontos szerepe van abban, hogy a jogviszonyok fennállása és teljesítése során a felek bizodalommal legyenek egymással szemben. Ebben a körben vizsgálnunk kell azt, hogy vajon ezen elvet miként alkalmazzák a bírói gyakorlatban. Az új Ptk. Tanácsadó Testületének bérleti és lakásbérleti szerződés felmondásával kapcsolatos véleménye szerint a rendes felmondás körében a felek a szerződési szabadság általános korlátainak a keretei között szabályozhatják a másik fél szerződésszegéséhez nem kötött felmondási jog gyakorlásának feltételeit és szabályait, ideértve a felmondási jog gyakorlásának időbeli korlátozását is, például azzal, hogy a felek a rendes felmondás jogának gyakorlását csak a szerződés megkötését követő meghatározott idő elteltével teszik lehetővé. A határozatlan időre létesített lakás- és helyiségbérleti jogviszonyok jellemzően tartós jogviszonynak minősülnek, amelyek esetében a felmondási jog kizárása semmis. A felek eltérhetnek a rendes felmondási jog gyakorlásának a törvényben meghatározott szabályaitól is. Ennek megfelelően a bérleti szerződésben a szerződési szabadság általános korlátainak a szigorú figyelembe vételével akár azonnali hatályú, indoklás nélkül gyakorolható felmondási jog is kiköthető lakásbérleti jogviszony esetén is. Ha a felmondás teljesítéséhez kapcsolódó előnyök és hátrányok kirívóan aránytalanná válnak, az a jóhiszeműség és tisztesség követelményének a megsértését

⁵⁷⁷ Benke (b) i.m. 19. old

eredményezi. A jóhiszeműség és tisztesség követelményének vizsgálata során figyelembe kell venni, hogy míg a helyiségbérleti jogviszonyok a szabad vállalkozás körébe tartoznak, addig a lakásbérleti jogviszonyok nem állami vagy önkormányzati tulajdonú lakások esetében is jellemzően alapvető létszükséglet biztosítása érdekében jönnek létre, a felek alkupozíciói is – a piaci viszonyok függvényében - jelentős eltérést mutathatnak, és a lakásbérleti jogviszonyok egyre nagyobb számban jönnek létre fogyasztói szerződésként.⁵⁷⁸

A Ptk. szerint a polgári jogok gyakorlása és kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelően kölcsönösen, együttműködve kötelesek eljárni. E rendelkezés a személyek magatartására etikai mércét állapít meg, és általános elvként - tehát eltérő szabály hiányában - az adott helyzetben általában elvárható magatartás tanúsítását kívánja meg polgári jogunk. Az együttműködési kötelezettség körébe tartozik - a kialakult bírói gyakorlat szerint - a jogszabály által direkt módon elő nem írt közlési és tájékoztatási kötelezettség is.⁵⁷⁹ Ezen bírói döntés is azt a felfogást tette megáévá, hogy a jóhiszeműség egy etikai mérce, amely független a személyek tudatállapotától, hiszen ez egy elvárás. A meghivatkozott bírói döntés azon megállapításai, amik az együttműködési kötelezettségről rendelkezik, már nem képezi a jóhiszeműség elvének tárgyát a Ptk. alapján. Ezt az elválasztást véleményem szerint támogatni lehet, hiszen – ahogy azt korábban is kifejtettem – az együttműködési elv nem minden polgári jogi jogviszonyban várható el a féltől.

A jóhiszeműség és tisztesség elvével kapcsolatban az egyik, ha nem a legismertebb esetkör a pénzintézetek magatartása a fogyasztókkal szemben. Ismert, hogy a 2008-as éveket követő gazdasági világválságot követően a fogyasztók nagyszáma nem tudta a pénzintézetektől felvett kölcsönösszeget visszafizetni, amelynek egyik okozója volt csak a társadalom felelőtlensége. A másik ok pedig a pénzintézetek tisztességtelen magatartása volt a fogyasztókkal szemben, amellyel kapcsolatban nem volt kiforrott bírói gyakorlat a kezdetekkor. Ezt követően a sok ellentétes ítélet miatt is a Kúria foglalkozott a pénzintézetek gyakorlatával és pontosan meghatározta azt, hogy mely esetekben minősül az adott gyakorlat tisztességtelennek.

Semmis a kikötés akkor is, ha jogszabályba ugyan nem ütközik, de az egyoldalú szerződésmódosításra okot adó egy vagy több feltétel - tartalmát tekintve - a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével indokolatlanul és egyoldalúan előnyös a pénzügyi

⁵⁷⁸ <https://kuria-birosag.hu/hu/ptk?page=2>, Letöltve: 2021. június 1.

⁵⁷⁹ BDT1999. 1.

intézmény, illetve hátrányos a fogyasztó számára.⁵⁸⁰ Az olyan feltétel tisztességtelensége, amelynek tartalmát jogszabály kimerítően (taxatív) határozza meg bíróság által nem vizsgálható. Ha a kógens keretszabályt a felek rendelkezési joga tölti meg tartalommal, vagy ha a felek a diszpozitív jogszabályi rendelkezésektől eltérnek, az ilyen feltétel tisztességtelensége vizsgálható.⁵⁸¹

A pénzügyi intézmény egyoldalú szerződésmódosítási jogosultsága nem a kölcsönügylet főszolgáltatását megállapító, illetve a szolgáltatás és ellenszolgáltatás arányát meghatározó szerződési kikötés. Ezért a Ptk. 209. § (5) bekezdése nem zárja ki az ilyen kikötés tisztességtelenségének a vizsgálatát.

Tisztességtelen az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó olyan kikötés, amely a fogyasztóval szerződő pénzügyi intézmény számára - a fogyasztó hátrányára - indokolatlan és egyoldalú előnyt nyújt. Az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó kikötés különösen akkor tisztességtelen - feltéve, hogy nem ütközik jogszabályba -, ha:

- a) tartalma a fogyasztó számára nem világos, nem érthető (egyértelmű és érthető megfogalmazás elve);
- b) az egyoldalú szerződésmódosítás feltételei nem tételesen meghatározottak, vagyis az ok-lista hiányzik, vagy van ok-lista, de az csak példálózó jellegű felsorolást tartalmaz (tételes meghatározás elve);
- c) az egyoldalú módosítás feltételei nem objektív jellegűek, vagyis a fogyasztóval szerződő félnek módja van a feltétel bekövetkeztét előidézni, abban közrehatni, a módosításra okot adó változás mértékét befolyásolni (objektivitás elve);
- d) az ok-listában meghatározott körülmények ténylegesen nem, vagy nem a körülmények változásának mértékében hatnak a kamatra, költségre illetve díjra (ténylegesség és arányosság elve);
- e) a fogyasztó nem láthatta előre, hogy milyen feltételek teljesülése esetén és milyen mértékben kerülhet sor további terhek rá történő áthárítására (átláthatóság elve);
- f) a szerződésmódosítás bekövetkezése esetére nem biztosítja a fogyasztó számára a felmondás jogát (felmondhatóság elve).

⁵⁸⁰ BDT2011. 2571.

⁵⁸¹ 2/2012. (XII. 10.) PK vélemény

- g) kizárja, hogy a fogyasztó javára bekövetkező feltétel változás hatása a fogyasztó javára érvényesítésre kerüljön (szimmetria elve).⁵⁸²

Véleményem szerint ez a legteljesebb bírói dokumentum, amely a jóhiszeműség és tisztesség elvét a gyakorlat számára kimunkálja. A Kúriai vélemény azonban álláspontom szerint túlságosan is megengedő a pénzintézetekkel szemben. A fogyasztók – ahogy azt a vélemény is magába foglalja – hátrányosabb helyzetben vannak, mint a pénzintézetek. Ebből kifolyólag a tisztességtelen magatartás körét nem csak az egyes szerződési kikötésekre, hanem magára a szerződés tárgyára is kiterjeszteném. Alapvetően a fogyasztóknak arra van joguk, hogy az általános szerződési feltételeket tartalmazó szerződést aláírják avagy sem, így a szerződéseket egyediesíteni nem lehet. Álláspontom szerint az állami beavatkozás a hitelezés folyamatába jogi eszközökkel indokolható lenne, legfőképpen a fogyasztók védelme érdekében, valamint a tisztességes eljárás követelményének elérése céljából.

A jóhiszeműség és tisztesség elvével kapcsolódik össze a szerződési szabadság és annak egyes korlátainak alkalmazása. Ismert, hogy adás-vételi szerződések esetében csereelem beiktatásával kívánják az adás-vételi szerződés tárgyára nézve elővásárlási joggal rendelkező személy e jogát kijátszani. Abban az esetben, ha megállapítható, hogy csak e jogot kívánták kijátszani a szerződő felek és a jóhiszeműség és tisztesség követelményét megsértették, akkor az elővásárlási jogosult kérheti a bíróságtól, hogy az eladó és közte jöjjön létre a szerződés.⁵⁸³ Egy korábbi elvi döntés fogalmazta meg a legtömörebben és a legprecízebben a jóhiszeműség és tisztesség elvének megsértését, amely szerint „a tulajdonostárs elővásárlási jogával terhelt dolog tulajdonának kívülálló harmadik személy részére történő átruházásánál az ellenszolgáltatás mikénti meghatározása a jóhiszeműség és tisztesség elvét akkor sérti, ha az a tulajdonostárs elővásárlási jogának kijátszását célozza”.⁵⁸⁴ Látható, hogy a célzat az, amely megalapozza a jóhiszeműség és tisztesség elvébe való ütközést. Álláspontom szerint azonban a célzat megállapítása igen nehéz egy peres eljárásban, így véleményem szerint az erre való hivatkozás az esetek többségében eredménytelen marad.

A szerződésekkel kapcsolatban fontos tudnunk azt, hogy konkrét állapotváltozást nem okozhat egy alapelv megsértése. A Ptk. bevezető rendelkezései között szabályozott alapelvek, így a jóhiszeműség és tisztesség követelménye és a joggal való visszaélés tilalma nem

⁵⁸² 2/2012. (XII. 10.) PK vélemény

⁵⁸³ EBH2010. 2133.

⁵⁸⁴ EBH2007. 1686.

érvénytelenségi okok, azok esetleges sérelme jogszabályba ütközésre hivatkozással nem eredményezi a szerződés érvénytelenségét sem. A szerződés felmondása azonban - mint jogszabályban, illetve szerződésben meghatározott alanyi jog gyakorlása - bizonyos körülmények között joggal való visszaélésnek minősülhet.⁵⁸⁵

A szavatossági jogok gyakorlása során a kötelezett érdekeire is figyelemmel kell lennie a jogosultnak. A szavatossági jogok esetében az ún. lépcsős rendszert kell alkalmazni, amely során a jogosult választja meg a szavatossági jogot a kötelezettel szemben, de nem választhat olyat, amelyhez képest van olyan szavatossági jog, amely enyhébb „szankciónak” tekinthető a kötelezett oldaláról nézve. Ez azt jelenti, hogy jelentéktelen hiba esetén nem választhatjuk a végső elállási jogot, hanem amennyiben erre van lehetőség a szolgáltatás kicserélését, kijavítását követelhetjük és amennyiben ezeket nem vállalja a kötelezett, úgy az egyéb szavatossági jogunkat alkalmazhatjuk. Ez egyfajta arányosság és fokozatosság, amelyet megtalálhatunk például a végrehajtási eljárás során az adós értékeinek értékesítése során. A szavatossági jogok gyakorlása során a jóhiszeműség és tisztesség követelményének is érvényesülnie kell. A jogosult ezért eredményesen nem érvényesíthet olyan szavatossági igényt, amelynek teljesítése a kötelezett számára más szavatossági igény teljesítéséhez képest méltánytalan hátrányt vagy aránytalan többletköltséget eredményezne.⁵⁸⁶

A jóhiszeműség és tisztesség elvének megsértése, mint alapelv szubszidiárius jogforrás és mint ilyen egymagában nem alapozhatja meg szankció alkalmazását az azt megsértővel szemben. Ebben a relációban különbség van az anyagi jogi jóhiszeműség és tisztesség valamint az eljárásjogi jóhiszeműség között, hiszen az eljárás során a jóhiszemű elvárásnak nem megfelelő magatartás közvetlen szankció alkalmazását is megalapozhatja. A jóhiszeműség és tisztesség elvébe ütköző magatartás csak akkor vonhat maga után kártérítési szankciót, ha a kártérítési felelősség valamennyi feltétele fennáll.⁵⁸⁷ Látható, hogy nem elég az etikai mérce megsértése, hanem annak olyan magatartásnak kell lennie, amely kárt okoz és a kár és a magatartás között okozatossági kapcsolat van. Amennyiben a nem megengedett magatartás nem okoz kárt, úgy a jóhiszeműség és tisztesség elvének megsértése következménnyel nem jár.

A Ptk. 1:3. § (1) bekezdése a magánautonómia korlátozásaként alapelvi szinten fogalmazza meg a jóhiszemű és tisztességes eljárás követelményét, a jogviszonyban részt vevő személyek

⁵⁸⁵ BDT2014. 3101.

⁵⁸⁶ BH2013. 122.

⁵⁸⁷ BH2003. 195.

számára állapít meg etikai mércét, eltérő rendelkezés hiányában az adott helyzetben elvárható magatartás tanúsításának a követelményét. Ezen rendelkezés megsértéséhez ugyanakkor a törvény nem fűzi a semmisség jogkövetkezményét⁵⁸⁸. A generálklauszula tartalmát, alkalmazását egyebek mellett az általános forgalmi szokások adják. A meghatalmazás - a megbízási szerződéshez hasonlóan - elsődlegesen bizalmi jellegű. A meghatalmazó olyan meghatalmazottat választhat, aki az ő elképzeléseinek, akaratának, jogi és gazdasági álláspontjának megfelelően jár el, ezért a Ptk. 1:3. § (1) bekezdésének sérelme nem állapítható meg.⁵⁸⁹

A jóhiszeműség és tisztesség elve a felek egymás közötti jogviszonyára irányadó, és nem a felülvizsgálati kérelemmel támadott ítélettel szemben támasztható követelmény.⁵⁹⁰ Fontos megállapítanunk azt, hogy a jóhiszeműség és tisztesség elve és a jóhiszeműség polgári eljárásjogi alapelve között van egyfajta azonosság, de nem azonos fogalmak és nem azonos tartalommal bírnak. Véleményem szerint a jóhiszeműség és tisztesség elve, valamint a jóhiszemű pervitel elve is egyfajta objektív elvárás a személyektől, de közös tartalmuk körülbelül eddig tart. Az anyagi jogi alapelv esetében fontos, hogy az elvnek nem megfelelő magatartás egy másik – károsult – személy számára negatív következményekkel járjon, míg az eljárásjogi alapelv esetében annak megvalósulása, függetlenül következményeitől is szankcionálható. Az anyagi jogi alapelv a társadalmi megítélését és elvárást vetíti ki, míg az eljárásjogi alapelv a bíróság és a jogalkalmazó társadalmi réteg elvárását.

XI. Az elvárható magatartás elve

A Ptk. a régi Ptk. által már alkalmazott „elvárható magatartás” elvét megtartotta, azzal kapcsolatban kisebb változtatásokat eszközölt. A régi Ptk.-ba az 1977. évi IV. törvény (a továbbiakban: 1977-es Novella) vezette be ezt az alapelvet. Az elvárható magatartás – ugyanúgy mint a jóhiszeműség elve – egy objektív elvárás a jogalanyok felé, hiszen úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

A fordulat első része azt juttatja kifejezésre, hogy nem a logikai „általános” szintjén támasztott, de nem is a konkrét egyedre mért elvárásról van szó. Az általánosított követelményszint az élethelyzetek megannyi egyedi esetéhez igazodó rugalmas értékelést tesz lehetővé a bíróság számára. A fordulat második része az elvárás objektivizált voltát fejezi ki. Természetes

⁵⁸⁸ EBH2009. 1972.

⁵⁸⁹ PJD2020. 13.

⁵⁹⁰ Kúria Pfv. 22.634/2017/6.

személyeknél e követelmény pszichikai határát a vétőkéesség jelenti, és a szakképzettség magasabb szintje rendszerint megnövelt követelmények elvárását vonhatja maga után. Jogi személyeknél hasonlóképpen a szervezettség és az adott szakterületéhez való magasabb képzettségi szintje növelheti a követelmények szintjét.⁵⁹¹⁵⁹²

Az elvárható magatartás elvébe ütközés mindenképpen azzal a következménnyel jár, hogy az illető magatartással előnyt nem lehet elérni. Általános jelleggel is megállapítható, hogy felróható magatartás alapján „a célzott eredmény nem következhet be, az elkerülni kívánt körülmény viszont bekövetkezik”.⁵⁹³

1. *Nemo suam turpitudinem allegans auditur elve*

A bírói gyakorlatban bevált, ezért a Ptk. is a Bevezető rendelkezések között mondja ki - az elvárható magatartás követelményéhez kapcsolódó - *nemo suam turpitudinem allegans auditur* tételét. Ezen kimunkált elve szerint saját felróható magatartására: mulasztására, késedelmére, egyéb szerződésszegésére stb. előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat. A széles körben előforduló, eltérő tényállású gyakorlati esetek azt mutatják, hogy a bírói gyakorlat az „előny” fogalmát tágra értelmezi.⁵⁹⁴ A szabály megsértésének következményeként elsődlegesen megállapítható, hogy felróható magatartás alapján „a célzott eredmény nem következhet be, az elkerülni kívánt körülmény viszont bekövetkezik”.⁵⁹⁵

2. *A felek kölcsönös felróhatóságára való hivatkozás lehetősége*

A Ptk. fenntartotta a régi Ptk.-ban is megtalálható elvet, miszerint ha az adott fél is felróhatóan járt el, de neki kára keletkezett, amelynek okozója részben a másik fél, úgy ezen esetben lehetősége van arra, hogy ezen fél felróhatóságára hivatkozzon. Ebben az esetben egy peres eljárás során a közrehatás aránya lesz a kérdés és így a kártérítés mértéke megállapításának alapja.

XII.A joggal való visszaélés tilalma

⁵⁹¹ Eörsi Gyula: Bevezető rendelkezések. In: Eörsi Gyula - Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata. KJK, Budapest, 1981, 31-77. old

⁵⁹² Vékás Lajos, Gárdos Péter (szerk) i.m. 60. old

⁵⁹³ Benke i.m. 132. old

⁵⁹⁴ Vékás Lajos, Gárdos Péter (szerk) i.m. 61. old

⁵⁹⁵ Benke i.m. 153. old

A joggal való visszaéléssel kapcsolatban jelenleg hazai szakirodalom igen bő, hiszen Tercsák Tamás ezen elvvel, mind elméleti, mind gyakorlati síkon is foglalkozik⁵⁹⁶. A szerző az elmúlt másfél évtized joggal való visszaéléssel kapcsolatos bírói gyakorlatát bemutatta legutóbbi művében⁵⁹⁷. Az áttekintést döntően a Kúria – korábban Legfelsőbb Bíróság – gyakorlatát elemezve végezte el. Ez a szűkítés a vizsgálni kívánt jogintézménynél azért kockázatos, mert az „élő” jogot nem kizárólag a Kúria gyakorlata által lehet megragadni. Szükséges az Ítéltáblák illetve a Törvényszékek gyakorlatát is górcső alá venni, mert így tudunk teljes képet kapni a joggal való visszaéléssel kapcsolatos judikatúra elmúlt másfél évtizedben követett irányairól.

A szerző kitér arra, hogy a későbbiekben az alsóbb fokú bíróságok joggyakorlatát is elemezni kívánja, azonban álláspontja szerint „a magyar ítélkezési gyakorlat irányaira vonatkozóan csak a Kúria ítéleteiből lehet általános következtetéseket levonni”. A Kúria előtt nincs annyi jogvita, mint például egy Ítéltábla vagy Törvényszék előtt, így a szerző állításával akár vitába is szállhatunk, mert ha általános következtetéseket szeretnénk levonni, úgy nem csupán a legmagasabb fokú bírói fórumot és annak gyakorlatát kell figyelembe venni, hanem a különböző fokú bíróságok praxisának vizsgálata is mellőzhetetlen.

Megállapítható, hogy a korábbi gyakorlathoz képest a joggal való visszaélésre történő hivatkozások száma a perekben nem csökkent, inkább nőtt. Az esetek megoszlása tekintetében tapasztalható, hogy az ügyek háromnegyede az ingatlanokkal kapcsolatos jogviszonyok körében született. Szinte eltűntek a bérleti jogviszonnyal kapcsolatos ítéletek, de a közös tulajdonnal és a haszonélvezeti joggal kapcsolatos döntések száma nem csökkent. Ezen jogviták illetve azokban hozott ítéletek közös jellemzője, hogy a jogkérdések általánosságban az építkezés valamint az építmény fennmaradásának engedélyezéséhez kapcsolódik.

Az üzleti forgalomhoz köthető ítélkezés aránya csökkent, míg a magánjogi szervezetekkel kapcsolatos döntések szinte megszűntek a joggal való visszaélésre történő hivatkozás tárgykörében. Fontos kiemelnünk, hogy az eljárási jogokkal való visszaélésre hivatkozással megindult ügyek, valamint abban született határozatok száma nőtt, míg teljes újdonságot jelent, hogy az adatvédelmi jogokkal kapcsolatosan is felmerült a joggal való visszaélésre történő hivatkozás. A szerző röviden foglalkozott a Kúria és az alsóbb bíróságok közötti gyakorlat

⁵⁹⁶ Tercsák Tamás: A joggal való visszaélés, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2003.

⁵⁹⁷ Tercsák Tamás: A joggal való visszaélés, A joggal való visszaélés elmélete, bírói gyakorlata és munkajogi jelentősége, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019.

viszonyával, főként azzal, hogy a Kúria osztotta-e az alsóbb bíróságok véleményét vagy attól miért és mennyiben tért el.

A joggal való visszaélés elvével kapcsolatosan a fent említett szerző munkásságát veszem alapul és alakítom ki saját álláspontomat.

XIII. A bírói út

XIV. Összefoglalás

1. Kengyel Miklós által kialakított inga módszer - ami szerint a rendelkezési jog és a bírói hatalom között egy inga van, amely mindig az egyik irányba kileng – alapján véleményem szerint a hatályos Pp. a felek rendelkezési jogát középen helyezte el, azt megfelelő mértékben korlátozza, úgy hogy a felek anyagi jogosultságai a peres eljárások során ne sérüljenek.
2. A felek eljárástámogatási tevékenysége szinonim fogalom a peranyagszolgáltatással, hiszen a nyilatkozatok valóságtartalmára az igazmondási kötelezettségre vonatkozó alapelvet kell alkalmazni.
3. A feleknek több lehetőségük van arra, hogy az eljárásban releváns tényeket, információkat elhallgassanak és így a bíróság számára releváns adatokat ne közöljenek, amelynek esetleges következménye, hogy a bíróság nem képes kellően alátámasztott ítéletet hozni.
4. Általánosságban elmondhatjuk, hogy az alapelvek magas fokú absztrahálása illetve az, hogy az igazmondási kötelezettséget a felek eljárástámogatási kötelezettségével kötötték össze a nyugat-európai iránynak megfelel és az alapján lett kimunkálva.
5. A másodfokú eljárás során a bíróság nem csak saját anyagi pervezetésével vagy annak hiányával tud jogszerűtlen állapotot előidézni, hanem azzal is, ha egyszerűen a félnek nem adja meg a lehetőséget arra, hogy az ellenérdekű fél nyilatkozataira választ adjon. Ez egy olyan fokú korlátozása lehet a rendelkezési jognak, amely valójában abból adódik, hogy a bíróság közrehatási kötelezettségének nem tesz eleget, hiszen nem adja meg a lehetőséget a fél számára a védekezésre illetve nem tájékoztatja, nem szólítja fel saját álláspontjának bemutatására.
6. A jóhiszemű pervitel kérdése a perindításkor is felmerül. Elképzelhető az, hogy egy „notórius” perlővel szemben, akár pénzbírságot is kiszabjon a bíróság, amennyiben a perindítás egyértelműen megalapozatlan és csak az ellenérdekű fél zavarására használják.

7. A Pp. a per elhúzására irányuló, feleslegesen többletköltségeket okozó magatartások mellett az igazmondási kötelezettség megsértését tekinti a pénzbírság kiszabását megalapozó, rosszhiszemű magatartásnak. A Pp. azonban nem általában a valótlan tényállítások megtételét, vagy valós tények tagadását kívánja pénzbírsággal szankcionálni, hanem csak az ügyre vonatkozó valótlan tényállításokat és csak az ügyre tartozó való tények tagadását.
8. Az új Pp. által végrehajtott dereguláció, egyszerűsítés nem valósítja meg azt, hogy a fél igényét ne tudná megfelelően érvényesíteni a bírósággal szemben. Előszörban az a tény, miszerint külön rendelkezés nincs a perkoncentráció megsértésével kapcsolatban, nem jelenti azt, hogy azzal szemben igényünket ne tudnánk előterjeszteni. Ez alapján nem osztom Király Lilla azon véleményét, miszerint ez egyfajta visszalépésnek tekinthető. Másodsorban pedig a kifogás intézményének ezen igénnyel kapcsolatos megjelenítése nem indokolt, hiszen ez egy olyan eljárásjogi intézmény, amely arra szolgál, hogy egy elmaradt intézkedést, perbeli cselekményt a fél igénye alapján az adott eljárásban pótoljanak. Ez nem egyenlő azzal, hogy a fél esetleges kárigényét érvényesíti egy más eljárásban. Álláspontom szerint két külön igényről van szó, az egyik egy anyagi jogi igény, a másik pedig egy eljárásjogi jogosultság kimerítése.
9. A Pp. erősíteni kívánta a felek felelősségét a peres eljárásban megtett nyilatkozataikkal kapcsolatban, azonban ha a bíróság az anyagi pervezetés során a felek által elkövetett hibákra rámutat, úgy valójában a „felek kezét megfogva” vezeti őket és így semmifajta felelősségük nem lesz a feleknek, hiszen a bíróság az esetleges hibáikat kijavítja az anyagi pervezetés során. A megfelelő jogcímre nem vezetheti rá tehát a bíróság a felet, azt azonban jelezheti számára, hogy az előadott tény és jogállás szerint az általa megjelölt jogcím alapján a jogvitát nem lehet eldönteni.
10. A perkoncentráció célkitűzésének sikerességét az eddigi statisztikai adatok nem támasztják alá, hiszen az eljárások ideje nem csökkent, hanem kisebb mértékben növekedett. Ez magyarázható a hatálybalépéstől számított rövid idővel, azonban ha a perek időtartama a következő 5 évben nem fog csökkenni, úgy a Pp. érdemi felülvizsgálata álláspontom szerint elkerülhetetlen lesz.
11. A polgári eljárásjog a magánjog, mint jogterület része. Az alaki magánjog valójában nem tud és nem is létezhetne az anyagi magánjog nélkül, így azt teljesen elszakítani véleményem szerint nem célszerű és egyben nem indokolt.
12. A Ptk. törvény hatálya, több mint egyszerűen a hatály és annak fogalma, tekintettel arra, hogy a magánjog vezéreszméit, mint az egyenjogúság és mellérendeltség elve

tartalmazza. Álláspontom szerint a törvény hatályának a Ptk. bevezető rendelkezései között történő elhelyezése ezen tartalmi elemekre tekintettel indokolt.

13. A Ptk. által meghatározott értelmezési alapelvvvel kapcsolatban kijelenthető, hogy annak tartalma a régi Ptk.-hoz viszonyítva jelentősen nem változott. A korábbi gyakorlat alapján is a Ptk. alapelvei az egész jogágra, így a magánjogot szabályozó egyes egyéb jogforrásokra hatással voltak és ez az új Ptk. hatálybalépésével sem változott. Az értelmezési alapelv a Ptk. által a „bevezető rendelkezések” alatt található alapelvek alapköve, hiszen ezen értelmezési elv szerint van arra lehetőség, hogy a Ptk. alapelvei más – alapvetően nem a Ptk. által szabályozott – jogviszonyokban is érvényesíthetők legyenek.
14. A jóhiszeműség és tisztesség elvének megsértése, mint jogforrás egymagában nem alapozhatja meg szankció alkalmazását az azt megsértővel szemben. Ebben a relációban különbség van az anyagi jogi jóhiszeműség és tisztesség valamint az eljárásjogi jóhiszeműség között, hiszen az eljárás során a jóhiszemű elvárásnak nem megfelelő magatartás közvetlen szankció alkalmazását is megalapozhatja.
15. A jóhiszeműség és tisztesség elve, valamint a jóhiszemű pervitel elve is egyfajta objektív elvárás a személyektől, de közös tartalmuk körülbelül eddig tart. Az anyagi jogi alapelv esetében fontos, hogy az elvnek nem megfelelő magatartás egy másik – károsult – személy számára negatív következményekkel járjon, míg az eljárásjogi alapelv esetében annak megvalósulása, függetlenül következményeitől is szankcionálható. Az anyagi jogi alapelv a társadalmi megítélését és elvárást vetíti ki, míg az eljárásjogi alapelv a bíróság és a jogalkalmazó társadalmi réteg elvárását.

Felhasznált Irodalom Jegyzéke

1. Földi András: A jóhiszeműség és tisztesség elve – Intézménytörténeti vázlat a római jogtól napjainkig. Bibliotheca Iuridica ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2001. 48. old.
2. A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve, az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása. KJK, Bp., 1959.
3. A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény indokolása. Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye, Budapest, 1952, Általános indokolás
4. A.A.S. Zuckerman: Reform in the Shadow of Lawyers' Interests. In A.A.S. Zuckerman – Ross Cranston (Eds.): Reform of Civil Procedure. Essays on 'Access to Justice', Clarendon Press, Oxford, 1995.
5. Abramov Sz.N.: Szovjet polgári eljárás, Állami Jogirodalmi Kiadó, Moszkva, 1952., 27. old
6. Andrews Neil: Principles of Civil Procedure, Sweet&Maxwell, London, 1994.
7. Aszódi László, Balog Balázs, Balogh Tamás, Barzó Tímea, Bencze Andrea, Csáki-Hatalovics Gyula, Csehi Zoltán, Csillám Katalin, Gombos Katalin, Gyovai Márk, Herédi Erika, Kemes István, Kormos Erzsébet, Kozák Henriette, Mészáros Gábor, Molnár Judit, Nagy Adrienn, Nagy Andrea, Nádas György, Nyilas Anna, Parti Tamás, Pomeisl András, Pribula László, Pulinka Mihály, Réti László, Somogyi Dávid, Szabó Imre, Szalai Péter, Udvary Sándor, Vitvindics Mária, Wallacher Lajos, (Szerk) Wopera Zsuzsa, Zsitva Ágnes: Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2017.,
8. Asztalos László: Magyar Polgári Jog I. Általános rész, ELTE sokszorosítóüzem, Budapest, 1980.
9. Bacher Gusztáv, Baranyi Bertold, Bodoki Gábor, Böszörményiné Kovács Katalin, Burai-Kovács János, Döme Attila, Ébner Vilmos, Éless Tamás, Faludi Gábor, Farkas Attila, Goldea Zsuzsanna, Aleku Mónika, Harsági Viktória, Juhász Csaba, Juhász László, Juhász Linda, Kapa Mátyás, Káposznyák Aliz, Király Miklós, Köblös Adél, Kövesné Kósa Zsuzsanna, Kőrös András, Lázár-Kocsis Edina, Légrádi István, Máté Viktor, Mikó Ádám, Okányi Zsolt, Orosz Árpád, Osztovits András, Paksi Gábor,

- Parlagi Mátyás, Prokopovitsch László, Rádonyi Dénes, Rák Viktor, Reviczky Renáta, Ribai Csilla, Simon Károly László, Szabó Sarolta Édua, Szécsényi-Nagy Kristóf, Szőcs Tibor, Tálné Molnár Erika, Timár Kinga, Tóth Ádám, (Szerk) Varga István, Virág Csaba, Völcsy Balázs, Zaicz Károly: A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I/III., HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018.
10. Bacsó Ferenc, (Szerk) Beck Salamon, Móra Mihály, (Szerk) Névai László: Magyar Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1962.
 11. Bacsó Ferenc, Beck Salamon, Móra Mihály, Névai László: Magyar Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1962., Névai László, Szilbereky István: Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1977.
 12. Bán Tamás: Az európai emberi jogi egyezmény várható hatása a magyar bíróságok ítélezésére, Bírósági Határozatok 1992/3.
 13. Baur Fritz: Zeit – und geischtstrimungen in prozess. Einige aktuelle bemerkungen zu dem zo betietelten vortrag von Franz Klein., JB, 92. jahrg., 1970.
 14. Benke József: A „venire contra factum propriu” általános magánjogi tilalma egy indukcióval kialakított középkori jogelven alapuló 21. századi magánjogi tilalom dedukció útján megállapítható alkalmazási lehetőségeiről, Állam és Jogtudomány LIX. évf. 4. szám
 15. Benke József: A civilisztika fogalmáról, Kézirat, Pécs, 2013.
 16. Benke József: Bevezetés a magyar magánjog általános elveibe, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019.
 17. Bernhardt Wolfgang: Die aufklärung des zachverhalts in zivilprozess. In beiträge zum zivilprozessrecht. Festgabe zum 70. Geburtstag vom Leo Rosenberg, Beck, München, 1949.
 18. Bernhardt Wolfgang: Die Parteierschaft im zivilprozess, dgwr, 1jahrg., 1935.
 19. Betterman Karl August: Hunderd jahre Zivilprozessordnung. Das Schickzahl eine liberalen Kodifikation., zzp, 91. band, 1978.
 20. Bíró György, Lenkovics Barnabás: Magyar Polgári jog. Általános tanok, Novotni Kiadó, Miskolc, 2006.

21. Bíró György, Lenkovics Barnabás: Új magyar polgári jog I. Általános tanok, Miskolc, 1997.
22. Bomsdorf Falk: Prozeßmaximen und Rechtswirklichkeit. Verhandlungs- und Untersuchungsmaxime im deutschen Zivilprozeß – Vom gemeinen Recht bis zur ZPO, Duncker&Humblot, Berlin, 1971.
23. Boóc Ádám: Gondolatok az alapelvek szerepéről Magyarország új polgári törvénykönyvében In. Szociális elemek az új Ptk.-ban, KRE-ÁJK, konferenciakötet, Budapest, 2013.
24. Böhm Peter: Die Streit um Verhandlungsmaxime In Ius Commune VII., Klostermann, Frankfurt
25. Böm Péter: Die Österreichische justiz gesetze von 1895 / 1896. IN Hofmeister Herbert: Kodifikation als Mittel der Politik, Manz, Wien, 1986.
26. Brief-Wechsel: Brief Wechsel über die gegenwärtige Jutzizreform in den Preußischen Staaten, nebst einigen nach den Forschriften der neuen Prozess-ordnung instruierten Acten, 1-3. kötet, Berlin, 1780-1784.
27. Capelletti Mauro: Acces to Justice, Comparative General Report, Rabels Zeitschrift, 40. Jarg.
28. Czoboly Gergely, A perelhúzóadás megakadályozásának eljárási eszközei, Pécs, 2013.
29. Csáki-Hantalovics Éva, Ercsey Zsombor, Miskolczi-Bodnár Péter, (Szerk) Szuchy Róbert: Az üzleti jog egyes modern kihívásai, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017.
30. Csehi Zoltán, Faludi Gábor, Gárdos István, Gárdos Péter, Grafl Fülöp Gyöngyi, Kemenes István, Kisfaludi András, Lábady Tamás, Lenkovics Barnabás, Menyhárd Attila, Orosz Árpád, Parlagi Mátyás, Szeibert Orsolya, Székely László, Tókey Balázs, Vékás Lajos: Nagykomentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez, Wolters Kluwer Kft, Budapest, 2014, 2018, 2021. – 3. kiadás
31. Cserba Lajos, Gyekiczky Tamás, Kormos Erzsébet, Nagy Adrienn, Nagy Andrea, Wopera Zsuzsa: Polgári perjog általános rész, Complex Kiadó Jogi és Üzleti tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2008.
32. Dahlmans Gerhard: Deutschland In Coing: Handbuch, III, Band, 1982.

33. Damrau Jürgen: Die Entwicklung ein zelnerprozessmaximen zeit der reichzivilprozessordnung von 1877., Schöningh, Paderborn. 1975.
34. Däubler-Gmelin Herta: Justizreform, ZRP, 33. Jahrg.
35. Dicső István: "Húsbavágó kérdés", avagy az ügyvédi munkadíj, Ügyvédek Lapja, 2/2005.
36. Dobrovcskij A. A., Névai László: Polgári eljárás a szocialista országokban – a KGST tagállamaiban, Moszkva, 1977.
37. Donaldson Sir John: 1 Weekly Law Reports, Davies W. L. Lillie & Co., 1987.
38. Ébner Vilmos: Az anyagi pervezetés és az eljárási alapelvek kapcsolata, 2015., Székesfehérvár, Kézirat
39. Éles Tamás, Farkas Zsolt: A polgári perről a tárgyalási elv megközelítésének változásainak tükrében, Magyar Jog, 2010/1.
40. Éless Tamás - Döme Attila: Alapvetések a polgári per szerkezetéhez. In: Németh János - Varga István (szerk.): Egy új polgári perrendtartás alapjai. HVG-ORAC, Budapest, 2014.
41. Emberi Jogok Európai Egyezménye
42. Emmer Kornél: Törvényjavaslat a szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság elvein alapuló polgári törvénykezési rendtartás tárgyában. Egyetemi könyvnyomda, Budapest, 1885.
43. Endres Peter: Die Französische Prozessrechtslehre vom Code de procedure civile, 1806 bis zum den beginnenden 20. jahrhundert, Tübingen, 1985.
44. Eörsi Gyula: Bevezető rendelkezések In: Eörsi Gyula: A Ptk. 5. §-ára vonatkozó bírósági gyakorlatról, Jogtudományi Közlöny, 1977., 32. évf. 3. szám
45. Eörsi Gyula: Bevezető rendelkezések. In: Eörsi Gyula - Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata. KJK, Budapest, 1981.
46. Farkas József: A bizonyítás a polgári perben, KJK, Budapest, 1956.
47. Farkas József: A szocialista eljárási alapelvek érvényesülése az új csehszlovák peres eljárásban, JK, VII. évf.
48. Farkas József: Az ügyész részvétele a polgári perben, JK, VII. évf.

49. Farkas Zoltán: A piaci és a teljes társadalmi viszonyok In: Társadalomkutatás, 2014., 32. évf 2. szám
50. Fasching Hanz: Lehrbuch des österreichischen zivilprozessrecht, 2. kiadás, Manz., Wien, 1990.
51. Fodor Ármin: Az új osztrák polgári perrendtartás, Magyar jogászegyleti értekezések, Franklin, Budapest, 1896.
52. Fodor Ármin: Az új polgári perrendtartás, Jogállam perrendtartási füzet 14. évfolyam, 1915.
53. Földi András: A jóhiszeműség és a tisztesség elve, Publicationes Instituti Iuris Romani Budapestiensis, Budapest, 2001.
54. Franzki Harald: Die Vereinfachungsnovelle und ihre bisherige Bewährung in der Verfahrenswirklichkeit, NJW, 32. Jahrg
55. Froberg Helmut: Untersuchungsgrundsatz und Parteiaussage im preussischen Zivilprozeß von 1709-1793., Moltzen, Leipzig, 1939.
56. Gárdos-Orosz Fruzsina: Alkotmányos polgári jog? Az alapvető jogok alkalmazása a magánjogi jogvitákban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2011;
57. Gáspárdy László, Gátos György, Gyekiczky Tamás, Horváth Jenő, Juhász László, Kapa Mátyás, Kengyel Miklós, Kiss Daisy, Kormos Erzsébet, Légrádi István, Lőrincz György, Makai Katalin, Mernyei Ákos, Németh János, Pozsgai Nóra, Sallós István, Sántha Ágnes, Szabó Imre, T. Nagy Erzsébet, Varga István, Vida István: Nagykomentár a Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényhez, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2013.
58. Gáspárdy László: A polgári per idődimenziója, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989.
59. Gáspárdy László: Alapvető elvek, in: Polgári eljárásjog - Kommentár a gyakorlat számára (szerk: Petrik Ferenc), HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 1994.
60. Gáspárdy László: Modern magyar perjogtörténet, Novotni Kiadó, Miskolc, 2000.
61. Gifford Donald, Salter John: Understanding the English Legal System, Cavendish, London, 1997.
62. Goldschmidt James: Die neue zivilprozessordnung vom 13. mei mit systematischer erläuterung der neuen bestimmungen, Springer, Berlin, 1924.

63. Gottwald Peter: Die österreichische Zivilprozeßordnung aus deutscher Sicht, In Mayer G. Peter: 100 Jahre österreichische Zivilprozeßgesetze, Verlag Österreich, Wien, 1998.
64. Gottwald Peter: Einführung. in Zivilprozessordnung. Beck, München, 2002.
65. Gönner Nikolaus Thaddäus: Handbuch des deutschen gemeinen Processes in einer ausführlichen Erörterung seiner wichtigsten Gegenstände, 1-4 Bde., Palm, Erlangen, 1801-1803., 1. köt.
66. Grunsky Wolfgang: Grundlagen des Verfahrensrechts. Eine vergleichende Darstellung von ZPO, FGG, VwGO, FGO, SGG, Giesecking, Bielefeld, 1974.
67. Habscheid, Walther: Richtermacht oder Parteifreiheit? Über Entwicklungstendenzen des modernen Zivilprozessrechts, Zeitschrift für Zivilprozess, 1968.
68. Helm: Was ist am Deutschen zivilprozess Kapitalistisch, liberalistisch und Demokratisch? Dr, 4. jahrg. 1934.
69. Herédi Erika, Kormos Erzsébet, Mészáros Gábor, Molnár Judit, Nagy Adrienn, Nyilas Anna, Pákozdi Zita, Pribula László, Szabó Imre, Szalai Péter, Tóth Barna, Udvary Sándor, Wallacher Lajos, Wopera Zsuzsa: Polgári Eljárásjog I., Budapest, 2017.
70. Indokolás a magyar polgári perrendtartás előadói tervezetéhez, Magyar Királyi Igazságügyminisztérium, Pesti Könyvnyomda, Budapest, 1893.
71. Jacob Sir Jack I.H.: The Fabric of english civil justice, Steven & Sons, London, 1987.
72. Jancsó György: Magyar polgári törvénykezési jog 3. kiadás, Atheneum, Kolozsvár, 1908.
73. Jhering, Rudolf: Das Kampf ums recht, Wien, 1873.
74. Jolowitz, John Antony: Adversarial and Inquisitorial Approaches to Civil Litigation, Cambridge lectures. Cambridge 1983.
75. Juhászné Zvolenszki Anikó: A Pp. I. fejezetének múltja, jelene, jövője avagy a törvény célja és alapelvei a kodifikációk tükrében In Gellén Klára, Görög Márta: Leget et Fide, Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára, Iurisperitus, Szeged, 2016.
76. Kallweit Uwe: Die Prozessförderungspflicht der Parteien und die Präklusion verspätern Vorbringens im Zivilprozeß nach der Vereinfachungsnovelle vom 3.12.1976., Europäische Hochschulschriften, Reihe II Band 355., Frankfurt am Main, 1983. Kecskés László: A Ptk. újrakodifikálásának hatása polgári jogunk alapelveire, Jogtudományi

- Közlöny, 1994. 49. évf. 3. szám Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
77. Kecskés László: Polgári jogunk újrakodifikálásának hatása polgári jogunk alapelveire, Jogtudományi Közlöny, 1994., 49. évf. 3. szám
78. Kengyel Miklós: A bíróság és a felek közötti felelősségi viszony a polgári perben, ELTE-ÁJK, Budapest, 1989.
79. Kengyel Miklós: Sieben Jahrzehnte sozialistische Wissenschaft des Zivilprozeßrechts, Osteuropa Recht, 39. Jahrg.
80. Király Lilla: Gyorsabb, egyszerűbb, olcsóbb, hatékonyabb?, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2019.
81. Kisch Wilhelm: Die soziale bedeutung des zivilprozesses, Judicium 1. jahrg, 1928 / 1929.
82. Kiss Daisy: A fair eljárás. In: Papp Zsuzsanna (szerk): A magyar polgári eljárásjog és az EU jogharmonizáció a kilencvenes években. Dr. Németh János egyetemi tanár tiszteletére, Budapest, ELTE, Eötvös Kiadó, 2003.
83. Kiss Daisy: Az ügyvédek nagy kézikönyve. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2010.
84. Klein Franz: Pro futuro. Betrachtungen über probleme der zivilprozess reform., JB., 20. jahrg.
85. Klein Franz: Zeit – und geisteströmungen in prozesse, Klostermann, Frankfurt am Main, 1943.
86. Kohler Joseph: Alexander Ploss und die offiziell maxime im Ungarische zivilprozesse, Rein Z. 6.jahrg. 1914.
87. Kónyáné Simics Zsuzsanna: A polgári jog személyiségvédelem fejlődésének rövid áttekintése, In: Acta Universitatis Szegediensis : acta juridica et politica, 1993.
88. Kónyáné Simics Zsuzsanna: A Ptk alapelveiről és változásairól In: Acta Universitatis Szegediensis : acta juridica et politica, (69) 1-48. pp., 2007.
89. Kovács Marcell: A polgári perrendtartás magyarázata I.-II. kötet 2.kiadás, Pesti könyvnyomda, Budapest, 1927.

- 90.1. Werner Lorenz: „Rechtsvergleichung als Methode zur Konkretisierung der allgemeinen Grundsätze des Rechts.” Juristenzeitung 1962.
91. Lábady Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része, Budapest/Pécs, 1998.
92. Lábady Tamás: A polgári jog (magánjog) általános része. Dialóg Campus Kiadó, Pécs, 2002.
93. Laukannen, Sakkari: Die Entwicklung des finnischen Zivilprozessrecht ind die Veränderung der Rolle des Richters, 1997, 238., In Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
94. Laura Ervo: Tárgyalás-előkészítő eljárások skandináv modelljei polgári ügyekben, In: Jogtudományi Közlöny 2009. 64. évf. 2. szám.
95. Maczonkai Mihály: A polgári eljárás és a politikai filozófiák alapelveinek kapcsolódási pontjai, Kézirat, Pécs, 1992.
96. Magyary Géza: Korunk igazságszolgáltatásának vezéreszméi. Magyary Géza összegyűjtött dolgozatai a polgári eljárás, a magánjog és a kereskedelmi jog köréből, I. kötet, MTA kiadása, Budapest, 1942.
97. Magyary Géza: Magyar polgári perjog, 2. kiadás, Franklin, Budapest, 1924.
98. Matsumoto, Hiroyuki: Zur Struktur des japanischen Zivilprozesses nach der Zivilprozessordnung, 1997.
99. Maurach Reinhard: Grenzen der verhandlungsmaxime, dgwr, 1. jahrg. 1935.
100. Menger Anton: Das Bürgerliche Recht und die besitzlozen volksklassen. Eine kritik des entwurfs eines bürgerlichen gesetzbuches für das deutsche reich. 2. kiadás., Laupp, Tübingen, 1890.
101. Menyhárd Attila i.m. 30. old, Pusztahelyi Réka: Az elvekről Dworkin elmélete nyomában. Jogtudományi tanulmányok, 6/2. kötet, Miskolc, 2005.
102. Menyhárd Attila: Az új Polgári Törvénykönyv bevezető rendelkezései, Polgári Jogi Kodifikáció, 2002., IV. évf. 2. szám
103. Meszlény Artúr: A polgári perrendtartás szociális szempontjai. A Magyar jogászegyleti értekezések, 1. kötet. 12. füzet, Pfeifer, Budapest, 1911.
104. Millar Robert: The formative principles of civil procedures, 18. III. Law Review 1., 1923.

105. Molnár Ambrus: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben, Magyar Jog, 2009/3.
106. Motulski Henry: Ecrits: Études et notes de procedure civile I., Paris 1973.
107. Nagel Heinrich: Die Grundzüge des Beweisrechts im europäischen Zivilprozeß, Nomos, Baden-Baden, 1967.
108. Nagy Adrienn - Wopera Zsuzsa (Szerk), Polgári eljárásjog I., Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2017.
109. Németh János: A polgári perjogunk fejlődése a felszabadulás óta, MJ, 32. évf.
110. Névai László, Szilbereky István: Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1977.
111. Névai László: A magyar polgári perjog főbb kérdései, Jogi és Államigazgatási Kiadó, Budapest, 1953.
112. Névai László: A rendelkezési és a tárgyalási elv a szovjet polgári eljárásban, JK, 7. évf.
113. Névai László: Az ügyész a polgári eljárásban a törvénykezési reform után, Polgári Eljárásjogi Füzetek, VII.
114. Nizsalovszky Endre: Magyar polgári jog I. Általános rész, Budapest, 1950.
115. Nochta Tibor: A jóhiszeműség és tisztesség elvének érvényesüléséről a társasági jogviszonyokban, Gazdaság és Jog, 2017. XXV évf. 2. szám.
116. Nótári T.: Summum ius summa iniuria. Magyar Jog 2004. 7. 385-393; Megjegyzések egy jogértelmezési maxima történeti háttéréhez. Jogtudományi Közlöny 2004.
117. Novák István: A kereset a polgári perben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966.
118. Novák István: A rendelkezési elv új polgári perrendtartásunkban, JK, VIII. évf.
119. Paul Oberhammer - Tanja Domej: Improving the Efficiency of Civil Justice: Some Remarks from an Austrian Perspective. In C. H. van Rhee - Alan Uzelac (Eds.): Civil Justice between Efficiency and Quality. From Ius Commune to the CEPEJ, Intersentia, Antwerp, 2008.

120. Plósz Sándor: Összegejtött dolgozatai, Budapest, 1927.
121. Popp Hans: Die National Socialistische zucht einiger Institute des Zivilprozess- und gerichts verfassungsrechts, dargestellt am beispiel des gesetzes über die mitwirkung des staatanwalts in burgerlichen rechtzachen vom 15.7.1941., Rechtshistorische reie 47. band., Lang, Frankfurt, 1986.
122. Puchelt E. S.: Die Civilprozessordnung für das Deutsche Reich 1. köt., Roßberg, Leipzig, 1877-1878.
123. Puchta Wolfgang Heinrich: Über die Grenzen des Richteramts in bürgerlichen Rechtssachen, Nürnberg, 1819.
124. Pufendorf Samuel: Die iure naturae et gentium. Laussane et Genevae, 1744.
125. Radbruch Gustav: Der Mensch im Recht., vóvandenhoeck und Ruprecht, Göttingen, 1952.
126. Raffay Ferenc: A magyar magánjog kézikönyve, Győr, 1909.
127. Rechberger Walter, Simotta Daphne – Ariane: Grundriß des Österreichischen zivilprozessrechts. Erkenntniss verfahren. 5. kiadás, Manz, Wien, 2000., 268-269. old.
128. Rechberger Walter: Kommentar zur ZPO. 2. Aufl., Wien, 2000.
129. Richard Verkijk: Beyond Winning: Judicial Case Management and the Role of Lawyers in the Principles of Transnational Civil Procedure. In C.H. van Rhee (Ed.): Judicial Case Management and Efficiency in Civil Litigation, Intersentia, Antwerp, 2008.
130. Richter Béla: A polgári igazságszolgáltatás jövője, Városi Könyvkiadó, Szeged, 1935.
131. Rónai Orsolya, Az Európai polgári eljárásjog jelenkori állapota, Az Európai Unió új és megújuló jogforrásainak szerepe a magyar magánjog fejlesztésében c. doktorandusz tanulmánykötet 3. számában található, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2014.
132. Rosenberg Leo, Schwab Karl, Gothwald Péter: Civilprozessrecht, Beck, München, 1993.
133. Rosenberg Leo: Lehrbuch des Deutschen zivilprozessrechts, Liebman, Berlin, 1927.

134. Schadt György: A szocialista jogalanyiség a társaságok tekintetében, Jogelméleti Szemle, 2010., 11. évf 4. szám
135. Schmidt Richard: Die Neureungen im Zivilprozeßrecht nach der Amtsgerichtsnovelle vom 1. Juni 1909. Anhang zur 2. umgearb. Aufl. des Lehrbuches des deutschen Zivilprozesrechts., Duncker&Humblot, Leipzig, 1910.
136. Schneider Egon: Beiträge zum neuen Zivilprozessrecht. MDR
137. Schneider Egon: Die vereinfachungsnovelle zur zivilprozessordnung, mdr, 30.jahrg. 1.-14., 1977.
138. Schönke Adolf: Zivilprozessrecht., Eine Systematische Darstellung, Decker, Berlin., 1938.
139. Schwarz Johan: Erneuerung deustsche rechtspflege, halle 1908.
140. Sergio Chiarloni: Civil Justice and its Paradoxes: An Italian Perspective. In Adrian Zuckerman (Ed.): Civil Justice in Crisis. Comparative Perspectives of Civil Procedure. Oxford University Press, New York, 1999.
141. Sinzheimer Hugo: Arbeitsrecht und Rechtssoziologie, Europäische Verlangsanstalt, Frankfurt am main, 1976.
142. Sprung Rainer: Die Grundlagen der österreichischen Zivilprozeßrechts, ZZP
143. Stefan Trechsel: Why Must Trials be Fair?, Israel Law Review, 1997/Winter-Summer,
144. Stein Friedrich: Zur Reform des Zivilprozeßrechts. DJZ, XII. Jahrg.
145. Svarez Carl Gottlieb, Goßler Christoph: Unterweisung für die Parteien zu ihrem Verhalten bei Prozessen und anderen gerichtlichen Angelegenheiten nach der Allgemeinen Gerichtordnung für die Preußischen Staaten, Berlin, 1796.
146. Szabó Imre: Perhatékonyság és perceseekmények időszerűségének elve In Varga István (szerk): Codificatio processualis civilis, Studia in Honorem Németh JánosII., ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013.
147. Szalma József: A generálklausulák és a joghézag az európai és a magyar magánjogban, Jogelméleti Szemle, 2020. 2. szám
148. Szalma József: A polgári és kereskedelmi jog kapcsolata az új Ptk. fényében, Jogtudományi Közlöny, LXIX évf. 10. szám, 2014.

149. Székely Katalin: Néhány megjegyzés a jóhiszeműség és a tisztesség szerepéhez a polgári jogban, különös tekintettel a svájci jogrendszerre. Jogtudományi Közlöny 1993.
150. Szigeti Krisztina: A bírói jogértelmezés és a hetedik alaptörvény-módosítás, Eljárásjogi Szemle, 2018. évf. 4. szám
151. Szilberek Jenő, A Polgári Eljárás Funkciója és Hatékonysága, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1977.
152. Sztás Benedek: A perbeli taktika fogalmi elemei, Magyar Jog, XXVII. évf. 1980.
153. Szladits Károly: A magánjog fogalma, fejlődése és tudománya In: Szladits Károly (szerk): Magyar magánjog I. kötet: Általános rész, Személyi jog, Budapest, 1941.
154. Tercsák Tamás: A joggal való visszaélés, A joggal való visszaélés elmélete, bírói gyakorlata és munkajogi jelentősége, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019.
155. Tercsák Tamás: A joggal való visszaélés, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2003.
156. Thomas de Weers: Reforming the Law of Civil Procedure: Does it Work? http://www.lut.fi/documents/27578/419707/Thomas+de+Weers_
157. Udvary Sándor (szerk): Polgári Eljárásjog, Patrocínium, Budapest, 2016.
158. Ujlaki László: Visszaélés a joggal a polgári eljárásban, Jogtudományi Közlöny, 1989., 44. évf. 9. szám
159. Ujlaki Miklós: Hetven év magánjogi irodalma. A magyar magánjog bibliográfiája 1861-1930, Budapest, 1930.,
160. Varga Ádám, Igazságosság kontra igazságosság? Iustum Aequum Salutare, 2015., XI. évf.
161. Varga István, Éless Tamás: Szakértői javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2016.
162. Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyv elméleti előkérdései. HVG-ORAC, Budapest, 2001.

163. Vékás Lajos: Bevezető rendelkezések. A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Budapest, 1992., 1. kötet
164. Virág Csaba: A polgári per igazságossága. Az alaki és anyagi igazságosság érvényesülésének emlékeztetkutatási kérdései In Harsági Viktória, Horváth E. Írisz, Raffai Katalin: Nemzetközi magánjog és polgári eljárásjog a megváltozott gazdasági környezetben, Pázmány Press, Budapest, 2013.
165. Visinszkij A. J.: A jogelmélet frontjának a helyzetéhez, Moszkva, 1937.
166. Visinszkij A. J.: A perbeli bizonyítás elmélete a szovjet jogban, Akadémiai, Budapest, 1952.
167. Visinszkij A. J.: A szovjet állam- és jogtudomány kérdései, Jogi és Államigazgatási Kiadó, Budapest, 1950.¹
168. Wach Adolf: Die Mündlichkeit im österreichischen zivilprozessrecht entwurf, Manz, Wien, 1895.
169. Wach Adolf: Vorträge über die reichs-zivilprozessordnung gehalten vor praktischen juristen im frühjahr 1879., Adolph Marcus, Bonn, 1896.
170. Walther J. Habscheid: A polgári per koncentrálsát célzó újabb irányzatok az NSzK-ban, Olaszországban, Franciaországban és Svájcban, fordította: Schelnitz György, Jogtudományi Közlöny, 26/1971.
171. Wasserman Rudolf: Der Sociale zivilprozess. Zur theory und prakzis des zivilprozesses im socialen rechtsstaat, Luchterhand, Darmstadt 1978.
172. Weiß Karl: Die Vereinfachungsnovelle zur ZPO und die besleunigung des Verfahrens vor dem entscheidigung gerichten. Rechtssprechung zum wiedergutmachungsrecht. 29. jahrg. 1978.
173. Wetzell George Wilhellm: System des ordentlichen Civilprozesses, Tauchnitz, Leipzig, 1878., 520. old
174. Weyers Hans-Leo: Über Sinn und Grenzen der Verhandlungsmaxime im Zivilprozeß. In Dogmatik und Methode. Joseph Esser zum 65 Geburtstag, Scriptor, Kronenberg/Ts, 1975.
175. Wietzorek Bernhard, Schütze Rolf: Civilprozessordnung und nebengesetze. Größkommentar, 3. kiadás, Gruyter, Berlin. 1994.

176. Woolf Lord Henry: Access to justice – final report., London, 1996.
177. Wopera Zsuzsa: A felek és a bíróság közötti szereposztás a keresetindítás során, Miskolci Jogi Szemle, 15. évf., 1. különszám, 2020.
178. Wopera Zsuzsa: Az új polgári perrendtartás elvi alapjai, Jogtudományi Közlöny, 2017., 4. szám
179. Wopera Zsuzsa: Az új Polgári Perrendtartás karakterét adó egyes megoldások európai összehasonlításban, In Advocat különszám, Miskolc, 2017.
180. Zilinsky Imre: A bizonyítás elmélete a polgári peres eljárásban. , tekintettel a jogfejlődésre és a különböző törvényhozásokra., Adhenaum kiadó, Budapest, 1875.
181. Zink E.: über die ermittlung der zachverhaltes im Französischen civilprozess, Kaiser, München, 1860.,
182. Zsitva Ágnes: A Pp. 237. §-ához fűzött magyarázat, In: A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata (szerk.: Wopera Zsuzsa), Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2017.

Jogforrások

1. 1895. évi Österreichische Zivilprozessordnung
2. 1896 évi Bürgerliches Gesetzbuch
3. 1911. évi I. törvény a polgári perrendtartásról
4. 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról
5. 1959. évi IV. törvény a polgári törvénykönyvről
6. 1994. évi III. törvény a bírósági végrehajtásról
7. 2008. évi XLVII. törvény a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról
8. 2009. évi L. törvény a fizetési meghagyásos eljárásról
9. 2010. évi CXXX. törvény a jogalkotásról
10. 2011. CLI. törvény az Alkotmánybíróságról

11. 2011. évi CLXXXI. törvény a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról
12. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
13. 2013. évi CXXII. törvény a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról
14. 2013. évi V. törvény a polgári törvénykönyvről
15. 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról
16. Code de procédure civile, 1806.
17. Magyarország Alaptörvénye

Bírószági határozatok

- BDT.2004.987.
- BDT.2005.1252.
- BDT.2019. 4047.
- BDT.2020.4163.
- BDT1999. 1.
- BDT2005. 1252.
- BDT2006. 1392.
- BDT2006. 1405.
- BDT2007. 1677.
- BDT2007. 1677.
- BDT2008. 1811.
- BDT2009. 2014.
- BDT2011. 2571.
- BDT2013. 3018.
- BDT2014. 3101.
- BDT2015. 3259.
- BDT2017. 3691.
- BDT2017.3704.

- BDT2019. 4084
- BDT2019. 4109.
- BDT2020. 4123.
- BDT2020. 4148.
- BDT2020. 4233.
- BDT2020. 4235.
- BDT2020.4181.
- BDT2021. 4292.
- BH 1986. 422.
- BH 2011.46.
- BH.2010.169.
- BH.2013.123.
- BH.2017.350.
- BH.2013.273.
- BH.2015.47.
- BH.2017.57.
- BH.2017.122.
- BH.2017.237.,
- BH.2014.56.,
- BH.2018.196.
- BH1994.616.
- BH1997.530.
- BH1998. 498.
- BH2000. 24.
- BH2002. 235.
- BH2003. 195.

- BH2004.301.
- BH2004.431.
- BH2005.74.
- BH2006.219
- BH2007.123.
- BH2010.134.
- BH2011. 46.
- BH2011.312.
- BH2013. 122.
- BH2013. 45.
- BH2013.18.
- BH2013.18.
- BH2014. 184.
- BH2014. 184.
- BH2015.107.
- BH2015.47.
- BH2016.37.
- BH2017.346
- BH2020. 39.
- Debreceni Ítéltábla Pf.20.035/2019/4. szám alatti ítélete
- EBD2014. P.12. elvi határozat
- EBH2004.1143.
- EBH2005.1227.
- EBH2007. 1686.
- EBH2007.1612.
- EBH2009. 1972.

- EBH2010. 2133.
- EBH2011.2351.
- EBH2013. P.16.
- BH 2015.232.
- Fővárosi Ítéltábla Gf.40.072/2015/7.
- Fővárosi Ítéltábla Pf.20.462/2019/3
- Fővárosi Törvényszék P.23.186/2018/10.
- BH 2006. 252.
- EBH 2008. 1783.
- BH 2011. 41.
- Kúria Kpk.IV.39.570/2021/3.,
- Kúria Pfv. 20.990/2020/4.
- Kúria Mfv. 10.272/2015/4.
- Kúria Pfv. 20.367/2015/6.
- Kúria Pfv. 20.482/2019/4.
- Kúria Pfv. 20.634/2018/10.
- Kúria Pfv. 21.008/2015/6.
- Kúria Pfv. 21.123/2017/5.
- Kúria Pfv. 21.982/2016/5.
- Kúria Pfv. 22.259/2017/11.
- Kúria Pfv. 22.407/2017/9.
- Kúria Pfv. 22.634/2017/6.
- Legfelsőbb Bíróság Cgf. II. 31.002/1998/2.
- Pécsi Ítéltábla Cgf. V. 30.086/2006/2.
- Pécsi Ítéltábla Gf. 40.015/2014/5.
- Pécsi Ítéltábla Gf. 40.027/2017/5.
- Pécsi Ítéltábla Gf. 40.039/2016/5.

- Pécsi Ítéltábla összegzése, 2019. november 4.
- Pécsi Ítéltábla Pf. 20.043/2015/4.
- PJD2019. 32.
- PJD2020. 13.
- PK 163. szám
- PK 169. szám
- 1/2009. (VI. 24.) PK vélemény
- 2/2012. (XII. 10.) PK vélemény
- 2/2012. (XII. 10.) PK vélemény
- 3231/2014. (IX. 22.) AB végzés
- 3325/2012. (XI. 12.) AB végzés
- 6/1998. (III. 11.) AB határozat
- 64/1991 (XII. 17.) AB határozat
- 8/1990. (IV. 23.) AB határozat,
- 9/1992. (I. 30.) AB határozat,
- 1/1994. (I. 7.) AB határozat
- 8/2014. (III. 20.) AB határozat
- Szegedi Ítéltáblának a Gf. I. 30 012/2011/3. határozata
- Székesfehérvári Törvényszék G. 40.049/2018/15.
- Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság K. 27.509/2017/31.
- Alkotmánybíróság 539/AB/1997. számú ügyben hozott határozata

Egyéb jogforrások

- CKOT 2017. július 7. 10. számú állásfoglalás
- CKOT 2017. november 20-21. 1. állásfoglalása
- CKOT 2018. június 20-21. 11. állásfoglalása
- CKOT 2019. április 15. 20. számú állásfoglalása

- CKOT 2019. november 28-29. 19. számú állásfoglalása
- European Commission for the Efficiency of Justice ajánlása
- Neumeister v. Austria (1936/63. sz.) - 1968. június 27.-en kihirdetve
- König v. Germany (6232/73. sz.) - 1978. június 28.-an kihirdetve
- T/11900 törvényjavaslat
- T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről
- Új Pp. Konzultációs Testület 20. számú véleménye
- Új Pp. Konzultációs Testület 4. számú állásfoglalása
- Új Pp. Konzultációs Testület 79. számú véleménye
- Új Ptk. Tanácsadó Testület véleménye

Elektronikus források

- http://epa.oszk.hu/03000/03010/00002/pdf/EPA03010_jap_2016-02_135-149.pdf,
Letöltve: 2021. április 30.
- <http://www.jogiforum.hu/hirek/37069>, Letöltve: 2021. április 30.
- <http://www.kuria-birosag.hu/hu/sajto/civilisztikai-kollegiumvezetok-orszagos-ertekezeseknek-2018-majus-3-allasfoglalasai-polgari>, Letöltve: 2021. április 30.
- <http://www.lb.hu/hu/uj-pp-jogert?page=1>, Letöltve: 2021. április 5.
- <http://www.lb.hu/hu/uj-pp-jogert?page=7>, Letöltve: 2021. április 5.
- <http://www.parlament.hu/irom40/11900/11900.pdf> Letöltve: 2021. április 13.
- <https://arsboni.hu/igazmondas-es-elhallgatas-az-uj-polgari-perrendtartasban/> Letöltve: 2018. április 5.
- <https://arsboni.hu/igazmondas-es-elhallgatas-az-uj-polgari-perrendtartasban/> Letöltve: 2018. április 5.
- <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>, Letöltve: 2021. április 23.
- <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>, Letöltve: 2021. április 23.
- <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>, Letöltve: 2021. április 23.

- <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>, Letöltve: 2021. április 23.
- <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>, Letöltve: 2021. április 23.
- <https://ideas.repec.org/p/oec/ecoaab/5-en.html>, Letöltve: 2021. április 23.
- <https://kuria-birosag.hu/hu/ptk?page=2>, Letöltve: 2021. június 1.
- https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/vegleges_es_javitott_tarsashazi_joggyak._osszefoglalo.pdf, Letöltve, 2021. április 30.,
- Zödi Zsolt: *A korábbi esetekre történő hivatkozások mintázatai a magyar bíróságok ítéleteiben*. MTA Law Working Papers, Budapest 2014/01 55. http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2014_01_Zodi_Zsolt.pdf., Letöltve: 2021. május 6.
- <http://www.kormany.hu/download/f/ca/30000/20150128%20Az%20%C3%BAj%20polg%C3%A1ri%20perrendtart%C3%A1s%20koncepti%C3%B3ja.pdf>
- [Reforming+the+Law+on+Civil+Procedure.pdf/5962366e-30e5-4d94-a87a-15069b8d5bb4](#), Letöltve: 2021. április 5.